IRÈNE NÉMIROVSKY

PAZAR GÜNLERİ

ÖYKÜ

Çeviri: EBRU ERBAŞ

CAN

İRÈNE NÉMIROVSKY

PAZAR GÜNLERİ

Dimanche, Irène Némirovsky
© 2013, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mayıs 2013, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Ayça Sezen

Kapak tasarımı: Act creative

Kapak baskı: Azra Matbaası
İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul
Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-1811-3

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

IRÈNE NÉMIROVSKY

PAZAR GÜNLERİ

ÖYKÜ

Fransızca aslından çeviren

Ebru Erbaş

IRÈNE NÉMIROVSKY, 1903'te Kiev'de doğdu. Ekim Devrimi nedeniyle ailesi Fransa'ya göç etti. 1926'da ilk romanı *Le Malentendu*'yü (Yanlış Anlama) yayımladı. İkinci kitabı *David Golder*'le meşhur oldu. Bunu diğer kitapları izledi. Ama İkinci Dünya Savaşı kopmuştu. 13 Temmuz 1942'de Irène Némirovsky Fransız jandarması tarafından tutuklandı, Pithiviers Kampı'na kapatıldı ve sonra da nakledildiği Auschwitz'de 17 Ağustos 1942'de öldü.

EBRU ERBAŞ, İstanbul'da doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Lisesi'nde ve Marmara Üniversitesi Fransızca Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde okudu. Yayınevleri, süreli yayınlar için çevirmenlik ve editörlük işlerinin yanı sıra, ticari, siyasi, diplomatik metinler, haber, makale, senaryo gibi çeşitli yazı işleri üretiyor. Çeviri eserlerinin yanı sıra *Kartal Belediye Plajı ve Mandalina Bahçeleri* isimli çocuk kitabı yayımlandı.

İçindekiler

Pazar 11
Mutlu Sahiller 33
Aïno 59
Kardeşlik 73
Şarap Bulutları 87
Kan Bağı 123
Namuslu Adam 175
Yangın 197
Sırdaş 233
Don Juan'ın Karısı 255
Büyü 281
Dişi Dev 299
Seyirci 315
Mösyö Rose 333

PAZAR

Las Cases Sokağı yaz ortasındaymış gibi sakindi, açık camların her biri sarı güneşliklerin ardına sığınmıştı. Güzel günler geri gelmişti: Baharın ilk pazar günüydü. Ilık, sabırsız, endişeliydi, insanları evlerinden, şehirden dışarı sürüyordu. Gökyüzü yumuşak bir aydınlıkla parlıyordu. Küçük Sainte-Clotilde Parkı'ndan şaşkın ve miskin bir cıvıltı halinde kuşların şakıması, sakin ve yankılı sokaklardan ise, taşraya doğru yola koyulan arabaların boğuk ötüşü duyuluyordu. Gökyüzünde, bir süre süzüldükten sonra maviliğin içinde eriyen, zarifçe yuvarlanmış küçük, beyaz bir kavkıdan başka hiçbir bulut yoktu. Yoldan geçenler hayranlık ve güven dolu bir ifadeyle başlarını kaldırıp göğe bakıyor ve rüzgârı gülümseyerek içlerine çekiyorlardı.

Agnès panjurları yarıya kadar indirdi: Güneş kızgındı, güller hemencecik sararır, solardı. Küçük Nanette koşarak, bir sağ ayağının bir sol ayağının üzerinde sekerek içeri girdi.

"Çıkmama izin verir misiniz, anne? Hava o kadar güzel ki."

Pazar ayini dağılmaya başlamıştı bile. Açık renk kıyafetli, çıplak kollu çocuklar, kilise görevlilerinin beyaz eldivenli ellerinden tutmuş ve tüllerin altındaki dolgun

kıpkırmızı yanaklı, Kudas ayinine katılmış bir kızın etrafını çevrelemiş halde Las Cases Sokağı'ndan geçmeye başlamışlardı. Meyveler gibi tüylü, pembe ve altın parıltılı çıplak baldırlar güneşte ışıltılar saçıyordu. Ama hâlâ çanlar ağır ağır ve hüzünle çalıyor, sanki, "Haydi iyi insanlar, sizi daha uzun süre barındıramadığımız için üzgünüz. Elimizden geldiğince uzun süre siper olduk size, ama artık sizi bu çağa ve kendi sıkıntılarınıza iade etmek durumundayız. Haydi, gidin şimdi. Ayin bitti," diyorlardı.

Onlar susunca, açık fırından buram buram yükselen taze ekmek kokusu sardı sokağı; yeni yıkanmış taş döşemenin parıltısı görünüyor, duvara gömülü dar aynalar gölgede belli belirsiz ışıldıyordu. Sonra herkes evine döndü.

Agnès seslendi:

"Nanette, git bak, baban hazır mı, Nadine'e de söyle, öğle yemeği hazır."

Guillaume, Agnès'in oldum olası solumaktan rahatsız olduğu kaliteli puro ve lavanta kolonyası kokusunu etrafa yayarak içeri girdi. Her zamankinden daha yağlı, sıhhatli ve keyifliydi.

Masaya oturur oturmaz duyurdu:

"Öğle yemeğinden sonra yola çıkıyorum, haber vermiş olayım. Bütün hafta Paris'te boğulduktan sonra, en azından... Cidden diyorum, sizin de ilginizi çekmez mi?"

"Ufaklığı yalnız bırakmak istemem."

Guillaume gülerek karşısında oturan Nanette'in saçını çekti. Evvelki gece ateşi biraz yükselmişti ama öyle hafif atlatmıştı ki, küçük kızın canlı rengi bile solmamıştı.

"Pek hasta sayılmaz. İştahı da hayran olunacak seviyede."

"Oh, beni endişelendirmiyor, Tanrı'ya şükürler olsun," dedi Agnès. "Saat dörde kadar çıkmasına izin vereceğim. Siz nereye gidiyorsunuz?"

Guillaume gözle görülür ölçüde telaşlandı:

"Ben... Of, henüz bilmiyorum... Sizin de her şeyi önceden belirleme hırsınız... Fontainebleau ya da Chartres tarafları olabilir, rastgele, yol nereye götürürse... Evet? Bana eşlik edecek misiniz?"

"Aklına şaşayım, hele bir de razı gelseydim," diye geçirdi içinden Agnès. Gergin dudaklarının kenarını hafifçe buruşturan gülümsemesi Guillaume'un sinirine dokunuyordu. Ama yine her zamanki gibi cevapladı:

"Evde işlerim var."

Düşünüyordu:

"Acaba bu seferki kim?"

Guillaume'un metresleri. Kıskançlık dolu huzursuzlukları, uykusuz geceleri. Şimdi hepsi ne kadar geride kalmıştı. İri ve şişman, hafif kel, endamı oturaklı ve dengeliydi. Başı, geniş ve güçlü boynunun üzerine sağlamca kurulmuştu; kırk beş yaşındaydı, bir erkeğin en güçlü, en zorlu olduğu, yere sağlam bastığı, kanının kıvamlı ve zengin olduğu yaşta. Gülerken çenesini ileri doğru atar, yeni yeni sararmaya başlamış beyaz dişlerinin hepsi ortaya çıkardı.

"Acaba hangisi?" diye düşündü Agnès ve "Yüzünü kurt gibi buruşturuyorsun, gülerken yırtıcı hayvanlara benziyorsun," dedi içinden. "Bundan tarifsiz bir gurur duyuyor olmalı. Eskiden böyle âdetleri yoktu."

Her aşk macerasının ardından kollarında nasıl ağladığını, gözyaşlarını yutmak istercesine ağzını her açışında dudaklarından dökülen kesik iniltiyi hatırladı. Zavallı Guillaume...

"Ben, şahsen..." dedi Nadine.

Cümlelerine hep böyle başlardı. Ne fikirlerinde ne de dile getirdiği her sözde, kendisinden, dış görünüşünden, arkadaşlarından, çorabının kayan dikişinden, cep harçlığından, zevklerinden iz taşımayan tek bir kelimeye, tek bir ifadeye rastlamak mümkündü. O... muzaffer-

di. Teninde, yasemin ya da kamelya gibi bazı kadifemsi çiçeklerin hem donuk hem de parlak beyazlığı vardı ama altından akan genç kanın yanaklarına yükseldiği, her an şarap gibi kızıl, ateşli bir özsuyun dışarı uğrayacağı izlenimi veren dudaklarını şişirdiği görülebiliyordu. Yeşil gözleri çakmak çakmaktı.

"Yirmi yaşında," dedi Agnès kendi kendine, o aşırı parlak, aşırı iştahlı güzellikle, o çınlamalı kahkahayla, o bencillikle, o toy ateşle, o elmas sertliğiyle yaralanmamak için bir kez daha gözlerini yummaya zorladı. "Yirmi yaşında, onun suçu değil bu... Hayat diğerleri gibi onu da zamanla söndürecek, yumuşatacak, olgunlaştıracaktır."

"Anne, kırmızı eşarbınızı alabilir miyim? Kaybetmeyeceğim. Anne bir de, acaba biraz geç dönebilir miyim?"

"Önce nereye gideceğini söyle?"

"Ama anne biliyorsunuz ya! Saint-Cloud'a, Chantal Aumontlara! Arlette beni almaya gelecek. Anne, geç dönebilir miyim? Yani, sekizden sonra filan? Kızmazsınız ya? Pazar akşamı, saat yedide Saint-Cloud tarafından geçmeyeyim diye."

"Kız çok haklı," dedi Guillaume.

Yemek bitmek üzereydi. Mariette hızla servis yapıyordu. Pazar... Bulaşık biter bitmez, o da çıkabilecekti.

Portakal kokulu krepler yiyorlardı; Agnès Mariette'in hamuru hazırlamasına yardım etmişti.

"Nefis," dedi Guillaume hassasiyetle.

Açık camdan tabakların çınlaması duyulmaya başlamıştı; bazıları iki kız kurusunun oturduğu giriş kattaki loş daireden gelen ses gibi hafifçe, bazısı da daha güçlü, daha canlı. Ortası, ilk komünyonlara özgü beyaz gül sepeti desenleriyle süslü, parlak, sert plili, büyük damasko masa örtüsünün üzerindeki on iki kişilik servis takımının parıldadığı karşı evden yükselen ses gibi.

"Ben gidip hazırlanayım anne. Kahve istemiyorum."

Guillame kahvesini aceleyle, hiç konuşmadan yuvarlıyordu. Mariette masayı toplamaya başlamıştı.

"Ne kadar da aceleciler," diye düşündü Agnès, zayıf ve becerikli elleri Nanette'in peçetesini mekanik hareketlerle katlarken. "Bir ben..."

Bu muhteşem pazar gününün bir onun için hiçbir çekiciliği yoktu.

"Onun böyle bir ev kuşuna, bu derece sönük bir kadına dönüşeceğine asla ihtimal vermezdim," diye geçirdi içinden Guillaume. Agnès'e baktı, havayı var gücüyle içine çekti, göğsünü şişirdi, sanki güzel günlerin vücuduna doldurduğu bu güçlü akıntıyı hissetmekten mutlu ve gururluydu. Tüm tartışmaları, krizi, para sıkıntılarını hatırlayarak, "Hayran olunacak kadar formdayım. Kuyruğu şaşılacak derecede dik tutuyorum," dedi yine kendine... Üzerine yapışan Germaine, cehennemin dibine gitsin... Vergiler... Diğer birçokları gibi onu üzebilecek, moralini bozabilecek onca konu. Ama hayır! "Oldum olası böyleydim ben! Biraz güneş ışığı, ufukta Paris dışında özgürce geçireceğim bir pazar gününün belirmesi, iyi bir şişe şarap, yanı başımda güzel bir kadın ve işte yirmi yaşındayım! Yaşıyorum ben," diye kendini kutladı karısına duyarsız bir düşmanlıkla bakarak; soğuk güzelliği sinirine dokunuyordu, ince dudaklarının alaycı ve gergin bükülüşü de. Yüksek sesle konuştu:

"Haliyle, eğer geceyi Chartres'ta geçirecek olursam sizi ararım. Her halükârda yarın sabah dönmüş olurum. İşe gitmeden eve uğrarım.

Agnès, tuhaf ve kederli bir soğukkanlılıkla düşündü: "Günün birinde, epey tuzlu bir öğle yemeğinin ardından, içinde okşadığı kadınla birlikte yol aldığı arabası bir ağaca toslayacak. Senlis ya da Auxerre'den bir telefon gelecek. Acaba üzülecek misin?" diye merakla sordu,

gölgedeki belli belirsiz, sessiz ve dikkatli imgesine. Fakat sessiz ve kayıtsız imgesi hiçbir cevap vermedi ve Guillaume'un güçlü silueti kendisiyle aynanın arasına girdi.

"Hoşça kal canım."

"Hoşça kal dostum."

Guillaume gitmişti.

"Çay masasını salona mı kurayım Madam?" diye sordu Mariette.

"Hayır, bırakın. Ben yaparım. Mutfağı yerleştirdikten sonra çıkabilirsiniz."

"Teşekkürler Madam," dedi genç kız, yanakları sanki güçlü bir ateşe yaklaşmış gibi birden kıpkırmızı kesilerek. "Teşekkürler Madam," diye tekrar etti, Agnès'e istihzayla omuzlarını silkeleten, bitkin bir bakışla.

Agnès, eteğinin katlarının arasına bir saklanıp bir gülerek yüzünü gösteren Nanette'in küçük, parlak ve siyah başını okşuyordu.

"İkimiz, bir güzel kafamızı dinleyeceğiz canım benim."

Bu arada Nadine odasında aceleyle hazırlanıyor, boynunu, çıplak kollarını, Rémi'nin, arabanın loşluğunda kuru ve şehvetli dudaklarını değdirdiği, alev gibi yakıcı, hızlı öpücükler kondurduğu gerdanını pudralıyordu. Saat iki buçuk... Arlette henüz gelmemişti. "Arlette'le çıkarsam, annem hiçbir şeyden şüphelenmez." Randevuları saat üçteydi. "Annemin dünyadan haberi yok, sanki o da genç olmadı..." diye içinden geçirirken, annesinin gençliğini, nişanını, evliliğinin ilk yıllarını hayal etmeye çalıştı ama beceremedi.

"Herhalde hep böyleydi. Düzen, sükûnet, beyaz keten yakalar... 'Guillaume güllerimi kırmayın.' Ben şahsen..."

Ürperdi, dudaklarını hafifçe ısırdı, yüzünü aynaya yaklaştırdı. Vücudu, bakışları, yüzünün hatları, gencecik

boynunun bir sütun misali beyaz ve saf biçimi kadar hoşuna giden bir şey yoktu. "Yirmi yaşında olmak harika," diye düşündü gururla. "Acaba tüm genç kızlar bunun benim kadar farkındalar mı, bu saadetin, bu ateşliliğin, bu canlılığın, bu kaynayan kanın benim kadar tadına varıyorlar mı? Bunu benim kadar keskin ve derinden hissetmek? 1934 yılında yirmi yaşında olmak, bir kadın için bu... şahane bir şey," dedi kendine, kamp gecelerini, şafak vakti Rémi'nin arabasında dönüş yolculuğunu (anne babası güneşin Seine Nehri'nin üzerinden doğuşunu izlemek için grupça St. Louis Adası'nda gezintiye çıktıklarını zannederken, saflık işte) ve kayağı, yüzmeyi, açık havayı, genç vücuduna değen soğuk suları, Rémi'nin tırnaklarını ensesine geçiren, kısa saçlarını hafifçe arkaya çeken ellerini belli belirsiz hatırlayarak... "Bu ebeveynler de hiçbir şeyin farkında değil! Gerçekten de sırf kendi zamanlarını... Annemi benim yaşımdayken hayal ediyorum da, ilk balosu, yere bakan gözleri. Rémi... "Âşığım ben," dedi aynada gülümseyen yansımasına. "Fakat Rémi'ye dikkat etmeli, öyle yakışıklı, öyle pohpohlanmış, kadınlar ve iltifatlarla öyle şımartılmış ki. Acı çektirmekten zevk alıyor olmalı."

"Fakat göreceğiz bakalım kim daha güçlüymüş," diye mırıldandı, sinirle yumruğunu sıkarak, aşkının nabzını, fırtınalı bir savaş, ateşli ve zalim bir oyun arzusu gibi derinliklerinde hissederek.

Güldü. Ve gülüşü sessizlikte öyle berrak, öyle küstah, öyle taze çınladı ki bir an duraksadı, büyülenmiş halde, sanki nadide ve mükemmel bir müzik aletinin yankısını dinler gibi kulak kabarttı.

"Bazen her şeyden çok kendime âşıkmışım gibi geliyor," diye düşündü, her bir boncuğu güneşin pırıltısını ve ışığını yansıtan yeşil kolyesini boynuna geçirerek. Temiz, sıkı ve pürüzsüz teni, şu genç hayvanlarda, çiçeklerde,

mayıs bitkilerinde görülen parlak *glossiness*'e[1], hani o geçiciymiş gibi hissedilen ama en yüksek mükemmelliğine erişmiş olan parıltıya sahipti. "Bir daha asla bu kadar güzel olamayacağım."

Parfümü özellikle müsrifçe harcayarak, yüzüne, omuzlarına yayarak sıktı: Bu çağında her türlü parlaklık, aşırılık yakışıyordu ona! "Ateş kırmızısı bir elbise, çingene takıları istiyorum." Annesinin şefkatli ve bezgin sesini hatırladı: "Her şey kararında, Nadine!"

"Ah, şu yaşlılar," dedi küçümsemeyle.

Sokakta, Arlette'in arabası evin önünde durmuştu. Nadine çantasını, koşarken bir yandan başına geçirdiği beresini kaptı ve uçarak bağırdı: "Hoşça kal anne!" ve gözden kayboldu.

"Nanette, kanepenin üzerinde biraz dinlenmeni istiyorum. Dün gece o kadar kötü uyudun ki. Senin yanında çalışacağım," dedi Agnès. "Sonra Matmazel'le birlikte çıkarsınız."

Küçük Nanette, pembe önlüğünü bir süre elinde yuvarladı, bir sağa, bir sola döndü, yüzünü yastıklara sürttü, esnedi ve uykuya daldı. Beş yaşındaydı. Tıpkı Agnès'inki gibi buğday rengi, soluk ve taze bir teni, siyah saçları ve koyu renk gözleri vardı.

Agnès ses çıkarmadan yanı başına oturdu. Ev sessiz, uykuda gibiydi. Dışarıda, havada filtre kahve kokusu dalgalanıyordu. Odayı, sarı, sıcak ve yumuşak bir gölge kaplamıştı. Agnès, Mariette'in mutfağın kapısını usulca kapatışını ve evin içinden geçişini duydu; servis merdiveninden aşağı inen adımlarını dinledi. İç geçirdi; içini ga-

1. (İng.) Parlaklık, gösteriş.

rip, hüzünlü bir mutluluk, tatlı bir huzur kaplıyordu. Sessizlik, boş odalar, akşama kadar kimsenin onu rahatsız etmeyeceğinin, ne bir adımın ne de yabancı bir sesin bu eve, bu sığınağa girebileceğinin kesinliği... Sokak boş ve sakindi. Sadece, inik tahta panjurun arkasına sığınmış, görünmez bir kadın piyano çalıyordu. Sonra her şey sustu. Aynı saatte Mariette, pazar günlerine mahsus "domuz derisi taklidi" çantasını iki eldivensiz ve iri eliyle kavramış, sevgilisinin onu beklediği Sèvres-Croix-Rouge İstasyonu'na doğru hızla ilerliyor, Guillaume ise Compiègne Korusu'nda, yanında oturan sarışın ve şişman kadına şöyle diyordu: "Beni suçlaması kolay, ben kötü bir koca değilim, oysa karım..." Nadine, Arlette'in küçük yeşil arabasında, Lüksemburg Bahçesi parmaklıkları boyunca ilerliyordu. Kestane ağaçları çiçeklenmişti. Çocuklar küçük, kolsuz baharlık süveterleri içinde koşturuyordu. Arlette, onu kimsenin beklemediğini düşünüyordu acıyla; onu kimse sevmiyordu. Kıymetli yeşil arabası ve annelere güven telkin eden, bağa çerçeveli yuvarlak gözleri için ona tahammül ediyorlardı. Nadine'e ne mutlu!

Güçlü bir rüzgâr esiyordu; aniden sola doğru savrulan fıskiye, ışıklı damlalarını yoldan geçenlerin üzerine sıçratıyordu. Sainte-Clotilde Parkı'ndaki ağaçlar hafifçe hareketlendi.

"Ne huzur," diye düşündü Agnès.

Gülümsedi; dudaklarını hafifçe aralayan bu güvenli, ağır ve nadide gülümsemeyi ne kocası ne de büyük kızı biliyordu.

Ayağa kalktı, sessizce güllerin suyunu değiştirmeye gitti; saplarını özenle kesti; güller yavaş yavaş soluyor, taçyaprakları sanki istemeye istemeye, endişe ve ilahî bir tevazuyla ayrılıyordu.

"Buranın havası ne güzel," diye düşündü Agnès.

Evi... Sığınak, sıcak ve kapalı bir kabuk, dışarının gü-

rültüsüne kapalı. Las Cases Sokağı, kış alacakaranlığının bu karanlıklar adası boyunca yürürken, kapının üzerinde, taştan oyulmuş, gülümseyen kadın figürünü, dar bantlarla süslenmiş o yumuşak, tanıdık yüzü gördüğünde, kendini gizemli bir şekilde sakinleşmiş, rahatlamış, huzurlu bir mutluluğun dalgalarına kapılmış gibi hissederdi. Evi... Harikulade sessizlik, eşyaların hafif, gizli gıcırtıları, karanlıkta belli belirsiz pırıldayan narin sedef kakmalar; tüm bunları ne çok seviyordu. Oturdu, kendini bir koltuğun kucağına bırakıverdi; daima dimdik duran, sırtını asla kamburlaştırmayan, başını eğemeyen o.

"Guillaume nesneleri insanlardan daha çok sevdiğimi söylüyor... Mümkündür!"

Tatlı ve sessiz bir sihirle etrafını sarıyordu nesneler. Bağa ve bakır süslemeli duvar saati, sessizlikte yavaşça ve huzurla işliyordu.

Karanlıkta parlayan gümüş kâsenin nağmeli ve tanıdık çınlaması, tıpkı bir arkadaş gibi her harekete, her soluğa karşılık veriyordu.

Mutluluk? "Onun peşinden sürüklenirsin, onu ararsın, bu çabayla kendini tüketirsin, oysaki şuracıktadır," dedi kendi kendine, "artık hiçbir şey beklemediğin, hiçbir şey ummadığın, hiçbir şeyden şüphelenmediğin anda ortaya çıkar. Bir de tabii çocukların sağlığı..." ve gayriihtiyarı eğilerek dudaklarını Nanette'in alnına dokundurdu. "Tıpkı bir çiçek gibi tazecik, Tanrı'ya şükürler olsun. Hiçbir beklentinin olmaması, ne büyük huzur. Ne kadar da değiştim," diye düşündü, geçmişini, Guillaume'a olan çılgın aşkını, sonbahar akşamları boyunca onu beklediği Passy'nin derinliklerinde yitip gitmiş o küçük parkı hatırlayarak. Ailesi, iğrenç kayınvalidesi, kız kardeşlerinin hüzünlü, küçük, siyah salonda çıkardığı tantanalar. "Ah! Sessizlikten asla bıkmayacağım." Gülümsedi. Eski Agnès, genç ve soluk yüzünü çevreleyen kara örgüleriyle, yanı

başında oturmuş da kuşkucu bir tavırla onu dinliyormuş gibi kısık sesle konuştu:

"Evet, şaşırdın, değil mi? Değişmişim, değil mi?"

Başını salladı. Onun anılarında, geçmişteki her gün yağmurlu ve hüzünlü, her bekleyiş beyhude, her söz zalim ya da yalanlarla doluydu sanki.

"Ah, insan nasıl olur da aşka özlem duyar? Ne mutlu ki Nadine bana çekmemiş. Bu çocuklar öyle soğuk, öyle sertler ki. Nadine daha çocuk ama ileride bile, asla ne benim gibi sevebilir ne de acı çekebilir. İyi ki de, zaten, iyi ki de öyle, Tanrım. Öyle görünüyor ki, Nanette de tıpkı ablası gibi olacak."

Gülümsedi: Bu dolgun, pembe ve pürüzsüz yanakların, bu kararsız hatların bir kadın yüzüne dönüşeceğini hayal etmek ne kadar garipti. Elini uzattı, ince siyah saçları hafifçe okşadı. "Ruhumun dinlendiği yegâne zaman," diye düşünürken, bir sigara yakıp gözlerini kısarak "ruhum dinleniyor..." diyen bir gençlik arkadaşı geldi aklına. Ama Agnès sigara içmezdi. Hayal kurmayı değil, asıl böylece oturmayı, gayet sıradan ve kurallı bazı işlerle meşgul olmayı severdi: dikiş, örgü, düşüncelerini azaltmak, kendini aşağılamaya, sakin ve sessiz kalmaya zorlamak, kitapları dizmek, onların evinde şampanya servisinde kullanılan Bohemya kristalinden bardakları, o eski moda, ağızları altın şeritli, uzun kadehleri özenle yıkayıp tek tek kurulamak. "Mutluluk... Evet, yirmi yaşındayken mutluluk bana daha değişik, korkunç ve uçsuz bucaksız gelirdi oysa tüm arzuların sonuna doğru yaklaştıkça, o tutkular mükemmel bir şekilde küçülüyor ve daha erişilebilir hale geliyor," diye düşünürken, içinde başlanmış bir işin, ipeklerin, yüksüğünün ve altın makasının olduğu sepetini dizlerinin üzerine koydu. "Aşkı sevmeyen bir kadına daha ne gerek var?"

"Rica etsem beni burada indirir misin Arlette?" diye sordu Nadine.

Saat üç olmuştu. "Biraz yürürüm," dedi kendi kendine. "İlk gelen olmak istemiyorum."

Arlette ricasını yerine getirdi, Nadine yere atladı.

"Teşekkürler canım."

Araba gitti. Odeon Sokağı'nı, sabırsızlığını ve bedenini saran canlı hevesi bastırmaya çabalayarak tırmandı. "Sokağı seviyorum," diye düşündü, etrafına dostluk ve minnetle bakarken. "Evde boğuluyorum. Genç olduğumu, yirmi yaşında olduğumu, şarkı söylemeden, dans etmeden, yüksek sesle konuşmadan, gülmeden duramayacağımı anlayamıyorlar. Mutluyum ben." Elbisesinin ince kumaşının altından, rüzgârın bacaklarına doğru esişini hazla hissediyordu. Hafif, havai, özgür ve kanatlanmış; şu anda dünya üzerinde hiçbir şey onu durduramazmış gibi geliyordu. Umutla yükselmiş halde "öyle anlar var ki, insan hiç zorlanmadan uçabilir," diye düşündü. Dünya ne kadar da güzel, ne kadar da sevilesiydi! Öğle güneşinin ışıltılı seli dinginleşiyor, yerini soluk ve sakin bir ışığa bırakıyordu; her sokak köşesinde, kadınlar sepetlerini yoldan geçenlere uzatarak fulya demetleri satıyordu. Kafelere, kafelerin önlerine aileler keyifle yerleşmiş, ilk komünyonuna katılmış, yanakları ateşli, gözleri çakmak çakmak küçük bir kızın çevresini sarmış nar şurubu içiyorlardı. Çarşı iznine çıkmış askerler ve büyük, kırmızı, eldivensiz elleri, siyah elbiseleriyle kadınlar ağır ağır, kaldırımları tıkayarak yürüyorlardı. Yoldan geçen bir oğlan dudaklarını öper gibi uzatarak ve Nadine'e aç gözlerle bakarak, "Güzellik," diye seslendi. Nadine güldü.

Bazen, aşkın kendisi bile, Rémi'nin imgesi bile siliniyordu. Geriye sadece, neredeyse katlanılmaz keskinlikte ama sanki en gizli derinliklerinde garip ve tatlı bir iç sı-

kıntısı barındıran, bir yücelik, bir ateş, bir kıvanç duygusu kalıyordu.

Rémi'nin onu bekleyeceği küçük bistronun eşiğinde, birden, "Aşk? Acaba Rémi bana âşık mı?" diye sordu kendine. "Peki ya ben? Her şeyden önce arkadaşız biz, ama ne? Arkadaşlık, güven ancak yaşlılar içindir! Şefkat bile bize göre değil! Aşk bambaşka bir şey," diye geçirdi içinden, bazen sanki öpücüklerin, en tatlı sözlerin bile derinliklerinde saklanan o can yakan diken geldi hatırına. İçeri girdi.

Kafe boştu. Güneş parlıyordu. Duvarda bir saat işliyordu. Oturduğu küçük iç salona şarap kokusu ve mahzen ferahlığı sızıyordu.

Rémi orada değildi. Kalbinin, göğüs kafesinde ağır ağır sıkıştığını hissetti. "Gerçi üçü çeyrek geçiyor, doğru. Ama beni bekleyemeyecek miydi?"

Rastgele bir içecek ısmarladı.

Kapı her açıldığında, eşikte bir adam silueti her belirdiğinde, şu inatçı kalp coşkuyla ve fırtınayla çarpıyor, içini büyük bir mutluluk kaplıyor ve her seferinde içeri giren bir yabancı oluyor, ona dalgın dalgın bakıyor ve gidip gölgede bir yere oturuyordu. Ellerini masanın altında öfkeyle sıkıp büktü.

"Nerede kaldı yahu? Niye gelmiyor ki?"

Sonra başını eğiyor ve yine beklemeye koyuluyordu.

Duvar saati, on beş dakikada bir acımasızca çalıyordu. Gözlerini saatin akrebine dikmiş, sanki mutlak bir hareketsizlik ve sessizlik zamanın akışını yavaşlatabilecekmiş gibi kıpırdamadan bekliyordu. Üç buçuk. Üç kırk beş. Ve daha bu bir şey değildi. Yarım saatin başıyla sonu arasında çok fark yoktu; üçü kırk geçe de aynı şekilde ama "Dörde yirmi var, dörde çeyrek var," dendi mi her şey bitti, mahvoldu, geri dönüşsüz olarak kaybedildi demekti! Gelmeyecek, onunla alay etti! Şu anda kiminle

birlikte acaba? Acaba kime "Nadine Padouan mı? Onu bir güzel işlettim!" diyor? Buruk ve acı birkaç damla gözyaşının gözlerini yaktığını hissetti. Hayır, hayır, olamaz! Saat dört. Dudakları titriyordu. Çantasını açtı, pudranın ponponuna üfledi; havalanan pudra onu boğucu ve parfümlü toz bulutuyla çevreledi; küçük aynada hatlarını tıpkı suyun altındaymış gibi titrek ve biçimsiz görüyordu. Vahşice dişlerini sıkarak, "Hayır, ağlamayacağım," diye düşündü. Parmakları titreyerek rujunu aldı, dudaklarına sürttü, gözlerinin altındaki o ipeksi, mavimtırak, pürüzsüz çukuru, tam da ileride ilk çizginin yerleşeceği o yeri pudraladı. "Niye yaptı bunu?" Bir akşam, bir öpücük, tek istediği bu muydu yani? Bir an için, umutsuz bir aşağılanma hissine kapıldı. Mutlu ve varlıklı bir çocukluğun bile ihtiva edebileceği tüm acı anılar ruhunda canlandı; on iki yaşında, babasından haksız yere yediği o tokat. O adaletsiz öğretmen. Geçmişinin derinliklerinden, zamanın dibinden "*We won't play with you. We don't play with kids*"[1] diyerek gülüşen o küçük İngiliz kızları.

"Canım yanıyor. İnsanın canının bu kadar yanabileceğini bilmezdim."

Artık saate bakmıyordu. Hareketsizce oturuyordu. Nereye gitse? Burada, kendini güvende, yerli yerinde hissediyordu. Acaba kaç kadın onun gibi beklemiş, onun gibi gözyaşlarını içine akıtmış, onun gibi bu sahte deri kaplı, eski bankın bir hayvan kürkü gibi sıcak ve yumuşak dokunuşlu yüzeyini mekanik hareketlerle okşamıştı? Ama aniden, içini yeniden kibirli bir güç hissi kapladı. Ne önemi vardı ki bunun? "Canım yanıyor, mutsuzum." Ah, yepyeni güzel sözler: aşk, acı, arzu. Bütün bunları yumuşakça dudaklarında şekillendiriyordu.

---

1. (İng.) Seninle oynamayacağız. Çocuklarla oynamıyoruz.

"Beni sevmesini arzuluyorum. Gencim. Güzelim. Beni sevecektir ve o olmasa başkaları sevecektir," diye mırıldanırken parlak ve bir pençeyi andıran sivri tırnaklı ellerini öfkeyle sıkıyordu.

Saat beş... Küçük loş salon, bir anda tıpkı bir mangalın altın rengi ağzı gibi aydınlandı. Güneşin açısı değişmişti; bardağını yapış yapış eden altın rengi Chartreuse likörünü alevlendirdi, hemen karşısındaki telefon kulübesini aydınlattı.

"Bir telefon mu etsem?" diye düşündü kızgınlıkla. "Belki de hastadır?"

"Haydi oradan," dedi omuzlarını öfkeyle silkerek.

Yüksek sesle konuşmuştu; irkildi. "Neyim var benim böyle?" Bir yolun üzerinde, ölmüş halde, kanlar içinde hayal etti onu: Arabayı deli gibi sürüyor...

"Telefon etsem mi? Hayır!" diye mırıldandı, yüreğinin zayıflığını, korkaklığını ilk kez hissederek.

Aynı zamanda, içinin derinlerinde, sanki gizemli bir ses mırıldanıyordu: "Bak. Dinle. Hatırla. Bu günü asla unutmayacaksın. Yaşlanacaksın. Ama ölüm saatin geldiğinde bile, güneşin altında çarpan bu açık kapı gelecek gözlerinin önüne. Çeyrek saatlerin çalışını şu saatten duyacaksın ve sokağın gürültüsünü, bağırtısını..."

Ayağa kalktı, toz ve tebeşir kokan küçük telefon kulübesine girdi: Duvarlar kurşunkalemle yazılmış notlarla doluydu. Gözleri uzun süre, bir köşeye çizilmiş kadın figürüne takılı kaldı.

Sonunda Jasmin 10-32'yi aradı.

"Alo," diye açtı telefonu bir kadın sesi, yabancı bir ses.

"Mösyö Rémi Alquier'in evi mi acaba?" diye sordu ve kendi sözlerinin sesinden ürktü: Sesi titriyordu.

"Evet, kim aramıştı?"

Nadine sustu; tembel, yumuşak bir gülüşü net olarak duydu, bir sesleniş:

"Rémi, bir Matmazel seni arıyor... Ne? Mösyö Alquier burada değil, Matmazel."

Nadine ahizeyi yavaşça yerine bıraktı, çıktı. Saat altı olmuş ve mayıs güneşinin parlaklığı gölgelenmişti; havayı hüzünlü ve hafif bir alacakaranlık kaplamıştı. Lüksemburg Bahçesi'nden yeni sulanmış bitki ve çiçeklerin kokusu yükseliyordu. Nadine rastgele bir sokağa, sonra bir diğerine daldı. Yürürken hafiften ıslık çalıyordu; evlerin derinliklerinde ilk lambalar, henüz aydınlık olan sokaklarda ilk gaz lambaları yanmaya başladı: Alevleri gözyaşlarında kırılarak parlıyordu.

Las Cases Sokağı; Agnès Nanette'i yatırmıştı. Nanette uyukluyor ama yarı uyanık halde, tereddütlü, yumuşak, karşısındakine güvenen bir ses tonuyla kendi kendiyle, oyuncaklarıyla, gölgelerle konuşuyordu. Ama Agnès'in ayak sesini duyar duymaz ihtiyatla susuyordu.

"Daha şimdiden ha," diye düşündü Agnès.

Loş salona girdi; ışıkları yakmadan geçti, gidip pencerenin kenarına dirseklerini dayadı. Gökyüzü kararıyordu. İçini çekti. Bahar günü içinde, akşam olunca yükselmeye başlayan bir tür gizli bir acılık taşıyordu. Tıpkı pembe ve kokulu şeftalilerin ağızda buruk bir tat bırakması gibi. Guillaume nerede kalmıştı? Temiz ve boş yatağı hayal ederek, "Bu gece eve kesin dönmeyecek. Daha iyi," dedi kendi kendine. Eliyle soğuk cama dokundu. Guillaume'u böyle kaç kez beklemişti? Geceler ve geceler boyu, sessizlikte saatin tiktaklarını, yukarı çıkan asansörün gıcırtısını, ağır ağır yukarı çıkan, kapısını geçen, tekrar aşağı inen asansörü dinleyerek. Geceler ve geceler boyu, önce ümitsizlikle, ardından sıtkı sıyrılarak ve sonra da ağır ve ölümcül bir umursamazlıkla.

Peki ya şimdi? Hüzünle omuzlarını silkti.

Sokak boştu, mavimtırak bir duman her şeyin üzerinde dalgalanıyordu, sanki bulutlu gökten, ince bir kül yağmuru hafifçe serpiştirmeye başlamıştı. Bir sokak lambasının altın yıldızı karanlığın içinde parladı ve Sainte-Clotilde'in kuleleri geri çekilir, ufukta yitip gider gibi oldu. Taşradan dönen, çiçek yüklü küçük bir araba geçti; farlara asılı fulya demetlerini görmelerine az kalmıştı. Kapıcılar kapı önlerinde, hasır sandalyelerine oturmuş, kollarını sarkıtmış, dizlerinin üzerine bırakmış konuşmadan duruyorlardı. Tüm pencerelerin panjurları kapanıyor, sadece ince aralıklardan pembe bir lambanın zayıf ışığı sızıyordu.

"Eskiden," diye hatırladı Agnès, "henüz Nadine'in yaşındayken bile, Guillaume'u boşu boşuna, uzun saatler boyu beklerdim." Guillaume'un o zamanlardaki halini ya da en azından kendisine göründüğü halini gözünün önüne getirmeye çalışarak gözlerini yumdu. O kadar yakışıklı mıydı? O kadar çekici? Tanrım, şüphesiz bugünkünden daha zayıftı, yüzü daha sıkıntılı, daha sert, dudakları güzel. Öpücükleri... Hüzün ve acıyla hafifçe güldü.

"Nasıl da seviyordum onu... Geri zekâlı... Geri zekâlı mutsuz kadın... Bana aşk sözleri etmezdi. Beni öpmekle yetinirdi, kalbimi şefkat ve acıdan eritene kadar öpmekle. On sekiz ay boyunca bana ne 'Seni seviyorum...' dedi, ne de 'Seninle evlenmek istiyorum...' Hep orada, hazırda durayım, ona bağımlı kalayım. 'Elimin altında,' derdi. Bense, mutsuz salak kadın, bundan zevk alıyordum. Bozgunun bile sarhoş ettiği yaştaydım. Sonra da hayallere dalıyordum: 'Beni sevecek. Karısı olacağım. Bağlılığım, aşkım sayesinde, beni sevecek.'"

Geçmişin derinliklerinde kalmış bir bahar akşamını, olağanüstü bir netlikle hatırladı. Gerçi hava bu akşamki gibi güzel ve yumuşak değildi. Gün ağarır ağarmaz yapraklarla kaplı ağaçların arasından nehir gibi akan ağır ve

buz gibi sağanakların boşaldığı, Paris'in o yağmurlu ya da soğuk baharlarından biriydi. Çiçeklenmiş kestane ağaçları, upuzun günler, ılık hava gaddar bir şaka gibidir o zamanlar. Küçük, boş bir parkta, bir banka oturmuş onu bekliyordu; yağmuru yemiş çimler acı bir koku yayıyordu; damlalar, geri dönüşü olmayan dakikaların akışını yavaşça ve hüzünle sayarak su birikintisine düşüyor, soğuk gözyaşları yanaklarından süzülüyordu. Gelmiyordu. Yanına bir kadın oturmuş, hiçbir söz etmeden ona bakmış, yağmurun altında kamburunu çıkartmış, "biri daha" der gibi, acıyla dudaklarını sıkmıştı.

Eskiden yaptığı gibi mekanik bir hareketle boynunu bükerek başını biraz eğdi, koluna yasladı. İçinde derin bir hüzün yükseliyordu.

"Nedir bu? Mutluyum oysa, öylesine sakin, öylesine huzurluyum. Böyle hatıralara dalmak neye yarar? Ancak ruhumda gayet gereksiz bir kin ve öfke uyandırmaya, Tanrım!"

Fakat birden, kendisini Bois'nın siyah ve ıslak hıyabanlarından geçiren taksinin imgesi hatırına geldi ve Guillaume çıplak göğsünü, sanki suyu çıkartılan bir meyve gibi yumuşakça, zalimce sıkarken açık camlardan içeri dolan o temiz, soğuk havanın tadını ve kokusunu yeniden bulmuş gibi oldu. Kavgalar, uzlaşmalar, acı gözyaşları, yalanlar, delicesine korkaklık ve gülerek "Kızdın mı? Sana azıcık acı çektirmek hoşuma gidiyor," deyip eline dokunduğu sırada o ani, tatlı mutluluk.

Birden, anlaşılmaz bir ümitsizlikle, "Geçti bunlar, bir daha geri gelmeyecek," deyiverdi yüksek sesle. Aniden, yaşların sel olup gözlerinden fışkırdığını, yüzüne aktığını hissetti. "Hâlâ acı çekmek isterdim."

"Acı çekmek, umudumu yitirmek, birini beklemek! Artık beklediğim hiç kimse yok bu dünyada! Yaşlıyım. Bu evden nefret ediyorum!" diye düşündü ani bir kızgın-

lıkla. Bu huzurdan, bu sükûnetten! Peki ya çocuklar? Evet, analık yanılsaması en inatçı, en nafile olanı. Evet, onları seviyorum, hayatta tek varlığım onlar ama yetmiyor. Kaybettiğim yılları, kaybettiğim acıları yeniden bulmak isterdim. Şimdi aşk yaşamak öyle tiksinç, öyle çirkin olurdu ki. Keşke yirmi yaşında olsaydım! Ne mutlu Nadine'e! Ama şimdi şüphesiz Saint-Cloud'da golf oynuyordur! Aşkı pek de merak ediyor! Şanslı Nadine!"

Ürperdi. Ne kapının açıldığını, ne de Nadine'in halının üzerinde ilerleyen adımlarını duymuştu. Gözyaşlarını gizliden silerek, hızla söze girdi:

"Işığı yakma."

Nadine, cevap vermeden gelip yanına oturdu. Gece bastırmıştı ve her ikisi de gözlerini kaçırıyordu. Hiçbir şey görmediler.

Uzunca bir andan sonra Agnès sordu:

"İyi eğlendin mi, canım?"

"Evet anne," diye cevap verdi Nadine.

"Saat kaç oldu peki?"

"Sanırım yediye geliyor."

"Düşündüğünden erken döndün eve," dedi Agnès, dalgın dalgın.

Nadine cevap vermedi, çıplak kollarındaki altın bilezikleri yavaşça şıngırdattı.

Onun bu haline biraz şaşıran Agnès "Ne kadar da sessiz," diye düşündü.

"Neyin var canım? Yorgun musun?" diye sordu yüksek sesle.

"Biraz."

"Erken yatarsın. Şimdi git, ellerini yıka. Beş dakikaya sofraya oturacağız. Koridordan geçerken gürültü yapma, Nanette uyuyor."

Aynı anda, telefonun zili yankılandı. Nadine hızla başını kaldırdı. Mariette belirdi.

"Matmazel Nadine'i arıyorlar."

Nadine, kalbi göğüs kafesinde gizlice atarak ve annesinin bakışının farkında olarak, salonu yavaşça geçti. Arkasından telefonun bulunduğu küçük çalışma odasının kapısını hiç ses çıkartmadan kapattı.

"Nadine?.. Benim, Rémi... Of, ne kadar da sinirlenmişiz... Affedin beni, haydi ama... Bu kadar gaddar olmayın... Ama özür dilediğime göre! Hey, hey," diyordu, huzursuz bir hayvanı sakinleştirir gibi. "Biraz anlayışlı olun ama lütfen, Matmazel... Ne istiyorsunuz siz? Eski türden bir münasebet, bir tür sadaka... Ah Nadine, o bana bahşettiğiniz, güzelim hiçbir şeylerle yetinmemi beklemiyorsunuz herhalde?.. Ha?.. Ha?" diye tekrar etti ve Nadine, o sıkıca kapatılmış dudaklardan dökülen şehvetli ve nazik kahkahanın yankısını tanıdı. "Beni affetmelisiniz. Sinirli olduğunuzda ve yeşil gözlerinizden alevler fışkırırken sizi öpmekten nefret etmiyorum. Onları görür gibiyim. Yanıyorlar, değil mi? Yarın? Yarın, aynı saatte, olur mu?.. Ha?.. Atlatmak yok, söz veriyorum... Ha?.. Müsait değil misiniz? Duy da inanma! Yarın? Aynı yerde, aynı saatte. Ama söz veriyorum ya... Yarın?" diye tekrar etti.

"Yarın," dedi Nadine.

Rémi güldü:

"There's a good girl. Good little girlie. Bye bye."[1]

Nadine koşarak salona girdi. Annesi yerinden kıpırdamamıştı.

"Karanlıkta ne yapıyorsunuz anne?" diye bağırdı ve sesi, çınlayan gülüşü, Agnès'in ruhunda, arzuya benzer, karmaşık ve acı bir duygu uyandırdı. "Gece oldu!"

Bütün lambaları yaktı. Halen ıslak gözleri parlıyordu; yanaklarına karanlık bir alev yükselmişti. Şarkı mırıl-

1. (İng.) İyi kız. Uslu küçük kız. Hoşça kal.

danarak aynaya yaklaştı, saçlarını düzeltti, mutlulukla aydınlanmış yüzüne, aralık ve titreyen dudaklarına baktı.

"Bak sen, nasıl da bir anda neşelendin," dedi Agnès.

Kendini gülmeye zorladı ama dudaklarından ancak gıcırtılı ve hüzünlü bir sırıtış dökülebildi. Düşündü: "Körmüşüm ben! Bu kızcağız âşık yahu! Ah, fazla serbest yetiştiği, ben fazla zayıfım, beni asıl endişelendiren de bu." Oysa kalbinde, o acıyı, o ıstırabı tanıyor; eski bir dost gibi selamlıyordu. "Yeminle, kıskandım!"

"Arayan kimdi? Çok iyi biliyorsun ki baban yabancılardan gelen bu telefonları ve o gizli kapaklı buluşmaları hiç tasvip etmiyor."

"Anlamıyorum anne," dedi Nadine. Masumiyetle parlayan gözleri annesine dikilmiş olduğu halde, derinliklerinde saklanmış gizli düşüncelerin okunmasını imkânsız kılıyordu: Anne, ezelî düşman, ahmak ihtiyar, hiçbir şeyden anlamaz, hiçbir şeyi görmez, kabuğuna kıvrılır ve ancak gençliğin yaşamasını engellemekle meşguldür! "Yemin ederim ki anlamıyorum. Sadece cumartesi oynanmayan tenis maçı yarına alınmış. Hepsi bu."

"Demek hepsi bu, gerçekten!" dedi Agnès ama sesinin kuru ve sert tonu kendisini bile şaşırtmıştı.

Nadine'e baktı. "Delirmiş olmalıyım. Bunlar o eski hatıralar. O daha bir çocuk." Bir an zihninde, uzun, siyah örgülü, pus ve yağmurun altında kaybolmuş bir parkta oturan genç kızın görüntüsü yeniden canlandı; hüzünle baktı ona ve ebediyete kadar hafızasından kovdu.

Elini hafifçe Nadine'in koluna koydu.

"Haydi, gel," dedi.

Nadine, küçük alaycı bir gülüş attı. "Acaba onun yaşına geldiğimde... bu denli saf mı olacağım ben de? Ve bu denli sakin? Mutlu annem benim," diye düşündü tatlı bir küçümsemeyle. "Masumiyet ve iç huzuru ne de hoş şeyler."

MUTLU SAHİLLER

Balo elbisesi içinde, zayıf ve bronzlaşmış sırtı, pırlanta tokalarla kulaklarının arkasına tutturulmuş sarı saçlarıyla genç bir kız, soğuk, tepeden bakan, alaycı ve yanakları dans etmekten al al olmuş yüzünü, zarif, uzun boynunun üzerinde dikleştirerek geçti. Madam Boehmer gülümsedi, hüzünlü bir keyifle kızını inceledi ve "Ne kadar da güzel... Ne kadar da büyüdü... Elbisesi büyüleyici," diye düşündü bir kez daha.

Çiftler, kapıyı süsleyen, mavi kurdelelerle tutturulmuş ökseotunun altında durabilsinler diye kenara çekildi. İç geçirdi. Yaşlı bir kadındı o. Yıl sonu balosu, dansçılar, müzik, genç sesler, tüm bunlar onu huzursuzlandırıyor ve üzüyordu. Ölüm ya da ciddi hastalık olmaksızın akıp geçen bir yıla duyulan tatsız şükrana karışan yorgunluk ve takdiri ilahiye meydan okuma duygusuyla, bitkin ve yer yer kızarmış yüzünü ağır ağır salladı. Bağa saplı monoklünün arkasından, kızının arkadaşlarına soğuk bir ifadeyle baktı.

"Bir tarz... Makyajlar, kadınların taktığı türden mücevherler. Christiane ne kadar da farklı!"

Christiane, arkadaşlarıyla çevrelenmiş halde çıkıyordu. Annesi, kendisini beklemesini işaret etti ama genç kız etrafına, sanki dünyayı yansıtıcı bir yüzey ola-

rak gören ve orada yalnızca, bir adamın merakı ya da arzusunun güzelleştirdiği kendi imgesini arayan gençliğin o hızlı, sert, parlak, muzaffer bakışlarını atıyordu. Christiane'ın gözünde, Madam Boehmer de tıpkı diğer anneler gibi, diğer gölgelerin çevrelediği, dayanıksız ve sakin bir gölgeden ibaretti.

Madam Boehmer bu sırada onun koluna dokunmaktaydı:

"Eve mi dönüyorsun canım?"

"Hayır anne, geceyi Marie-Claude'larda bitireceğiz."

Madam Boehmer hafifçe içini çekti:

"Aa? Saat sabahın ikisi oldu, yavru kuşum..."

"Biliyorum," diye cevap verdi Christiane, alaycı ve sabırsız bir tonla. "Yedi yaşında değilim ki artık, canım anneciğim," diye de ekledi ve eğilerek, annesinin saçlarına, gaga darbesini andıran kuru ve hafif bir öpücük kondurdu.

Arkadaşları Madam Boehmer'i, yaşından, annelik vasfından, "iyi huylu", "safdil" bir kadın olma şöhretinden kaynaklanan alaycı bir tenezzülle birlikte, kıskançlık da içeren belli bir saygıyla da selamlıyorlardı, zira Boehmer dikiş makinelerinin ışıltısı, siyah elbiseli bu tıknefes ve solgun kadının üzerine yansıyordu; geçerken Christiane'ın koluna giren bir genç kız "Zengin kocakarı!" diye düşündü.

Gülerek sordu:

"Gerald'la mı buluşacaksın, yavru kuş? İstersen seninle çıkayım da annen anlamasın?"

Christiane, Lido Plajı'nın güneşinin verdiği bronzluğu hâlâ kaybetmemiş güzel omuzlarını silkti.

"Ne fikir ama! Annem alışkındır, merak etme. Zaten Jerry'le nişanlandığımı ve yirmi iki yaşında olduğumu gayet iyi biliyorlar canım."

Dışarıda kar yağıyordu; Champ-de-Mars'ın ağaçları beyaz ve buzlu bir pusun içinden belli belirsiz seçiliyor,

pembe sokak lambalarının her biri kırağı halesiyle çevrelenmiş halde parlıyordu.

Christiane arabasını çalıştırdı ve yola koyuldu. Camı indirmişti ve içeride, iri, ağır ve soğuk damlalara dönüşen kardan pulcuklarla yüklü rüzgâr saçlarının üzerinden esiyordu. Pembe kâğıttan şapkalar takmış bir erkek grubu geçti.

"Bayram günlerinin dayanılmaz bayağılığı," diye düşündü Christiane; "seneye bu vakitler, Gerald'la Saint-Moritz'de olacağız."

Soğuk ve tiz genç sesiyle, altı ay sonrası hakkında rahatlıkla konuşabiliyordu:

"Eylülde şunu yapacağım; martta bunu. Haziranda Cowes'deki yat yarışlarında olacağım; yazın ise Cannes'da."

Madam Boehmer ise mırıldanırdı:

"Eğer her şey yolunda giderse, yavru kuşum, eğer mümkün olursa. Hayat bu, evladım."

Fakat Christiane, "Senin kuşağın istemesini bilmiyordu anne. İstemek yeterli. *Make up your mind and stick to it. That's all*,"[1] diye cevap verdi.

Seine'in üzerinden geçiyordu; doğuda çok zayıf, leylak rengi bir ışık belirdi. Geç olmuştu. Gerald, Mont-Thabor Sokağı'ndaki küçük barda bekliyordu onu; genellikle bu kuytu mekânda ve tenha olduğu belli saatlerde buluşuyorlardı.

Gerald'ın kendisini beklediği mekâna yaklaştıkça, her zamanki gibi kalbinin göğüs kafesinde yavaşça ve acıyla sıkıştığını hissediyordu. Onu düşündüğünde, kısık sesle ve tereddüt içinde şu söz dökülürdü ağzından:

"Aşk mı?"

1. (İng.) Kararını ver ve istikrarlı ol. Hepsi bu.

Tıpkı, tanıdığını düşündüğün, yoldan geçen birinin adını şüpheli bir vurguyla fısıldar gibi. Gerald, iki yıldır resmî nişan tarihlerini erteleyip duruyordu ve böylece aşk ilişkilerine kazandırdığı kaygı ve belirsizlik çeşnisi ilk başlarda Christiane'ın hoşuna giderken, artık canını sıkıyor, ona karşı olan derin hislerini, gizli bir acının dikenine doluyordu.

Gerald'ın eski bir ilişkiyi bitirmekte zorlandığını biliyordu. Yaşının verdiği, haksız yere gençliğin gözü kördür denen halbuki ancak o zaman hayata, aşka bir oyun gibi tam karşıdan bakılabilen, zira henüz hiç mağlubiyeti tatmamış, henüz sırtı soğuk toprağa değmemiş olunan o yaşın verdiği berraklıkla kabullenmişti bu durumu.

Gerald, Jerry, Gérard Dubouquet yirmi beş yaşında, gözleri yeşil, burnu uzun ve bir tilkininki gibi hareketli, saçları sarı bir çocuktu. Laclos'nun bakanlığında büro şefiydi, âşık ve kıskanç Madam Laclos'nunsa sevgilisiydi.

Arkadaşı ve sırdaşı Marie-Claude'a şöyle diyordu Christiane:

"Anlıyorsun ya, sevmiyor ama ayrılamıyor. Fizyolojik bir durum, duyularla ilgili, anlıyorsun değil mi, canım?"

Bu cinsel ve tensel açıdan bakınca her şeyi kabullenebiliyor, her şeyi affedebiliyordu. Fazlasıyla sakin, aklı başında olduğundan ve "Ah! Teşekkürler ama sıkıntıya gelemeyeceğim. Sığırcık yavrusu değilim ki ben, neyle karşı karşıya olduğumun gayet farkındayım," diyebildiğinden ötürü aşkı ancak parçalı ve eksik bir şekilde tanıyabilmişti ve annesinin takılarıyla oynamasına izin verilmiş fakat kendisine emanet edilenlerin sahte inciler olduğunu anlamadığından onları özenle, gülünç ve dokunaklı bir hürmetle evirip çeviren bir çocuk gibi, duyular dünyasına dair naif ve abartılı bir fikre sahipti.

Marie-Claude'un küçük salonunda ya da Christiane'ın stüdyosunda, kız arkadaşlarıyla duyuların alış-

kanlıklarından, fiziksel aşkın köleleştiriciliğinden, "annelerimizin, o zavallı kadıncağızların gördüğü gibi değil, olduğu gibi" hayattan bahseder, yumuşak ve pürüzsüz ciltlerinin altında hâlâ o çocuksu kırmızı kanın aktığı genç yüzlerini bilgelikle sallarlardı. Mamafih Gerald, artık bezdiği yaşlı metresinden ayrılma kararını bir türlü veremiyor çünkü kendisine düşman kesilmesinden ve o pek güçlü Laclos'la arasını bozmasından çekiniyordu. Zira Gerald insanın arzularının, hevesin tatminiyle para arasında gidip geldiği yaştaydı ve tıpkı bir kelebek gibi, şımarık uçuşunu bir türlü düzene sokmayı becerememeden, bir çiçekten diğerine gidiyor, bir güçlü metresinin, bir zengin genç kızın üzerine konuyordu. Zaten kendini öyle yüksekte görüyor, henüz öylesine genç ve güçlü hissediyordu ki, bu kadar erken yaşta birine bağlanmayı küçümsüyor, belki de yakın bir gelecekte kendisini bekleyen daha büyük bir mutluluktan, daha yüklü bir çeyizden kendini mahrum etmekten çekiniyordu. Elindeki malın değerini henüz tam kestiremediği için sabretmeyi, çok düşük bir fiyata bırakma riskini almamayı tercih eden bir tüccar gibi tereddüt ediyordu.

"Âşığım," diye düşündü Christiane, bomboş ve karanlık Concorde Meydanı'na dalgın bir bakış atarak.

"Gerald'dan önce hiç kimseyi sevmedim," diye mırıldandı, başkalarına hayli kısa ve havai görünen, oysa kendince upuzun ve dolu dolu geçen on altı ile yirmi iki yaşı arasındaki yılları aklından geçirerek. Gerald'ın okşayışlarının hatırasına gülümsedi ve hafif bir kızarıklık, kendisine bir an için ergenliğin vahşi ve utangaç zarafetini kazandırarak soğuk yüzünü yumuşattı.

"Yine de harika bir şey, aşk..."

Aynı zamanda, içindeki daha yaşlı, kendisinden daha olgun olan –zira ruhumuz, geçmişteki çocuk halimizden, gelecekteki ihtiyarlığımıza kadar, barış içinde

bir arada var olan, farklı yaştaki birçok varlıktan oluşur–yüreğinin şimdiden yaşlı ve bilge kısımları, mücadele ve fetih dürtüsü, gururuna alacağı ilk darbe ve ilk heyecan silindikten sonra aşkından geriye nelerin kalacağını gayet iyi biliyordu. Gerald'da daha şimdiden, yaşla birlikte ancak artacak olan nitelikleri seviyordu; zekâsını, esnek ve hesaplı hırsını, kurnazlığını ve azmini.

"Parlak bir geleceği var," dedi kendi kendine, kendini kamu işlerinin seyrini, barışı, savaşı etkileyen bir bakan eşi, bir konsey başkanı eşi olarak hayal ediyordu.

Bileziklerini şıngırdatarak "her şey şimdikinden biraz daha iyi olacak," diye düşündü.

Arabasını durdurdu. Sarı duvarlı küçük bar, kalın bir duman bulutu altındaydı. Gerald yoktu. Barmen dikeldi ve Christiane'a bir mektup uzattı; birkaç özür ifadesi içeriyordu mektup: "Saat dörtten önce gelmem imkânsız. Mümkünse beni bekle. Sana anlatmam gereken şeyler hayati önemde."

Christiane kaşlarını çattı, mektubu yavaşça yırttı.

"Bu kadar erken nasıl döneyim? Beni Marie-Claude'larda sanıyorlar." Annesine sinirlendi: "Yalan söylemek çok can sıkıcı. Tüm şu hikâyeleri, karışıklıklarıyla bunaltıcılar."

Oturdu, çevresindeki erkeklere ve soğuk bir küstahlıkla da "bar aşüfteleri" diye genellediği o kadınlara baktı. Bir tanesi Christiane'ın tam önündeydi, hüzünlü bir edayla boş bardağını seyrediyordu. Tek başınaydı. Adamlar geçerken omzuna hafifçe dokunuyor ve umursamaz bir edayla, "Ne haber Ginette?" diye soruyorlardı.

Kadın alçak gönüllülükle gülümsüyor ve yıpranmış ses tellerinin boğuk tonuyla, "Çok iyiyim... Ya sen?" diye cevaplıyordu.

Genç kız endamı ve ölçülü, kararsız, utangaç tavırlarıyla hâlâ güzel bir kadındı ama solgundu. Gözlerinin feri sönük, bakışları sabit, gözkapakları ise geniş ve kıpır

kıpırdı. Dudakları hareketsiz ve hüzünlü bir tebessümle gerilmişti. Başına geçirdiği eprimiş siyah şapkayı, eski püskü bir kurdeleyle tutturduğu kuş tüyüyle yeniymiş gibi göstermeye çalışmıştı ve siyah elbisesinin pililerinde kumaş boyasının yeşilimtırak izi kalmıştı.

Kapı açılıp eşikte bir adam belirdiğinde, kaygı ve umut karışımı bir ifadeyle gözlerini ona çeviriyordu ve eskiden bu hareketin, yüzünü kaplayan makyaja zıt düşen utangaç zarafetiyle erkekleri cezbettiğini hatırlayarak başını yana eğiyordu. Fakat yıllar geçmiş, diğerleri gibi bu çekiciliğini de kaybetmişti. Adam ona bakmadan içeri dalıyor, kadın tekrar, tüm ağırlığıyla taburesine çöküyor ve acısını hafifletmek için barmene dönüp, yarı öksürük, yarı iç çekme karışımı, yorgun, şehvetli ve kısık bir minik "hım" nidasının düzenli aralıklarla böldüğü çatallı sesiyle, "Şansa bak!" diyordu.

Kapı yeniden açılıyordu. Yeniden doğruluyor, gözlerini parlatıyor, gülümsemesini yeniden canlandırıyor, ona erkeklerin hoşuna giden, dönüp arkadaşlarına "Bak, nazik ve neşeli gözüken bir Matmazel," dedirten o neşe ve itaat izlenimini vermeye çalışıyordu. Zira aksine "Şu kadıncağız da, içki şişesinin dibi kadar hüzünlü yahu," şeklinde bir düşüncenin tüm hayatının üzerine çökebilecek hızlı ve acımasız bir yargı olduğunu da deneyimlerinden biliyordu.

Fakat adam geçip gidiyordu. Kadın bıkkın ve yorulmuş halde başını eğiyor ve tatlı, kara bir uyku gibi ölümü düşünüyordu. Yine de bazen, birisi bir müddet yanına oturuyor ve bir bardak içki ısmarlıyor, sonra da gidiyordu. Sarhoş, iriyarı bir İngiliz yanaştı, iri, donuk gözleriyle kadına baktı, kalçasına acımasızca bir çimdik attı ve diğerleri gibi ortadan kayboldu.

"Hödük," diye düşündü kabulleniş içinde, "ama oluyor böyle günler..."

Yine de, gözleri yılgınlık yaşlarıyla dolmuştu. Her biri birer yabancı olan, içinde mutluluk, güven, servet ihtimallerini de barındıran her birinde sadece para ve bu akşamın rızkını değil, samimi bir tutkuyu da aradığı bu adamlar öyle mesafeli, öyle umursamazlardı ki.

Düşünüyordu:

"Şuradaki nazik birine benziyor. Yaşlı..."

Bir an için, bu adamın (başka mirasçısı olmaksızın) kendisine bağlandığını, sipariş edeceği elbiseleri, yapabileceği seyahatleri hayal etti. Hayalinde kendini, mutluluk sayesinde her türlü endişeden sıyrılmış, yeniden gençleşmiş, güzelleşmiş halde, herhangi bir yakışıklı delikanlıyla tanışır ve onunla, içkisini pipetle yudumlayan ve etrafına gençliğin kibrini, soğukluğunu, burnu büyüklüğünü, aptallığını taşıyan ve binlerce ateşle parlayan bakışlar atan, platin saçlı bir genç kıza doğru mütevazı, âşık ve itaatkârca bir hamle yapmadan önce, o an için kendisini somurtkan bir edayla süzmekte olan bu tıknefes, uzak ihtiyarı aldatırken görüyordu.

Ginette dönüyor ve tekrar kapıya doğru bakmaya koyuluyordu. İçeri tanıdığı bir adam girdi. En son ümidini tekrar yeşerterek, aslında sadece yuvarladığı içkilerin kızgın ve geçici ışığının aydınlattığı yüzünün tutkunun aleviyle canlandığını hayal ederek, kendine şöyle dedi:

"Bu da hiç fena değil, güzel bir ağzı var, bu adam uğruna çılgınlık yapabilirim."

Fakat usulen edilmiş birkaç manasız laftan sonra, adam onun yanından ayrılarak arkadaşlarının yanına gitti. Şaşıramayacak ya da rahatsız olamayacak denli ölümcül bir umutsuzluk içinde olduğundan, şöyle düşündü:

"Doğru ya, ne kadar da salağım, benim hatam, hatırlamam gerekirdi, kadınlardan hoşlanmadığını açıkça söylemişlerdi bana."

Artık, bir yabancıyı fark edince sırf âdet yerini bul-

sun diye eteğini hafifçe sıyırıyor ve müşfik bir rehavet ve miskinlik ifadesi takınarak elini ağır ağır çorabının üzerinde gezdiriyor, çorabını düzeltiyordu zira bacaklarının güzelliğinin farkındaydı ve Noel arifesinde dışarı çıkmış bir adam, bazen, kendisini gizleyen yüze bakamayacak denli sarhoş olabilirdi. Ama kimse durmuyordu. Bu gece, sanki dünya âlem duyularını kaybetmiş, donmuş ya da kendisinden daha genç ve daha güzel kadınlar tedariklenmişti bile. Ginette yüreğinden bir ümitsizlik dalgasının yükseldiğini hissederek başını öne eğdi ve gözlerini kapadı.

Bar yavaş yavaş boşalıyordu. Saat üç olmuştu. Sonunda sadece kadın ve Christiane kaldılar. Kadın yüzüne düşen kaskatı perçemlerini kararsız ve bezgin bir hareketle kaldırdı, gözlerini Christiane'a dikti.

"Kimileri şanslı tabii. Şu kızcağızın cildi güzel ama ne kadar da kibirli bir havası var! Aptal oluyor bu genç kızlar. Ne kadar da bakımlı. Ben de en az onun kadar iyiydim..." diye düşündü; bir zamanlar Maurice'in okşadığı güzel kalça kıvrımını ve vücudunu kalbi sıkışarak hatırladı. Öyle on yıllık bir ilişkinin, neredeyse bir evlilik yaşamının ardından bu hayata yeniden uyum sağlamak çok zordu.

"Maurice öldü," diye fısıldadı, kasvetli ve yoğun bir uyuşukluk içinde. "Beni düşünen kimse kalmadı; tek başınayım bu dünyada." Acısını ifade edecek başka bir kelime bulmaktan âciz, yine de "Ne matrak!" diye iç geçirdi.

Christiane'ı unutmuştu. Başını kaldırdı, düşmanlık, alay ve hayranlık karışımı bir edayla baktı ona. Bu genç kız ne kadar da gururlu, sakin ve kendinden emindi! Christiane yavaşça bir sigara aldı, ucunu barın üzerinde duran altın tabakaya vurdu, barmene doğru uzattı, hürmetkâr parmakların ucunda yanan kibriti kabul etti, ikinci sınıf bir insana ancak bir umut, bir mükâfat gibi, uzaktan gösterilen pek büyük bir inayetmiş gibi belli be-

lirsiz bir baş hareketiyle ve yarım yamalak bir gülümseyişle yem atarak teşekkür etti.

"Haydi, Chipie," diye kendi kendine söylendi Ginette; "belli ki arkadaşı kendisini ekmiş, o da bekliyor diğerleri gibi, Tanrı büyüktür."

Fakat gayriihtiyarı, bir bardak içki, bir sigara otlanma alışkanlığıyla, bitkin, sahte ve sevecen bir tonla mırıldanarak açık sigara tabakasına uzandı:

"Müsaade eder miydiniz?"

"Tabii ki," dedi Christiane.

Ginette tereddüt etti; bu tarz bir kadınla daha önce hiç konuşmamıştı. Fakat dengesiz bir merakla kışkırtılarak ve yüzüne, incilerine odaklanan bu utangaç bakıştan cesaret alarak onu rahat ettirmeyi başarabileceğini düşündü.

"Ben herkesle konuşmasını bilirim, taşralı bir kızdan tutun da, yaşlı Madam Donamont'a, Laclos'ya kadar... Özel bir yetenek bu," diye düşündü hoşnutlukla ve dudaklarının kenarına küçük, gururlu bir tebessüm kondu.

Yüksek sesle söze girdi:

"Pek bir tenha değil mi?" Sonra da ekledi: "İşler nasıl gidiyor?"

Fakat konuşurken bir nevi çekingenlikle başını çevirmiş ve barmene hitap etmeye başlamıştı.

"Kriz, ve tabii bunlar ölü saatler. Beyler içkilerini içip, çorbacının yolunu tuttular, fakat birazdan yenilerinin geleceğini göreceksiniz," diye cevapladı barmen.

"Evet, en az gidenler kadar sevimli olacakları da kesin," dedi Ginette, omuzlarını hafifçe silkerek. "İngiliz'i gördünüz mü? İnsanın yanından geçerken selam bile vermiyor, üstelik dikkatinizi çekerim, her gece de görüyorum onu, pislik herif... Bu sene adamların nesi var, anlayamıyorum. Sanırsın, her an soyguna uğrayacakları endişesiyle yaşıyorlar. Herhalde kriz yüzünden bu hale gel-

diler. Halbuki nazik olmalarından başka hiçbir şey istediğimiz yok onlardan, değil mi?" dedi.

Tekrar sessizlik oldu. Christiane otomatiğe bağlamış gibi kendisine şampanya doldurup duruyor, yanakları alev alev yanıyordu. Ginette gülümseyerek konuştu:

"İyi geliyor değil mi?"

"Evet, saatin kaç olduğunu biliyor musunuz acaba? Epey geç olmalı."

"Yoo, saat üç ama beklerken zaman daha uzun geliyor insana."

Ginette, boynunu süsleyen, hafif ve içi boş, sahte inci kolyesini yavaşça ellerinde çevirdi ve kaygılı bir gülümsemeyle konuştu:

"Uzun zamandır, neredeyse iki yıldır sizi ve... Dostunuzu görüyorum burada."

Kelimeyi seçerken tereddüt etti ama Christiane'a doğru güleç, utangaç, güven verici bir gülüş gönderdi, sanki şöyle der gibiydi: "Hiç şüpheniz olmasın, sosyetik bir genç hanımla konuştuğumun farkındayım ve 'dost' kelimesi burada 'sevgili' anlamında değil (tabii istediğinizi yapmakta özgür olsanız da sizi yargılamak haddime düşmez) fakat nişanlınız olduğunu gayet iyi anladım."

"Ben de sizi sık sık gördüm burada," dedi Christiane, bunun Ginette'in gururunu okşayacağını sezerek. "Hatta şeye... dostuma şöyle dediğimi gayet net hatırlıyorum: 'Bakın, ne kadar güzel bir Matmazel.'"

Ginette, akmaya başlan makyajının altında hafifçe kızardı ve kuşku ve minnettarlık ifade eden bir tonla mırıldandı:

"Aman, Matmazel!"

Bir an düşündükten sonra da daha kısık bir sesle ekledi:

"Ne kadar naziksiniz!"

"Bir şey içmek ister misiniz?" diye sordu Christiane.

Ardından kadının cevabını beklemeden, barmene dönerek bardağını gösterdi:

"Matmazel'e de aynısından, pardon, matmazel mi demeliydim yoksa madam mı? Bilemedim."

"Oh! Bana Ginette diyebilirsiniz. Sıkıntı yapmayın, haydi, alışığım ben..."

Şampanyasından bir yudum yuvarladı ve büyümüş, iri gözleriyle Christiane'a bakarak kısık sesle konuştu:

"Siz, siz çok naziksiniz ve de zekisiniz, her halinizden belli. Hayatı anlıyorsunuz."

"Evet, Tanrı'ya şükürler olsun," dedi Christiane gülümseyerek.

"Sizin yaşınızda bu nadirdir. Dostunuz da, çok zeki birine benziyor ve sizi sevdiği nasıl da belli! Ah! Size karşı gerçek bir hayranlık besliyor; belli, canım," dedi Ginette, kendisiyle dengi, arkadaşı gibi konuşan bu genç ve güzel kızın ruhunu okşamak istemişti o da.

"Tıpkı kendi çevresinden biri gibi," diye düşündü minnettarlıkla.

"Gençlik güzel şey," diye iç geçirdi, Christiane'ın gözlerinin, dişlerinin ve mücevherlerinin parıldayışına hayranlık ve sevecenlikle bakarak. "Çarçabuk da geçiveriyor. Ama samimi bir gönül bağı varsa, yaşlandığını bile fark etmiyor insan. Fakat benim gibi, buna sahip olup sonra da kaybetmek, işte en zoru bu... Böyle gecelerde, insana hafakanlar basıyor," diye devam etti allak bullak.

"Evet," dedi Christiane.

"Siz, bu yaşta, hafakanların ne olduğunu biliyor musunuz ki?" dedi kadın, omuzlarını silkerek. "Sizin gibi güzel ve zengin, üstelik genç olunca bu gayet doğal aslında... Bense, anlarsınız ya, bazen..."

Duraksadı, kendini gülmeye zorladı.

"Neyim var böyle, hiç bilmiyorum," diye devam etti, barmene endişeyle bakarak. "Oysa çok neşeli bir tabia-

tım vardır; kime sorsanız size söyler bunu ama bazı günler insanın keyfi yerinde olamıyor."

Barmenin sandalyesinin üzerinde uyuklamakta olduğunu fark etti ve rahatlayarak sözlerini sürdürdü:

"Benim gibi, bir adamın sevgisine mazhar olduysanız, insan sonrasında tek başına yaşayacak gücü bulamıyor. Burada otururken kendime şöyle diyorum hep: 'Neyse, artık sıkıntıları düşünmeyelim, Maurice bana ne yapılması gerektiğini söyleyecektir.' Ama sonra, onun artık burada olmadığını hatırlıyorum... Sizin de canınızı sıkıyorum, Matmazel, beni dinlemeniz çok nazikçe."

"Olur mu öyle şey..." dedi Christiane.

Tıpkı bilmediği bir hayvanmış gibi, soğukkanlılıkla inceliyordu kadını. Halbuki kadın bu sırada, dünya üzerinde kendisini dinlemek, anlamak isteyebilecek barmenden daha iyi, avcı Alfred'den daha iyi bir insanın varlığını hissetmekten, kendini anlatmaktan öyle tatlı bir keyif alıyordu ki. Konuştukça üzüntüsünün eriyip gittiğini, acı dolu kalbinin hafiflediğini hissediyordu.

"Maurice, benim dostumdu... On yıl birlikte yaşadığım dostum... Nikâh memurunun da papazın da yerini tutar bu. Ama saçma sapan bir şekilde, birkaç ay içinde, gırtlak kanserinden ölüverdi. Böyle şeyler ancak benim başıma gelir," diye mırıldandı kendini gülümsemeye zorlayarak. Maurice'in yüz hatlarını, tombul yanaklarının sanki acı içten kemirmiş gibi sarardığını, çukurlaştığını hatırladı. "Ne derdi: 'Endişelenme, Ginette! Paramı sana bırakacağım, o kör olasıca kız kardeşime değil sadece sana.' Ama hastalığı ilerledikçe, tek meşgalesi kendisi, sadece kendisi olmuştu. İnsanlar ölümün yaklaştığını hissedince, geride kalanlarla artık pek fazla ilgilenmez olurlar. Sanki kıskanırlar geride kalanları, hayattalar ya daha ne olsun diye düşünürler, karanlık bir kinle şöyle derler: 'Eh! Başlarının çaresine bakıversinler artık, onların min-

nettarlığı beni diriltecek değil ya.' Tabii ki Maurice ölünce, kız kardeşi mobilyalarına varana kadar neyi var neyi yoksa almıştı."

Koyu, parlak, soğuk ve dokunuşlarıyla cilalanmış küçük bronz meleklerle süslü, limon ağacından yatağını hatırlayınca kalbi sıkıştı; gözleri yaşlarla doldu. Heyecanla elini uzattı:

"Bir sigara daha verebilir misiniz bana? Bunlardan konuşmayalım artık. Bana kendinizden bahsedin. Mutlu ve birbirini seven insanlar görmek iyi geliyor. Dostunuz, yakışıklı bir çocuk. Göreceksiniz, aşk o kadar hoştur ki. Tabii şimdi... Henüz bilmediğiniz şeyler var... Genç bir kız... Ama dedikleri gibi, çarçabuk öğrenirsiniz... Ah! Hiç dert etmeyin."

"Bilinmesi mümkün olan ne varsa, hepsini gayet iyi biliyorum," dedi Christiane. Olgunlaşmaya yatırılmış şeftali likörüne benzeyen bu yaşlı bar aşüftesiyle hayat bilgisi alanında aşık atmaktan karanlık ve sapkın bir zevk alıyordu sanki. Ginette'in kendisini tanımadığını, ailesinin ismini de muhtemelen asla öğrenemeyeceğini düşündü.

"Zaten bekârete dair batıl inançlarım da yok," diye düşündü küçümseyerek.

Sigarasının külünü silkerek konuştu:

"Bence, tensel uyumun olup olmadığını en baştan anlamak lazım. Neticede aşktaki tek hakikat de budur, değil mi?"

"Tabii ki öyle Bayan. Ah! Hiç de enayi olmadığınız belli; tabii ki bir bakıma haklısınız, yaratılışımızın, dünyaya gelişimizin gayesi bu zaten. Fakat uzun vadede, asıl bağı oluşturan şeyin o olmadığını söylemeliyim. Mesela benim de, en çok özlediğim şey şefkat," dedi, duygusunu dile getirecek daha samimi, daha tatlı bir sözcük bulmaya çalışmıştı. "Sizi temin ederim ki aradığım yakışıklı bir

oğlan filan değil, tabii yakışıklı olması tercih sebebidir," dedi, gözleri sabit ve hüzünlü kaldığı halde dudaklarını geren utangaç bir gülümsemeyle. "Bana cüzi bir miktar aylık bağlayacak ve dostluk, güven ve şefkat besleyecek nazik bir adam bulsam, yaşlı bile olabilir... Ama ara ki bulasın. Hepsi aynı: 'Merhaba, iyi akşamlar, yat şuraya.' Üstüne üstlük bir de cimriler, bir de kabalar... Size saygı duyan, sizi arkadaşlarına takdim eden, size karım diyen bir adamı tanıdıktan sonra. Karım, düşünebiliyor musunuz," dedi hafifçe başını sallayarak, "başka söze gerek yok... Sonra bir günde, hiçlik, bu dünyada tek başına kalıveriyorsun, bir sokak köpeği gibi. Neyse, her şeyin yoluna gireceğini umut etmek lazım. İmkânsızın peşinde koşacak değilim, kırkımı geçtim. Yaşımı göstermediğimi biliyorum, genç görünüyorum ama içimde," dedi, beline kadar inen sahte inci kolyesinin altında, kalbinin atmakta olduğu yeri belli belirsiz işaret ederek, "içimde, geçen yılları hissediyorum ve emin olun hiç de kolay yıllar değildi, hayır... Siz hayata iyi bir kapıdan geçerek giriyorsunuz Matmazel."

"Evet," dedi Christiane, düşünmeden.

İçini karmaşık bir hüzün kaplıyordu. Kadını yarım kulakla dinliyor, belli belirsiz bir onaylama işaretiyle yetiniyor, ilerleyen saati takip ediyordu. Neredeyse dört oldu... Düşünmeden duramıyordu: "Eğer beni gerçekten sevseydi, bu kadının dediği gibi, bana karşı şefkat duysaydı, burada olurdu, bu gece, bu barda beni tek başıma bırakmazdı... Hem neymiş bu bana söylemesi gereken çok önemli şeyler? Korkuyorum." Ömründe ilk kez, bilinemezlik karşısında ürperiyordu. Soğuk bir el, kalbini yavaşça sıkıyormuş gibi geliyordu. "Aşkı arıyoruz, oysa bula bula sizinle yatmak isteyen ya da çeyizinize göz diken oğlanlar buluyoruz."

Hayat bir tiyatro dekoru gibi, gözlerinin önünde yer

değiştiriyor, yükseliyor ve karanlık ve korkunç derinliği açığa çıkartıyor gibiydi.

"Şampanyayı fazla kaçırdım. Kafam kazan gibi ve bu kadın da canımı sıkıyor. Anlattığı şeyler beni hiç ilgilendirmiyor." Ginette'e baktı, suyun içinde debelenen bir adama, sahilden, yardımına koşmayı düşünmeden, neredeyse hissizce bakar gibi baktı, zira adam uzakta minicik kalmıştır, çığlıkları havada kaybolmaktadır ve bir insandan çok tuhaf bir kuklayı andırmaktadır.

Oysa Ginette hâlâ konuşuyordu ama öyle bir yorgunluk ve sarhoşluk raddesindeydi ki, Christiane'ın varlığını bile unutmuş ve sadece kendine, kendi anılarına hitap eder olmuştu.

Eldivenini elinde yavaşça buruşturuyor ve konuşuyordu:

"... Beni uyandırdı. 'Ginette, canım yanıyor, üşüyorum,' diye sesleniyordu. Bir tas çorba götürdüm, elimden geldiğince hızlı davranıyordum ama o sinirleniyordu. Sabırsızdı. 'Acele etsene, Tanrı aşkına, geri zekâlı, görmüyor musun, gidiyorum,' diyordu. Sonra derin bir iç çekti ve 'Bırak, boş ver, zavallı kızcağızım,' dedi. Yatağa oturdum. Bir de şöyle dedi: 'En azından mobilyaları sana bırakmak isterdim, ayarlayamadık.' Doğruldu, beni öptü, geri yattı. Sonra beni tanıyamaz oldu, bana Jeanne diyordu: Onu terk etmiş olan kadının ismiydi bu. Sonra öldü."

Bir damla gözyaşı yanağından süzüldü; gözlerini Christiane'a doğru kaldırdı:

"Sizin hayatınız ise kim bilir ne kadar parlak ve mutludur..."

Christiane omuz silkti. Neticede, sabahın dördünde ve içinde bulunduğu koşullara bakılırsa, hayat o kadar da parlak bir macera sayılmazdı. Açıkça yüzleşmemenin daha iyi olacağı pek çok şey vardı. Gerald mesela. Ama bu meseleyi başını sallayarak, kaşlarını çatarak, kendisi-

ne hızla bir kadeh daha şampanya doldurarak ve içerek aklından uzaklaştırdı. Hayır, onun kadar mutluluk ve refah içinde yaşayan bir genç kızın hayatı bile aman aman keyifli değildi. Şu şüphe, şu kaygı, şu mutluluğun, şu size mutluluk verecek adamın arayışı... Sonra, bir kez evlendin mi, mutlu olsan da olmasan da en azından kafan rahattır, sonsuza kadar sabitlenmişsindir. Peki ya bu rahatsız ve gizli varoluş... Bir genç kızın "budala gibi, kaz kafa gibi gözükmemek için", "diğerlerinin yaptığını yapmak için", "salakça önyargıları olmadığı için", "her şeyi bilmek gerektiğinden", "olduğu gibi, tantanasız, ambalajsız bir hayat da aslında hayranlık uyandırıcı bir şey olduğu için", "erkekler bunu sevdiği için..." razı geldiği her şey. Ne tam bir kadın ne tam bir genç kız olabiliyoruz; açgözlü ve yorgunuz.

Kapı açıldı ve Gerald belirdi. Christiane bir rüyadan ağır ağır uyanırcasına ürperdi.

"İşte dostunuz," dedi Ginette.

Çaktırmadan sandalyesinde kaykıldı ama Christiane artık onu görmüyordu bile; onun gözünde mobilyalara ve renklere karışmıştı.

"Jerry, nihayet!" diye bağırdı Christiane.

Gerald kısık sesle ve aceleyle konuşmaya başladı:

"Dinle, Lacloslardan geliyorum. Yorgunluktan öldüm. Dokuzdan bu yana onlardaydım. Ciddi işler dönüyor. Çok pis bir işe bulaştırmış kendini. Barmen, bir viski, Black Label."

Gerald bir an sustu ve devam etti:

"Şeker skandalını duymuş muydun? Elbette, tabii ki... İşte! Benim gözümde ciddiyet timsali olan, siyaset hayatında en ufak bir nezaketsizliğe, en ufak bir hataya dahi müsamaha göstermeyen bu adam, düşün ki yarı beline kadar batmış bu işe! Tam bir skandal, Oda soruşturması, belki de tutuklama ve daha ne hikâyeler... Of!

Uzun zamandır ciddi ciddi şüpheleniyordum zaten, ama bu hataya düşecek kadar salak değildir diye düşünüyordum! İçinde bulunduğu durum... Benim için oldukça basit aslında! Onunla, rakibi Beralde arasında bir seçim yapmalıyım. Laclos bir daha belini doğrultamaz. Bu hikâye canına okuyacak. Çok feci şeyler itiraf etti bana. Fakat onunla bağlantımı zamanında kesersem, Beralde'ın takdirine mazhar olabilirim. Sen ne tavsiye edersin? Çok incelikli, ihtiyatlı hareket etmek lazım tabii ki. Sana söylüyorum," dedi, bir an için içten bir heyecanın parlayıp söndüğü gözlerle Christiane'a bakarak. "Beni iyi anla, seninle, birkaç hafta içinde bulunacağın konumdaymışsın gibi konuşuyorum, yani umarım, karım olarak..."

"Peki... ya o?" diye sordu Christiane. Kendi aralarında Gérard'ın metresini bu şekilde ifade ediyorlardı.

"O mu? Oh! Haliyle bitti. Laclos iki jandarma arasında götürülmeyi beklemeyecek tabii. Gidecek ve onu da götürecek."

"Onu senin için terk etmesinden endişe etmiyor musun?"

Gérard omuz silkti:

"Büyük ihtimalle kendine ait beş kuruşu yoktur..."

Gérard elini yavaşça yüzünde gezdirdi. Her şeye rağmen Martine, Laclos için üzülüyordu ve halen çok genç olduğundan, gecenin heyecanı artık dindikçe, kendini bitkin ve kırgın hissediyor, ani bir ağlama isteği bastırıyordu. Fakat kendini toparladı. Nihayet safını belirlemiş olmaktan mutluydu. Christiane zeki bir kızdı ve değerli bir işbirlikçi olacaktı. Boehmer dikiş makineleri krizi nispeten hafif atlatmıştı. Dikkatli, sıkıntılı, belli belirsiz bir hayal kırıklığıyla kollarına yatan Christiane'ı, onun büyüleyici güzellikteki vücudunu hatırladı. Aniden kanı kaynadı. Kısık bir sesle, "Nişanımız, canım..." dedi.

Çıkarlarken Christiane Ginette'i hatırladı, gözle-

riyle onu aradı ve gayriihtiyarı el salladı. Kadın irkildi, ayağa kalktı, onu utangaççа selamlamaya çalışarak adeta kendi kendiyle alay eden, küçük, beceriksiz bir reverans yaptı. Ardından genç kıza şefkatli gözlerle hayranlıkla bakarak çok kısık bir sesle sordu:

"Mutlu musun?"

"Her şey istediğim yola girdi," dedi, yeniden soğuk kibirini bürünmüş olan Christiane.

Fakat Ginette mütevazı bir tavırla mırıldandı:

"Pek sevindim. Size mutlu yıllar dilememe izin veriniz... Ve teşekkürler."

"Aman! Rica ederim," dedi Christiane omuzlarını silkerek. Fakat bu derin ve hüzünlü ses, bu minnet vurgusu yüreğine dokunmuştu; müstehzi bir tebessümü bastırarak düşündü:

"Zavallı kız... Haydi bakalım, bu yeni yıla tıpkı *girl-scout*[1] günlerimdeki gibi bir "mutlu yıllar" dileğiyle başlayalım..."

"Ben de size mutlu bir yıl dilerim Ginette," dedi.

Ginette'in yanaklarında hafif bir kızarıklık belirdi ve yorgun kalbi daha bir neşeli attı. Yeni yılın arifesinde gelen dilek, bu güzel genç kızın gülümsemesi, tüm bunlar kötü talihini değiştirecek olmalıydı.

Christiane'ın sözlerini ve sesini hafızasına iyice kazımak istercesine gözlerini hafifçe yumdu ve şöyle dedi:

"Teşekkürler Matmazel. Acaba... Acaba sizi tekrar görebilecek miyim?"

"Elbette."

Ginette boğulur gibi iç geçirdi..

"Çok memnun olurum... Ben... Ben çok sevinirim... İyi seneler, iyi geceler..."

1. (İng.) İzci kız.

Christiane gitti ve sanki genç kızın tüm iyi dilekleri anında gerçekleşme gücüne sahipmiş gibi, çiçekçilerin gönderdiği şu iyice açmış, taçyaprakları açılmış, zarif ve geçici kokularını yaymaya hazır güller gibi Ginette'in şansı dönüverdi; kapı açıldı ve bir erkek grubu içeri girdi. Ancak bir geceliğine taşrayı ve karılarını geride bırakmış ellili yaşlarındaki adamların olabildiği gibi sarhoş, neşeli, mutlu ve sevecendiler. Ginette'i Montmartre'daki bir lokantaya çorba içmeye davet ettiler ve sabah olunca, içlerinden biri, uzun, sarkık ve kırmızı yanaklı, gri saçlarının çevrelediği kel ve parlak kafalı Roubaix'li bir fabrikatör onu evine götürdü. Ayrıldıklarında öğle olmuştu. Sokaklar soğuk ve kızıl bir kış güneşiyle aydınlanmıştı ve her adımda, yeni yıl ziyaretlerini büyükanneleri ya da halalarının evindeki gösterişli öğle yemeğiyle başlatan ailelere rastlanıyordu; ebeveynler kol kola girmiş arkada yürüyorlar, kadınlar hanenin durumuna göre yeni bir tilki etol, yeni bir çanta ya da eldiven takmış, çocuklar ise ellerinde küçük birer ökseotu ya da çobanpüskülü demeti, bayramlıklarını giymiş, küçük beyaz kürklü mantoları, beyaz tozlukları ve parlak kırmızı yanaklarına bastırdıkları yeni oyuncaklarıyla önden gidiyorlardı.

Ginette, bir hafiflik ve umut duygusuyla yükselmiş, neşe içinde ilerliyordu. Roubaix'li fabrikatörün kendisinden memnun kaldığını hissediyordu; iyi bir işçinin gün sonunda duyduğu dingin gururu ve kendinden emin ruh halini yaşıyordu. Aklına adamın sözleri geliyordu:

"Önümüzdeki ay tekrar geldiğimde sana haber veririm. Birlikte fena vakit geçirmedik. Bir dahaki sefere sana daha çok veririm, yemekleri patronun pişirdiği küçük bir bistro biliyorum, akşam yemeğine oraya gideriz. İştahın yerindedir umarım?"

"Kim bilir," diye düşündü Ginette, "ilişkilerin böyle başladığı da görülmüştür. Erkeklerin ilk seferinde olduğu

gibi, adamın eli daha ziyade sıkıydı. Ama hoşuna gittim. Bugün güzelliğim üzerimde, zaten biliyorum, bir anlık bir umut bile, ufacık bir şey bile yeter. Bir kadın öyle çabuk değişir ki."

Durdu, çantasını açtı. İnce bir kokulu pudra bulutunun ardındaki küçük aynaya yansıyan titrek dudaklarına, parlak gözlerine baktı.

"Dünkü Matmazel bana uğur getirdi," dedi kendi kendine, Christiane'ın yüzünü, hafızasında şevkle canlandırarak. "O olmasa... Yolun sonuna gelmiştim..."

Seine'in üzerinden geçiyordu. Suya baktı ve bazen günde dört kez bu yoldan geçip, bu karanlık girdapların içine dalma cesaretini gösterememiş olmasına şaştı. Sarı ve cılız güneş bir bulut kütlesine gömülüyordu. Bir gün önceki karanlık mutsuzluğunu, soğuk ve boş sokaklarda nasıl rastgele, bir sonraki ve kaçınılmaz gecede, buz tutmuş bir karanlıkta, tek başına, kaybolmuş, işe yaramaz, lanetli bir halde bu banklardan birine yığılıp kalacağını düşünerek yürüdüğünü hatırladı. Fakat o ufaklık onu dinlemiş ve usulca şöyle demişti ona: "İyi seneler Ginette," öylesine, elini uzatarak, tıpkı bir arkadaş gibi. Boğuk bir iç çekiş göğsünü yükseltti.

"Yüce Tanrım! İnsan ne badireler atlatıyor! Ancak olup bittikten sonra dönüp bakınca, insan hayata tutunabilmiş olmasına şaşırıyor. Şu ufaklık... Bana karşı iyi hisler beslediğini anlamıştım zaten. Nasıl da 'Evet, evet, anlıyorum,' diyordu. Ah! Ben de keşke ona yardım edebilsem. Fakat kim bilir? O yaşta, insan bir sürü hata yapar... Ben gençken, bana böyle yol gösterecek biri olsaydı, bu durumda olmazdım. Hayat... Ah! O tanır beni. Neler gördüm. Onu uyarabilir, hata yapmasına, yıllarca mutsuzluk yaşamasına mani olabilirim belki, kim bilir? Tabii ki yirmi yaşında ve zengin bir kız. Yirmi yaşında," diye düşünceye daldı, bir damla acıyla bulanır gibi olan

bir yürek sızısıyla. "Ah! Şarkının söylediği gibi, bugünkü aklımla tekrar o yaşlara dönebilsem."

Sonra da, ileride Christiane'ın onu bir danışman, bir sırdaş olarak kabul ederek gizlice ziyaretine geldiğini hayal etti. Bu ziyaretlerinden zinhar kimseye tek söz etmezdi. Onu dinler, tavsiyelerde bulunurdu. Şöyle derdi: "Hayır, yavrucuğum, öyle yapmayın. Bana bahsettiğiniz o adam, şu kocanızın arkadaşı, bana hiç tekin gelmiyor. Bana inanmalısınız küçüğüm, hayatı bilirim ben, anneniz olacak yaştayım."

"Evet, annesi olacak yaştayım," diye iç geçirdi, akıp giden yılları hüzünle hesap ederek.

Aynı zamanda, paraları cüzdanına yerleştirirken gizli, güvenilir, sadık randevular ayarlarken görüyordu kendini. Daha şimdiden, dünya üzerinde hâlâ kendisine, bu pörsümüş yaşlı kokonaya, Ginette'e... ihtiyaç duyan, kendisinin yardımına koşabileceği, ona borçlu olabilecek bir insanoğlunun varlığını hayal etmenin verdiği o tatlı hazzı duyuyordu. Kim bilir?... Belki mutluluğunu kendisine borçlu olacak birisi...

Berne Oteli'nin merdivenlerini şarkı söyleyerek çıktı, boğucu ve loş odasına şarkı söyleyerek girdi, yatağına uzandı ve huzurlu bir uykuya daldı.

Aynı saatlerde, Christiane'ların evine ilk beyaz çiçek demetleri gelmeye başlamıştı. Boehmer, Gérard'ın kızını resmen isteme görevini verdiği büyük halayı beklerken, kuru ve soluk ellerini sinirle birbirine sürtüyordu. Madam Boehmer, ikide bir gözlerine götürdüğü, gözyaşlarıyla nemlenmiş mendilini elinde evirip çevirerek, sıcak, heyecan ve hazım güçlüğünden şişmiş kaba yüzüyle, kız kardeşi, des Vallier de l'Orne soyundan Hortense Vallier'yle konuşuyordu:

"Bize de bu sabah haber verdi. Ne bana, ne babasına söyleyecek tek kelime bırakmadı... 'Karar verdim... Gérard

ve ben... Şunu yapacağım, bunu edeceğim...' Anne, baba ancak para versin. Hadi bakalım! Göreceğiz bizden daha mutlu, daha güçlü olabilecekler mi. Zavallı küçük kızım, umarım mutlu olur."

"Elbette olacak, elbette, sakin ol Laure," diyordu Madam Vallier, nasıl bir hediyenin münasip olacağını düşünerek. "Laure hiç benden bir çılgınlık beklemesin. Hiç zamanı değil... Tam da Georges ve Jacqueline bunca masraf çıkarmışken!"

Bu sırada Christiane telefonda arkadaşlarına şöyle diyordu:

"Bu gece, genç kızlık hayatımı toprağa gömüyorum. Resmî nişan töreni ancak bir haftaya gerçekleşir ama bu akşam birkaç arkadaşı davet ettim; Chantal, Dominique, Marie-Solange, Jérôme, Marie-Pierre, Jean-Luc. Sonra da dans etmeye gideriz."

Yüz hatlarında gururlu bir memnuniyet parıldıyor, halen gençliğin yumuşattığı bu yüzde, canlı ve yumuşak teninin gizlediği kuru ve sert çizgilerin taslağı ara ara seçiliyordu. Soğuk ve alaycı gözleri, kibirle dikilmiş boynu, ince dudaklarının küçük, küçümseyici kıvrımı, tüm bunlar kırklı yaşlarında ortaya çıkacak ve, "Cumhurbaşkanı eşime ima etmiş ama benim kanaatimce..." ve, "Her şey İngiltere'ye bağlı" ve, "Herkesin kendi çıkarlarını bir kenara bırakması ve sadece partiyi düşünmesi gereken bir dönemden geçiyoruz!.." ve, "Gérard, bunu bakanla konuşursunuz..." gibi cümleler kuracak o kadının ilk ipuçlarını veriyordu.

Balo elbiseleri içerisinde, ellerinde konfetilerle bir genç kız grubu, Mont-Thabor'daki küçük bardan içeri girdiğinde saat geç olmuş, neredeyse gece yarısına yaklaşmıştı. İçlerinden biri kurdele ve zillerle süslenmiş bir tefi sallıyor, gülüyor ve gencecik, titrek ve tiz sesiyle şakıyordu:

"Minik Kuş ve Jerry, demek iki yıldır burada buluşuyordunuz da kimsenin haberi yoktu, öyle mi? Bu mucizeyi nerelerde sakladınız siz böyle? Hayret bir şeysiniz, biliyorsunuz, değil mi? Ama durun, vârisinizi açıklıyorum, ben, tüm bunlar bana miras kalacak!"

İki genç adam içeri girdi, Gérard da yanlarındaydı.

Ginette her zamanki yerinde oturuyordu. Sabahki havailik yüreğinden uçup gideli epey olmuş, yorgun omuzları ve alnı, ağır ve kasvetli bir hüzünle çökmüştü. Kimse ona bakmıyordu. Kimse onunla tek kelime konuşmamıştı. Bara, eğlence sonralarının tatsız ve kirli havası hâkimdi; viski şişelerini süsleyen küçük bayraklar sefilce sallanıyor, kopup yere düşen ökseotu topları, kayıtsız topuk darbeleri altında eziliyordu. Patron Ginette'i bir köşeye çekmişti. İyi ve zayıf bir adamdı ama 1 Ocak tarihini, sunduğu manevi temizlik fırsatıyla takvimin diğer tarihlerinden farklı bir konumda görürdü. O gün, geçmiş senenin hataları tasfiye edilir, borç takanlar def edilir, alacaklılara hesap verilir ve insan kendini daha güçlü ve daha iyi hissederdi. Dolayısıyla bu kadar merhametli olmaya devam ederse sonunda sokaklara düşecek karısı ve çocuklarını düşünerek ve erdemini kanıtlamış iç sesinden güç alarak Ginette'e, borçlarını ödemek için kendisini ayarlaması gerektiğini bildirmişti: "Tüm bunlar iyi hoş da bu kadar da enayi olmamak lazım, yarın bir gün hastalansam, bana kim borç verir, merak ediyorum?" Ginette'ten uzaklaşırken yüksek sesle bağırdı:

"Ayrıca, yavrucuğum, bu akşamdan itibaren, bitmiştir, tamam mı! Kendinize başka bir yağlı kapı bulun. Benim gibi müşterilerin de sana para yedirmekten gına getirdi."

Fakat Ginette, inatçı bir umutla Christiane'ın gelişini bekleyerek yerinden kıpırdamamıştı.

İçeri girdiğini gördü, gülümseyerek ayağa kalktı,

Christiane ise kaşlarını çattı: "Ah! Yo, bu kadın bizi esir almasa bari! "

Yine de bir anlığına tereddüt etti; bu kadını arkadaşlarına takdim edip onlarla bir içki içmeye çağırsa, çok "şık", çok "havalı" bir hareket olarak görülmez mi ki, diye kendine sordu.

"Yok canım, fazla sıradan ve hiç komik değil, hem o hikâyeleri, şu Maurice'i filan pek iç bayıcı..." diye düşündü.

Daha on beş yaşındayken, çeyizinin tutarıyla eşzamanlı olarak, selamlaşmak istemediğin insanlara sanki camdan yapılmışlar ve onların ardındaki bir şeyleri arıyormuş gibi, soğuk ve sabit gözlerle nasıl bakılır, nasıl görmezden gelinir, kaşlar nasıl kaldırılır, dudaklara küçük, donuk bir tebessüm nasıl yerleştirilir, öğrenmişti.

Rengi atmakta olan Ginette'e sabit gözlerle baktı; hali tavrı, sessizliği ve kibriyle, bu yabancı kadının ismini cidden hatırlamaya çalıştığını, onunla bir ara karşılaştığını, önemsiz birkaç çift laf etmiş olduklarını hatırladığını, ama bu karşılaşmanın mekân ya da zamanını kestiremediğini ima etti ve geçip gitti.

Ginette bardağının karşısında hareketsiz, omuzları çökmüş halde bir başına kalakaldı. Keyif dolu, hafif, mutlu bir dünya iki adım ötesinde parıldıyor, tıpkı şeffaf bir balonun içindeymiş gibi kendisinden ayrı duruyordu. Gözlerinin önünde parıldıyor, hareleniyor, yanıp dönüyordu ama onun için değildi. Asla, hiçbir şey onun için olmayacaktı... Yüksek perdeden ve neşeli genç sesleri duyuyordu:

"Hop! Bu taraftan Marie-Claude, Marie-Solange, Dominique!"

Bir çocuk sesi, diri ve küstah bir gülüşle konuşmaya başladı:

"Bu kart tavuklar da amma betmiş! Bunlara mı para

yediriyorsunuz! Bunu mu beğendiniz, geri zekâlılar!"

Kendinden geçmiş, kızıl sarışın bir kızcağız, kusursuz gözkapaklarını ve parıldayan güzel gözlerini göstererek neşeyle şakıyordu:

"Ne şenlikti çocuklar! Amma içtik, ha? Gözlerim şişmiş, değil mi?"

Fırtınanın asla uğramayacağı, ancak hafif ve ılırlı bir meltemin eseceği o mutlu sahiller! Ginette, dalgalarda yalpalayan yaşlı bir geminin güvertesinden, palmiyelerin ve tepelerin ince ve gururlu çizgilerinin ufukta silinişinin ve giderek kayboluşunun görülmesi gibi izliyordu onları. Asla ayak basamayacağı o saadet adaları. Gözyaşlarının oluşturduğu yakıcı bir sis yükseldi gözlerinin önünde.

Elindeki bardağı aniden öyle bir sıktı ki kırılıverdi; yere düşen cam parçalarına ve eteğine akan kana bakakaldı, afallamıştı.

Kızlardan biri güçlü bir kahkaha attı; bir diğeri zalim ve hayat dolu seslerini örten gramofonu çalıştırdı.

"Şimdiden kafayı buldunuz mu?" dedi barmen sitemkâr bir ifadeyle.

Ginette, sandalyesinden yavaşça kalktı, mantosunun, uzun zaman önce sattığı kürk yakasının yerine, çenesinin altından bağladığı eski ve rengi atmış mavi eşarbını yavaşça boynuna doladı; kapıyı açtı, sessizce, tevazuyla dışarı süzüldü ve soğuk gecede kayboldu.

AÏNO

On beş yaşındaydım. Rus göçmeni bir ailenin çocuğuydum. Finlandiya'da, ormanın derinliklerinde kaybolmuş bir mezrada oturuyordum. Kıştı, güneşin saat üçte battığı, buz tutmuş ovanın siyah kristalden bir gökyüzünün altında, donuk ateşlerle parıldadığı mevsimdi. Kıştı ve içsavaş vardı.

General Mannerheim'ı önlerine katıp kovalayan Bolşeviklerce işgal edilmiş bir bölgede yaşıyorduk. Rüzgârda yanmış şehirlerin kokusu vardı, kuzeyde topların yankısını işitiyorduk. Köylülerin dilinden anlamıyorduk. Onların aralarında, onlarla konuşmadan yaşıyorduk, bize bakmaz, hatta sanki görmez gibiydiler. Yüz hatlarını, sessiz yürüyüşlerini, gururlu ve umursamaz hallerini, her şeyi garipsiyorduk. Finlandiya'yı seviyordum ama anılarımda, dünyanın en gizemli ülkesi olarak yaşıyor. Nedendir, bilmem. Belki, bize zar zor tahammül eden ve kızgınlıklarının neye benzediğini bildiğimiz o halk yüzünden.

Bu köylülerin kadınları, kızları sığındığımız otelde bize hizmet ederdi. Küçük pencereleri, geniş, buz gibi koridorları, hâlâ ağaç kokan ve yapışkan reçineli taze ahşaptan duvarlarıyla tek katlı bir ev hayal edin. Çevresinde yaz mevsimi boyunca bir bahçe, patikalar ve bir çimenlik olurdu. Kışın ise kar her şeyi kaplamış, hemze-

min kılmıştı: Halihazırda yalnızca birkaç çamın, buzdan bir kabukla kaplanmış birkaç hasır sandalyenin ve yarısına kadar kara gömülmüş bir Çin çardağının deldiği geniş, soğuk bir düzlüktü.

Her cumartesi gecesi sarı saçlı, tirşe gözlü hizmetçiler, saç örgülerine kırmızı kurdeleler bağlar ve dolu tüfekler, tabancalar, hançerlerle donanmış kavalyeleriyle dans etmeye giderlerdi. Bu baloların düzenlendiği hangarlarına girmemize izin verirler fakat bize asla ne tek kelime eder, ne gülümser, ne de dönüp bir kez olsun bakarlardı.

Uzun bir kış boyunca kaldım orada. O pırıltılı sabahlarda, ormanda koşar, hafif ve hızlı kızaklara binerken sağlığı ve mutluluğu solurduk, ama saat üç dedin mi gece bastırıverirdi. Elektriğimiz yoktu, petrol ise nadirattandı; çok idareli yakardık. Koridorlar hiç aydınlatılmazdı. Korkak bir çocuk değildim ama bazı boş odalar, kuyular gibi ses veren, yankılarla dolu derin yüklükler, ay ışığının sızdığı küçük, yuvarlak bir pencere kalbimi dondururdu. Tam olarak endişe denemezdi buna, daha çok bir gizem, görünmez bir varlık hissi gibiydi; gerçek ile doğaüstü dünyanın arasındaki sınır anbean inceliyor, anbean şeffaflaşıyor gibi. Artık bu dünyaya ait olmayan sesler, nefesler, hafif dokunuşlar algılar ve sonunda tam da bilinemezi, söylenemezi anlayacağınız, göreceğiniz, dokunacağınız anda, içinizde öylesine bir kaygı yükselirdi ki, orada durup bekleseniz dehşetten öleceğinizi sanırdınız. O zaman şarkı söyler ya da var gücümle köpekleri çağırarak koşardım ve bu sayede, nefes nefese, saçı başı dağılmış halde, annemle babamın *vist* oynamakta olduğu salona ulaşırdım.

Kitap dolabına sıvışmak dışında yapacak başka bir şey yoktu; içinde birkaç Fransızca kitap vardı. *Béatrix*[1] ve

1. Honoré de Balzac'ın bir romanı (1839).

Mademoiselle De Maupin'i[1] ilk kez orada okudum. Pencerenin önündeki bir ışık kar tarlasına düşen kalın taneleri aydınlatırdı.

Arkadaşım yoktu. Otelde yetişkin insanlar, çok küçük çocuklar ve bir de beni küçümseyen, yaşları yirmi ile yirmi iki arasında değişen kızlı erkekli küçük bir grup yaşamaktaydı. Yarış yapar ya da oyun oynarken arada beni de idare ettiklerinde hem gururlanır hem de utanırdım. Aşırı karmaşık hikâyeler dönerdi aralarında. Birbirlerinin elini tutmaktan, öpüşmekten ne zevk aldıklarını anlayamazdım, sinirime dokunurlardı. Başka zamanlarda ise onları çok kıskanırdım.

Gezintilerimiz sırasında tüm bu çiftleri rahatsız ettiğimi hisseder, utanç ve mutsuzluk içinde gerilerinde kalırdım. Bir süre sonra onların peşini bırakır, ormandan geçerek tek başıma geri dönerdim. Karla kaplı çamlar alacakaranlıkta en acayip biçimlere bürünürdü. Arada bir parlayan ateşler görünürdü; adamlar alevlerin etrafında çember yapmış oturur olurlardı. Ormancı, asker, hepsi silahlıydı. Bazen, kulak kabarttığınızda, tavan arasındaki mobilyaların durmadan yerini değiştiriyorlarmış gibi boğuk ve aralıksız gürlemenin duyulduğu bir tepeye tırmanırdım: Terjoki'nin topu.

Karın üzerinde küçük, hafif yıldızlar olurdu; hiç göze görünmeyen, gizemli orman hayvanlarının ayak izleri. Birbirleriyle karşılaşan, kesişen, bir hayaletler balesinin zarif ve hareketli figürlerini oluşturan bu desenleri çizmişlerdi.

Terk edilmiş o evi, tek başıma yaptığım bu gezintilerden birinde keşfettim.

Camlarını kurşunlar parçalamıştı, kapısı açıktı. Mo-

1. Théophile Gautier'nin XVII. yüzyıl Fransız opera sanatçısı Madeleine De Maupin'in yaşamını konu aldığı romanı (1835).

bilyalarına el değmemiş bir salona girdim. Dünyanın en namuslu halkı olan Finlandiyalılar, belki ev sahiplerini katletmişti ama mallarını esirgemişlerdi. (Rusya'nın taşrasında duyduğum yağma hikâyelerini hatırlıyordum; köylüler derebeylerinin mallarını öylesine hakkaniyetle paylaşırlarmış ki, kuyruklu bir piyano bile dört eşit parçaya bölünüp dört aileye pay edilirmiş.) Burası bir daça, bir tatil eviydi. Devrimden önce Finlandiya, Saint Petersburg'un bir nevi şık banliyösüydü. Bu evin sahipleri de kuşkusuz varlıklı ve kültürlü insanlar olmalıydı. Kitaplara âşıktım. İlk iş onlara bakardım; Fransızca, İngilizce, Rusça kitaplar. Mavi bir kumaşla kaplanmış *Directoire*[1] tarzı bir koltuk, aynı tonlarda bir halı, dantel ve tafta abajurlu eski moda bir lamba, pelüş bir albüm, tüm bunları inceledim.

Güçlü ve özgün izlenimler hayatımdan hiç eksik olmazdı: Benim çağımdaki ve ülkemdeki tüm çocuklar gibi, pek çok deneyime sahiptim ama orada hissettiğim duygu en gariplerinden biriydi. Bu duvarları, mobilyaları, bibloları seyrediyordum. Eşyasız, yalın oda modası henüz başlamamıştı; evler objeler, "ıvır zıvırlar", "hatıra eşyaları" ile tıka basa doldurulurdu. Sanırım masaları, rafları süsleyen tüm o narin ve gereksiz küçük şeylere karşı beslediğim korku o gün doğmuştu. O porselen şekerlikler, o kapaklı gümüş şişeler, o zarif altın payetlerle süslü yelpazeler, kutularındaki partisyonlar, o mandolin, o albüm, tüm bunlar kurşuni alacakaranlığın belli belirsiz aydınlattığı o ıssız küçük odaların terk edilmiş cenaze evi görüntüsünü kuvvetlendiriyordu. Saat herhalde üç olmuştu, eve dönmek lazımdı.

Ertesi gün geri geldim. Bu evden kimseye bahset-

1. (Fr.) Fransa'da 1795-1799 yılları arasında hüküm süren siyasi rejim. Yalın ve kare formlar içeren bir dekorasyon tarzını yansıtır.

medim. Sahiplerinin kim olduğunu öğrenmek istemiyordum. Yüzlerini, seslerini, kaderlerini hayal etmek çok daha iyiydi. İlk seferdeki gibi sadece salonda vakit geçirdim, nedendir bilmem, diğer kapıları açmaya cesaret edemedim.

Önce kitapları aldım. Yanımda götürmeyecektim. Mavi koltuğa oturdum; yarıya kadar kara gömülmüş, derin bir pencere beni aydınlatıyordu. Artık ısıtılmayan bu ev zalimce soğuktu. Ama ne gam! Karın yaydığı o soğuk ve beyaz ışıkta gözlerimi yorarak, kıpırdamadan duruyordum orada. Kitaplar müstesna, peri masalları gibiydi: Maeterlinck, Oscar Wilde, Henri de Régnier; bunları ilk kez o ölü evde okudum. Gözlerimi kaldırıp o kırık camlara, ardından da duvardaki portrelere bakardım. Beni büyülüyorlardı. Portrelerden biri Rus ordusundan bir subaya aitti; şimdi anılarımda tekrar canlanınca anlıyorum ki, yumuşak ve narin hatlarıyla fazla güzel, neredeyse kadınsı bir yüzü vardı; bir devrim ya da savaş sırasında o ilk ölen adamlardan, fakat henüz on beş yaşındaydım ve o güzel üniforması, hüzünlü bakışlarıyla bana göre daha çok bir roman kahramanına benziyordu. Genç yaşta ya da kanlı bir ölümle hayatını kaybedenlerin portrelerinde hüzünlü ve biraz sert bir ifade olduğunu fark etmiş miydiniz? Dudakları tebessüm etse bile, gözlerinde sadece onların sezebildiği bir emareyi görüyorlarmış gibi ciddi ve dikkatli bir ifade olur.

Diğer portre ise bir kadına aitti.

Her ikisini de nasıl seyre dalardım! Bu yabancılara, bu ölülere karşı beslediğim şefkatli ilgiye "dostluk" ya da "aşk" denebilirdi neredeyse. Fakat bir an için bile ölmüş olabileceklerini düşünmezdim. Bana göre, bir gece, kapılarında ayaklanmış köylülerin sesini duyup kaçmışlardı. Kaçıp gitmişlerdi. İsveç, Fransa ya da İngiltere'de yaşıyorlardı şimdi. Bir gün geri geleceklerdi.

Onlara bir mektup yazdığımı söylemekten neredeyse utanıyorum; mektubu kitaplardan birinin arasına sıkıştırdım. Bu şekilde evlerine girmiş olduğum için özür dilemiş, kitaplarını ve portrelerini çok sevdiğimi, mutlu olduklarını ümit ettiğimi, sevgili mi, evli mi, nişanlı mı olduklarını bilmediğimi ama birbirlerini sevdiklerinden emin olduğumu belirtmiş ve bu şiirsel, kasvetli evi asla unutmayacağımı eklemiştim. En azından bu hususta yanılmıyordum.

Her gün sektirmeden bu terk edilmiş daçaya gittiğim halde, yatak odasına girme cesaretini göstermek neredeyse bir haftamı aldı. Korkudan titriyordum. O sessizliği, o karı, o solgun ışığı, pencerelerin dibinde bitmiş, buzla kaplı o çamları ve o yatak odasını, tüm bunları unutmam mümkün değil. Tıpkı ilk oda gibi, burası da küçük ve basıktı. Bir masanın üzerinde kalp şeklinde bir ayna, far kutuları ve parfüm şişeleri vardı. Yatak dağınıktı. Zarif, temiz ama kırışık örtüler yerlerde sürünüyordu. Bu yatakta uyunmuştu; yatağı toplayacak zaman bulamadan kaçmışlardı. Sonra odanın ortasında, bir kadın terliği buldum; küçüktü, üzeri saten, kenarları ve içi ise gri kürkle kaplı bir ev terliğiydi. Terliği elime aldım, kürk onu bir hayvan gibi yumuşak ve canlı hissettiriyordu. Buradaki her şey bir panik havasını yansıtıyor, her şey suç kokuyordu. Duvarlarda kurşun delikleri vardı. Tanımadığım bu insanlar için Tanrı'ya yalvararak, "Oh! Kaçmışlar," diye düşündüm kaygıyla.

Oysa odadan kaçış imkânı yoktu. Pencere insan bedeninin geçemeyeceği kadar dardı; acaba salona dönmüş ve oradan kaçmış olabilirler miydi? Ama hayır, bu salondan kimse koşarak, eşyalara çarparak geçmemişti. Her şey yerli yerinde, düzenliydi. Camdan ateş açıldığını ve aniden uykusundan fırlamış, halen birbirine sarılmış haldeki bu adam ve bu kadının öldürülmüş olması gerekti-

ğini anladım. Yatağın ortasındaki o çukura bakamıyordum; içimi karmaşa ve dehşetle dolduruyordu. Örtüleri yavaşça çektim ve o zaman yerdeki kan izlerini, eski, kara lekeleri gördüm. "Onları köpek gibi öldürmüşler ve sonra da bahçeye gömmüşler ya da göle atmışlar."

O kadar korkmuştum ki! Otelin loş koridorlarında içimi kaplayan o gizemli korkunun aynısı, ama bin kez daha derinden, kemiklerime dek işliyordu. Yine de gitmek istemiyordum. Gidemezdim. O ağlamaklı gölgelerin "Bak da gör, bize ne yaptılar," dediğini duyar gibi oluyordum.

O gecenin vahşetini, birbirine sarılmış halde dinlenen o iki genç ve güzel canı hayal ettim. Neden öldürmüşlerdi onları? Şüphesiz bu cinayetin hiçbir gerekçesi yoktu. Yakında benim de aynı kaderi paylaşabileceğimi bir an olsun düşünmüyordum. On beş yaşında biri için, ölüm ancak büyük insanların meselesidir!

Onları kuşkusuz yavaşça, acele etmeden salon boyunca taşımışlardı. Mobilyalar yerinden oynamamıştı... Neden bilmem ama devrilmiş koltuklar, baş aşağı edilmiş masalarla karşılaşsaydım izlenimim çok farklı olurdu. Her şey öylesine sakin ve yerli yerindeydi ki! Acaba geceleri evlerine dönüyorlar mıydı? Yine görünmez bir varlığın olduğu hissine kapıldım. Gerçekten de sanki insan elimizi uzatsak, kulağımızı kabartsak, gözlerimizi zorlasak er geç karanlığın içindeki o gözlerimizin göremediği şeyleri seçebilir, kulaklarımızın duymasına izin verilmeyeni duyabilir, ölülerin o şeffaf, soğuk ve uçucu dünyasına dokunabiliriz gibi geliyordu bana.

Salondaki mobilyaları ve kitapları toparladım. Bir masanın çekmecesindeki küçük mektup paketini o gün mü yoksa ertesi gün mü buldum tam hatırlamıyorum.

Başta zannettiğim gibi evli değil de sevgili olduklarını anladım. O zaman kadının portresine öyle bir taze

ve yakıcı merakla baktım ki! Genç kız endamı, beyaz tüylerle süslenmiş, 1913 modası geniş şapkasıyla tatlı ve neşeli, uçarı ve hafif görünüyordu. Gülümsüyordu. Çerçevenin köşesindeki notu çözdüm: "San Remo, 1913."

Bu aşk mektupları, bu anılar, bu çocukluklar, bu yumuşak duyarlılık, bu tutku dolu iç çekişler, "kalbinden öpüyorum seni..." diye başlayan mektup, bunlar küçük bir masum kız için ne de hoş, sıcak, canlı ve suçluydu! Artık hayatta olmadıklarına göre hiçbir şey şaşırtıcı değildi. Birbirlerini sevmiş olduklarına göre hiçbir şey hüzünlü ya da kasvetli değildi.

Onlara çiçekler getirmek isterdim ama bu buzdan ülkede, ekimden nisana kadar bir parça ot bile bulamazdınız. Annemin bir şişe Paris parfümü vardı; kokusu nefisti. Hiç tereddüt etmeden çaldım onu. Yanımızda neredeyse hiçbir şey getirememiştik: Rusya'dan öylesine hızlı kaçmıştık ki, yanıma sadece birkaç çamaşır ve iki elbise alabilmiştim; biri yün, diğeri patiska ama çok zarif birkaç keten mendil getirmiştik. Bir tanesini aldım; üzerine parfüm sıktım. Kuşkusuz fazla boca etmiştim ama kasten; birbirlerini sevdikleri bu odanın, her ne pahasına olursa olsun yeniden ısıtılması gerekiyormuş gibi geliyordu bana ve ne ateş yakabileceğime ne de orayı çiçeklerle süsleyebileceğime göre, bu sıcak ve çarpıcı parfüm onların yerini tutacaktı. Böylece iki portrenin önündeki masaya parfümlü mendili savurdum, yanına da, tımak iziyle işaretlenmiş sayfasını açarak bir kitap koydum; Heinrich Heine'den ince bir ciltti. Hatırlıyorum, kırık camları saklayan perdeleri de çekmiştim. Sonra gittim. Ormanın içinde aceleyle ilerliyordum. Ne büyük bir sessizlik!.. Tek bir esinti bile yoktu; buz gibi hava kar, çam, taze odun ve uzaklardan gelen bir duman kokusuyla ciğerlerimi genişletiyor, sarhoşluk hissi veriyordu. Kuzeyde, nefes alma eylemi başlı başına bir fiziksel hazza dö-

nüşebilirdi. Finlandiya'da, nadir görülen koşum takımları, atların boynuna asılmış zillerden başka hiçbir ses çıkarmaksızın buzun üzerinde kayarlar ve tek başına bu sesin bile hayaletleri hatırlatan, acayip bir havası vardır. Bu şeffaf havada ses çok uzaklardan duyulur ama hiçbir şey görünmez. Hüzünlü zil bazen kulaklarımın dibinde çınlardı oysa at uzaklarda olur, görünmezdi. Korular ıssızdı. Ya da tam tersine, insan kendini tek başına sanırken birdenbire burnunun dibinde dallarla yüklü beş-altı kızak beliriverirdi. Kış alacakaranlığında, karın pusunda birden belirir ve kaybolurlardı.

Gökyüzü parlak ve pürüzsüz yıldızlarla doluydu. Biraz kar topladım; yün eldivenimle sıkıştırdım; var gücümle donmuş yola fırlattım; zemin sertti ve parıldıyordu. Terk edilmiş evi düşünüyordum. Oradan kimseye bahsedemezdim. Bir daha oraya gitmeme asla izin vermezlerdi, öyle ıssızdı ki!

Ben de hizmetçilerden biriyle konuştum. İsmi Aïno idi. Yaşça benden çok da büyük değildi. Açık renkli uzun saçları, mükemmel derecede düzgün ama soğuk ve donuk hatları vardı. Altı aydan bu yana Rusların hizmetindeydi ve dilimizi anlıyor, hatta biraz da konuşabiliyordu. Su perisi gibi gururlu ve donuk havasına ters düşen, kuş şakımasına benzer canlı ve taze bir sesi vardı.

Bir gün, saçlarımı tararken odama girdi. Bana bakışını gördüm. Pembe ve mavi saten kurdelelerle toplamıştım saçlarımı. Sadece tuz, domuz pastırması ve çizmeler satan fakir bir dükkândan başka hiçbir şeyin bulunmadığı bu köyde, kurdele satın alabilmek mümkün değildi. Benimkiler Paris'ten gelmişti, geniş ve parlaktılar. Onları takmaya zorlarlardı beni. Tüm kalbimle nefret ediyordum onlardan, beni bilgiç bir köpeğe benzettiklerini söylerdim. Aïno'nun hayranlığını ve hevesini fark edince, birini çözdüm ve ona uzattım.

"Al."

Tereddüt etti, sonra da kabul etti ve neşeli bir gülümsemeyle, uzun örgülerini birbirine bağladı. Hemen sordum:

"Aïno, vadideki ev kime aitti?"

Bir anda, sanki sadece Rusçayı değil tüm dilleri unutmuş gibi oldu. Israr ettim:

"Dinle, ne dediğimi anladın değil mi. O evi biliyor musun?"

Başını salladı.

"Hayır."

"Aïno, yalan söylüyorsun. Sana bir kurdele daha veririm. O ev kime ait? Ruslara mı?"

"Rus bir barona," diye mırıldandı sonunda.

Sonra, çekingen bir edayla ve büyülenmiş gibi, ikinci kurdeleyi aldı. Onunla da saçına taç örgü yaptı. Aynada kendine bakıp gülümsedi.

"Aïno, bir oğlana kendini beğendirmek için süsleniyorsun," dedim gülerek.

Umduğum gibi kırıtıp sırıtmadı ve kızarmadı. Gözlerini kaldırdı ve şöyle dedi:

"Bunun şakası olmaz, Matmazel."

Şaşkınlıkla sordum:

"Nedenmiş?"

Yine sanki duymazlıktan, anlamazlıktan geldi. Kurdeleleri özenle katlayıp korsesinin içine yerleştirdi. Gitmek üzereydi. Elini tuttum.

"Aïno, ne geldi başlarına? O kadın ve adamın? Sen biliyorsun."

"Hayır, Matmazel."

"Onları öldürdüler mi?"

"Bırakın beni Matmazel," dedi garip aksanıyla, canlı ve parlak sesi bulandı.

"Öldürüldüklerini biliyorum," dedim.

Birden, tabancasını doldurup omzuna yerleştiren bir adam taklidi yaptı. Islıkla kurşunun sesini, ardından ağzını açıp, gözlerini kapatarak, ölmüş bir kadını taklit etti.

"Evet, onları öldürdüler," dedi.

"Kim yaptı bunu?"

"Bilmiyorum."

"Peki neden?"

"Ah! Neden? Ne saçma bir soru! Bu soruyu sormamam gerekirdi, diye düşündüm, o yaşta, belli bir içsavaş deneyimim olması gerekirdi. Böyle zamanlarda, bir adam neden öldürülür, hayatı neden bağışlanır, bilinebilir mi? Vahşi ve kör sarhoşluk anlarıdır bunlar. Öyle olmasaydı devrimler daha az dehşetli olurdu."

Aïno kıpırdamadan kaldı, birden mırıldandı:

"Matmazel, o evden korkmuyor musun?"

"Hayır, neden?"

"Ölüler yüzünden!"

"Eğer kötü değillerse, kötülük yapamazlar."

"Ama öç almak, bizi cezalandırmak isteyebilirler?"

"Hayır," dedim, "zannetmiyorum."

Kız kayboldu.

Birkaç gün sonra eve tekrar gittim. Portreye ve mendile baktım. Biri ince kumaşı elinde buruşturmuştu, biri mendildeki parfümü koklamıştı. İlerlemeye pek cesaret edemiyordum. O anda ölülerin geri geldiğinden, sunduklarımı kabul ettiklerinden emin oldum. Dinginlik ve korkuyla karışık o hissi tarif edemem. O gün de gökyüzü basık, gri ve karanlıktı. Bir süre sonra kar yağmaya başladı. Hayaletlerin, bu tekinsiz alacakaranlık saatlerinde ortaya çıktığını hayal ediyordum. Adam şık üniforması içerisinde, kadın ise yüzünü çevreleyen yumuşak ve ipeksi, upuzun beyaz tüylü, geniş, dantel şapkasıyla, birbirlerini bellerinden kavramış halde içeri gireceklerdi. Buradaydı-

lar belki de? Onları görmüyordum ama kuşkusuz onlar benim varlığımın farkındaydılar, fakat bundan alınmış ya da incinmiş olamazlardı; onlara öyle bir sevgiyle geliyordum ki! Ve birdenbire, hafif bir sürtünme, nefes gibi bir şey duydum, bilemiyorum, hani terk edilmiş odalardan gelen o hafif ve garip seslerden. Kaçtım.

Oraya bir daha gitmedim. Mevsim değişiyordu. Bahar gelmişti. Büyüyordum. Oğlanlar bana kur yapıyordu. Artık ölülerle değil yaşayanlarla ilgileniyordum. Mamafih General Mannerheim'ın birlikleri Kuzey'den iniyordu. Her geçen gün yaklaşıyorlardı; düzenli ordu askerleri, burjuvalar, beyaz köylüler, bu ormancılar ve Bolşevik avcılar arasında yaşayan biri olarak, Finlandiya ulusunun henüz tanımadığım bir sınıfındandılar. Top sesleri daha yakından, daha sık duyuluyordu. Bir gece, Terjoki'nin yandığını gördük. Gökyüzü aydınlık ve kızıldı. Kar eriyordu; yolları kalın ve esmer bir duman kaplıyordu; yarı yarıya donmuş bu bataklık kabuğunun altında hapis kalmış suyun hışırtısını, kıpırdanışını, titreyişi ve akışı duyuluyordu. Bir gece karanlık bastırdığında kendimi dışarıda buldum ve terk edilmiş evin camlarından yanan bir mum gördüm, iki ay her şeyin değişmesi için yeterli olabilirdi. Bir anda artık hayaletlere inanmaz oldum. Bir ağacın arkasına saklanarak bekledim; ışık söndü ve bir gölge koşarak yakınımdan geçti. Ay ormanı aydınlatıyordu; sarı saç örgüleri gördüm. Aïno'ydu bu.

Mutluydum. Küçük bir kızken yaptığım başıboş gezintileri hatırlayıp gülüyordum. Evet, iyiydi bu, olması gerektiği gibiydi: Her yerde, yaşlı, ölümcül ve korkunç şeylerin yerini, gençlik ve aşk alıyordu. Koşarak, şarkı söyleyerek eve döndüm ama tüm otel halkını dehşet içerisinde buldum: Köyümüzün biraz ötesinde çatışma çıkmıştı. Ayaklanmış köylüler, hezimetin arifesinde neler yapmazlardı ki? Belki hepimizi katlederlerdi? Her şey mümkün-

dü. Ucuz bambu mobilyaları, piyanosu, Fransızca kitap dolabı ve boş şekerleme kâseleri hâlâ gözümün önüne gelen o küçük salonda uzun saatler geçirdik. Ormanda ateşler yanıyordu. Kızıl Muhafızların bazıları Rus sınırına doğru gidiyordu, diğerleri ise tam tersine, düzenli ordulara katılmaya. Gözkapakları çökmüş hizmetçiler yemek hazırlamaya ve servis yapmaya devam ediyordu, görünüşte sakindiler ve kuşkusuz kimse söz konusu olanın kocalarının, kardeşlerinin, oğullarının kaderi olduğunu tahmin edemedi. Gün içerisinde karşılaştığımız köylüler her zamanki gibi kayıtsızdı ve gece bastırırken gerçekte neler olup bittiğini bilmiyorduk; yola çıkışları, vedalaşmaları, maceraları, gözyaşlarını tahmin ediyorduk fakat tüm bunlar iki adım ötemizde olduğu halde, gözlerimizden ırak, sessiz sedasız olup bitiyordu. Aynı şekilde, donmuş ormanda da hayatı, aşkları ve hayvanların vahşi mücadelelerini açık eden tek şey karın üzerindeki hafif izlerdi.

Artık buzlar erimekte olduğundan çin çardağı oturulacak hale gelmişti. Bazen oraya gider kitap okurdum.

Aydınlık ve serin bir nisan günüydü. Aïno'nun bana doğru koştuğunu gördüğümde çardakta tek başınaydım. Yüzü garip bir dehşetle allak bullak olmuştu.

"Gel!" diye bağırdı beni elimden kavrayarak.

Hızlı hızlı ama Fince konuşuyordu, dediklerinin tek bir kelimesini bile anlamıyordum. Direndim:

"Yeter ama, neden ki, nereye gelmemi istiyorsun?"

Ağlayarak, bağırarak, "Gel, gel," diye tekrarlıyordu. Sürüklüyordu beni. Onu terk edilmiş eve kadar takip ettim. İçeri girdi, salonu geçti ve odada, uzanmış bir adam gördüm. Yaklaştım ve ona baktım. Ölmüştü. Kuşkusuz bir kurşunla öldürülmüştü: Kolu içgüdüsel bir savunma hareketiyle hâlâ havada duruyordu. Gencecik bir köylüydü.

Aïno onun yanına attı kendini ve kısık sesle adını seslendi:

-"Hjalmar, Hjalmar..."

Boğuk ve garip dilinde ona bir şeyler söylüyordu. Kucaklıyordu onu, yüzünü ellerinin arasına alıyor, öpüyor ve bir daha bakıyordu.

Aïno'yu kollarından, uzun saçlarından tutup çektim; onu cesetten ayırmak istiyordum. Sonunda onu bırakınca genç adam geriye devrildi ama o hâlâ dizlerinin üzerindeydi, hareketsiz öylece duruyor, sabit gözlerle adama bakıyordu.

"Yarın General Mannerheim'ın birlikleri burada olur. Ona git. Git ve sevgilini öldürdüklerini söyle ona. Katil cezalandırılacaktır," dedim ona.

"Hayır," dedi, "bu diğer ölüler için kesilmiş bir ceza."

"Baron ve karısı için mi? Kim öldürdü ki onları? Hjalmar mı?"

Vahşi, uzun bir çığlık attı ve eteğime yapıştı:

"Kimseye bir şey söyleme, Matmazel! Tanrı'nın huzurunda yemin et!"

"Peki ya Hjalmar'ı kim öldürdü?"

"Babam. Silahı onun eline tutuşturan da, hiç şüphe yok ki baronun gölgesi."

Batıl inançla dolu bir ürpertiyle etrafıma bakınmaktan kendimi alamadım. Yeşermekte olan koruda guguk kuşu ötüyor ve bu hüzünlü, alaycı çağrı kanımı donduruyordu.

"Gidelim Aïno," diye yalvardım. Sonra da itiraf ettim: "Korkuyorum."

Ama o benimle gelmek istemedi. Onu bıraktım. Birkaç gün sonra, köyümüz beyazların eline geçmişti. Aynı gece Aïno ve babası ortadan kayboldu. Sınırı geçebilmişler miydi? Babası adam öldürmekten yargılanıp cezalandırılmış mıydı? Hiç öğrenemedim. Birinin, bana, terk edilmiş eve ne olduğunu söylemesini çok isterdim.

KARDEŞLİK

Bir an için ilk mevkiin ıssız bekleme salonuna girdi; kaloriferler yakılmıştı ama toprağın soğuk soluğu ince parke levhaların arasından yükseliyordu, çıktı. Gar çok küçüktü ve çıplak kırlarla çevriliydi. Buz gibi, hâlâ pembe, ışıltılı ama kısa bir ekim günüydü zira önceki günden beri kış saati uygulamasına geçilmişti. Saçağın altındaki korunaklı banka kadar yürüdü, tereddüt etti, oturdu. Şoförü Florent'ı dinlemediğine ve geceyi şehirde geçirdiğine pişmandı şimdi. Otel o kadar da pis değildi... Bu ıssız peronda beklemek, akşama kadar rezil bir yerel hatta sürünmek... Sestreslere vardığında saat sekizi geçmiş olacaktı. Bir elektrik direğine çarparak parçalanan araba kullanılmaz haldeydi. Artık araba kullanmamalıydı. Yorgundu. Refleksleri kötüydü. Aradan yaralanmadan çıkmış olması bir mucizeydi. Tehlikeyi, ölümü görecek zamanı olmamıştı. Sonrasında da utandığı korkusunu Florent'dan saklamak için kendisini o kadar kasmıştı ki, sinirini hiçbir şekilde dışa vurmamayı başarmıştı. En azından öyle umuyordu! Şimdiyse titriyordu... Soğuktan belki de. Açık havadan, rüzgârdan ödü kopardı. Zayıf, cılız, kambur, ince yüzü sarıya çalan bir adamdı, cildi gıdasız kalmış gibi kuru, saçları gümüşiydi, burnu aşırı uzun ve sivriydi, daima kuru olan dudakları sanki bin yıllık bir

susuzlukla, nesilden nesile aktarılan bir ateşle solmuş gibiydi. "Burnum, ağzım, Yahudilere özgü olarak koruduğum tek hatlar." Bir kedininki gibi şeffaf, ince, titrek kulaklarına elleriyle hafifçe bastırdı; soğuğa özellikle hassastılar. Şahane İngiliz yününden, koyu renkli, kalın ve yumuşak pardösüsünün yakasını daha sıkı kapattı. Yerinden ayrılmıyordu yine de. Bu ıssız gar peronu, bu raylar boyunca uzanan, henüz soluk, akşamın parıltılı ve kızıl fonunda belli belirsiz ışıklar, bu yalnızlık, bu hüzün tarif edilemez bir çekiciliğe sahipti onun için. Derin ve sapkın bir melankoliyi, pişmanlığı, kederi özenle yudumlayan, mutluluğa inanmak için zihni fazla açık –*"self-conscious"*[1] derdi o kendine– adamlardandı o da. Sabırsızlıkla saate baktı. Neredeyse beş olmuştu... Göğsündeki sigara kutusuna dokundu ve hemen elini aşağı indirdi; çok içiyordu, çarpıntısı vardı, uykusuzluk çekiyordu. İçini çekti. Nadiren hastalanırdı ama acıya mükemmel şekilde uyum sağlamış, keskinleşmiş hisleri en ufak bir rahatsızlığı, bedeninin her bir hareketini, kanının akışındaki değişikliği pusuda beklerdi. Nadiren hastalanırdı ama boğazı hassas, karaciğeri zayıf, kalbi yorgun, dolaşımı bozuktu. Neden? Daima ılımlı, ihtiyatlı, her şeyde ölçülü olmuştu. Ah! Gençliğinde bile, unutulmaz çılgınlıklar çağında, gözünün kara olduğu dönemde bile öyle ihtiyatlı olmuştu ki... Gençliğine hayıflanmıyordu. Yine de rahat geçmişti. O zamanlarında, insanlık haline içkin doğal acılar çekmişti sadece, annesinin ölümü, aşka ya da kariyere dair hayal kırıklıkları. Hiçbiri, karısının on yıl önceki ölümüyle kıyaslanamazdı. Yakınlarının bu geçmeyen kedere şaşırdıklarını biliyordu. Gerçekten de Blanche'la âşık olmadan evlenmiş, sakin ve heyecansız bir birliktelikleri

1. (İng.) Kendini bilen.

olmuştu ama sadık adamların soyundandı o. Bir ev, sıcaklığı, lambanın ışığı, içindeki ve çevresindeki o durağanlık, huzur hissi; işte aradığı, sevdiği bunlardı, Blanche'ı yitirmekle kaybettiği de bunlar olmuştu. Asla başka bir kadın olmayacaktı. Aşk için kolay lokma değildi, fazla kararsız, fazla işkilli, fazla çekingendi. "Ödlek" diye düşündü. Sanki her şey ondan hayatını, mutluluğunu çalmak için komplo kurmuş gibi yaşardı. Pişman, aşağılanmış, daima titreyen bir yürek, tavşan yüreği... Neticede, bir saat önce yoldayken, bir saniye daha geç aysa, bu onun için tüm kaygıların sonu olacaktı. "O arabanın işe yaramaz olduğunu hep söyledim. Üstelik öğle yemeği ağırdı. Uyku bastırmıştı, halsizdim ve sinirlerim uyuşmuştu." Tam olarak ne yemişti? Sülün, mantarlı bir omlet... Daha başka? Biraz Brie peyniri... "Benim için fazla ağır. Yumurta beni rahatsız ediyor. Ah, benim yaşımda, bu yerleşik düzen! Elli yaşındayım. Bir yılın başından sonuna kadar ancak bir ay açık hava, ve zamanın geri kalanında da banka, ev, eş, dost." Bir kez daha, bunu yapabilecek hale gelir gelmez işleri bırakacağını, daha çok kırda yaşayacağını düşündü. Bahçe işleri, golf... Golf mü? Bir golf sahasında, böylesi bir günde, rüzgârın bıçak gibi nefesini yanaklarında hissettiğini sandı... Bundan nefret ettiğini gayet iyi biliyordu! Aynı şekilde açık havada gezintilerinden, spordan, binicilikten, arabalardan, avdan da nefret ettiğini gayet iyi biliyordu... Ancak yalnızken ya da çocuklarla birlikte, kendi evinde, bir çatının altında, insanlardan korunmuş haldeyken mutluydu. İnsanları sevmiyordu. Kalabalığı sevmiyordu. Yine de daima her yerde iyi karşılanmış, dostluk ve teveccühle kabul görmüştü. Gençliğinde, çekici kadınlar sevmişti onu. Neden? Öyleyse neden? Kendisine yeterince şefkat, yeterince sıcaklık gösterilmiyormuş gibi gelirdi ona daima. Evliliklerinin başında Blanche'a neler çektirmişti! "Burada mutlu musun? Sa-

dece yüreğinle değil, duyularınla da? Seni mutlu ediyor muyum? Tamamen? Sadece ben?" Hoşnutsuz, titrek bir yürek. Daha da garibi, herkesin gözünde öyle soğukkanlı, öyle sakindi ki. Bazen sadece olağanüstü bir güzelliğin, zaferin ya da dehanın onu mutlu edebileceğini, bu sevgi açlığını doyurabileceğini düşünürdü. Ama istisnai kabiliyetleri yoktu. Yine de zengindi, hali vakti yerindeydi, mutluydu. Mutlu mu? Ama mutlak bir sükûnet olmaksızın nasıl mutlu olunabilirdi ki? Ayrıca, bugünlerde kim sakin olabilirdi? Dünya öylesine çalkantılıydı ki. Yarın felaketle, yıkımla, fakirlikle karşı karşıya kalabilirdi. Hiç fakir olmamıştı. Babasının durumu iyi olmuştu ve kendisi de zengindi. İhtiyaç nedir, gelecek kaygısı nedir, hiç bilmemişti. Yine de bu kaygı, bu iç sıkıntısı daima onunla birlikte yaşamıştı, daima, en acayip, en... tuhaf biçimlere bürünerek. Bir şeyler olacağı, bir şeylerin olduğu, her şeyin elinden alınacağı, hayatın sallanan, neredeyse çökerek arkasındaki kim bilir hangi uçurumu açığa çıkartacak bir dekor kadar dengesiz olduğu hissiyle, gece yarıları titreyerek uyanırdı.

Savaş başladığında, beklediğinin, sezdiğinin bu olduğunu düşünmüştü. Askere gitmiş, bilinçli, görevini her şeyde olduğu gibi titizlik ve sabırla yerine getiren bir asker olmuştu. Birkaç ayın sonunda geri hizmete gönderilmişti; kalbi zayıftı. Savaştan sonra da hayat rahat, işler gayet yolundaydı. Ama daima o tasa, o gizli tedirginlik hayatını zehirliyordu. O kaygı. Öncelikle kötü sağlık ve sonra da çocuklar. Ah, çocuklar! Büyük kızı evliydi. Mutlu muydu? Bilmiyordu. Ona asla bir şey söylemezlerdi. Ya kriz, sürekli artan vergiler, zar zor yürüyen, kuşkusuz yakında feci duruma gelecek olan işler? Siyasi belirsizlik?.. Herhangi bir diktatörün her söylevinde savaşı görebilen ve bunu gelecek ayda, gelecek yılda değil, hemen, yarın görebilenlerdendi. Yine de konuşmalarında, kar-

deşleri zengin burjuvalar gibi paniğe teslim olmazdı. Ama yine, bu da garipti: Diğerleri en berbat felaketleri öngördükleri halde sağlıklı, keyifli bir görüntüyü koruyabiliyor, ne bir saat uykularından ne bir tek lokmalarından oluyorlardı. Yalnız o kendini tüketiyor, halk tabiriyle kendini yiyip bitiriyordu. Felaketin yalnızca bizzat onu etkileyebileceğine inanır gibiydi, diğerlerinin gözünde ise felaket, somut bir varlığı olmayan bir hayalet, bir gölge gibiydi. Sürekli ondan söz ediyor ama ona inanmıyorlardı. Yalnız o! Oysa çevresinde, "Christian Rabinovitch mi?" diyorlardı, "En oturaklı, en sakin mantık insanı."

Rüzgâr arada bir buz kesiyordu. Sestreslerdeki bu av partisi daha baştan iğrençti onun için. Ama gerekiyordu... Oğlu Jean-Claude'u ve Sestreslerin küçük kızını kendi gözleriyle görmesi gerekiyordu. Derin bir iç çekti. Gerçek yarayı, hakiki acıyı kendisine asla hemen itiraf etmemek onun bir karakter özelliğiydi. Bir iş onu meşgul ettiğinde, uzun uykusuzlukları sırasında, şu ya da bu keyifsiz karşılaşma, öteki sıkıcı yolculuk hakkında saatler boyunca gözünü kırpmadan ve kalp çarpıntılarıyla düşüncelere dalardı. Garlardan, limanlardan, gemilerden nefret ederdi. Hiç kıpırdamamak, yeryüzünün aynı noktasında yaşamak ve ölmek. Ve nihayet sabaha karşı yüreğinin derinliklerindeki görünmez bir bariyer yıkılır gibi olur, gerçek bir bunalım dalgası kendini koyuverir, yüzeye çıkar, onu boğardı. Şimdi de... Böyle... Her şeyin başı sonu oğluydu. Nasıl da seviyordu onu! İki kızını da seviyordu; büyüğü evli ve çocuklu, küçük olanı hâlâ kısa elbiseliydi. Ama o oğlan... Oysa, ona sevinçten çok acı vermişti; ne yüzeysel, ne tedirgin, ne hoşnutsuzdu. Dersleri parlaktı ama çabuk vazgeçmişti. Havai miydi? Hayır. Tatminsizdi, evet, bu... Tatminsiz. Şimdi de âşıktı. Sestres Kontu'nun kızını almak istiyordu. Ah! Zordu bu. Soyu... "Mutlu olmayacak, hissediyorum, mutlu olmaya-

cak." Hem ayrıca, Sestres buna razı gelecek miydi? Jean-Claude'una, bizzat kendisine bir hakaret mi? Yüreği şimdiden kan ağlıyordu, hem de bu evliliğe engel olmak için iki elini de kesebileceği halde! Jean-Claude ve bu kızcağız mutlu olmayacaklardı. Yekvücut olacaklar ama her biri yalnız, hoşnutsuz yüreğini kendine saklayacaktı. Ama o ne yapabilirdi ki? Onu dinlemeyeceklerini öyle iyi biliyordu ki. Zaten çocukları tarafından başka zamana ait bir varlık, bir antika olarak kabul ediliyordu. Zaten şu çabuk yaşlanan adamların soyundandı. Yok, yaşından önce olgunlaşmış olarak, tecrübeyle dolu olarak doğanların. Ah, Jean-Claude neden evlenmek istiyordu? Mutlu değil miydi? Bu dünyada bir saniye huzur yoktu!

Saate baktı. Onca düşünceye, hayale dalmış olmasına rağmen ancak yirmi dakika geçmişti. Hazin sonbahar, hazin akşam... Aynı bankta, yanı başında oturan adamı, kötü giyinmiş, zayıf, tıraşı kötü, elleri kirli adamı ilk kez o sırada fark etti. Bir çocuğa göz kulak oluyordu. Çocuk büyülenmiş halde, ikide bir raylara doğru ilerliyordu. Ucuz, yıpranmış, üzerine küçük gelen bir mantosu, bir de kasketi vardı ve kafasının iki yanından, yelken gibi açılan iki iri kulak göze çarpıyordu. Giysisinin kısa kollarından bilekleri ve kırmızı elleri sarkıyordu. Çocuğun hareketleri keskindi. Başını banka doğru çeviriyordu. Koskocaman, kapkara gözleri ince yüzünü gölgede bırakıyor, sanki bir nesneden diğerine zıplıyordu. Öne doğru bir adım attı ve onu endişeyle izlemekte olan adam, tren yolu bomboş olmasına rağmen yerinden fırladı, onu kollarına alıp taşıdı, yerine dönüp çocuğu sımsıkı göğsüne bastırarak oturdu. Zengin giyimli komşusunun gözlerini çocuğa doğru indirdiğini gördü ve çekingen bir edayla gülümsedi:

"Saati sorabilir miyim acaba?"

Kelimeleri çarpıtan, boğuk, yabancı bir aksanla konuşuyordu.

Rabinovitch hiçbir şey demeden başlarının üzerindeki kadranı gösterdi.

"Ah, evet! Pardon... Daha beşi yirmi mi geçiyor? Aman Tanrım, aman Tanrım! Tren altı otuz sekizde. Affedersiniz... Siz de Paris trenini mi bekliyorsunuz?"

"Hayır."

Christian ayağa kalktı, adam hemen mırıldandı:

"Mösyö, bize bir iyilik yapsanız... Çocuktan ötürü. Şifayı kaptı ve üçüncü mevkiin bekleme salonunu ısıtmamışlar. Birinci mevkiin salonunu kadar sizi takip etmemize izin verseniz. Sizinle birlikte girersek orada beklememize göz yumarlar."

Son derece hızlı, handiyse bir maymununkini andıran mimiklerle konuşuyordu. Sadece dudakları değil, elleri, yüzünün kıvrımları, omuzları da oynuyordu. Ateşli, siyah gözleri çocuğunkiler gibi parıldıyor, sanki bir nesneden diğerine koşturuyor, yön değiştiriyor, görmedikleri, asla görmeyecekleri bir şeyi endişeyle arıyorlardı.

"Madem istiyorsunuz," dedi Rabinovitch bir gayretle.

"Ah! Mersi, Mösyö, mersi... Iacha, gel." Bir eliyle çocuğu, diğeriyle de Christian'ın çantasını kavradı, berikinin rahatsız olup karşı koymasına rağmen.

"Bırakın canım, daha neler."

"Yok Mösyö, nedir ki?"

Artık soluk ve zayıf bir ışık yayan üç kollu bir şamdanın da yakılmış olduğu birinci mevkiin bekleme salonuna girdiler. Christian kadife koltuklardan birine, adam da sıkıntıyla bir sıranın köşesine oturdu. Çocuğu halen dizlerinin üzerinde tutuyordu.

Hüzünlü ve soğuktan takırdayan bir küçük zil, sessizlikte hiç susmayacakmış gibi çınladı.

"Oğlunuz hasta mı?" diye sordu sonunda Christian dalgın bir havayla.

"Torunum, Mösyö," dedi adam çocuğa bakarak. "Oğ-

lum yeni gitti. Gemiye kadar eşlik ettim ona. İngiltere'de, Liverpool'da yaşayacak. Ona kalacak yer vaat ettiler, ama beklerken çocuğu bana bıraktı."

Derin bir iç geçirdi.

"Almanya'da yaşıyordu. Sonra dört yıl boyunca Paris'te yaşadı, onu yanımda tutmayı başardım. Şimdi yine ayrılık..."

"İngiltere," dedi Christian gülümseyerek, "çok da uzak sayılmaz."

"Bizim gibiler için Mösyö, ha İngiltere, ha İspanya, ha Amerika, hepsi aynı. Yol parası lazım, vize lazım, çalışma belgesi lazım. Uzun bir ayrılık bu."

Sustu ama sözlerin acısını dindirdiği açıkça görülüyordu. Hemencecik devam etti:

"Çocuk hasta mı, diye soruyordunuz? Oh, bünyesi sağlamdır ama hemen nezle oluveriyor, o zaman da aylarca öksürüyor. Ama güçlüdür. Rabinovitchlerin hepsi güçlüdür."

Christian kıpırdandı:

"Adınız neydi?"

"Rabinovitch, Mösyö."

Christian kısık sesle söylemeden duramadı:

"Soyadım sizinkiyle aynı...,"

"Aah!.. *Kid*?" dedi adam, ağır ağır.

Yidiş dilinden başka sözler de söyledi. Christian kendisini toparlamıştı. Duygusuzca mırıldandı:

"Anlamıyorum."

Adam sanki "Böbürlenmek istiyorsa keyfi bilir... Adı Rabinovitch olacak da Yidiş'ten anlamayacak!" dermiş gibi, tarifi mümkün olmayan bir inançsızlık ve alay ifadesiyle ama aynı zamanda yumuşakça, neredeyse şefkatle, hafifçe omuz silkti.

"Yahudi misiniz?" diye Fransızca tekrarladı. "Yola çıkalı çok oldu mu?"

"Yola mı?"

"Herhalde! Rusya'dan mı? Kırım mı? Ukrayna mı?"

"Ben burada doğdum."

"Ha! Babanız geldi o zaman?"

"Babam da Fransız'dı."

"Öyleyse babanızdan öncedir. Tüm Rabinovitchler oralardan gelmiştir."

"Mümkündür," dedi Christian soğukça.

Adının bu adam tarafından telaffuz edildiğini duyduğunda hissettiği kısa heyecan artık silinmişti. Can sıkıcı bir duyguya kapılmıştı. Bu fakir Yahudi'yle onun ne ortak noktası vardı?

"İngiltere'yi bilir misiniz, Mösyö? Tabii ki bilirsiniz. Ya çocuklarımın yaşayacağı şu şehri, Liverpool'u?"

"Oradan geçtim."

"Havası iyi midir?"

"Herhalde."

Adam içini çekti; "oy, oy, oy" inlemesiyle sona eren, uzun, nağmeli bir iç çekiş. Çocuğu dizlerinin arasına sıkıştırdı.

Christian ona daha derin bir dikkatle baktı. Kaç yaşındaydı? Kırk ile altmış yaş arasında, tek söylenebilecek buydu! Kuşkusuz onun gibi, ellisinden fazla değildi. Dar göğsü, kamburunu çıkartan ve omuzlarını çökerten görünmez bir yükün altında sıkışmış, ezilmiş gibiydi. Arada bir, beklenmedik bir ses duyunca, bankın üzerinde iyice büzüşüyor, ufacık oluyordu, o kadar zayıf ve cılız olmasına rağmen, yine de bitmez tükenmez bir canlılıkla dolu gözüküyordu. Tıpkı rüzgârda yakılmış, fener camının zar zor koruyabildiği bir mum gibi. Alev camı yalıyor, ışık titriyor, soluyor, sönecekmiş gibi oluyor ama rüzgâr diniyor ve o yeniden inatla ve dirençle parlıyordu.

"Öyle endişe ediyorum ki," dedi adam usulca. "İnsan ömrünü endişeyle geçiriyor. Yedi çocuğum oldu, beşi öl-

dü. Hepsi doğduklarında sağlamdı ama bir zayıf noktaları vardı, o da göğüsleri. İkisini okuttum. İki oğlumu. Gözümün bebeği gibi severdim onları. Sizin çocuklarınız var mı Mösyö? Var mı? Ah, işte size bakıyorum ve kendimi sizinle karşılaştırmadan duramıyorum. Bir manada teselli veriyor bu bana. Siz zenginsiniz, işleriniz iyi olmalı ama eğer çocuklarınız varsa beni anlarsınız! Her şeyini veriyorsun onlara ama asla mutlu olmuyorlar. Yahudilerin doğasında var bu. Küçük oğlum... Daha on beş yaşında başladı: 'Baba, ben terzi olmak istemiyorum... Baba, ben üniversiteye gitmek istiyorum.' O zamanların Rusyası'nda bunun kolay olduğunu mu sanıyorsunuz! 'Baba, ben gitmek istiyorum.' 'Yine ne istiyorsun, başımın belası?' 'Baba, ben Filistin'e gitmek istiyorum. Bir Yahudi sadece orada onurlu bir hayat sürebilir. Yahudilerin vatanı orası.' 'Eh!' dedim ona, 'Salomon, sana saygı duyuyorum, sen okudun, babandan daha eğitimlisin. Git, ama burada düzgün bir mesleğin olabilir, bir beyefendi mesleği, günün birinde dişçi ya da tüccar olabilirsin. Oradaysa bir köylü gibi toprağı süreceksin. Filistin için, okyanusa yayılmış tüm ringaları toplayıp annelerinin karnına geri koyamazsın. Ancak bunu yapabildiğiniz gün, oraya Yahudilerin vatanı diyebilirsiniz. Daha o zamana... Ama git, git... Seni bunun mutlu edeceğine inanıyorsan.' Sonunda gitti. Evlendi: 'Baba, düğün için para gönder... Baba, çocuğun doğumu için para gönder... Baba, doktor için, borçları kapamak için, kira için para gönder.' Günün birinde kan tükürmeye başladı. İşi çok ağırdı. Sonra da öldü. Artık bir tek büyük oğlum kaldı bana, bunun babası. O da adam olur olmaz beni terk etti. İstanbul'a gitti, oradan da Almanya'ya. Hayatını kazanmaya başladı. Fotoğrafçıydı. Hitler gelmesin mi! Ben Rusya'yı terk etmiştim, çünkü devrim sırasında hayatımda ilk defa biraz para kazanmıştım –Yahudi'nin talihine bakın!– Kork-

tum. Gittim. İnsan hayatı paradan değerlidir. On beş yaşından beri Paris'te yaşıyorum. Gittiği yere kadar gidecek bu böyle... İşte, oğlum şimdi İngiltere'de! Tanrı Yahudi'yi nereye savurmamış ki? Tanrım, sadece birazcık huzur bulabilseydik! Ama asla, asla huzur yok bize! Tam alnının teriyle bir kuru ekmek parası kazanır, dört duvar, başını sokacak bir çatı yaparsın ya bir savaş patlar ya bir devrim olur, ya pogrom ya da başka bir şey ve haydi, elveda! 'Pılınızı pırtınızı toplayın, sıvışın. Gidin, başka bir şehirde, başka bir ülkede yaşayın. Yeni bir dil öğrenin –sizin yaşınızda insanın gözü korkmaz, ya?' Hayır, ama insan yorulur. Bazen kendime diyorum ki: 'Ancak öldüğünde dinleneceksin sen. O zamana kadar it gibi sürün! Sonra dinlenirsin.' Velhasıl, Tanrı büyüktür!"

"Mesleğiniz nedir?"

"Mesleğim mi? Ne iş olsa yapanlardanım, haliyle. Şimdilerde bir şapkacıda çalışıyorum. Çalışma belgem olduğu müddetçe, değil mi? Onu da aldıklarında yine satışa başlayacağım. Şunu bunu, toptan kürkçülük, otomatik cihazlar, önüme ne çıkarsa. Bu işle geçinebiliyorum çünkü çok düşük kârla satıyorum. Burada doğmuş olanlara ne mutlu. Size bakınca insanın nasıl bir zenginliğe erişebileceğini görüyorum! Ve kuşkusuz büyükbabanız benim gibi Odesa'dan ya da Berdiçev'den gelmişti. Fakir bir adamdı... Zenginler, mutlu olanlar göçmezler, düşünün! Evet, fakir bir adamdı o. Ya siz... Bir gün belki şu da..."

Hiç ses etmeden, yüzünü sinirli tiklerle oynatarak, ışıltılı gözlerle dinleyen çocuğa şefkatle baktı.

Christian sıkıntıyla konuştu:

"Sanırım trenimin sesini duyuyorum."

Adam hemen ayaklandı.

"Evet, Mösyö. İzin verin de size yardım edeyim. Hamal çağırmayın. Ne lüzum var! Yok Mösyö, nedir ki! Iac-

ha, gel. Uzaklaşma! Bu çocuk da cıva gibi! Yolun karşısına geçmemiz gerek."

Tren on dakika sonra geldi. Christian peron boyunca, adam elinde valizle arkasında olduğu halde, sessizce yürüyordu. Susuyorlardı ama sokak lambalarının altından geçerken Christian ve Yahudi birbirlerine bakmadan duramıyorlardı ve Christian garip ve acı veren bir duyguyla birbirlerini en iyi böyle anladıklarını düşünüyordu. Evet, böyle... Konuşmadan, ama bir bakışla ve hatta bir omuz hareketiyle, dudaklardaki sinirli bir tebessümle. Sonunda trenin sesi yankılandı.

"Siz rahat rahat binin, Mösyö. Valiz için endişe etmeyin. Pencereden uzatacağım onu size," dedi Yahudi, geyik derisi kılıfı içindeki İngiliz tüfeğini kaldırarak.

Christian adamın eline 20 franklık bir bahşiş sıkıştırdı, adam parayı mahçup bir aceleyle cebine indirdi, selam verdi, çocuğun elinden tuttu, tren yola çıktı. Christian hemen arkasına döndü, boş kompartımanına girdi, eşyasını ve tüfeğini derin bir nefes alarak yukarıdaki fileye fırlattı, oturdu. Dışarıda gece karanlığı basmıştı. Tavandaki küçük lamba içeriyi zar zor aydınlatıyordu, Christian okuyamıyordu. Tren şimdi karanlık kırda ilerliyordu, gökyüzü soğuktu, havadiyse bir kış göğü. Sestres'lere vardığında saat neredeyse sekiz olmuş olacaktı. Yaşlı Yahudi'yi o buz gibi gar peronunda, ayakta, çocuğun elinden tutarken düşündü. Sefil yaratık! Onun bu adamla aynı kandan olması mümkün müydü? Yine düşündü: "Onunla aramdaki ortak nokta ne? Bu Yahudi'yle benim aramda, Sestres'lerle onlara hizmet eden uşaklar arasında olduğundan daha fazla bir benzerlik yok! Aksi imkânsız, gülünç! Bir uçurum, bir girdap! Yahudi beni etkiliyor çünkü ilginç bir görünüşü var, kaybolmuş çağların bir tanığı. İşte bu yüzden ve bu şekilde etkiliyor beni, benden uzak, çok uzak olduğu için... Hiçbir temas noktamız yok, hiç."

Sanki görünmeyen bir muhatabı ikna etmek istermiş gibi kısık sesle tekrarladı:

"Hiç, değil mi? Hiç..."

Öfkeli bir şaşkınlık içindeydi şimdi. Hiçbir ortak yön yoktu şüphesiz, kendisiyle şu... şu Rabinovitch arasında (ister istemez sinirli bir hareket yaptı).

"Eğitimim itibariyle, kültürüm itibariyle Sestres gibi bir adama daha yakınım ben. Alışkanlıklarım, zevklerim, hayatım itibariyle bu Yahudi'ye Doğulu bir gözlük satıcısına olduğumdan daha uzağım. Üç-dört kuşak geçmiş aradan. Başka bir adamım ben. Sadece manen değil, fiziksel olarak da. Ağzım, burnum, bunlar bir şey değil. Ruh tek önemli olan!"

Farkında değildi ama hayallerine gömülmüş halde, ağır ve garip bir hareketle koltuğun üzerinde bir öne bir arkaya, vagonun ritmiyle yavaşça sallanıyordu; böylece bedeni, yorgun ya da rahatsız olduğu zamanlarda, kendisinden önce Kutsal Kitap'ın üzerine eğilmiş haham, altın paraların yazılarının üzerine eğilmiş sarraf, tezgâhlarının üzerine eğilmiş terzi nesillerini beşiğinde sallamış olan yalpayla buluşuyordu.

Gözlerini kaldırdı ve camda kendisini gördü. İç geçirdi, eliyle hafifçe alnını sildi. Bir kıvılcım, düşündü: "Ben bundan dolayı acı çekiyorum... Ruhumda, bedenimde bunun bedelini ödüyorum. Yüzyıllarca sefalet, hastalık, baskı... Binlerce zayıf, yorgun, zavallı kemik oluşturdu benimkileri de."

Bir anda şu ya da bu arkadaşının emeklilik, golf ve kır hayatı çağında nedeni tam anlaşılamadan öldüğünü hatırladı. Refah içinde yaşadıklarında, çalışmadıklarında rahat edemiyorlardı. Eski endişe mayası kanında mayalanıyor ve onu zehirliyordu. Evet, o sürgünden, fakirlikten, sıkıntıdan sıyırmıştı, en azından bir süre için. Ama o eksiklik, silinmez bir şekilde varlığını sürdürüyordu.

Hem de onca şeye rağmen, hayır, hayır! Yüz kızartıcıydı bu, imkânsızdı... O zengin bir Fransız burjuvasıydı, başka bir şey değil! Ya çocukları? Ah! Çocukları... "Onlar benden daha mutlu olacaklar," dedi kendine derin, azimkâr bir umutla, "mutlu olacak onlar!"

Trenin tekerleklerinin uykudaki kırı boğuk boğuk dövdüğünü duyuyordu. Hafiften uyukluyordu. Sonunda vardı.

Tren, Sestreslerin şatosuna bağlanan küçük Texin Garı'nda duruyordu. Gelişini haber vermek için şoförüne telgraf çektirmişti. Arkadaşlarından üçü oradaydı: Louis Geoffroy, Robert de Sestres ve Jean Sicard. Çevresini sardılar.

"Zavallı dostum! Korkunç bir şey yahu! Kendinizi öldürebilirdiniz!"

Aralarında yürüyor, onları gülümseyerek yanıtlıyordu. Aynı dili konuşuyorlardı onlar, aynı şekilde giyinmişlerdi, aynı alışkanlıklara, aynı zevklere sahiptiler. Onlarla çevrelenmiş halde kendilerini bekleyen arabaya doğru ilerledikçe kendini daha güvenli, daha mutlu hissediyordu. Şu Yahudi'yle karşılaşmasının tetiklediği keder hissi siliniyordu. Sadece, İngiliz kumaşından yapılmış kalın giysilerine rağmen soğuktan titreyen bedeni, acılı sinirleri kadim mirası itiraf ediyordu.

Robert de Sestres derin bir nefes aldı:

"Ne nefis bir hava!"

"Değil mi," dedi Christian Rabinovitch, "değil mi? Biraz soğuk ama öyle sıhhatli ki..."

Elini gizlice buz tutmuş kulaklarına bastırdı ve arabaya bindi.

ŞARAP BULUTLARI

Karışık zamanlarda Finlandiya. Kısa yazlar, uzun ve zorlu kışlar. Sadece öğle vaktinde, bulutu delen kızıl bir ışın karı tutuşturuyor, parıldıyor ve siliniyor. Hemen ardından alacakaranlık bastırıyor; her şey susuyor, evlere, lambaların altına kapanıyor ve az sonra da uykuya dalıyor. Kızaklar tek tük ve sessizce kayıyorlar. Bazen uzaktan, akşam sisinin, karın derinliklerinden küçük çanların çınlamaları duyuluyor. Sonrası sessizlik, derin bir sessizlik.

Kar yağıyor. Kızaklar komşu ormanlardan kesilmiş ağaç kütüklerini şehre taşıyor. Hoş odun kokusu havaya yayılıyor, taze kesiklerden hâlâ özsuyu sızıyor. Karla kaplı muşambaların altında uyuklayan atların ve insanların solukları birbirine karışıyor ve duman halinde yükseliyor. Göller donuyor. Dereleri, gölcükleri ve şehrin önündeki körfezi buzdan bir kabuk kaplıyor. Fersahlarca yürünse, hiç kıvrımsız kar yığınlarından başka bir şey görünmüyor ve ufukta birdenbire yalnız, büzülmüş, buzun ve rüzgârın altında ezilmiş viran bir ev beliriyor. Ormanlar derin ve kuşsuz. Yerlerde hayvanların ayak izleri var ama göze çarpmıyorlar; ne bir insan ne bir ayak sesi duyuluyor.

Bundan on beş sene önceydi, komşu ülkeler hareketlenmiş ve sakin ve huzurlu Finlandiya da kendi payı-

na alevlenmişti. Ama bu soğuk ve sakin kış gününde her şey donuk ve uykulu gibi.

İki köylü, köyden köye geçerek kuzeye doğru ilerliyor, her küçük, donmuş koruluğun korunağındaki istasyonda duraklıyor ve üzerine siyah bir orak ve bir çekiç çizilmiş kızıl afişleri duvarlara yapıştırıyorlar: yağma çağrıları. Vahşi rüzgâr kâğıdı yırtıp parçalıyor ve parçalar da havada uçuşuyor. Köylüler fenerlerini yere koyuyor ve rüzgâr ince cam lambanın arasından alevi dövüyor. Şatolar yanmış, gözleri oyulmuş heykeller parklara düşmüş, bir piyano göle atılmış, buzu kırarak yavaşça suya gömülüyor. Mezarlar yağmalanmış, ama onlar zaten uzun zamandır yarı boştu.

"Asıl parsayı," diye hayıflanıyor köylüler, "şehirdekiler götürecek!" Sonra alevler duruluyor, kül savruluyor, oyuk pencerelerden rüzgâr esiyor. Ölü yapraklar, kıra atılmış, eski, çatlak bir aynanın üzerini örtüyor. Gökten keskin çığlıklarıyla erkek kazlar geçiyor. Kar yağıyor, lapa lapa ama kar taneleri hafif, rüzgâr hemen savuruyor. Kırda, bir askerin cesedi yere dümdüz uzanmış, sakin ve gözler kapalı. Kargalar gülüşerek havalanıyor. Daha sonra ceset kalın karın derinliklerine gömülecek ve ilkbaharda titreşen otlara, yabani yulaflara ve çiçeklere bürünecek.

Şehirde her şey sakin. Kış şehrin sakinlerini uyuşturmuş. Eski devlet dairelerinin tepelerine kızıl bayrak dikilmiş; kendileri de kızıl binalar, kurumuş kan rengi; kararmış ve çürümüş kan. İmparatorluk kartalı armaları sökülmüş. Milis kuvvetleri devriye geziyor. Ama hayat eskisi kadar uyuşuk ve asude akmaya devam ediyor. Yine de bazı evlerde, Alman usulü döşenmiş, konsol piyano ile kanarya kafesinin arasında, lake fiskos sehpasının üzerinde yeşil bitki bulunan küçük, huzurlu burjuva dairelerinde, erkekler gün boyunca pencereleri kapalı, karanlık bir odada kalıyor ve milislerin adımları donmuş top-

rak üzerinde saati vurduğunda bekliyor, gözlerini kapatıyor, tuzağa düşmüş avlar gibi boyunlarını eğiyor ve zihinlerinde ümitsizce –son kez olduğunu düşünerek– bir imgenin seyrine dalıyorlar. Her birinin imgesi kendine ama hepsininki de inanamayacakları kadar birbirine benziyor. Bu adamlar Finlandiya'ya sığınmış olan Rus alaylarının subayları, iki devrim, iki ateş arasında kalmışlar ve isyankâr askerlerden çekiniyorlar. Milisler gözlerini yumuyor, kendilerine günlük olarak ulaştırılan katliam emirlerini unutmaya çalışıyorlar. Bu subaylar Fin asıllı ama hayatlarını yabancı topraklarda geçirmişler; milisler onlardan nefret etmiyorlar, onlara karşı hoşgörü dolu bir kibir hissediyorlar sadece. Aylar geçiyor.

Akşam, ve kar yağıyor, kör edici ve hüzünlü beyaz taneler göğü çizgilerle dolduruyor ve karanlık ve sessiz bir kütle oluşturuyorlar. Barbarie'nin orgcusu daha hızlı koşuyor; kayış kambur omzunu kesiyor, iz eski pelerininin yakasının altına gizleniyor.

Profesör Krohn evine dönüyor; lisede matematik öğretmeni. Uzun boylu ve şişman bir adam, omuzları arkaya kaykılmış, yüzü kumral bir sakal dalgasıyla süslenmiş, kelebek gözlüklerinin ardındaki solgun gözleri faltaşı gibi açılmış. Sabahın köründen beri redingotu üzerinde, kendinden ve hayattan hoşnut. Öğrencilerin kâğıtlarıyla dolu evrak çantasını koltuğunun altına sıkıştırmış. Kapısının önünde karısının kuzinleriyle karşılaşıyor, aynı binada, kendi lojmanının üstünde oturan Illmanen kardeşler. Christine ve Minna Illmanen, saçlarını keten şeritlerle tutturmuş, siyah kapüşonlu, üç yakalı pelerinler giyinmiş iki meleksi, şeffaf, hassas, solgun, ince ve uzun yaratık. Boyları o kadar uzun ki sundurmanın altından geçmek için boyunlarını eğmeleri gerekiyor, öylesine ince ve saydamlar ki, kanlı canlı kadınlardan çok gölgelere benziyorlar: Şallara, yünlere, birbiri üzerine

dolanmış atkılara sarınmış oldukları halde, tüm bunlar düz göğüslerini ancak şişiriyor. Profesör Krohn ile zar zor duyulan bir fısıltıyla selamlaşıyorlar. Akşam çanları çalıyor, boğuk çınlamaları karda kayboluyor. Profesör Krohn bir kez daha gayriihtiyarı hayale dalıyor: "Eskilerin güzel genç kızları, ne hale geldiler? Hassas bir bünye..."

Christine ve Minna az konuşuyor, kendi seslerini duyduklarında bile kızarıyorlar. Minna, genç olanı, halen dik duruyor halbuki Christine'in kamburu çıkmaya başlamış, göğsü çöküyor, hassas ve esnek omurgası bir saz gibi kıvrılıyor; sanki peşleri sıra belli belirsiz bir ilaç kokusu, tentürdiyot, ispirto lambasının üzerinde sonsuza dek ısınmaya bırakılmış yavan ıhlamur kokusu dalgalanıyor. Gençlikleri geride kalmış; en güzel yılları kapalı bir apartman dairesinde, uzaklarından akan, kış gelir gelmez yapıştırılarak kapatılan pencerelerden içeriye sızamayan şehirden yalıtılmış olarak geçip gitmiş.

Karın şiddeti katlanıyor. Protestan tapınaklarında, çiğ asetilen ışığıyla aydınlatılmış, küçük, çıplak bir odada, yaşlı kadınlar dişsiz ağızlarıyla Efendimiz'in mezamirlerini okuyorlar ve şapkalarının üzerindeki kara kehribardan yapma üzümler ölçüyle birlikte titriyor.

Her pencerede, pelüş perdelerin ardında lambalar yakılmış. Eski saraylardan birinin içine konuşlanmış milis karakolunda da eski bir ispirto lambası yanıyor. İpek koltukların üzerinde ağır çizmeler geziniyor; portrelerin gözleri oyulmuş. Saatler birbirini kovaladıkça, devriyesini bitiren adamlar geri dönüyor ve diğerleri ayağa kalkıyor.

Hjalmar, tüfeğinin dipçiğini yere vurarak, boş sokakta boydan boya volta atıyor. Nöbet tutmayı gerektirecek bir durum yokmuş gibi gözüküyor. İki köylü, ellerinde fenerleri ve kollarının altında kızıl afişlerle geçiyorlar. Afişleri çitlerin üzerine yapıştırmaya başlıyorlar. Seyrek sakalları, kıtık gibi sarı ve sert, rüzgârda dalgalanıyor.

Daha sonra da Profesör Krohn'un karısı Aïno geçiyor. Kiliseden dönüyor, üşümüş ellerini manşonunun içinde kavuşturmuş. Kalın kar tabakasıyla karla aydınlanan bu loş sokağın ucunda acele ediyor. Tepesinde kırmızımsı bir ışık taşıyan bir sokak feneri sertleşmiş kar yığınına gömülmüş; içinden ışık geçen her bir kar tanesi tek tek, narin ve mükemmel yıldızlar şeklinde ayrışıyor. Aïno kar tanelerinin hem yakıcı hem dondurucu tadını almak için düşünmeden dudaklarını uzatıyor. Ağzında eriyorlar. Hjalmar onun gelişini görüyor, hüzünlü bir ıslık tutturuyor. Kadın yaklaşıyor ve Hjalmar üzerlerine düşen bulanık aydınlıkta onun yüzünü seçiyor. Sarı saçlarını, soluk ve çökük uzun yanaklarını, su rengi gözlerini ve onların uykulu ve yumuşak ifadelerini görüyor. Ne var ki, askeri fark ettiğinde kadın da adımlarını yavaşlatıyor ve o da ona bakıyor. Hjalmar, üzerinde bir yıldız bulunan uzun başlığını ona doğru eğiyor. Sert, kemikli, kibirli ama giderek bir tebessümle yumuşayan yüzünde beyaz dişleri parlıyor. Aïno, gözlerini indirmeden ona bakmasına engel olamıyor. Belli belirsiz, ketum bir gülümseme dudaklarının kenarını incelikle oyuyor. Uzun, şeffaf çenesi ürperiyor. Karşılıklı susuyorlar. Yine de, askerin kendisine doğru tekinsiz bir hareketi üzerine Aïno endişeyle ve rengi atarak geriliyor. Bu köylü, bu ayı avcısı, nasıl bir an için bile olsa durabildi ve kendisine gülümseyebildi? Hızla geri dönüyor, kaçıyor, gecede kayboluyor. Asker öfkeyle sırıtıyor: "Burjuva, aptal ve ihtiyatlı burjuva!"

Şehir uyuyor. Sadece yer yer milisler nöbet tutuyor, aşılmaz, sessiz; hareketsiz ve soğuk yüzlerini dik tutuyorlar.

Krohnların evinde, karıkoca küçük ve dar bir yemek odasında, porselen lamba küresinin altında akşam yemeklerini yiyorlar. Sonra Aïno sofrayı topluyor. Kocası okuyor. Aïno iç çekiyor.

"Yine ne var? Hâlâ kardeşin Ivar'ı düşünüyorsun. Hâlâ aynı aptalca sabit fikir değil mi?"

Krohn'un gözleri yuvarlaklaşıyor ve balıkların kocaman gözleri gibi yuvalarından fırlayacak oluyor, kaşlarının arasında derin bir çizgi beliriyor. Öfkeden titriyor.

"Onu buraya kabul etmeyeceğim. Hayatımdan endişe ediyorum. Evet, bunu itiraf etmekten utanıyorum, ama karım artık benim güvenliğimi dert etmediği için üzgünüm. Ona ne olacaksa olsun! Zira tek yapacağı kendi küçük şehrinde rahat durmaktı; senin gibi, benim gibi; sadece öğretmen ya da memur olmaktı! O da şereflendirilecek, kendisine saygı duyulacaktı; benim gibi! Kendisine zarar verilemeyecek, saldırılamayacaktı; benim gibi! Siyasi çalkantılar, toplumsal sorunlar ondan uzak olacaktı; benden uzak oldukları gibi! Sakin ve asude bir hayat sürüyordu. Ama Mösyö Subay bunun yerine, saray balolarında boy göstermeyi, gün boyunca miskin miskin oturmayı –halbuki Tanrımız bize ekmeğimizi alnımızın teriyle kazanmamızı emreder– ve alacalı bulacalı kalpaklarla at binmeyi tercih etti ve şimdi de onu ben koruyacakmışım! Onun için hapse girmek hatta bizzat hayatımdan olmak riskini alacakmışım! Her akşam, her akşam bu tartışma beni yoruyor, Aïno. Sana, zaten kuşkusuz uzun süredir yurtdışında ve ulaşılamaz olan kardeşini daha fazla düşünmeyi yasaklıyorum!"

Susuyor. Aïno arkasını dönüyor ve hüzünlü, müstehzi gülümsüyor. Krohn şimdi derin koltuğunda dinleniyor.

Aïno sessizce çıkıyor, küçük çatı arasına, eski giysilerle ve sandıklarla dolu ve haftalardır kardeşi Ivar'ın saklandığı karanlık bölmeye gidiyor. Ona yemek götürüyor; Ivar paravanın arkasındaki dar bir sedire uzanmış. Parlak saçları, kırmızı ve sabırsız dudaklarıyla yakışıklı bir subay. Aïno'yu sızlanmalar ve şikâyetlerle karşılıyor:

"Aïno, patlıyorum, Aïno çıkart beni buradan! Ölüm, bu inzivadan, bu eski giysilerin yavan kokusundan, bu sıkıntıdan iyidir!"

"Hapis daha da beter olacaktır, küçük kardeşim, sabır..."

"Ama şehir sakin! Milisler göz yumuyor! Biz onlara ne kötülük ettik? Bizden nefret etmiyorlar! Bir gececik çıkmama izin ver, sabahına döneceğim, yemin ederim! Kızakla ormanda tek bir tur! Donmuş havayı teneffüs etmek, atların nallarından uçuşan sertleşmiş karların parıltılarının gözlerdeki yansıması! Tanrım, sıkılıyorum! Sıkılıyorum, patlıyorum!"

"Sabır, dostum, sabır."

"Sana söylemesi kolay, senin damarlarında hiç kan akmamış ki! Hatırlar mısın, çocukken sen bütün gün elinde iğnenle annemizin peşinde dolanırdın. Benim, hep dışarılarda, hep at üstünde, yarışta, kızakta olan benim sabrımı taşırırdın.

"Ama," dedi Aïno yumuşak bir sesle, "ben de isterdim, eğer yapabilseydim... Eğer babam beni yanına almak isteseydi."

Ivar onu dinlemeden devam etti:

"Babam bize 'ateş ile su' derdi. Sen beni anlayamazsın! Sen ömrünü adı batasıca şu Herr Profesör'ün, şu cakalı salağın dibinde geçiriyorsun!"

"Sus, Ivar!"

"Nasıl evlenebildin onunla?"

Aïno susuyor. Kederli gençliğini, babalarının ölümünden sonra saçılan servetlerinden geriye kalan tek şey olan ve toplumda bir yer edinebilsin diye bu parlak memura bağlanan cüzi faiz gelirini hatırlıyor. "O dürüst bir adam," diyor sadece. Kardeşinin düşen yüzünü, saçlarını hafifçe okşuyor:

"Sabır... Sana ne dememi istiyorsun? Arkadaşlarının

çoğu senin gibi saklanıyor. Hepiniz sıkılıyorsunuz! Ve seni temin ederim ki, sıkıntıyla tanışan yalnız sizler değilsiniz."

Aïno iç çekiyor ve hayale dalıyor. Ama Ivar onu öfkeyle itiyor ve kendisini yeniden, yüzünü avuçlarının arasına almış halde, dar döşeğe atıyor. Aïno küçük adımlarla, uyanmış olan ve saate bakarak söylenen kocasının yanına dönüyor:

"Saat sekiz... Sen nereye kayboldun, Aïno?"

"Mutfağı toparlıyordum."

Kocası esniyor, gevşetilmiş kemerin altında kendisini salmış olan göbeğini okşuyor. Dışarıda, derin sessizliği sadece milislerin tekdüze adımları ve akşam pusunda parolayı bir adamdan diğerine ileten kısa ve keskin bağrışları bozuyor. Tek tük dükkânlar birbiri ardına kapanıyor. Sürgülenen kapıların sesi ve demir kepenklerin gıcırtısı duyuluyor.

Elişi sepeti ayağının dibinde, uyuklayan kanaryanın kafesiyle kedinin yastığı arasında duran Aïno dikiş dikiyor. Üst katta Illmanen kardeşler her akşam olduğu gibi piyano çalıyorlar, aynı monoton etüdü –on beş yıldır aynı etüt– kalın tavanları aşarak Aïno'ya kadar ulaşan ve evin sessizliğini bozan o tek etüdü tekrarlıyorlar. Aïno Ivar'ı, kendisini düşünüyor... Sıkıntı... İç geçiriyor. Zavallı çocuk, her zamanki gibi tedbirsiz ve deli dolu. Yine de öylesine mutlu ve ışıltılı bir hayatı oldu ki, şu anda sadece anıları bile onu teselli etmeye yetmeli. Aïno'nun ise anıları bile yok... Kendisine kur yapmaya gelen Profesör Krohn belli belirsiz görüntüler halinde gözünde canlanıyor; o zamanlardaki yüzü, pembe ve çocuksu, altın saplı kelebek gözlüğü, kısa, sarı sakalı... "Güzel bir altın rengi," diyordu, onu evliliğe teşvik eden teyzeler, kuzenler. Ivar "sadece donmuş havayı teneffüs etmek..." diyor. Ama o bunu da anlıyor. Çocukluk günlerini hatırlıyor,

köyde, karların arasında, saçlarında rüzgâr, dudaklarında kar, ve arkadaşlarını, şimdi kesin, şu pencerenin altındaki adımlarını istemeye istemeye dinlediği askere benzemiş olan küçük köylüleri.

Alçak, yarı yarıya kara gömülmüş pencereye ve Hjalmar'ın gölgesine, bir yıldızla süslü uzun şapkanın taşıdığı gölgeye bakıyor. Yine loş sokağın sonunu görüyor, askerin ağzından çıkan ve donmuş havada kalın bulutlar halinde yükselen sıcak ve saf soluğu, sivri dişlerinin beyaz parıltısını. Güzel bir yüz; sert ve yaman.

Yo, hayır, hayır, bunda düşünecek ne var? O bir köylü, cahil bir havyan... Tanrı bilir, sırıtarak gözlerini yüzüne diktiği sırada aklından hangi kötü, hangi utanmaz düşünceler geçiyordu? Evet... Hangi düşünceler? Hafifçe kızarıyor, çaktırmadan, yeniden uykuya dalmış olan kocasına bakıyor. Saat dokuzu çalana dek böyle horlayacak ve sonra ağır adımlarla yatağına varacak, nevresimlerin arasına, Alman usulü, çarşafa düğmelenmiş pufla yorganın altına yığılacak, yine ağzı açık, nefes alıp verirken sakalını oynatarak horlayacak ve bu böyle sabaha kadar sürüp gidecek, sabah çıkıp gidecek.

Aïno daha hızlı dikmeye koyuluyor ve başını elindeki işe eğiyor.

Ivar sıkı sıkıya kapalı pencerenin önünde, ayakta. Pencerenin panjurlardan ziyade perdeyle örtülmüş olması daha iyi; kışın üzerlerinde buzdan, kalın eğreltiotları çizdiği donmuş camlar panjura izin vermiyor. Ümitsizce sıkılıyor. Bari en azından Aïno kendisine şarap temin edebilse ama uzun zamandır alkol satışı yasak. Camın üzerine hohluyor ve soluğunun oluşturduğu siyah ve ışıklı hareden sokağı görmeye çalışıyor. Ama bu sokağa, boşaltılmış bir evin önüne ebediyen dikilmiş nöbetçi askere bakmak neye yarar ki? Ama belki acelesi olan bir hizmetçi, meşgul, şişko bir tavuk gibi koşturur da aske-

rin çağırışına gıdaklamaya benzeyen aptalca bir gülüşle karşılık verir.

Geçen gece, kendisi gibi kıstırılmış, saklanmakta olan arkadaşlarından birinin karanlığa gizlenerek geçtiğini ve yine de endişesizce ilerlediğini görmüştü. Asker hiçbir şey görmemiş ya da görmek istememişti. Ivar subayın nereye gittiğini tahmin edebilmişti. Körfezin ucundaki varoşlarda Çingeneler sonbaharda kamp kurmuşlardı. Eski dostlar... Onlarda şarap eksik olmaz kuşkusuz. Ivar kulak kabartıyor, sanki rüzgârda uzaktan yankılanan gülüşlerini ve şarkılarını duyar gibi oluyor. Omuzlarını silkiyor. Yalnızlıktan delirmeye başladı. Başının üzerinde yine şu kız kuruları ebedî piyanolarını çalıyorlar. Yüksek sesle küfrediyor. İspirto lambasını eline alıyor, yakıyor, cama yaklaştırıyor ve ısıttığı buz eriyor, parlak damlalar halinde akıyor. Bari şu asker gitseydi. Ama yok, öylece duruyor... Ah! Kendisini yakalatması halinde kardeşinin de kurban edilebileceği misillemelerden çekinmese, sadece kendi varlığını riske atıyor olsa... Sırf şu sevgili Çingeneleri bir daha görmek, onlarla güzel zamanları yad etmek, onların şarkılarını ve kemanın, teflerin sesini dinlemek, alacalı şah, altın kolyesiyle, göğüslerini ahenkle sallayan ve titreten kara bir kızın raksını seyretmek. Bunun hayaliyle bile, minik keyif çığlıkları atıyor. Macha, Varia, Sanka... Gömleği kırmızı, kolları güçlü, gergin ellerini alev gibi fır döndüren sıska oğlan ve nefesi kesilmiş ağızlardan dökülen çığlıklar... Ah bir gece, sadece bir gece, sonra gerekirse ölüm gelsin!

Yo, hayır, tüm bunlar geçmişte kaldı. Loş odaya yavan bir naftalin kokusu hâkim, lamba tütüyor, eski, yırtık paravandan duvara buruşuk bir gölge yansıyor. Ivar ölmüş arkadaşlarını düşünüyor ve onlara gıpta ediyor. Sadece savaş meydanında düşmüş olanlara değil, diğerlerine de; kızılların öldürdüklerine, işkenceden geçenlere,

parça parça edilenlere ve ayaklarında bir gülle ile körfezin dibine gönderilmiş ve sakin suların, buz parçalarının arasından doğruca, ağır ağır aşağı inen şu subaylara.

Illmanen kardeşler sustular, sonunda piyanoyu kapattılar ve şimdi lambanın altında dinleniyorlar. Akşam ateşi yanaklarını hafifçe pembeleştiriyor. Konuşuyorlar:

"Aïno ne yapıyor? Hiç sesi çıkmıyor. Kesin dikiş dikiyordur."

"Ya da hayal kuruyordur."

"Artık evinin işiyle hiç ilgilenmiyor."

"Eğer ben evlenmiş olsaydım..."

"Evet. Ya ben..."

Bir sessizlik. Bir iç çekiş.

"Şapkalı papazın kadın hizmetçisini gördün mü?"

Sessizlik. Christine soruyor:

"Kardeşim, sence sağlığımız yerinde olsaydı, biz de diğerleri gibi evlenmiş olur muyduk?"

"Kuşkusuz, kardeşim..."

İç çekiyorlar. Öksürüyorlar. Aïno... Aïno gibi onlar da genç ve tazeydiler. Okuldan dönerken, şehrin sokaklarında birlikte koştururlardı. Okul çantalarını omuzlarının üzerinden fırlatıverir, buz tutmuş nehirleri kızakla geçerlerdi. Minna on üç yaşındayken yakışıklı Teğmen Ivar'la dans etmiş, onun kopartıp kendisine verdiği çiçeği saklamıştı. Ama büyüdükçe sürekli öksüren, ağrı çeken, sızlanan, yüksek ateşli ergenlere dönüşmüşler, son derece beyaz, sıska ve şeffaf bir hal almışlardı ve hastalıklarının uzun süren nekahetleri nedeniyle hayattan uzaklaşmışlardı. Aïno onlarsız devam etmiş ve herkes de yavaş yavaş unutmuştu onları. Solgun, yünlülere ve örtülere sarınmış, yalnız, vaktinden önce yaşlanmış ve yabancı bir sesin bile kalplerini çarpmasına sebep olacağı kadar münzevi bir hayatı sürüklüyorlardı. Ihlamur çayları, lapalar, şifalı otlar, hayatları bunlarla sürüyordu. Kış

uzun ve sert geçtiğinde haftalarca dışarı çıkmadıkları oluyordu. Eskiden Aïno yukarı çıkar ve onlarla yarenlik ederdi, ancak bir süredir onlardan kaçınır gibiydi. Birbirlerine doğru eğilip fısıldaştılar:

"Aïno bizden çekiniyor gibi. Bir şeyler gizliyor olmasın?"

Her ikisi de Ivar'ın varlığından şüpheleniyor, şehir gizlenmiş subaylarla dolu değil mi? Aïno onlara güvenecek olsa, asla hiçbir şey söylemezler. Ancak herkes onları dışlıyor. Mutsuz değiller ama uyuşmuşlar, uykulular... Okuyorlar. Dantel işliyorlar. Birbirine geçmiş zarif çiçeklerle süslü, uzun bir şömentabla aralarında gidip geliyor. Ama bu denli soluk, hastalıklı, renksiz halleriyle ve kendi aralarında kullandıkları, hatta başkalarının duymadığı bu soluğu kesilmiş fısıldaşmadan başka sesleri olmadığı halde, ortalıktan bu kadar erken kaybolmaya mahkûm olduklarını mı düşünüyorsunuz? Hiç de değil. Yaşlanacaklar; devrimlerden, savaşlardan, isyanlardan geçerek; zaferleri, bozgunları ve kanları akan genç ölüleri görerek; böylece yaşayacaklar; birbirlerine yaslanmış, sakar, ürkmüş, güvensiz, kararsız adımlarla, her geçen sene daha zayıf, daha kambur, sargılara sarılmış iki soluk mumya gibi, ama yaşayacaklar. Ve kuşkusuz yaşlılıklarının son raddesinde sokaklarda, insan kalabalığının içinde yarı canlı, yarı ölü haldeyken alaycı çocuklar peşlerine takılacak.

Şimdi, zaman zaman nelerin yaşanmış olabileceğini, baloları, çocukları, âşık adamları hayal ediyorlar hâlâ. Ama yakında bu bile hayatlarından silinecek, onları terk edecek ve onlara keyif ve ıstırap vermek için, sadece yakıcı ateş nöbetleri geçiren hastalara mahsus, o hafif ve huzursuz uykularında ziyaretlerine gelecek.

Saat dokuzu vuruyor. Dışarıda kar daha hızlı, daha şiddetli yağıyor ve nadir birkaç yaya, her iki yandaki kal-

dırımlarda insan boyu kadar yükselen karın içinde, oyulmuş derin tekerlek izlerinde sendeliyorlar.

Protestan tapınağında papaz akşam dersini bitiriyor. Yakılmış bir şamdan cilalı ahşap sıranın üzerinde parlıyor ve yüzünün karanlıkta belirmesini sağlıyor. Yaşlı ve sıralarında yarı uyuklar haldeki on kadar çocuğa cırlak ve tıknefes bir sesle konuşuyor. Sonra alev sönüyor ve papazın hatları aniden bastıran karanlıklarda yok oluyor.

"Nuh çiftçiydi, ilk bağı o dikti..."[1]

Ders bitti. Gidiyorlar, her birinin feneri, rüzgâr söndürmesin diye, paltolarının eteklerine gizlenmiş. Zira dışarıda karın ve rüzgârın şiddeti katlanmış durumda. Bir an için bulutlar aralanıp, bir ay ışığı göğü delince, bir çitin üzerine yapıştırılmış olan iki kırmızı afişi aydınlatıyor:

> Yoldaşlar haydi, halen pek çoğu halkın haklı intikamından kurtulmuş olan alçak aristokratlardan ve zenginlerden sizin olanı alın. Bu saraylar ve zengin konutlar sizlere ait. Haydi, ama ihtiyacınız olanı bir düzen içinde, sükûnet ve ağırbaşlılıkla alın. Hiçbir şeye zarar vermeyin. Heykeller, kitaplar ve tablolar gibi sanat eserlerinin milis şefine teslim edilmesi gerekir çünkü sizlerin ve sizlerden sonra geleceklerin kültürel ihtiyaçları için, onlar zarar görmeden muhafaza edilmelidir. Mahzenlerin kapılarını kırın ama bir damla şarap içmeyin. Devrim size güveniyor. Babalarınızı esir eden şu lanetli alkolü yok edin. Bir damla bile içmeden şarap şişelerini kırın. Yoldaşlar, doğmakta olan devrimi şaraba boğmayın.

Çocuklar sessizce okuyorlar. Diğerleri de ortaya çıkıyor. Belli belirsiz bir homurdanma yükseliyor. Kısa bir

1. Eski Ahit, Yaradılış, 9:20.

davul sesi onları dağıtıyor ama gruplar yeniden toplaşıyor ve daha öteye gidiyorlar. Meydanda, sarayın duvarlarına da benzer iki afiş yapıştırılmış. Burada, bu yüksek demir parmaklıkların ardında sadece hazineler saklanıyor olmalı, değil mi? Öylesine yüksek, öylesine ağır... Ne var ki kitlenin hücumu karşısında kolayca teslim olacaklar. İşçiler, onları fabrikalarından, varoşlardan taşıyan tramvaylardan iniyorlar. Duruyor, bakıyorlar. Mobilyalar, heykeller, belki de saklanmış paralar; gizli bölmelerde, eski parkelerin arasında, unutulmuş mücevherler, tüm bunlar onları mahzenlerden, şaraptan daha az çekiyor... Öyle uzun zamandır alkol yasak ki. Öyle uzun zamandır erkeklerin yaşamdan teselli bulacak bir uykuları kalmış ki. Yan sokaklardan başka adamlar çıkageliyor; odunlarını satmış olan ve kızaklarına atlayarak uzaktaki köylerine dönmeden önce şehrin sokaklarında sürten, vakit geçiren köylüler. Bunlar da şöyle diyor:

"Bizim orada da şato yağmalandı. Ben silahlar, bıçaklar aldım. Karım bir odada on metrelik ipek kumaş, pufla örtüler buldu, mahzenlerde de hâlâ şarap kalmıştı. Sağ olsunlar, tüm köy dut gibi sarhoş oldu. Burada da daha şarap olduğu söyleniyor..."

Şarap, şarap, diye hayallere dalıyor adamlar.

Yaklaşıyorlar, yüzlerini parmaklıklara dayıyor, demirleri sarsıyorlar. Gücünü denemekte fayda var. Gece soğuk. Böylesi ağır parmaklıklara tüm gücüyle yüklenmek kanı ısıtıyor. Parmaklıkların ardında, merkez avlu yığılmış karlarla hafifçe aydınlanmış. Onun da ardında kapılar var. Hemen yıkılır bunlar. Haydi, haydi, bu sarayları el değmemiş halde bırakmak ne aptallık. Eskiden nasıl da parlarlardı kış geceleri! Avizeler ışıklar saçardı. Subaylar dans eder, içerlerdi. Mahzenlerde kesinlikle birkaç şişe unutmuşlardır, değil mi? Haydi, kardeşler, gücümüzü esirgemeyelim. Bir darbe, bir darbe daha... Par-

maklıklar gıcırdamaya başladı bile ve varoşlardan, gizemli bir şekilde şarap ve ayaklanma ümidinin cazibesine kapılmış denizciler geliyor, gülüşüyor, ıslık çalıyor ve birbirlerine soruyorlar. Alkol yasaklanalı dört yılı geçti... Fakirler için tabii ki, basit insanlar için. Zenginler asla yokluğunu çekmedi. Asla hiçbir şeyden eksik kalmaz mı bunlar?

Kalabalık hızlı hızlı soluyor ve homurdanıyor.

Pencerelerden ürkmüş başlar sarkıyor ve anında yok oluyorlar. Bir kadın istavroz çıkartıyor ve koşuyor. Bir, iki, üç. Üçte, kalabalık bir koçbaşı gibi parmaklıklara yükleniyor. Ama yok, parmaklıklar hâlâ direniyor. Bir, iki, üç... Öfkeli çığlıklar, beddualar yankılanmaya başlıyor.

Şarap, şarap var orada ve onları ayıran sadece bu engel. Bu da ne ki, oduncu onlar, ayı avcısı. Bir daha, ha bir gayret daha. İşte, demirler sallanıyor ve düşüyor. Bir kahkaha, safları dalga dalga kat ediyor. Parmaklıklar ezilen demirin çığlığıyla yerle bir oluyor. Adamlar üzerlerinden geçiyor ve ileriye atılıyorlar. Saray bir anda işgal ediliyor. Çapulcu sürüsü mobilyaları deviriyor, postal darbeleriyle karınlarını yarıyor. Aradıkları bunlar değil! Mahzenler. Mahzenler devasa ve tıka basa fıçılarla dolu. Balta darbeleriyle, kazma darbeleriyle karınları yarılıyor ve şarap akıyor.

"Birbirinizle dövüşmeyin," diye bağırıyor bir denizci. "Şarap gani, haydi, tüm şehre yeter. Yol kenarındaki sarayları da, mağazaları da, meyhaneleri de düşünün!"

Koşuyorlar. Bağırıyorlar. Yüklenince kapıları kolayca açabilecek kütüklerle komşu evlere üşüşüyorlar.

"Ya pencereler," diyorlar. "Taş atarak camları kırıp arkadan süzülmek varken, bir parmaklık karşısında kendini bunca harap etmek de niye! Kafamız hâlâ çalışmıyor. Ama şarap zihni açar diyenler doğru söylüyor!"

Kalabalık sokaktan sokağa büyüyor. En ateşlileri de

yaşlılar; onlar henüz içemedi, daha fıçılara dokunamadan gençler tarafından püskürtüldüler. Ama şimdi, yollarına çıkanın gırtlağını sıkmaya hazırlar! Şarabın kokusunu aldılar. Gençlerin bazıları bu lezzeti daha hayatlarında tatmadı. Çoluk çocuk bunlar! Yaşlılar, onlar hatırlıyorlar! Dağılmış sakalları gecenin rüzgârında uçuşuyor. Parkaları sıska bacaklarını dövüyor. Arkalarından, gülüşen ve şarkı söyleyen adamlar geliyor. Sonra da gemicilerin kollarında kızlar. Keyifleri yerine gelmiş çocuklar zıplıyor ve kapalı pencerelere kartopları atıyorlar. Onlar geçerken pencereler hızla, birbirleri ardına kapanıyor. Kartopları uçuşuyor, sonra da taşlar. Camlar neşeli bir çatırtıyla kırılıyor. Her biri kendi evinde, susuyor ve bekliyor. "Ayaklanma" diye düşünüyor titrek burjuvalar ve kıvrımlarının arasında kaybolmak ister gibi perdelerin ardına saklanıyorlar.

Sadece Profesör Krohn hiçbir şey görmüyor, duymuyor. Uzun zamandır cibinliğinin altında, yorganı çenesine kadar çekilmiş halde uyuyor ve sakalı horlamalarının ritmiyle kalkıp iniyor. Kitle şarkı söylüyor, adamlar ucu çivili kalaslarla sarayların kapısını dövüyor, kapılar ortalarından yarılıyor, menteşelerinden ayrılıyor ve boğuk bir sesle yere yıkılıyor. Rüzgârın sürüklediği kar döneniyor, uçuyor ve daireler çiziyor. Adamlar evlere, mahzenlere dalıyorlar. Şarap orada, fıçılara hapsedilmiş, tonlarca, pırıl pırıl, hafif, coşkulu ve bir alev gibi canlı. Fıçıları, tozlu asil şişeleri kendileriyle birlikte yollarda yuvarlıyorlar. Erkekler, kadınlar, çocuklar oflaya puflaya fıçılara girişiyor, onları yokuşlu sokakların başından aşağıya itiyorlar. Şampanya kasaları tekmelerle yarılmış. Adamlar ceplerine votka şişelerini tıkıştırıyor, şişelerin boğazını duvarların taşlarına vurarak kırıyor, içiyor ve başlar düşmüş, gözler kapalı, bu unutulmaz tada, sessiz ve vahşi bir keyifle yeniden kavuşuyorlar. Şarap akıyor, kara gömülü-

yor. Bağrışlar, gülüşler, kadınların tiz sesleri birbirine karışıyor, kızlar ve sarhoş köylüler fıçıları dörtnala taşraya taşıyorlar. Fırtına koptu. Rüzgâr bulutları aralıyor ve süt rengi, bulanık bir ay bir an parlayıp siliniyor. Çıngıraklar çalıyor. Atlar ileri atılıyor ve buz dağlarına tırmanıyor, arkalarında yerlerinden sökülmüş çam fidanlarının alçak dalları halen sürükleniyor ve toprağı belliyor. Denizciler mahalleyi istila ediyorlar. Her meyhaneden, pudrayla sıvadıkları göğüslerinin açıkta olduğunu telaş içinde fark eden kızlar çıkıyor koşarak, arkalarından erkekleri sürüklüyorlar. Nereden, nasıl geldikleri bilinmeyen kemanlar, akordeonlar sokaklara doluşuyor. Her şey dans ediyor, her şey şarkı söylüyor, çığlıklar atıyor ve gülüyor. Kızlar döneniyor, kırmızı jüponları rüzgârda uçuşuyor. Zangoç sarhoş, kutsal kilisenin çanları bile sarhoş, metal dilleri tınlayan çeperlerini büyük darbelerle dövüyor.

Şarap buharları, çığlıklar ve gülüşler Ivar'ın hapsolduğu karanlık odaya dek sızıyor. Ivar uzun süredir dinleme halinde. Önce endişeyle dirseğinin üzerinde doğrulmuş halde sonra da titrek, sabırsız ve esrik.

Dışarıda, boş variller ateşe verilmiş. Aziz Jean gününde olduğu gibi odun yığınları yükseliyor. Oğlanlar duman ve kıvılcım sütunlarının üzerinden zıplıyor. Ateşin yansımaları, pencerenin önünde, ayakta, yüzünü cama yapıştırmış halde duran Ivar'ı aydınlatıyor. Bu alkole doymuş havayı oburca soluyor. Her şeyi unutmak. Özgürlük. Aşk. Cildi altın gibi parlayan, dans eden ve kendi çevresinde dönenen, ağır bileziklerini ve kolyelerini müziğin ritmiyle şıngırdatan şu kız. "Tanrım," diye düşünüyor Ivar, "Bu kalabalıkta beni kim görecek? Sadece bir gece, bir saatçik, körfezin ucunda, Çingenelerin mekânında!" Bu hayali kurarken yalnız değil. Her evde, uykularından uyanmış, gevşemiş, bu uzun inzivayla güçsüzleşmiş subaylar tehlikeyi unutuyor, aç ağızlarını dışarıya

uzatıyor, gözleri kararmış halde şarap ve kar kokusunu içlerine çekiyor ve sokaklara akıyorlar. Onları kim görecek ki? Adamlar sarhoş. Zaten, her zaman yaptıkları gibi, arkalarını dönecek ve görmemezlikten gelecekler.

"Tanrı'nın ateşkesi," diye fısıldadı Ivar, gülerek.

Bir bayram, şenlik gecesi, kasvetli kışın ortasında bir güneş, böylesi bir gecede kim ateş etmeye, ölüm saçmaya cesaret eder ki?

Oysa her evde bir kadın ağlıyor ve yalvarıyor:

"Gitme. Deli bunlar. Bunun nasıl biteceğini kim bilebilir ki?"

Erkekler onları sabırsızca itiyor, kürk paltolarının yakalarını kaldırıyor ve gülüyorlar.

"Bizi kimse tanımayacaktır. Gün ağarmadan dönmüş oluruz."

Sıvışıyorlar. Gençler solgun ve zayıflar, endişeyle düşmüş yorgun yüzleri ilk defa canlı ve neşeli bir ifade taşıyor.

"Fareler gibi isli deliklerde yaşıyoruz. Bu böyle daha kaç hafta sürecek?"

Ufak tefek bir teğmen bariyerin üzerinden atlıyor, telaşlı kalabalığın arasında koşuyor, bir genç kızın ellerinden yarısı dolu bir şişeyi hızla kapıyor, bir kadının ağzı gibi dudaklarına yapıştırıyor. Rengi zamanla neredeyse yaldızlı bir pembeye dönmüş olan bu buzlu şarap, göğsünün derinliklerine doğru akıyor ve birden hayat hafifliyor. Evde annesi ağlıyor ve onun kaybolduğunu sanıyor. Kadınlar ürkek ve şapşal. Ne bela gelebilir ki onun başına? O genç. Nabzının attığını ve kanının neşeyle aktığını hissediyor.

Bir diğeri, yaşlı, zayıf suratı kederli, uzun bıyıkları tütünden sararmış, daha ağır yürüyor. Karısı Rusya'da kalmış. Gelip onu bulacağına söz vermişti. Onu bekledi. Hâlâ bekliyor. Ama yüreğinde, gelmeyeceğini çok iyi bi-

liyor. Karısı hâlâ genç. Yarısı çoktan geçip gitmiş, fakirleşmiş ve sonuna dek kalacak sadık dostların sadece yalnızlık ve hastalık olacağı bir hayat için kaygılanmanın ne manası var?

Geçerken milislere nefretle bakıyor. Aralarından sakince, kendisini korumadan geçen bu adamı vurmak hiçbirinin aklından geçmez... Eşekler, hayvanlar, cahiller. Ama şarap kokusu onu hafiften çakırkeyif ediyor. Yarın... Yarının ne getireceğine bakacağız. Belki de o geri döner? İşte her tarafta Fransa güneşiyle dolu yıllanmış Burgonya şarabı şişelerini fırlatan adamlar. Birini havada yakalıyor, içiyor. İyi şarap, tüm anıları yürürlükten kaldıran iyi, kıymetli bir içki...

Ivar kapıyı zorla kırdı ve koşuyor, karda açılmış çukurların üzerinden zıplıyor. Yüzünü alev gibi çevreleyen kızıl sakallarıyla ufak tefek bir köylü, tiz, titrek bir sesle bağırıyor:

"Kardeşler, için! Tanrı'nın şarabını ziyan edecek değilsiniz. Prenslere layık bir şarap, yaşınızdan daha çok altın eder..."

Ama şarap azalmaya başlıyor. Bazıları şehrin kıyısındaki, halen el değmemiş diğer evlere doğru koşturuyorlar. Diğerleri birbirlerini itip kakıyor, kendilerini yere atıyor, karın üzerine yatıyor ve nehrin buzlu sularına karışmış şarabı içiyorlar. Birkaçı şimdiden kavgaya tutuşmuş, şaşkın sarhoşların yumuşak gülüşüyle. Artık acıyı hissetmiyorlar. Uyuyor ve rüya görüyorlar.

Çocuklar deliye dönmüş. Ele ele tutuşmuş ve nafile bir çabayla kollarının çemberinden kurtulmaya çalışan bir Protestan papazının çevresinde dans ediyorlar. Genç, taze sesleriyle koro halinde şakıyorlar:

"Nuh çiftçiydi, ilk bağı dikti."

Papaz sonunda kaçmayı başarıyor. Ama ayağı, halen açılmamış küçük bir fıçıya takılıyor. Şarap kokusu çok

güçlü. İçiyor. "Alkol yasaklanalı," diye düşünüyor iç çekerek, "çok uzun zaman oldu. Bir yudum, sadece bir yudum." Birazdan o da sarhoş halde, düşerken kasılan eliyle kızıl afişi yırtan askerin yanına yuvarlanacak: "Doğmakta olan devrimi şaraba boğmayın."

Profesör Krohn uyanıyor ve karısına dönüyor:

"Aïno, git de kapılara barikat yap."

Aïno onun söylediğini yapıyor ama keyifli salonda, ateşin camlardaki yansımasının dansını izleyerek uzunca bir süre geçiriyor. Ne garip bir gece. Buz tutmuş camda ataletle dalgalanan ne tatlı, güçlü ve sıcak bir koku! Başkalarının güneşi var, çiçek ve aşk kokuları var... Bu kıraç topraklar sadece kısa ve ıslak bir ilkbaharı biliyor. Eskiden tüm acıları unutmanın yolunu alkolde bulurdu. Ama Aïno başka görüntülerle altüst olmuş durumda. Dans eden ve kendilerini edepsizce erkeklerin kollarına teslim eden şu kızlar, eşit ölçüde kaygı ve hevesin birbirine karıştığı kalbinin hızla çarpmasına yol açıyor. Üstelik onları iyi tanıyor. Köylü bunlar, hizmetçiler, sabahları koyu renkli giysileri içinde, sessiz ve başları eğik pazardan dönenler bunlar, pazarları kilisede Mezmurları okuyanlar. Deli bunlar. Uzun saçları açılmış, omuzlarının üzerinde uçuşuyor.

Güzeller, gülüyorlar. Aïno iç geçiriyor, ağır adımlarla yaşlı kocasının homurdandığı, öksürdüğü ve söylendiği yatağa dönüyor:

"Şu kadınlar da amma yavaş. Daha hızlı kapatamaz mıydın şu kapıları? Orada hayal kurmak ve söylenmekle mi meşguldün? Yat, uyu."

Hemencecik derin uykuya dalan kocasının yanına uzanıyor ama az sonra garip bir alevle yandığını hissediyor. Hem, bu bağırışlar, bu neşeli uğultular, bu şarkılar ve şehri aydınlatan şu kan ışığı eşliğinde nasıl uyunur?

Camlarda gölgeler dans ediyor. Aïno kendisine rağ-

men ve göğsü sıkışarak, yıldızlı uzun şapkayı, neredeyse hiç hareket etmeyen, bekliyormuş gibi duran kemikli sert yüzü arıyor. Pencerelerinin altından defalarca geçti. Sanki Aïno'nun uyumadığını, onu düşündüğünü tahmin eder gibi. Aïno bu adamı düşüncelerinden uzaklaştırmaya çalışıyor –bir asker, şüphesiz bir havyan– ama yakışıklı, genç... Ona daha önce hiçbir erkek böyle bakmadı. Alevler en yükseğe eriştiğinde, Aïno diğerlerinin arasından onun hareketsiz gölgesini tanıyor.

Yavaşça yataktan kalkıyor, terliklerini giyiyor, omuzlarının üzerine bir kürk, başına bir şal doluyor. Dışarı çıkmayacak. O ne şu arsız kızlar kadar ihtiyatsız ne de çılgın. Sadece bakacak, ve müziği daha iyi duyabilmek, gecenin havasını soluyabilmek için kapıyı aralayacak.

Hjalmar girişteki basamakları bir sıçrayışta aştı ve onu bekliyor. Aydınlık pencerenin gerisinde, onu gözetleyen Aïno'nun zayıf gölgesini gördü. Aïno'nun çekingen parmakları kapının dilini yavaşça kaldırdı. Hjalmar çıplak elin parıltısını görüyor. O eli hızla kendisininkilerin arasında sıkıyor ve çırpınan kadını kendisine çekiyor. Hayır, böylece çekip gitmesine izin vermeyecek... Gülüyor, sıcak, zalimce:

"Haydi gel, yakına gel. Neden çekiniyorsun? Sana kötülük etmeyeceğim."

Sert elleri kürkünün kolundan içeri giriyor ve Aïno kürkün arasından adamın etini sıkıştırdığını hissediyor. Alevler yükseliyor ve beyaz dişleri, şehvetle kendisine doğru uzanan dudakları aydınlatıyor. Bir öpücük. Artık dünyadaki hiçbir şey ona ulaşamaz. Gözlerini kapatıyor, yavaşça adamın omzuna yaslanıyor. Eskiden, çocukluğunda, kızak ormanın içinde, nehrin üzerinden ilerler, sertleşmiş kar kıvılcımlar halinde havada uçuşur ve Ivar bağırır ve gülerken de, o aynen böyle dişlerini sıkar, esrik halde, tatlı bir ölüme gömülürdü.

Adam onu sürüklüyor. Kalabalıkta kayboluyorlar.

Illmanen kardeşler uzun süredir pencereden dışarıyı seyrediyorlar. Ivar'ın gidişini gördüler. Subayları tanıdılar. Hepsi kenar mahalleye, körfeze, Çingenelerin kampına doğru koşturuyordu. Tahmin ediyorlar. Gece bastırırken, tapınaktan çıktıkları sırada, rüzgârla taşınarak küçük esintiler halinde kendilerine ulaşan hafif müziği hatırlıyorlar.

Aralarında fısıldaşıyorlar:

"Papaz diyordu ki her gece subaylardan ya biri ya diğeri bu kızlara gidiyormuş... Bu gece hepsi oraya koşturuyorlar. Ya Aïno, o ne yapıyor? Şu asker... Kendisini öpmesine, götürmesine izin verdi. Ne büyük bir utanç!"

"Profesöre haber vermek lazım," diye mırıldanıyor Christine.

Ama hareket etmiyorlar. Şaşkınlıktan donakalmış halde bekliyor ve ikide birde birbirlerine soruyorlar:

"Evden niye çıktı ki ama? Nereye gidiyordu? Delirdi mi acaba?"

Ama onlara sadece boş fıçıları yokuş boyunca yuvarlayan çocukların alaycı ve uzak bağırışları yanıt veriyor. Bir kızağın üzerinde ayakta duran Ivar, samanların üzerinde uyuklayan sarhoş zangocu ayağıyla iterek şehri dörtnala kat etmeye koyuluyor. Gözleri kamaştıran kar taneleri gecede hızla uçuşuyor ve yanaklarını, dudaklarını ıslatıyor. Buzdan iğnelerle yüklü kuzey rüzgârı çamları eğiyor ve uzakta kamp ateşlerinin parıltıları belirmeye başlıyor ve rüzgâr, havada uçuşan, dağılan, bir an için yeniden şekillenen ve silinen kararsız kırıntılar halinde kemanların yumuşak müziğini taşıyor.

Şehrin yankısı bile susuyor. Kenar mahallede, ay eski ve gizemli parkı aydınlatıyor, park uykulu ve bomboş.

Aïno ve Hjalmar eski ve boş bir sarayın aralık kapısından içeriye süzüldüler. Çapulcu takımı buradan geçti

ama mahzenlere doğru çekildiklerinden boş büyük salonlara, ipek mobilyalı, ağır perdeli, geniş divanlı küçük odalara dokunmadılar.

Karanlıkta parlayan bir ayna ayın ışığını yansıtıyor.

Aïno ve Hjalmar afallamış halde, bir an birbirlerine bakıyorlar. Hjalmar'ın deli kanı durulmuş. Bu sessizlik, bu derin, beyaz mermerden şömine, heykeller, duvarlardaki portreler, gözlerini indirmiş, titreyen ve bekleyen bu kadın, bunların tümü hislerini gizemli bir isteksizliğe sürüklüyor. Aïno üşüyor. Hjalmar ona beklemesini işaret ediyor. Odunlarla geri dönüyor, parçalanan fıçıların kalıntıları bunlar şüphesiz. Ateşi yakıyor. İkisi de şöminenin önüne, Hjalmar'ın yumuşaklığını ilk kez tecrübe ettiği eski ve kalın halının üzerine oturuyorlar. Hjalmar elini defalarca ipeğin üzerinde gezdiriyor, alevler parlıyor ve altın yaldızla dokunmuş çiçekleri aydınlatıyor. Bağırışlar ve sokakların karmaşası salonun eşiğinde sona eriyor, onlara dek sadece deniz sesine benzer bir uğultu ulaşabiliyor.

Hjalmar yumuşak bir sesle konuşuyor:

"Ne gece... Şeytanlar zincirlerinden boşanmış olmalı."

Hjalmar gibi Aïno da, balo kostümleri içinde gülümseyen, muktedir ifadeli bu kadınların portrelerine bakıyor. Aïno'nun da bu işler hakkında ondan daha fazla bilgisi yok. Kasvetli ve şehvetli bir hava onları çevreliyor, sıkıştırıyor. Ateş hafifçe çıtırdıyor ve cansızlaşıyor. Hjalmar onu kendisine doğru çekiyor. Aïno dünyadaki her şeyi unutarak, onun kolları arasında ve kaslı göğsüne yaslanmış olarak duruyor. Dışarıda karlar uçuşuyor. Sessizlik, huzur. Bir mobilyanın üzerinde unutulmuş ve kutusu karanlıkta parlayan bir keman yere düşerken, donmuş tellerinden garip ve melankolik bir inilti yükseliyor. Yaşlı ayna bir kez daha, lal olmuş, birbirlerine yapışmış, ateşli ve kendinden geçmiş iki ağzı yansıtıyor.

Christine ve Minna yerlerinden kıpırdamadılar. Lambaların ışığı arada yüzlerini aydınlatıyor. Şarap, karla kaplı kaldırım taşlarının arasından kara bir kan gibi akıyor. Koyu kızıl derecikler yerin derinliklerine sızıyor. Gecenin sisi, kışın pusu şehrin üzerine çöküyor ve şarap buharları havada dağılacaklarına anbean kalınlaşıyorlar. Gece bekçisi yere düşüyor ve bir kar gözesinden akan şu parlak şarabı bir köpek gibi lıkır lıkır içiyor. Sonra da soluk ve mutlu bir yüzle uyuyakalıyor. Bu gece herkes payına düşeni alıyor. Çiftler sendeliyorlar ve karanlık sokaklara rastgele dalıyorlar. Aïno komşu evden çıkmadı. Ne yapıyor? Ne büyük bir skandal!.. Kız kuruları öfkeyle titriyorlar. Bu sokak, şarap ve öpücük kokularıyla onları korkutuyor ve kendisine çekiyor. Öncelikle, kış aylarında evin hava alması için pencereden kesilmiş karoyu açıyorlar. Rüzgâr fırtına şeklinde esiyor ve şarkılarla bağırışları onlara taşıyor. Tüm şehir şenlik havasında. İtici ve vahşi bir şenlik. Ne fark eder! Herkesin hayali ve unutuşu kendine. Sadece onlar, her zamanki gibi bir kenarda kalacaklar. Bu ateş nehri yanlarından akacak, nafile uzanmış, susuz dudaklarına varmadan yönünü değiştirecek. Hayatları boyunca, hastalıklı, aşktan, neşeden yoksun kız kuruları...

Mırıldanıyorlar:

"Ne adaletsizlik..."

Hem zaten bu kargaşa, bu skandal cezalandırılmalı! Eğer erkekler üzerlerine düşeni yapmazlarsa onlar, hasta ve zayıf, zavallı yaşlı kızlar olarak papaza, milisin adamlarına gidecek ve onlardan bu utanca son vermelerini isteyecekler. İleride, Aïno'nun askerle birlikte saklandığı evde ışıklar sönmüş. Tüm şehrin cezalandırılması lazım. Şu küstah neşelerine bir son vermeli, gülüşleri gırtlaklarına geri tıkılmalı. Ruhlarının selametini bir kenara bırakarak kayıp kızlarla dans eden ve şarkı söyleyen subayla-

rın gırtlağına, kuşkusuz haftalardır evde saklanmakta olan ve onlara, hem de akrabası, hem de gençlik ve çocukluk arkadaşı olan onlara güvenmeyi aklından bile geçirmeyen Ivar'ın gırtlağına.

"Onunla dans ettim ben," diye mırıldanıyor Minna. "Beni güzel bulurdu... Bizi aklına bile getirmedi. Ona ihanet edeceğimizi düşündü! Ne alçaklık! Biz her şeyi tahmin etmiştik, değil mi hemşire?"

Christine ise fısıldıyor:

"Aïno... Aïno... Utanca bulandı, ar damarı çatladı... Bu skandala bir dur demeli!"

İşte dışarıdalar. Sakar, gözleri alevlerle kamaşmış, rastgele uçan ve yere düşen ağır kuşlar gibi koşturuyorlar. Geniş siyah pelerinleri arkalarından uçuşuyor. Gülüşen ve dans eden kadınlı erkekli grupları yararak geçiyorlar. Şarap derelerinin üzerinden atlıyor ve karda uyuyakalmış ayyaşlara takılıyorlar. Onlar geçtikten sonra, sokak çocukları arkalarından pelerinlerinin geniş eteklerinin hareketini taklit ediyorlar:

"Yaşlı ölüm kuşlarını gördün mü?"

Kar yığınları ve tekerleklerin bıraktığı izlerle engebeli bir hal almış boş bir kırda, tıka basa doymuş ağır kargalar da aynı şekilde yalpalayarak havalanıyorlar.

Kardeşler ürkmüş ve acemi, bir oraya bir buraya koşturuyorlar, ancak zaman zaman korkuya kapılıp, "Neden buradayız?" diye düşünüyorlar. Ne var ki tüm şehir rüyaya, çılgınlığa yem olmuş durumda. Alevlerin yamulttuğu gölgeler yaşlı duvarlarda dans ediyor. Christine ve Minna dışlanmış ve aşağılanmış halde, geçen milislere yapışıyorlar:

"Bayım, bayım... Yoldaş... Bizi dinleyin... Sizinkilerden biri şurada, şu evde, bir subayın, bir düşmanın kız kardeşiyle birlikte!"

"İyi de senin derdin ne, yaşlı cadı?"

"Sizler sokaklarda sürterken subaylar kaçıyorlar," diye bağırıyorlar kardeşler, keskin, garip sesleri gecenin curcunasını bastırıyor.

Milisler yaklaşıyorlar, onlar da diğerleri gibi sarhoşlar. Üstelik içtikleri şarap onları daha da vahşileştiriyor. Subaylar? Nerede ki bu subaylar?

"Çingenelerin kampında," diye bağırıyor kız kurulara nefretle.

Sanki Ivar'ın yüzünü kendi elleriyle ve keyifle parçalayabilirlermiş gibi geliyor. Çevrelerinde toplanan kalabalık homurdanıyor. Azalmaya başlayan şu şarap, Çingenelerin kaldığı evde bulunmaz mı? Birisi kudurmuş gibi sesleniyor:

"Silahlara! Silahlara! Subaylara ölüm! Kaçacaklar! Kahrolası köpekler elimizden kurtulacaklar!"

Kalabalık körfeze doğru akıyor. Birileri, "Ölüm!" diye bağırıyor, öbürleri, "Şarap!"

Ellerinde alevli meşaleler taşıyorlar, kıvılcımlar rüzgârda uçuşuyor. İlk silahlar gecede patlıyor.

Evlerde, sıçrayarak uyanan çocuklar yataklarından doğrulup dinliyorlar. Ama çift camlar ve çekilmiş perdelerin arkasından uzaklardan gelen kısa ve küçük patlamalar duyuyorlar sadece; kesilen, sonra daha uzakta tekrar başlayan, sonra daha da uzakta... Çocuklar tatlı tatlı esniyor, yastıklarını kollarının arasına alıyor, gülümsüyor ve tekrar uykuya dalıyorlar.

Kenar mahallelerde, ilk güzel, kırmızı yangınlar ufukta başlıyor.

Kalabalık Hjalmar'ın Aïno'yu sürüklediği eski sarayın pencerelerinin altından geçiyor. Adamlar camlara taşlar atıyorlar; birisi kristal vazoya isabet ediyor, vazo düşüyor, kırılıyor. Askerler evi istila ediyorlar. Hjalmar ve Aïno'nun çevresini sarıyor, onları birbirlerinden ayırıyor ve götürüyorlar. Hjalmar bir an için direniyor ama

sokağa çıktıklarında gürültü ve şarap buharları onu sersemletiyor; diğerleri gibi öfkeli, rengi atmış, bağırarak koşuyor: "Ölüm! Ölüm!" Aïno kalabalık tarafından çiğneniyor, duvara çarpan gövdesi karda yuvarlanıyor, yere yığılmış ve inliyor, ayağa kalkacak takati yok. İnsan seli öfke çığlıklarıyla akıyor ve diğerleri de onlara yetişiyor. Her yerden, kavşaklardan, küçük sokaklardan erkekler, çocuklar öne atılıyor ve silah seslerini takip ederek koşuyorlar. Kırılan camların şangırtısı peşlerinden geliyor. Binlerce ağız, büyüyen, gök gürültüsü gibi kabaran, uzaklaşan ve kaybolan bir homurtu halinde tekrarlıyor:

"Subaylar! Subayları bize verin!"

Onlar geçtikten sonra sokakta, yerle bir edilmiş parmaklıklar, köklerinden sökülmüş ağaçlar kalıyor; açık kapılar çarpıyor. Artık karda akan şarap değil, dökülmüş olan ilk kan. Gökyüzünde alevler parlıyor. Artık sessiz ve cesetlerle dolu boş sokakta Christine ve Minna nefes nefese, ayılmış ve nihayet rüyalarından kovulmuş halde koşuyorlar. Arkalarından, soluk ve ürkek yüzlerinin arkasından, rüzgârın şişirdiği pelerinleri uçuşuyor.

Sessizlik. Körfez, park, Çingenelerin kampı henüz sakin, alevler ve ayla aydınlanmış. Çimenleri kaplayan kalın buz tabakasını sadece toprağa saplanmış ve ucunda bir levha bulunan çubuk deliyor: Nadir bir çiçeğin Latince adı. Uzaktan, hareket halindeki kitlenin tempolu gürlemesi belli belirsiz duyuluyor.

Çingenelerin mekânında her şey sakin. Subaylar toplanmışlar. Sobada kütükler usulca çatırdıyor. Eşiklerdeki kar yumuşuyor. Bir kadın kısık sesle şarkı söylüyor, ne genç ne de güzel; ağır ve yorgun, ama içli sesinde ormanların, donmuş kırların, özgür ve saf rüzgârın tınısı var. Subaylar hayale dalmışlar. Bir adam ağlayarak bir çocuğun portresini öpüyor. Ivar, başı, altın bilezikli esmer bir kızın dizlerinde, uyuyor. Bir kadın kısık sesle konuşuyor:

"Zavallı çocuklar, neden geldiniz ki? Ölüme koşmak bu..."

"Ölmek için ölmek, er ya da geç olmuş bunun bir önemi yok ama önce sizi bir görmek ve özgür havayı solumak; bunun için değerdi..."

"Bizi çok uzun zamandır saklıyorlardı, çatı aralarında, fare deliklerinde, annelerimizin ve karılarımızın eski elbiselerinin arasında."

"İyi öyleyse, artık bizi gördünüz. Hepiniz evlerinize dönün. Gün ağarmadan dönün."

Ama yok, sobaya daha da yaklaşıyorlar. Son şarap şişeleri açılmış. Şarap acıyı giderir, geçmişi siler. Adamın biri gitarın tellerini hafifçe titretiyor. Âşıklar kısık sesle konuşuyorlar. Ivar uyanmış, solgun bir ağzı, açılmış uzun saçları öpüyor ve dünyadaki her şeyi unutuyor.

Kalabalık parktan geçiyor, çimenleri eziyor ve ağaçların dallarını kırıyorlar. Kampların ışıkları karanlıkta belirmeye başladı bile. Açık ağızlar kan ve şarap kokusunu içlerine çekiyor. Kayıtsız yüzler. Vahşi hayvanların yüzleri. Ateşli gözler. Susamış, nefretle çarpılmış ağızlar. Sarhoş adamların yorgun, şaşkın yüzleri. Sanki bir şenliğe koşar gibi ölüme koşan neşeli çocuklar. Yer yer kırlaşmış saçları rüzgârda uçuşan hırçın, yaşlı kadınlar. Yıldızlı uzun şapkaları arkaya doğru yatmış askerler; tüfeklerin namluları karda parlıyor. Haykırıyorlar:

"Şarap! Şarap!"

"Subaylara ölüm! Su-bay-lar! Su-bay-lar! Ölüm! Ölüm!" diyorlar daha alçak sesle.

Şehirde, ıssız bir sokakta, yere serilmiş kara bir kütle düğümlenmiş eski kumaş parçalarından oluşan şekilsiz bir pakete benziyor. Ay, dağınık bulutların arasından sıyrıldığında ölüme yatmış bir kadının yüzünü aydınlatıyor. Huzurlu ve ağırbaşlı bir yüz, ama delik şakağından karın derinliklerine süzülen kan sızıyor.

Uzanmış gölgelerden biri zar zor ağaya kalkıyor, duvarlara tutunarak yürüyor. Aïno bu; kadının cesedinin önünde duruyor, ürperiyor ve ancak o zaman hafızası yerine geliyor. Bir çığlık atarak geriliyor, ıssız sokağa, evine doğru atılıyor, kanın, karın içinde süzülüyor. Sonunda eve varıyor, kapıyı açar açmaz avlunun soğuk taşlarının üzerine yığılıyor. Çivilerle süslü ağır kapı sessizlikte ağır ağır çarpıyor. Erkekler dövüşüyorlar. Askerler denizcilerle, köylüler ve işçiler birbirleriyle. Bıçaklar kemerlerden çekildi bile, ayı avında kullanılan bıçaklar, geniş ve çelik suyu verilmiş, geyik ayağından yapılmış sapları metale gömülmüş. Kan akıyor. Adamlar ileriye doğru koşuyorlar, Çingenelerin kamplarına doğru.

Subaylar ormanda yankılanan ilk silah seslerini duyuyorlar. Sonra da yürümekte olan, kabaran ve yaklaşan kitlenin gürlemesini. Hepsi dikeliyor, renkleri atıyor. Taşlar uçuşuyor ve camları kırıyor. Subaylar konuşuyor:

"Kendimizi savunmalıyız."

İlk bakışta kaç kişi olduklarını sayıyorlar; yirmi kişiler. Dışarıdaki adamlar yüz kişiden, bin kişiden fazla.

Çingeneler mırıldanıyor:

"Kaçmak gerek."

"Şarap!" diye haykırıyor adamlar karanlıktan, "subaylarda şarap var! Subaylara ölüm!"

Subaylar baş başa vermiş, kısık sesle plan yapıyorlar. Basılmış durumdalar. Kalabalık, ıssız evin dört bir yanını çevirmiş. Taş yağmurunun altında, camlar patlayarak uçuşuyor. Bir kadın acı bir çığlık atıyor ve yere düşüyor. Subaylardan biri, en yaşlı olanı, camdan sarkıp konuşmayı deniyor. Ama sesini ne kadar yükseltmeye çalışırsa çalışsın, ne kadar bağırırsa bağırsın, haykırsın, sesi sıkışık saflardan yükselen homurtuyla hemencecik boğuluyor. Sonunda kendini duyuruyor:

"Kardeşler..."

"Biz senin kardeşin değiliz, Kabil," diye bağırıyor adamlar.

"Bırakın, gidelim. Biz bir kötülük yapmadık."

"Bize şarap ver! İstediğimiz şarap!"

"Kalmadı," diye karşılık veriyor, boş şişeleri dışarı atan subaylar. "Bakın, yalan söylemiyoruz!"

"Bu kadar milletin susuzluğunu giderecek şarabı nereden bulmamızı bekliyorsunuz?" diyor içlerinden biri, gülmeye çalışarak. "Kana'da Düğün'ün[1] mucizesini tekrarlamamızı mı istiyorsunuz?"

"Kafirler," diye haykırıyor kadınlar.

"Siz kötü niyetli değilsiniz! Bizden kim size kötülük etti, adını verin!"

"Ölüm! Ölüm!"

"Bırakın, gidelim!"

"Ölüm!"

"Aşağılık köpekler," diye bağırıyor bir subay, isterseniz öldürün bizi ama kendimizi savunacağız, silahlarımız var!"

"Ölüm!"

Eve saldırıyorlar. Binlerce el pencerelere yapışıyor. Pencereler sarsılıyor, sallanıyor ve yere düşüyor. Subaylar kendilerini tabanca ve arbede sırasında köylülerden çekip aldıkları bıçaklarla koruyorlar. Subaylardan bazıları düşüyor. Diğerleri kaçıyor. Ivar sıçradı, kendisini oraya getiren kızağın üzerine zıpladı, bir kadın ve pek çok subay onu takip etti. Hepsi, sıkışmış, birbirlerine dayanmış, nefes nefese, solukları kesilmiş, elleri uzanmış, açık ağızları beddualar ve lanetlerle dolu bir kitle oluşturuyorlar. At onları körfeze doğru taşıyor. Adamlar arkalarından koşuyor ve haykırıyor.

1. Yeni Ahit'te, Yuhanna İncili'nde anlatılan, İsa'nın suyu şaraba dönüştürerek gerçekleştirdiği ilk mucizesi. (2:1-11).

Güneş doğuyor, solgun güneş, kusursuz ve belirgin bir daire halinde, sonbahar ayı gibi donuk ve puslu. Körfezi, buza hapsolmuş gemileri aydınlatıyor. Gemi direkleri, zarif yelkenler parlak karla yüklü. Ivar kızağı suyun donmuş yüzeyine doğru sürüyor. Silahların birinden çıkan kurşun ona isabet ediyor. Düşüyor. Askerlerin ağır ve hantal botları onu çiğniyor; tüfeklerin namluları solgun yüzünü eziyor, buz çatlıyor, ceset ağır ağır suya gömülüyor.

Kadın koşuyor, altın kolyeleri göğüslerini dövüyor. Askerler ona nişan alıyorlar. Kolyelerden biri kopuyor ve düşüyor. Altın paralar buzun üzerinde yuvarlanıyor. Kadın, her adımında ve korkudan uluyarak, eğiliyor ve altınlarını topluyor, onları sıkı sıkıya göğsüne bastırıyor; altınları, serveti, askerlerin eline mi düşecek? Ölse daha iyi! Ivar'ın öldüğünü, yok olduğunu unutmuş, altınları... Askerler onun yaşamasına izin verecekler, kesin, ama ya kolyeleri, bilezikleri, ağır altın yüzükleri... Buz ağırlığı altında çatlıyor ve kırılıyor. Bir anafor, ve karanlık sular üzerine kapanıyor. Diğerleri kurtuldular, birinden diğerine zıplayarak buz bloklarını aşıyorlar, sahile ve yakındaki ormana ulaşıyorlar. Gözden kayboluyorlar.

Bu sırada, şehirde tehlike çanı biteviye çalıyor. Milis bölükleri yeniden toplanıyor ve ıssız sokakta sıra sıra ilerliyorlar. Âlem bitti. Gün ağardı. Güneş parlıyor. Parçalanmış ve yığılmış fıçılar, ince karla kaplı tahtalar, yıkılmış evlerden dışarı atılmış ve kırılmış mobilyalarla birlikte karmakarışık halde yakılmış.

Kar hafif ve ince; açık ve pırıl pırıl bir gökten yağıyor. Milis kuvvetleri sokağı temizliyor. Demir kürekler yeri gıcırdayarak kazıyor, yağmanın kalıntılarını topluyor ve yük arabalarına boşaltıyorlar: Sertleşmiş kar, hâlâ üzerlerinde kararmış kan lekeleri bulunan taşlar, aynalar, kırılan camların parçaları, çekişen kadınlar tarafından kul-

lanılmayacak demir yığınlarına dönüşünceye kadar yamultulmuş tavalar ile mutfak eşyaları, yırtılmış, kan lekeli dantel şallar. Askerlerin suratları duvar gibi hissiz.

İşçiler mesaiye gidiyorlar. Sakinler, susuzlukları giderilmiş ve karınları tok. İçlerinden biri, hâlâ şakağında yıldız şeklinde bir işaret taşıyor. Aralarında kısık sesle konuşuyorlar:

"Mauri ortadan kayboldu, Tyko ve Juhani de..."

"Ölmüşlerdir ya da ayılmak için uyurken sarhoşluktan ölmüşlerdir, kim bilir?

"Olli'nin körfezin sularına düştüğünü gördüm, Mauri de gözlerimin önünde bir denizciyle kavgaya girişti."

"Eh, ne olacaktı? Çok uzun zamandır ağzımıza şarap sürmemiştik."

"Ama ne şarap vardı! Ne gece..." diye üzüntüyle iç geçiriyorlar. Üstelik subaylardan da kurtulduk. Buna bir karar vermek gerekiyordu zaten."

"Eh, tabii," diyorlar kayıtsızlıkla.

Yine, çıplak ve aydınlık küçük kilisede, Protestan papazı Mezmurları okuyor ve şehrin yaşlı burjuva kadınları dualarını ahenkle, uzun ve etsiz burunlarını dua kitabına değdirerek heceliyorlar.

Papaz vaaza başlıyor:

"Şeytan," diyor, "zorlu ve iktidarı güçlü."

Son sıradaki banklarda sokak çocukları uyuyor ya da birbirlerine dirsek atarak gülüşüyorlar.

Huzur, sükût.

Kırda da sükût. Rüzgâr kar yüklü yaşlı çamları sallıyor, dalların uzun uzun çatırdaması, yavaş yavaş inleyişleri duyuluyor; dallar takatsizce eğiliyor ve geceki fırtınada topak topak olmuş kar yığınları da hafif bir sesle ve güneşin altında buz tutmuş çam iğnelerinin çıtırtılarıyla yere düşüyor.

Yine uyuşuk köylüler geçiyorlar; kızaklarının, ince

bir karla örtülmüş ağaç kütüklerinin üzerine uzanmışlar. Çingenelerin kampı yandı, yerinde sadece kararmış kalaslar, patlamış camlar kaldı. Bir kadın yolun karşısına geçiyor, ellerinde güneşin altında parıldayan iki kova su taşıyor. Kuru, kır işleriyle ve soğuk ısırıklarıyla çatlamış elini gözlerine siper ediyor. Bu dumanı tüten enkaz yığınına şaşkınlıkla bakıyor. Issız bir çiftlikte yaşıyor o, gece boyunca deliksiz uyudu, ne şarkıları ne öfke ve acı dolu çığlıkları ne de aşk öpücüklerini duydu. Geri dönüyor ve telaşla koşturuyor.

Gün ağır ağır ilerliyor. Profesör Krohn liseden dönüyor, oğlanlar her zamankinden daha disiplinsiz ve tembeldi. "Şaraptan ve kadınlardan bahsediyorlardı aralarında," diye düşünüyor Profesör tiksintiyle, "daha bu yaşta ahlakları bozulmuş! Kötü zamanlar..."

Aïno kurulmuş masanın etrafında sessizce oyalanıyor. Rengi solmuş ve gözleri ağlamaktan kızarmış. Kocası ona merhametle bakıyor ve kahvesini küçük yudumlarla içerken (fincanından düşen bir damla sakallarının kıvrımlarında kayboluyor) konuşuyor:

"Ağlıyorsun. Kardeşin dün gece kayboldu. Acına saygı duyuyorum. Bu ilk hatanın olası sonuçlarını tekrarlayarak acını deşmeyeceğim. Bana niye öyle bakıyorsun? Benden, kocandan güvenini esirgedin, kardeşinin çatımın altında yaşadığını benden sakladın. Ne yazık ki, Tanrı'nın cezası gecikmedi. Halbuki eğer bana, biricik danışmanın, yegâne desteğin olan bana güvenseydin şimdi bu ölüme yanıyor olmazdın. Ona adalete teslim olmasını emrederdim ve hayatı kurtulmuş olurdu. Ama şimdi, o artık ölü ve benim bundan hiç kuşkum yok. Cesedi bulunmadı ama bu sabah bana denizciler onu körfezde memurlar, diğer genç çılgınlar ve kötü kadınlarla birlikte kaçarken gördüklerini söylediler. Devrilmiş kızakta kan izleri vardı. Başını eğiyorsun, ağlıyorsun... Eminim pişmanlık du-

yuyorsun... Ama yine de, eğer beni haberdar etmiş olsaydın Ivar hayatta olurdu. Gerçi bu tercih edilebilir bir çözüm müydü, bilmiyorum ama... Bana kahve koy, Aïno..."

Aïno hafifçe ürperiyor ve fincanı titreyen ellerle kaldırıyor. Profesör devam ediyor:

"Benim anlayamadığım şey, o gece neden yalnız dışarı çıktığın... Tamam, kardeşini bulmayı umuyordun. Sokakta, o ayaklanmış asker ve ayyaş sürüsünün içinde onu aramanın samanlıkta iğne aramaktan beter olacağını düşünemedin. Kadınlar akılsız olur ama bu kadarı anlaşılır gibi değil. Hepsi aynı; saçı uzun, aklı kısa."

Aïno uzun zamandır onu dinlemiyor, odanın içinde gidip geliyor, mekanik bir şekilde gündelik işleri görüyor, sofra örtüsünü katlıyor, saçılmış kırıntıları topluyor. Ivar... Tanrım, nerede o? Zira ölmüş olabileceğine inanmıyor. Şimdiye kadar ne badireler atlattı o... Çocukluk zamanlarını hatırlıyor: Akşam olana kadar ortalıktan kaybolurdu. Aïno, onun nehre düştüğünü veya değirmen taşında ezildiğini hayal ederek ağlardı. Ve bir anda, gecenin içinde, penceresinin altında usulca ıslık çaldığını duyardı: "Ağlayacağına çabuk kapıyı aç, şapşal! Avdan geliyorum, köylülerle kaçak ava çıktım." Kalbi nasıl da neşeyle çarpardı! Öylesine yakışıklı, öylesine ışıltılı ve gençti ki ölmüş olabileceğine inanamıyor. Geri dönecek.

Şu loş ve sakin evlerde pek çok başka kadın da düşünüyor ve bekliyor: "Geri dönecek. Diğerleri, Marie'nin oğlu ve Astrid'inki... onlar kesinlikle öldürüldü ama benim oğlum dönecek."

Daha sonra, sokakta köylülerin adımlarını duyduklarında ve kapıyı çalıp, "Ormanda bir ceset bulundu," veya, "Körfezde boğulmuş bir adam oltaya takıldı," dediklerinde buna da daha fazla inanmayacaklar ve ancak, nihayet ölünün soluk yüzü orada olduğunda, lambanın

altında yığıldığında, son bir kez yüz hatlarının seyrine dalmak için titrek bir elle kaldıracakları o lambanın altında, o zaman düşünecekler: "O öldü ama ruhu göğe yükseldi... Marie'nin ve Astrid'in oğulları öldüler çünkü onlar günahkârdı ve Tanrı onları affetmemiş olmalı ama benim oğlum saf ve temiz... Daha o kadar genç ki! Henüz yirmi yaşında Tanrı'nın affetmeyeceği hangi günahı işlemiş olabilir ki?"

Akşam karanlığı. Yollar boş. Sadece devriyeler şehri kat ediyor, postallarıyla yeri sarsıyor, sert ve tekdüze bir sesle bağırıyorlar:

"Yoluna git."

İşte Hjalmar. İlk fenerler yanıyor ve alev pırpır ediyor ve susamış bir dil gibi fenerin çeperlerini yalıyor. Akşam sisinde bir ses yankılanıyor:

"Bir, iki... Bir, iki..."

Milisler geçtiler. Aïno Hjalmar'ı tanıdı. İki elini gözyaşları içindeki yüzüne kapatıyor. Nasıl, nasıl yapabildi... O, Aïno Krohn, ve o asker? Sadece kayıp bir kız gibi gecenin ortasında onu bulmak için koşturmakla kalmadı, kollarında tüm dünyayı da, kardeşini de unuttu. Kardeşini, onu tehdit eden tehlikeyi bir an bile düşünmedi. O kadar kederli ki, bir an Profesör Krohn'a her şeyi söylemek için ağzını açtı ama sadece iç geçirdi ve sustu. Unutmak daha iyi. Gece geçti. Alevler dindi, şenlik ateşleri söndü. Hjalmar'la sokakta karşılaştığında yolunu değiştirecek ve kuşkusuz o da artık kendisini düşünmüyor, geçen gece artık bir rüya gibi. Şarap bulutları... Dağıldıklarında karmaşık hayaller de dağılıyor. Zaten kimse bir şeyden haberdar olmadı, o da unutacak. O gece bir sürü acayip ve korkunç şey oldu, bir sürü genç adam öldü... O öpücük, o boş ev, o ateş, bunların ne önemi var ki? Unutmak gerek. Christine ve Minna odalarında, gece için kanaryanın kafesini örtüyorlar. Bir kez daha, hayvan

hareketleniyor ve şakıyor. Tutkulu sesi etrafını çevreleyen karanlıkları delmek istiyor. Sonra uyuyakalıyor. İki kardeş dantel örüyorlar. Gözlerini eğiyorlar ve her biri kanaviçede kan lekeleri görüyor. Ama onlar da unutacaklar. Kimse hiçbir şey görmedi. Bir çılgınlık ânı... Şarap bulutları... Körfezde ne olduğunu bile bilmiyorlar. Şehirde, öldürülmüş adamların buzda bulunan cesetlerini üstü kapalı imalarla geçiştiriyorlar. Ayaklanmanın üzücü bilançosu. Âlem kan içinde son buldu. Bunu öngörmek kolaydı. Onlar iki munis ve dingin yaşlı kız, dünyadan ayrı yaşıyorlar, asla kimseye bir kötülükleri dokunmadı. Körfez sakin ve ay donmuş suları aydınlatıyor. Gün geçip gitti. Hareketsiz küçük kotranın gövdesi altında, ayrılmış iki buz blokunun arasında bir kadın şalı sıkışıp kalmış, suda dalgalanıyor. Şal payetlerle işlenmiş, gemi rüzgârda sallandığında şal da hareket ediyor ve suyun derinliklerinde altın payetler çıngırdıyor.

KAN BAĞI

I

Anna Demestre oğullarını öpmek için parmak uçlarında yükseldi; ufak tefek ve kilolu yaşlı bir kadındı. Yüzünün hatlarına neşeli ve kaygısız bir ifade vermeye çalıştı ama yuvarlak ve soluk kapaklarının altındaki yorgun gözleri zar zor aydınlandı; ağzının sadece kenarları gülümsedi ama yağla kaplı soluk yüzü hemencecik, arzusu hilafına tatsız bir somurtuşla kırıştı.

"Endişelenmeye başlıyordum," dedi oğullarına, çekingen, alçakgönüllü bir edayla; şimdi de gelinleri içeri giriyordu. Onlara acılı ve sızlanan bir sesle konuştu: "Merak ettim. Saat sekiz oldu..."

Önlerine geçip dar koltukların sönmüş şöminenin önünde çember şeklinde beklediği soğuk ve küçücük salona girdi. Albert ve Augustin onları tutmak için uzanmış bu kolların karşısında belli belirsiz gerilediler.

Kardeşler birbirlerinden farklıydılar ve tuhaf bir şekilde birbirlerine benziyorlardı. Albert gözleri hüzünlü, teni ve keli pembe, tombul yanaklı elli yaşlarında bir adamdı. Augustin daha ufak tefek, ince ve saçları şakaklarında kırlaşmış bir tipti; tombullaşmaya başlamış olan yüzü hoştu, soğuk ve mesafeli havası ona zaman zaman uyuyan bir kedi görüntüsü verirdi.

Anne, önce birine sonra diğerine sordu:

"Nasılsın? İyi misin yavrum?"

Demestreler anneleriyle, sadece onunla konuşurken kullandıkları şu sözde canlı, hafif ve neşeli, sahte ses tonuyla yanıtladılar:

"Tabii ki, anne!" diye cevap verdi Albert. "Çok iyi, anne! Ya sen? Havalar hötü, ha?"

Augustin de, yüzünden soğuk ve mesafeli ince tebessümünü silmeye çalıştı ve ellerini dostluk, neşe ve iyimserlikle birbirine sürttü:

"Yo, iyi gidiyor, değil mi? Buna inanıyorum! Hiç bu kadar iyi hissetmemişti!"

Sonra sustular, ona şefkatle bakarak ve onu görmeden, yüzünün bu akşam diğer akşamlardan daha sarı olduğunu görmeden. İyi çocuklardı onlar. Uzun zamandır onu sadece keyifli gelişmelerden haberdar ediyorlardı ama bunlar da nadirdi ve çoğunlukla onunla konuşacak bir şey bulamıyorlardı.

"İşte Alain," dedi Madam Demestre, en küçük oğlunun kapalı kapının ardından gelen ayak seslerini tanıyarak.

Alain içeri girdi. Alain ile Augustin birbirlerine benziyorlardı ama Alain daha uzun ve daha zayıftı; kuru ve sivri bir yüzü, alaycı, ketum ama yine de Augustin'de uzun süre önce sönmüş olan bir nevi ateşin hayat bulduğu bir ifadesi vardı.

Kardeşler yarım ağız, "Nasılsın?" diye mırıldanarak el sıkıştılar.

Bir süre şöminenin önünde, birbirleriyle konuşmaktan ve birbirlerine bakmaktan kaçınarak bir çember oluşturdular. Sonra koltukları çektiler ve hafifçe iç geçirerek oturdular. Kadınlar hâlâ bekleme odasında saçlarını yapıyorlardı. Onlar içeri girdiklerinde, üç adam da ayağa kalktılar ve onları karşılamak üzere davrandılar.

Karılarına hitap ederken bir anda alışıldık, kısık, boğuk, kolayca öfkelenen seslerine, keyif ve huzur ifadesi-

nin bir maske gibi düştüğü gerçek yüzlerine dönüyorlardı. Bir nevi suç ortaklığı, çiftleri hemencecik yalıttı. Aslında pek de iyi bir koca olmayan Alain bile karısına, "Şu kuş beyinli Angèle'e bunun acil bir mektup olduğunu anlatamaz mıydınız?" derken hayatının annesinin bilmediği koca bir bölümünün, onun bilmediği ve asla bilemeyeceği kaygıların ve umutların kapısını aralıyordu.

Ortalarına oturmuş olan anne, bakışlarını bir ötekine, bir berikine çeviriyordu. Delici ancak yaşla birlikte rengi solmuş, havuz suları gibi ışıklı ve bulanık gözleri vardı, gelinlerini, yüzü asık ve donuk olduğu halde, gece kuşlarınınki gibi ağır, soluk ve ince kırışıklıklarla dolu gözkapaklarını neredeyse hiç kırpmadan onların yüz hatlarına, en ufak hareketlerine takılıp kalan bu yeşilimtırak gözbebekleri kadar hiçbir şey rahatsız etmiyordu.

Anna Demestre'in evindeki bu pazar toplantılarında gelinler daima aynı kanepede, bir araya toplaşırlardı. İçlerinden ikisi, iki küçük kardeşin karıları olan Claire ve Alix, kardeştiler. Alix'in iki kızı yanlarındaydı; Martine ve Bernadette, sarışın, beyaz tenli, düz saçlı iki kusursuz porselen bebek sureti. Alix'in işlediği, birbirinin eşi iki yakalıktan iki küçük, tıraşlı ense çıkıyordu.

Anna Demestre'in dikkati küçüklerin yakasına kaydı. Onlara yaklaşmalarını işaret etti ve büzgülü ketene iç geçirerek dokundu.

"Bu yakaları siz mi işlediniz, Alix? Çok güzeller," dedi kendisini zorlayarak ama bakışının sabitliğinden işlemede sabırsızlıkla bir hata aradığı anlaşılıyordu. "Çok da sıkılar, zavallı yavrucaklarım," dedi parmağını yakanın arasından geçirerek ve pek iyi saklayamadığı bir zafer edasıyla. "Boğuluyorsunuz..."

"Şimdi tatmin olmuştu; dantelin inceliğini takdir etmek için gözlüklerini arandı:

"Bu harika, Alix. Bir peri kızı gibi işliyorsunuz."

Claire ve Alix birbirlerine muzip bir bakış attılar. Hep böyle olurdu; kayınvalideleri içlerinden birine yemeğe geldiğinde, özenle onun hoşuna gidecek bir yemek hazırladıklarında, yemeği mükemmel bulsa ve bunu dile getirse bile, yüzü hemencecik küçümseyen ve mutsuz bir ifadeye bürünür ve ancak "Kreması fazla kaçmış şekerim," ya da "Hamur mükemmel ama ağır olmuş..." dedikten sonra sakinleşir ve iştahı yerine gelirdi.

Sabine'e, Albert'in karısı olan soluk ve tombul sarışına iyi davranmaya daha az gayret gösterirdi, oysa Sabine de dünyadaki en sakin, birlikte yaşanması en kolay varlıklardan biriydi. Hem de zengindi; Albert'e karısından, Thil'li cerrah Renaud'nun torununda, yüklü bir servet geçmişti, halbuki Claire ve Alix drahomasız evlenmişlerdi.

Üç gelin eski kanepede birbirlerine sokulmuşlardı, esnememek için sarfettikleri çaba gözlerini kızartıyordu. Küçük, ruhsuz salonun mobilyalarını ve duvarlarını tiksintiyle süzüyorlardı. Dairenin ön cephedeki odaları, semtin en sakin, en gri, en çirkin sokağı olan Victorien-Sardou Sokağı'na, arka pencereler ise Sainte-Perrine Hastanesi'nin, bu mevsimde ve bu saatte bir rüzgâr, yağmur ve gölge girdabından ibaret olan parkına bakardı.

Üç erkek kardeş sessizliğe, yarım ağız edilmiş, soğuk ve kısa cümlecikler düşürüyorlardı. Hep böyle olurdu. Her pazar annelerinde toplaşırlardı ancak zamanın geri kalanında her birinin diğer kardeşlerinin hayatından, meşgalelerinden ve ilişkilerinden farklı olan kendi hayatı, kendi kaygıları, kendi arkadaşları vardı. Zengin Albert, dünyayı ancak karısının gözleri ve fikirleriyle görmekle meşhur Augustin, daima marazi hayallere kapılmış haldeki Alain zaman zaman birbirlerine, sanki bir araya geldiklerine, birbirlerine "sen" diye hitap ettiklerine şaşırmış gibi bakarlardı. Bazen de –özellikle de bu akşam,

diye düşündü Anna Demestre– sanki birbirlerine zor tahammül ediyormuş gibi olurlardı. Düşman mıydılar? Hayır, kesinlikle, ama soyadlarından ve birkaç yüz hattından başka ortak noktaları kalmamış yabancılardılar. İçlerinden biri hakkında konuştuklarında "şu koca Albert enayisi", "şu Alain hayvanı" derler ve anneleriyle konuşurken bile birbirleri hakkında aynı biçimde konuşurlardı; kötü bir niyetten ötürü değil, eskiden beri kardeşler arasında birbirinden yakınmak alışkanlık olduğundan!

"Anne, bana ne yaptı... Benim eşyalarımı alıyor, anne..."

"Mariette geç kaldı," dedi Claire.

Mariette, Albert'in, Augustin'in ve Alain'in kız kardeşiydi. Halen güzel bir kadındı; daha şimdiden zamanın izlerini taşıyan, kırk yaşın, bir gecede, kâğıt süsler gibi bir gecede buruşturuverdiği şu hassas sarışınlardan biriydi. Düzensiz ve mutsuz bir hayatı vardı. Erkek kardeşleri için eskiden "bizim Mariette, bizim küçük Mariette"ti, şimdiyse daha ziyade "şu iyi yürekli Mariette, şu zavallı Mariette." Kendisinden çok daha yaşlı bir adamla aptalca bir evlilik yapmış ve daha da aptalca bir şey yaparak boşanmıştı. Eskiden büyüleyiciydi. Adımını bastığı yerden aşk biterdi. Şu çok parıltılı, çok erken başlamış, mutluluğa adanmış gözüken ancak bir gün, kimsenin sebebini bilmediği bir şekilde hezimetle biten hayatlardan biriydi onunki. Şimdi yalnız, çocuksuz, onu ayakaltında kalabalık eden bir paketmiş gibi birbirlerine postalayan erkek kardeşlerine yük olarak yaşlanıyordu.

Sofraya geçilirken içeri girdi. Anne ona tuhaf bir kavrayışla baktı: "Zavallı Mariette, eskiden ne de güzeldi..."

Oğullarının yaşlandığını, yağlandığını, saçlarının, yakışıklılıklarının, gençliklerinin kaybolduğunu görmüyordu, halbuki Mariette'te kadınsı bir merhametle, sadece yaşın tahribatını fark ediyordu.

Yemeğe başladılar.

Beyaz porselenden eski sarkıt avize, elektriğe uyarlanmış ve masa örtüsünü çiğ bir ışıkla aydınlatan ampullerden bir taçla çevrelenmişti. Kadife sandalyeler, kalın halılar, sofra takımlarının altındaki çift kat havlu peçeteler, tabakları servis masasına en ufak bir gürültü çıkarmadan, bir gümüş parçayı bile çınlatmadan bırakan hizmetçinin sessiz adımları, tüm bunlar başlangıçta Demestrelere hoş geliyordu. Bu sükûnet onları teskin ediyordu. Karşılıklı birkaç şakalaşmadan sonra, çorbanın tadına bakarken içten bir ifadeyle bağırıyorlardı:

"Ah, anne! Bu ne nefis bir et suyu!"

Ama akşam yemeği uzundu, ağırdı. Yavaş yavaş, sessizliğin, durmadan gülümsemek, annelerini endişelendirebilecek, üzebilecek her şeyden özenle kaçınmak gayretinin altında ezildiler. Ne var ki o yine de, aralarında dile gelmeyen bir mesele, havada bir tartışma kokusu olduğunu çok iyi hissediyordu... Kendisini rahatlatmaya çalışıyordu: Hiç kavga etmezdi onlar. Aralarında hiçbir ortaklık yoktu, her biri diğerinin uzağında yaşardı. Ama yine de... Onlara baktı. Alain ne kadar da sessizdi... "Alain'in trajik kafası" derdi kardeşleri, öfkeyle. Herhangi birinde gördüklerinde onları gülümsetecek ya da fark etmeden geçip gidecekleri her şey –bir tik, bir iç geçirme, beceriksizce edilmiş bir söz– bir diğer kardeşlerinde gördüklerinde ya da duyduklarında içlerinde saçma, şiddetli, neredeyse hayvanca bir rahatsızlık uyandırıyordu. Dolayısıyla Augustin'in dalgın gülümseyişi, Alain'in karamsar tabiatı, Albert'in sakarlığı bir o kadar sıkıntı, bir o kadar garez, bir o kadar gizli öfke anlamına geliyordu.

"Çocuklar gelmedi mi?" diye sordu Mariette Albert'e.

"Hayır. Başka yere davetliler. Tüm arkadaşları, herhangi bir şapşal bile babalarından daha kıymetli onların gözlerinde," dedi Albert, öylesine uzak, öylesine kayıtsız

ve onu sadece ödeme yapmaya yarar biri olarak gören Jean-Noël'i ve Josée'yi düşünürken yüreği kabararak. "Ve öylesine soğuk, öylesine katı," diye düşündü, kendisini onlarla kıyaslayarak.

Augustin içinden düşündü: "Eğer Albert buraya geliyorsa bu sadece çocuklarına şunu söyleyebilmek için: 'Hiçbir şey aileden üstün olamaz benim için. Sizler, benim büyükannedeki pazar akşamı yemeklerinden başka eğlence bulabileceğimi düşünüyorsunuz, ama ben bunu kutsal bir görev addediyorum.' "

Albert gelecek için bir güvence arıyordu. Evlatları nezdindeki itibarı sayesinde, olgun yaşında kendi kanından insanlarla, yaklaşan ölümü duymasını engelleyecek genç seslerin gürültüsüyle çevrili olarak yaşlanacağının teminatını satın almaya çalışıyordu.

"Mariette neden geliyor? Ah! Herhalde annemden 50 frank tokatlamak için. Alain..."

Alain'in hayalini, Albert'le bir kez olsun tüm güçlerini birleştirerek karşısında mücadele ettikleri şu çılgın projeyi düşündü. Alain kendisine Malezya takımadalarındaki bir kauçuk plantasyonundan hisse teklif ettiklerini söylemişti kardeşlerine. Yolculuk ve ilk masraflar için onlardan borç almayı ve elinde sadece kazandığı kısıtlı para bulunduğundan Alix'i ve kızlarını onların kollarına bırakmayı umuyordu.

"Aman, ne rahat," dedi Augustin kendi kendine, öfkeyle. Zaten söz konusu olan sadece para değildi. Neticede bu gidiş, dolaylı yoldan Alix'i terk etmenin bir yoluydu. Üstelik, Alix ile kendi karısı kardeştiler. "Bu Alain hayvanı hep böyleydi; kestaneleri ateşten almak için kardeşlerini kullanmak özel yeteneği oldu her zaman."

Bu arada Albert Alain'e soruyordu:

"İngiliz hisselerinin bugünlerdeki durumu hakkında ne düşünüyorsun?"

Albert erkeklerin en talihsiziydi. Karısının mirası kendisine intikal ettiğinden beri, dünyanın belini büken tüm felaketlerden payını almıştı. Alain, İngilizlerin 1931'de, sadece Albert fazlaca ihtiyat gösterip servetinin bir kısmını İngiliz parasına çevirdiği için poundun değerini düşürmeye karar verdiklerini söylüyordu.

Alain cevap vermedi. Albert sorusunu tekrarladı.

"Ne dedin?.. Hiç bilmiyorum, moruk," dedi Alain bir rüyadan uyanıyormuş gibi yapıp.

"Bir fikrin vardır, değil mi?"

"Yok."

"Ama neticede herhangi birinden daha iyi konumdasın?"

"Nedenmiş o? İngiltere Merkez Bankası'nın yönetim kurulunda olduğumu mu sanıyorsun?"

"İşiyle ilgilenen bir banka çalışanı olduğunu sanıyorum..."

"Aynen öyle, işiyle ilgilenmeyen bir banka çalışanıyım."

"Sonuçta etrafında konuşulanları işitiyorsun, değil mi? Yatırmam gereken fonlar var... Alain! Tanrı aşkına şu fildişi kulenden çık sevgili küçüğüm ve bana makul bir tavsiye lütfet: İngiliz kâğıtlarımı satmalı mıyım?"

"Hayır."

"Ya! Neden?"

"Bir intiba."

"Senin intibalarına güvenmeli miyim?"

"Sat o zaman..."

"Ya!" dedi Albert dikkatle. "Neden ama?"

"Dostum, sana ne dememi istiyorsun ki? Kimsenin bir şey bildiği yok. Herkesten daha kurnaz olmaya çalışma. Hep bu yüzden kaybettin."

"Öyle mi düşünüyorsun? Peki ya satarsam?"

"Of! Bana bak," diye fısıldadı Alain. "Al, sat, çerçeve-

letip duvara as, ama artık şundan bahsetmeyi kes."

"Senin şu Alain de pek sevimli," dedi Albert, iğneleyici bir tonla annelerine dönerek ve tombul yüzü keyifsiz bir somurtuşla buruştu.

"Ne diyorsunuz? Duyamıyorum. Neden bahsediyorsunuz? Anlamıyorum," dedi yaşlı kadın telaşla.

İşitme duyusu özellikle keskinliğini korumuştu ama ne zaman sohbet konusu canını sıksa, hemencecik duymayı keserdi. Kardeşlerin birbirlerine çaktığı her acı söz, sessizce yüreğini yakıyordu. Sırayla her birinin acısını paylaşıyordu. Zavallı Albert! Kardeşlerinin kendisine yönelttiği bu nefreti hak etmiyordu. Onda sadece zengin adamın beceriksizliğini ve bencilliğini görüyorlardı. Kötü yürekli değildi o. Onun o dokunaklı iyi niyetini, onu felaketlerin en kötüsüne sürükleyen şu aşırı ihtiyatını bir tek o bilirdi; serveti kendisiyle kardeşleri arasına bir perde çekiyordu. Bununla birlikte, Augustin ve Alain'in ikisi de zengin olmadığı halde, eskiden o kadar yakın, o kadar dost olan o ikisi de birbirleriyle anlaşamıyordu. Ah! Yürekten, geçmişten kopmaz bağlarla bağlı bu çocuklar birbirlerini sevmiyordu; her birini sırayla diğerine tercih ettiği, kaygılarını ve öfkelerini tutkuyla benimsediği şu çocuklar. Hayatını beceriksizce, onları eskisi gibi birleştirmeye, aralarındaki tüm yanlış anlaşılmaları, tüm rekabeti yok etmeye harcıyordu. "Beceriksizce, boşuna..." diye düşündü acı bir hüzünle.

Bu tavrı, bu onları daima birbirlerine yaklaştırma, onları hep bir arada görme arzusu gelinleri rahatsız ediyordu: "Rica ederim Alain, Albert'e böyle cevap verme! O büyüğünüz..." Ya da, "Albert, Augustin ile Claire'i davet etsene, seni ne çok seviyorlar..." Albert Augustin'i davet eder, Augustin de Albert'in evinde sıkıntıdan patlardı, "annelerini üzmemek için" hiçbiri karşı koymaya cesaret edemez ve işin sonu bir kez daha iğnelemelere,

atışmalara, alaycı ve yaralayıcı sözlere varırdı. O da bunu bilirdi, ama başka ne yapabilirdi ki? Buyurgan anne cümlelerinden başka nesi vardı? "Susun bakayım... Öpüşün... Haydi, birlikte oynayın..."

"Ah! Tüm bunlar karılarının hatası," diye düşündü gizli ve utangaç bir nefretle. Karşısında oturan Claire'e ve Alix'e hızlı bir bakış attı. Asla kesmeye razı gelmedikleri gür, siyah saçları, makyajsız, bembeyaz tenleriyle son derece güzeldiler. Bu bile sinirine dokunuyordu; eğer Claire ve Alix makyaj yapmıyorsa, bunun kişisel bir zevkten ziyade Mariette'in boyalı yanaklarına karşı bir nevi protestodan kaynaklandığını gayet iyi hissediyordu. Anne zaman zaman yüzlerinin solukluğunda kibirli bir taraf buluyor ve ağızları ona rengi atmış, kanı çekilmiş gözüküyordu. Normalde bu doğal nefret, alışkanlık dolayısıyla, iyi yürekli olmak ve onları da gerçekten çocukları kadar sevmek için gösterdiği içten gayretle, içinde bir yerlerde boğulmuş olurdu. Ama bu akşam kendisini yorgun, hasta ve üzgün hissediyordu ve kırgınlık ve kızgınlıkla dolu bu rahatsız edici duygu yüreğinde acımasızca kabarıyordu. Hepsi onların suçuydu... Eğer oğulları geç geliyorsa, iyi hissetmiyorlarsa, mutsuzsalar biliyordu, hissediyordu ki bu onların kabahatiydi, bu yabancıların...

Kısık bir sesle seslendi:

"Yesenize... Hiç yemiyorsunuz!"

Kendisi de tabağına neredeyse dokunmamıştı.

"Hasta mısınız, anne?" diye sordu Claire.

Gelinleri ona hürmet, şefkat göstermekten özel, biraz da zalimce bir zevk alırlardı. Yeni gelin oldukları sırada kendilerini ona beğendiremeyecekleri kaygısıyla az titrememişler (zavallı kadın despot ya da hırçın olduğundan değil, sevdikleri adamın karşısında daha da küçük düşürülmemek için) ve bundan ötürü ona karşı müphem bir kin biriktirmişlerdi. Artık kocalarının sade-

ce kendilerine ait olduğunu biliyor, bildiklerine inanıyorlardı. Oğlanları annelerine bağlayan bağı öyle vahşice kemirmişler, öylesine yıpratmış, didiklemişlerdi ki, artık gerçekten yok gibiydi. Artık cömert olmaya cesaret edebilirlerdi. "Sevgilim, zavallı anneciğini düşün," ya da "Alain, annene yazdın mı?" diyebilirlerdi ama ona yönelttikleri şefkatli, anlayışlı bakışların derininde gizli bir nefret ve bir intikam tadı vardı.

Küçük Bernadette, dalgın dalgın giysisinin kolunu tutan babasının parmaklarını okşadı. Alix kız kardeşine dönerek kısık sesle fısıldadı:

"Zavallı çocuk... Alain'e karşı dokunaklı bir hayranlık besliyor... Ve karşılığını da bulamıyor," diye tamamladı, elini çekmekte olan Alain'e bakarak.

"Dokunaklı..." diye tekrarladı Alain gözlerini ince bir alay ve sıkıntıyla kırpıştırarak.

Demestrelerde bazı sözler bir nevi sessiz, söze dökülmemiş anlaşmayla yasaklanmıştı. Aynı şekilde topluluk içinde ağlamak ya da sızlanmak da onlar için dayanılmazdı. Böylece sohbetleri de daima, her türlü içten ya da derin sözden özenle arınmış bir sıradanlıklar örgüsüne dönerdi. Claire kocasının ve onun erkek kardeşlerinin sözcüklere karşı bu aşırı utangaçlıkları nedeniyle Fransızcanın çok uzun zamandır kullanımdan düşmüş olması sebebiyle silikleşmiş, yumuşatılmış bazı ifadelerini yeniden kullanıma soktuklarını ve birisi hakkında "yorulmuş" dediklerinde bunun onlar için halk tabakası için de olduğu gibi, o kişinin ölmek üzere olduğu anlamına geldiğini ve "şaşırmış" sözcüğünün onların ağzında eski "yıldırım çarpmışa dönmüş" anlamını yeniden kazandığını söylerdi. Bunu kısık sesle Augustin'e söylediğinde beriki gülümsedi ve şöyle fısıldadı:

"Öyle haklısınız ki şekerim!"

Bir şeyleri mükemmel bulmakta uzlaşıldığı ve kibar-

lığın, karşılıklı şefkatin ve eşlerden biri tarafından bir tür belli belirsiz küçümsemenin pürüzsüz, dışarıdan anlaşılmayan bir yüzey oluşturduğu şu ev hallerinden biriydi onlarınki de.

Claire gülümsedi. Augustin ve o, birbirlerini iyi anlıyorlardı. Zaten uzunca zamandır, onları sanki zevk için kışkırtan Alix'in karşısında Demestrelerin konuşma tarzını benimsemişti. Claire, Alix'in sesinin şaşkınlıkla yankılanışını dinliyordu. Küçükken Alix'in hoş ve çekingen bir sesi vardı. Sonradan sonraya bu buruk, neredeyse kin dolu denilebilecek vurgular da nereden çıkmıştı? Onun ve Alain'in yüzleri, birbirlerine her döndüklerinde karşılaşıyor, gizemli bir öfkeyle birbirlerine meydan okuyor gibi görünüyordu. Alix ondan tuzluğu uzatmasını istediğinde bile, sesinde hırslı bir intikam tonu olurdu.

Masadan kalktı ve anne Augustin'e fısıldadı:

"Ne oldu yavrularım?"

"Yok bir şey, anne, ne olabilir ki?"

Kadınlar salonda kahve servisi yaparken üç kardeş baş başa kaldılar.

Alain hemen sordu:

"Peki, düşündünüz mü?"

"Evet."

"Yani sizin..." Durdu, derin bir nefes aldı ve değişmiş olan sesini sakinleştirmeye çalışarak devam etti. "Bana yardım etmeniz gerçekten imkânsız mı? Biliyorsunuz, mükemmel bir pozisyon, çok iyi tutabilecek bir iş söz konusu?" Onlara, "Bakın buraya, beni dinleyin! Yardıma koşmazsanız mahvoldum. Alix'e ve hayatımı soktuğu hale dayanamıyorum. Gitmek istiyorum, gitmeliyim! Bir bilseydiniz! Siz kardeşlerimden başka kim anlayabilir beni, kim yardım edebilir?" diye haykırmaya cesaret edemiyordu.

Mamafih sönmüş bir sigarayı parmaklarının arasın-

da sinirle eziyor ve her zamankinden daha da soğuk ve daha da sert bir sesle yıllık lateks üretiminden bahsediyor, hiç umut gözükmemesine rağmen onları sadece ismini bildiği bir işin mükemmelliğine ikna etmeye çalışıyordu.

"Çok hoşsun," dedi Augustin, asla hiddetlenmez, gönül alıcı, sinsi ve ürpertici bir ifadeyle gözlerini kısmakla yetinirdi. "Gelecek işinle ilgili seçiminin hangi anıları canlandırdığını düşünmüyorsun. Seçimin Demestre ailesinin izini taşıyor, özellikle de burada hazır bulunan sevgili büyük ağabeyimiz Albert'inkini. Aslına bakarsan dünyanın her yeri tütün plantasyonları, çay plantasyonları, fabrikalar, rafineriler, kömür, elmas madenleri ve petrol kuyuları dolu. Ve sen, Albert'e de mali işlerinde kılavuzluk eden şu şaşmaz hüsran içgüdüsü ve özel yıkım yeteneğiyle, sen de gittin, kauçuğu buldun. Yani halihazırda en felaket, paranı gömmeye en uygun olanı, pardon... Bizim paramızı."

"Gitmek istiyorum," dedi Alain, dişlerini sıkarak.

"Burada mütevazı ama güvenli bir işin var," dedi Albert.

"Çekip gitmek istiyorum. Bilmiyorsun..."

"Biliyorum," dedi Augustin.

Alain ona hızlı bir bakış attı:

"Karımla geçinemiyoruz," cümlesi ağzından güçlükle döküldü.

"Gerçekten mi?" dedi Augustin alaycı bir tonla. "Buna şüphem yok..."

"Kabahat sende," dedi Albert, gür bir sesle, "onunla konuşma tarzın, anlaşılmaz somurtkanlığın, çocuklara karşı soğukluğun..."

"Bu beni ilgilendirir, dostum."

"Doğru," dedi Augustin yumuşakça. "Hayatlarımız sadece bizi ilgilendirir, sadece bize aittir... Diğerlerininki,

kardeşlerimizinki başımıza bela edemeyeceğimiz kadar karmaşık zaten... Özellikle de senin hayatın Alain. Yanlış anlama, ama kimseye senin kadar yardım edilmedi, destek olunmadı. Seninki gibi bir karaktere sahip biri için dostum, evlilik adı konulmamış bir aptallıktan, neredeyse bir cürümden başka bir şey değildi."

"Kendimi kurtarmak istediğim gün..." diye acı acı mırıldandı Alain.

"Çok geç," dedi Augustin garip bir canlılıkla. "Nerede öyle rahatlık..."

"Beni ne tuttu, biliyor musun? Ne Alix'in parası, ne de ailesi; hayatta senin karından başka kimsesi olmadığını biliyorsun, değil mi? Onu böylece bırakamayacak olduğumu biliyorsun?"

"Biliyorum," diye mırıldandı Augustin.

Bir an tereddüt eder gibi oldu ve sonra da bir yorgunluk ifadesiyle gözlerini kapattı. Claire, Alix'in mutsuzluğunda katkısı olmasını asla affetmezdi. Claire'in suçlamaları, Claire'in isyanı, bunlar onun gücünü aşardı... Bağlı olduğu ve bir görev, kardeşler arası dayanışmadan daha önemli, daha zorlu bir görev addettiği evlilik dayanışmasından, evliliğin gerektirdiği sadakatten bahsetmiyordu bile.

Kısa kesmek için ayağa kalktı:

"Seni anlamıyorum, dostum," dedi.

Kardeşinin gözlerindeki umutsuz, kaybolmuş ifadeyle çarpılmıştı. "Şu trajik kafası," diye düşündü, öfke ve karanlık bir pişmanlıkla. Elini Alain'in omzuna koydu.

"Yoluna girecektir dostum, her şey bir yola girer."

Onları bekliyormuş gibi görünen kadınlara katıldılar. Martine ve Bernadette ötedeki küçük masaya oturmuş domino oynuyorlardı.

"Kahve soğudu..." diye mırıldandı Claire. Konuşmadan içtiler. Duvar saatinin tiktakları duyuluyordu. Bir

biri, bir diğeri zihninde annelerinin ilgisini çekebilecek bir olay arıyordu... Sabine hizmetçilerinden bahsetti. Bir an için kadınlar canlandılar ve sonra sohbet yine tavsadı. Gitgide sıklaşan, gitgide uzayan sessizlik aralarında, yağmurun kaldırımlar üzerindeki yumuşak fısıltısı, şıkırtısı ve arada Seine Nehri üzerindeki bir mavnanın ıslığı duyuluyordu.

Aynı ailenin üyelerinden, bir saatten daha fazla bir arada kaldıklarında yayılan, karşı konulamaz yorgunluğu hissediyorlardı. Esnemek ve uyumak için duydukları ve dışarı çıkar çıkmaz yok oluverecek korkunç arzuyu frenliyorlardı. Şu an Alain için bile, yatağının hayali en heves edilecek şeydi. Orada karısının da olacağını unutuyordu. Onun varlığı, suçlamaları, gözyaşları, her şey şu kasvetli sessizlikten evlaydı.

Akrep ile yelkovanın kadran üzerindeki ağır ilerleyişini nasıl da sabırsızlıkla izliyorlardı. Saat onu gösterdiğinde kendilerini daha hafiflemiş, birbirlerine karşı daha anlayışlı hissettiler. Albert bir kahve daha istedi ve ayakta içti.

"İyi akşamlar anne, seni uykusuz bırakmayalım... İyi akşamlar... İyi akşamlar."

Anne onları alıkoymuyordu. O da yorulmuştu. Çocuklarını görmek bir mutluluktu, şüphesiz. Bu pazar akşamı yemekleri, onun için büyük bir neşe kaynağıydı ama yorulmuştu. Özellikle de bu akşam. Önceki gün üşütmüştü. Ara sıra, onu bitkin düşüren bir ürpermeyle sarsılıyordu. Sonra yine kaloriferin sıcağıyla boğuluyordu. Yılın büyük kısmını taşrada, geniş ve soğuk odalarda geçirmeye alışkındı ve burada bile yalnız olduğunda, kasım yağmuruna rağmen tüm pencereleri açık bırakırdı; Sainte-Perrine Parkı, ıslak yaprakların, toprağın ve pusun kokusunu esintiler halinde ona dek ulaştırırdı. Ama çocuklar soğuktan yakınıyordu ve öğlenden beri açık olan

tüm radyatörlerden kuru bir sıcak ve sonbaharda kaloriferlerin yanmasıyla birlikte yayılan ısının Paris apartmanlarında uyandırdığı duvarlara sinmiş boya kokusu yayılıyordu.

Albert konuştu:

Yanıma kimseyi alamam. İsterim, ama çocukları almaya gitmem gerekiyor. Hepimiz sıkış tepiş oluyoruz arabada!"

"Tabii ki dostum, tamamdır! İyi akşamlar," dedi Augustin keyifle.

Annesini yeniden öptü.

"Beni ihmal etme, yavrum. Ara sıra, gün içinde de uğra. Günler uzun."

"Tabii ki, anne," diye mırıldandı Augustin onu dinlemeden, sabırsız bir şefkatle. "Önümüzdeki günlerde ya Claire uğrar ya da ben. Sonra da pazar gelir, değil mi? Pazara görüşürüz."

Eşikte birbirlerinden ayrıldılar. Augustin'le yalnız kalır kalmaz Claire onun koluna asılıverdi:

"Eee?"

Augustin omuz silkti.

"Eee'si, tabii ki gitmeyecek. Beş parasız nasıl gitsin ki? Alix'i ve kızlarını sokakta bırakacak hali yok. Ayrıca, bizden de, bir şey bekleyemeyeceğini biliyor artık."

Alain'in bu çılgın düşü, onları her zamankinden daha fazla yakınlaştırmış birleştirmiş, daha sıkı dostlar haline getirmişti. Kısık, telaşlı, şefkatli, tuhaf biçimde benzer bir sesle konuşuyorlardı.

"Alix ne diyor?"

"Ne desin? Alain'in asıl istediği ayrılık ama gözyaşları olmadan, tantana çıkmadan. Bu saçma yolculuk bir bahane sadece. Peki sana ne dedi?"

"Artık Avrupa'da yaşamak istemediğini, nefret ettiğini, kendisine uygun olmayan o ofis memuru hayatına

tahammül etmek istemediğini iddia ediyor. Olabilir, ama... Eh! O da gitsin kamp yapsın, oltayla balık avlasın, ama bu, ama bu... Çocuklarını terk etmek ve bizim kollarımıza atmak! Yo, hayır! Yoo, hayır! Herkesin hayatı kendine! Alix'ten ve çocuklardan o sorumlu. Bizim kucağımıza atarak onlardan kurtulmaya çalışmasını zalimce buluyorum," diye tekrarladı öfkeyle.

Sustular. Adımları onlar çaba göstermeden birbirine uyuyordu. Yüzleri aynı kızgınlığı yansıtıyordu. Her ikisi de düşünüyordu: "Mesele sadece para olsaydı... Ama bizden istedikleri zamanımız, huzurumuz, mutluluğumuz." Alix'i teselli etmek yaşlı Madam Demestre'yi teskin etmek... Kuşkusuz onları yürekten, insanın kendi kanını, kendi canını seveceği gibi seviyorlardı. Mutlu olsunlardı, ama onlara destek olmaları gerekmesindi.

Aynı şemsiyenin altına sığışmış, metro istasyonuna doğru ilerliyorlardı, daha önce hiç birbirlerine bu kadar yakın hissetmemişlerdi. Eşler arasında, her birinin diğerini dinlemeden konuşabileceği ve buna rağmen, sözlerinin eşinin söylediklerini cevaplamakla kalmayıp ruhunun en derinliklerinde gizlenmiş, şekle bürünmemiş düşüncelerini de cevapladığını karanlık bir önseziyle bildiği o kusursuz uyumu yakalamışlardı. Bu karanlıkta hızlı yürüyüş ve küçük, ince şemsiye onları sakinleştiriyordu. Augustin bezginlikle söylendi:

"Daha fazla Alain'den bahsetmek istemiyorum."

Durdular ve Seine'den esen rüzgârı içlerine çektiler.

Claire mırıldandı:

"Zavallı Alix..."

Sonra kendilerine döndüler, kendi projelerine, kendi kaygılarına, evde, kaplaması değişmesi gereken bir mobilyaya, eşleri birbirlerine aşktan daha çok bağlayan gündelik hayata dair o binlerce ufak tefek meşgalesine.

Bu sırada anne, en son çıkan Alain ve Alix'in ardın-

dan kapıyı kapatmıştı. Tek başına, bir müddet bir odadan diğerine seğirterek tüm pencereleri açtı. Ne sessizlik! Normalde sessizliği duymazdı ama bu akşam, oğullarının ayak sesleri uzaklaştıktan sonra, tüm bu genç sesler sustuktan sonra üzerine çökmüştü. Yaşlılığın korkunç sessizliği; her şeyin, hem dışarıdaki hayatın sesinin hem de gençlikte tantanayla yankılandığı duyulan ruhun o curcunalı neşesinin susmuş gibi olduğu sessizlik...

Kederli bir tür öfke duyarak, ağır ağır bir mobilyadan diğerine gitti, hayırsever bir öfkeydi bu, zira dayanılmaz sıkıntısını maskeliyordu. "Erkekler için hava hoştu," diye düşündü. Yaşlı da olsalar daha ilginç, daha bağlayıcı meşgaleleri vardı; politika, barış, savaş, dünya işleri... Ve daha canlı, daha etkili anıları. Kadınlaraysa, örgü örmekten ya da bir sabır oyunundan başka bir şey kalmıyordu. Ah! Evin neşeli gürültüsü, bir zamanlar... Çocukların sesleri, gürültüyle kapatılan kapılar, kahkahaların yankısı, kavgalar... Bu akşam ise sadece çalışmakta olan hizmetçinin adımlarını, keçe tabanlarının parke plakaları üzerinde belli belirsiz sürtünmesini, bir iç çekişi, usulca servis masasına bırakılan bir servis parçasının hafif çarpma sesini ve sessizlikte uzunca çınlayışını duyuyordu. Keyifsizce gelinlerini düşündü. Şunu dediler, bunu yaptılar... "Alix hiç konuşmuyor. Alain'e hayatı zorlaştırıyor olmalı. Claire tatlı bir ufaklık, Augustin'le iyi geçiniyor. Ama Augustin'le kim geçinmez ki? Çocuklarımın en zekisi, en iyisi. Ama buna rağmen, Claire de... Bana hiçbir şey söylemiyorlar. Anlamayacağımı mı düşünüyorlar? Belki, belki, aslında anlayamam..."

Derin derin içini çekti; başının ağırlaştığını hissediyordu, ara sıra hafif ürpermelerle sarsılıyordu. Soğuk almıştı. Bu kesindi. Hizmetçinin zilini çaldı, yakınan ve azarlayan bir sesle yatağındaki buyotun asla yeterince sıcak olmadığını, yorganların yeterince yukarı çekilmedi-

ğini hatırlattı. Yine de açık pencereden uzaklaşmıyor, rüzgârın kır saçlarını dağıtmasına keyifle izin veriyor, su ve yaprak kokusuyla dolu havayı içine çekiyordu. Sonra yattı.

Neredeyse hemencecik, ateşin bedeninde yükseldiğini hissetti. Dünden beri ateşin kırıklığını, halsizliği geri püskürtüyordu, işte şimdi onu ele geçiriyorlardı. Sanki kemiklerinin iliğinden kopup gelmiş gibi olan ilk sarsıcı titremeyi, sabırla ve bir nevi iyilik haliyle katlandığı yakıcı bir dalga takip etti; kanını ısıtıyor ve gizemli bir şekilde zihnini hafifletiyordu, kaybetmiş olduğu canlılığını, mizah duygusunu bir miktar iade ediyordu ona. Çocuklarını, Albert'i düşündü. Annesinin hasta olduğunu öğrendiğinde ilk düşüncesi şöyle olacaktı: "Bir bu eksikti." Zavallı yavrucak! Onun hastalıklarının ve hayatın tüm talihsizliklerinin Tanrı'nın takdiriyle özellikle kendisine yöneldiğine inanırdı. Gülümsedi. Augustin'in, Alain'in, Mariette'in tepkilerini hayal etti. Hesapta önümüzdeki pazara kadar rahat etmeyi umuyorlardı. Yılların yüküyle ağırlaşmış fikirleri birdenbire canlı, alaycı, neredeyse şen şakrak bir havaya bürünüyordu. Ömrü boyunca somurtkan bir kocakarı olmamıştı herhalde... O çocuklar bunu unutmuştu... Onları düşündü ama her zaman yaptığı gibi hayranlık, saygı, akıl erdirememe ve gizli bir ıstırapla değil, annenin bazen çocuklarına karşı, daha küçüklerken, henüz tam anlamıyla insanoğlu değillerken, akıldan mahrum genç hayvanlar gibi gülünçlerken hissettiği o hoşgörülü ve alaylı şefkatle. Zayıflar, dokunaklılar... Var olsun hastalık, var olsun bedenin bağlarını usulca çözen ve daha büyük bir bilgelik, daha keskin bir sağduyu, kanı kaynatan bir sıcaklık veren ateş.

Mamafih içinden buzdan dalgacıklar geçiyor ve onları itiraz etmeden, dişlerini takırdatarak ağırlıyordu. Yaşlı beden hastalığa hemen teslim oluyor, ateşin ritmi-

ne alışıyordu. Yine de, giderek başı daha da ağırlaştı ve şakaklarının ardında keskin bir ağrı hissetti. Acıyla nefes aldı. Hava ciğerlerinde, sıkışık kaburgalarının arasında tıkanıp kalmış gibiydi ve göğsünden güçlükle ve acıyla inleyerek söküp atabiliyordu onu. Yastığın yerini değiştirmek, arka yüzdeki kumaşın serinliğine yanağıyla dokunmak istedi ama alev alev yanan yastık ağırdı. Bir anda güçsüzlüğünü ve yorgunluğunu hissetti. Gözlerini yumdu ve kalleş ateş yavaş yavaş yükseldi, buzdan ve ateşten ağır ve biteviye bir akıntı gibi onu istila etti. Artık içinde hiçbir şey varlığını sürdüremiyordu; ne düşünceler ne pişmanlıklar ne de arzular. Çocukların hayalleri uzaklaştı. Ortada sadece halsizce hastalıkla dövüşen hırçın bir beden kaldı. Gece ne kadar da uzundu!

Sabah ateşi düşmüştü. Oğullarına haber yolladı. Her biri sırayla, annelerine uğramak, onun ayak ucuna oturmak, hayretle, "Ama dün ne kadar da iyiydin!" diye tekrarlamak için işinden ya da keyfinden bir saat fedakârlık etti.

Doktor sabah erkenden uğramıştı. Beklemek gerektiğini, bir şey söylemek için henüz erken olduğunu belirtmişti.

Üç gelini de yerlerini almışlardı, biri yatağın baş ucunda, diğerleri küçük salondaydı. Kısa süre sonra beceriksiz adamları yolcu ettiler, anne onu çevreleyen, örtüleri yavaşça kaldıran bu taze ve telaşsız ellere teslim edilmişti. Sadece Mariette gergin ve korkmuş bir yüzle bir gelinden diğerine seğirtiyordu. Yatağa yaklaşıyor, annesine bakıyordu, gelinler omuzlarını hafifçe kaldırarak onu sakinleştiriyorlardı.

"Kötü bir nezle... Önemli bir şey değil."

"Mevsim hastalığı," diyordu Sabine.

"Bu gece bir rahibe gelecek, anne."

"Ne yapmaya?"

Kimse cevap vermedi. Hastaları kimse dinlemez. Genç kadınlar odayı gece için düzenliyorlardı; perdeleri indiriyor, lambanın üzerini örtüyor, ateşi yakıyor ve ilaç şişelerini şöminenin mermerinin üzerine, etiketleri görünecek şekilde diziyorlardı.

Sonra hepsi evine döndü. Ama hepsi kötü, tedirgin, uykusuz bir gece geçirdiler. Ayrılmadan önce doktoru aramışlardı, adam ertesi gün tekrar uğramaya söz vermişti.

"Grip, değil mi?" diye sormuştu Albert.

"Evet... Ama ciğerleri tutmuş. Stetoskopla dinlerken bir hırıltı tespit ettim. Yarın göreceğiz."

Yarın... Her biri eşleriyle girdikleri yataklarında gözlerini yumuyor, saatlerin vuruşunu dinliyor, buz tutmuş bacaklarını yorganın altında hafifçe uzatıyorlardı. Gece soğuktu... Augustin arada bir ürperiyor ve mırıldanıyordu:

"Telefon... değil mi o?"

"Hayır... Uyu... Ne kadar gerginsin!"

Seher vakti Augustin, panjurlardan sızan zayıf ışığın altında karısına baktı. Kadın huzur içinde uyuyordu, hayranlık uyandıran koyu renk saçları yastığın üzerine dağılmıştı.

"Her şeye rağmen," diye düşündü, "yalnızız. Claire acıyı paylaştı. Acı çekmiyor o. Niye çeksin ki? Anneme iyi baktı. 'Annene bakmak hiç de kolay değil' demeyi de ihmal etmedi. Şimdi sakince uyuyor."

Birden kendisini ondan o kadar uzak, o kadar yabancı hissetmek onu neredeyse korkutmuştu. Kuşkusuz kabahat rüyalarındaydı, yarı hayal, yarı kâbus, bölük pörçük ve onu tümüyle, karısının var olmadığı yakın bir geçmişe fırlatmışlardı. Şu Albert salağı ne yapıyor acaba? Ya Alain?

Onları öfkeyle ve alayla aklından geçirdi ama yine de göresi gelmişti.

İkinci gün öylesine yavaş geçti ki. Yaşlı kadının yatmakta olduğu odaya sırayla giriyorlardı. Hareket etmiyordu. "Uyuyor..." diyorlar ve parmaklarının ucuna basarak çıkıyorlardı. Yine de, onlara iyiye gidiyormuş gibi geliyordu. Gün içinde uyanmış, biraz yemek yemişti; erkekler daha rahat nefes aldılar ama kadınlar, onlar ne herhangi bir şeyin dikkatlerini dağıtmasına ne de umudun kendilerini kandırmasına izin veriyorlardı.

Kadınlar... Ah! Ne kadar da yararlı, akılları başında ve hamarattılar! Kısık sesle konuşuyor, "Zavallı anne," diyorlardı. Doktoru arıyorlardı. Sevilen, kendisine ihtiyaç olmayan kişilerin ölümü karşısında duyulan şu keder gölgesini kamçılıyor, canlandırıyorlardı. Saat dörtte, ateş tekrar yükseldiğinde ilk konuşan yine onlar oldu:

"Bir muayene lazım."

İki doktorun gelişini, uzun süre, ellerini buz kestiren gösterişli bir sabırsızlıkla beklediler. Geç olmuştu. Hiçbiri akşam yemeği yememişti. Çocuklar yüreklerinin ta derinlerinde bir türlü inanamıyorlardı: "Annem mi, ölmek mi? Haydi canım!" Bu ölüm düşüncesinin bilinçlerinin derinliklerine kadar inmesi için zamana ihtiyaçları vardı. Ama kadınlar, onlar ne de çabuk kabullenmişlerdi! Nasıl da yası benimseyivermişler, nasıl da her türlü umudu dağıtmakta, "Kendisine hiç bakmadı", "İhmal edilmiş bir nezle, onun yaşında vahim bir durum", "Benim annem öldüğünde..." diye iç geçirmekte mutabık olmuşlardı...

Sıkılmış, tedirgin, kederli ama öylesine sakindiler ki... Hasta bir yaşlı kadının sonu kadar doğal ve öngörülebilir olan ne vardı ki dünyada?

Sonunda doktor gözüktü. Hastayı dinledi, rahibeye sorular sordu ve yüksek sesle konuştu:

"Bronşit... Çok ciddi değil."

Albert'e kendisiyle dışarı gelmesini işaret etti.

"Evet, durum can sıkıcı. Kalpte bir sorun olmasından endişe ediyorum. Kalp bölgesinde bir sıkıntı ve ağrı hissediyor. Bu can sıkıcı!" dedi ona.

"Ciddi değil, değil mi?" diye sordu Albert, tedirgin yüzünü doktora doğru eğerek.

"Kalbin yol açacağı sıkıntılara engel olursak ciddi olmayacak, öyle umuyorum ama... Neticede beklemekten başka yapılabilecek bir şey yok... Yarın sabah bakacağız. Yarın sabah daha iyiye gitmesini umuyorum."

Albert dinliyordu ve içinde usulca, yavaş yavaş bir düşünce belirdi: "Ölecek... Annem ölecek."

II

Akşam uzun uzun, ağır ağır geçti... Üç kadın salonda, şöminenin yakınında örgü örüyorlar, açık bırakılmış kapıdan uyuklar haldeki hastayı görüyorlardı; yanaklarında kırmızı lekeler vardı, burnu soluktu ve tıkalıydı. Kadınlar ona başlarını sallayarak bakıyorlardı: "Zavallı kadın, kötü biri değildi. Biraz... hırçın, biraz huysuz... ama o yaşta..."

Zaman zaman ayağa kalkıyor, aralık kapıya dek ilerliyor, kısık sesle rahibeyle konuşuyorlardı:

"Hep aynı."

"Doktor kalbinden endişe ediyor, değil mi?"

"Evet. Eğer haklı çıkarsa yapacak bir şey kalmaz."

"Kaç yaşında? O kadar uzun yaşamak istemezdim."

Ufak ufak başka şeylerden bahsetmeye başladılar. İçlerini çektiler:

"Adrienne'i gördünüz mü? Mavi elbiseyi biliyorsun ya? Artık ısmarlamak gerekir mi, emin değilim."

Bir sessizlik... sonra:

"Siyah her zaman için daha kullanışlı."

Yalnızdılar, kocaları yemek odasında oturmuşlardı,

masanın çevresinde sessizce sigara içtiklerini görüyorlardı, Mariette onlarla birlikteydi.

Claire onlara kendilerine katılmalarını işaret etti. Augustin kalktı ve kapıyı usulca kapattı. Hasta zaman zaman inliyor ve nefesinin tıkanmasından yakınıyordu. Pencerelerin aralanması için yalvardı ama ona, "Daha sonra, daha sonra... Yarın, güneş açarsa," dediler. Hastalar için zamanın, yakınları için olduğundan farklı bir akışı olduğunu bilmiyorlardı. Yarına kadar, daha ne uzun saatler vardı... Eziyet çekmek, yükselmek, esmek, geceye erişmek ve bir dağa tırmanır gibi ona tırmanmak gerekiyordu.

Anne kendine uzanan bu elleri, onu donduran bu soğuk kolları geri çevirdi; titredi. "Görüyorsunuz ki üşüyor." Onu nefessiz bırakan yorganlar daha da yukarı çekildi, panjurlar, perdeler örtüldü. Şimdi oda kapalı, sıcak ve boğucuydu. Artık göğsünden yükselen ıslık sesinden başka bir şey duyulmuyordu. Gözlerini yumdu. Saatler ağır ağır akıyordu. Çocuklarının bir biri, bir diğeri usulca içeri giriyor, yatağının yakınında duruyordu. Onlara bakmaya ihtiyacı yoktu. Augustin'in ağır adımlarını, Alain'in hafif adımlarını ve Albert'in iç çekişlerini tanıyordu. Albert zaman zaman üzüntüyle, sanki omuzlarına ağır bir yük almış gibi iç çekiyordu.

Her biri sırayla geliyor, yavaşça, üzerine doğru eğiliyor sonra onu terk ediyor, kadınların sorularını cevapsız bırakarak salonu geçiyor ve kardeşlerinin arasına katılıyordu.

Bu gece, bir arada olmak onları teselli ediyordu. Sessiz kalabilirlerdi. Sadece Albert konuşuyordu ama kimse onu dinlemiyordu. "Eskisi gibi," diye düşündü Alain. Albert daima kardeşlerinden kibirli bir hoşgörü görmüştü ama bu akşam buna ne şaşırıyor ne de güceniyor gibiydi. Eskiden, henüz zengin, yaşlı, önemli bir adam değilken, kardeşleri için "Şişko Albert"ten, "Cesur Albert"ten baş-

ka bir şey değildi, güzelliği ve tüm yetenekleri onlara ve Mariette'e bırakmıştı.

Augustin aniden ayağa kalkıyor, pencereye kadar ilerliyor, yağmuru seyrediyor, perdeleri aralıyor, eski zamanki hareketlerine, o gamsız telaşa, yılların söndürdüğü o ateşe yeniden kavuşuyordu. Mariette sigara içiyordu, yüzü gölgedeydi. Böylece hatlarında, kardeşlerinin o çok sevdiği, tarifi zor zarafetin bir nebze olsun yeniden belirmesine izin veriyordu.

Yandaki küçük salondaki kadınlar onların konuşmalarını duymuyorlardı. Arada bir kulak kesiliyorlardı ama hayır... Susuyor, bekliyorlardı. Claire yarım ağızla seslendi:

"E, haydi buraya gelin... Burası daha iyi."

Kimse cevap vermedi.

Alix bozulmuş bir sesle mırıldandı:

"Neden bahsediyor bunlar?" diye mırıldandı.

Kız kardeşi aşkın, kıskanç, tahammülsüz aşkın yağmaladığı, endişeye sürüklediği bu yüze merhametle, kaçamak bir bakış attı... Dinledi ve omuz silkerek konuştu:

"Bilmiyorum. Andrée isimli bir teyzeden, Henriette isimli bir kuzenden, yirmi yıl önce ölmüş insanlardan bahsediyorlar. Yapacak daha iyi bir işleri yokmuş gibi."

Ayağa kalktı, elindeki işi katladı ve bakıcının yastıkları üzerinde dikelterek su içirdiği kayınvalidesinin yanına girdi.

"Bir şeye ihtiyacınız yok değil mi, sevgili anneciğim?" diye sordu.

Yaşlı kadın cevap vermedi. Hayır, hiçbir şeye ihtiyacı yoktu. Halbuki kendisini daha kötü hissediyordu, daha da zor nefes alıyordu. Ama çocukların adımlarını, onların yumuşak ve boğuk seslerini işitiyordu. Orada olduklarını biliyordu. Onca zaman korktuğu gibi, bir gece vakti, şişko Josephine'in refakatinde, kendisi can çekişirken uyandırılan, çağrılan ve çok geç gelen oğullarını bekler

halde, yalnız başına ölmeyeceğini biliyordu, artık emindi bundan. Boş yazlık evde, kılıfların altındaki mobilyaların arasında öleceğini ne çok düşünmüştü! Tatil mevsimi yaklaştığında neden bu kadar üzgün olduğunu çocuklar asla anlamamışlardı. Çocuklar hiçbir şeyi anlamıyorlardı... Ama şimdi orada olduklarını, onu ancak tüm tehlike bertaraf olduğunda ya da ancak ölüm baş ucuna, aralarına sokulduğunda terk edeceklerini biliyordu.

Bakıcı Claire'e sızlanıyordu:

"Kendisini böyle koyuvermemeli. Ciğerleri tıkanmış ve yastıklara yaslanarak oturmak istemiyor. Sırtını ne kadar desteklesem de, sürekli arkaya doğru devriliyor. Bana yardım etseniz..."

Claire yaşlı kadını omuzlarından kavradı, onu yavaşça, zorlukla doğrulttu ama elleri çözülür çözülmez şişman beden yeniden kendini bırakıp yatağın dibine kadar kayıyor ve ağır kafası yastığın çukuruna düşüyordu.

Claire yemek odasına geçti. Hepsi lambanın altında eğilmiş, kısık sesle konuşuyorlardı. Claire, Mariette'in lambanın aydınlattığı, bozulmuş, soluk ve dumandan halkalar gibi hafif sarı saçlarına garip bir tiksintiyle baktı. Bu solmuş yüzü çevreleyen bu güzel saçlar... sersemleticiydi.

"Annenizi," dedi Claire, "kaldırmam için yardımınız gerekiyor. Böyle yatması solunumu ve kalbi için kötü ama doğrulmak için gayret göstermek istemiyor. Anlamıyorum. Direnmiyor. Direnmesi gerekir."

Augustin ayağa kalktı ve hastayı yastıklara dayamaya yardım etti. Ama diğerleri gibi, anne onun da ellerinden kurtuluyor, bükülüyor, inliyordu. Onu sessizce izledi ve Claire'e onu bırakmasını işaret etti.

"Ama bu ona kötü geliyor, diyorum sana..."

Augustin cevap vermeden odadan çıktı. Claire tekrar etti:

"Böyle vazgeçmemelisin."

"Ah," dedi Alain usulca, "şu küçük Hasselinler hep aynı."

Augustin gülümsedi, Claire ve Alix'in onlar için küçük Hasselinler, "Hasselin kızlarından başka bir şey olmadığı, kuşku, ihtiyat ve soğuklukla karşılanan uzak yabancılar olduğu zamanı hatırlamıştı.

"Aynı... Kendilerini olayların önüne, tam karşısına konumlandırıyorlar. Kollarını oynatıyorlar. Konuşuyorlar. Kaderin akışını değiştireceklerini zannediyorlar. Fazla enerjikler," diye mırıldandı Alain.

Augustin yavaşça omuz silkti.

"Evet... Enerjik, tutkulu, fedakârlar," dedi.

Kadınlar hastalığa, hatta ölümün kendisine karşı kendilerini savunuyorlardı, halbuki Demestrelerde içgüdüsel tavır beklemek, olmasına, ne olursa olsun olayın tamamlanmasına izin vermek yönündeydi. Augustin belki de o gece onları birbirlerine, kendinden olanlara, aynı kandan olanlara yöneltenin de bu olduğunu düşündü... Onlara nafile gözüken bu hareketlilik karşısında aynı yorgunluğu hissediyorlardı.

Gereksiz sözlerle, etkisi olmayan bir bakımla kandırmaya çalıştıkları bu dayanılmaz, bu umarsız kaygı, hiçbir şeye derman olmayan, hiçbir şeyi teselli etmeyen bu etkinlik hali sonunda, yavaş yavaş yerini sessizliğe ve bekleyişe bırakıyordu.

Evet, beklemek, sessizce yerin dibine geçmek, ufacık olmak, düşünmemek, hiçbir şey dememek, gözlerini kapatmak gerekirmiş gibi geliyordu onlara. Oysa şu kadınlar... Ne kendini bırakmaktan ne kibirden ne de o üstün bilgelikten eser vardı onlarda.

"Bu ne kadar da gereksiz," diye mırıldandı Alain ve yüzü acıyla ekşidi. Kardeşi, bunca yıldır kendisini sevdirme gayretinden yılmamış olan Alix'i düşündüğünü tah-

min etti. Evet, kim bilir? Alix onda kendisininkine benzer bir aşkı filizlendirmeyi başaramadıysa da, yine de artık aralarında sabır, şefkat tesis olmuş olmalıydı, halbuki...

Alain de bunu düşünüyordu. Ve kardeşleri yüreğinden geçenleri okuyorlardı. Artık birbirleri için şu boş, kandan ve içerikten yoksun, eylemleri bizi etkilemeyen, bize ne mutluluk ne de üzüntü verebilecek olan gölgeler değillerdi. Belki de bu gece, kaygıları ve korkuları onları her harekete, her gölgeye karşı olağandan hassas kılmıştı ve birbirlerinin düşüncelerini daha iyi algılıyorlardı? "Yine de birbirimiz hakkında düşündüklerimiz değişmedi," diye geçirdi aklından Augustin. Aralarında, şu sevginin bahşettiği ani görüş değişikliği yaşanmamıştı. O, Augustin, Albert'in şapşal, Alain'in içten pazarlıklı ve bencil olduğunu düşünmeye devam ediyordu ve kuşkusuz onlar da, onu kardeş haşinliği, kardeş hoşgörüsüzlüğüyle yargılamaya devam ediyorlardı. Buna rağmen birbirlerini anlıyorlardı.

"Büyükbaba öldüğünde kaç yaşındaydı?" diye sordu aniden, içlerinden biri.

Claire'in sesi salondan onlara ulaştı:

"İnanın ki ışık annemi yoruyor."

Cevap vermediler. Büyükbaba öldüğünde kaç yaşındaydı?

Claire için büyükbaba, yüreğinde hiçbir yankı uyandırmayan bir isimden ibaretti. Onlar içinse, belki de kendilerini bir gün öldürecek olan hastalığı miras bırakmış olan adamdı.

Bu sırada, Claire ve Alix de kısık sesle konuşuyorlardı. Alix Alain'den, çocuklardan, hayattan yakınıyordu.

"Bazen Bernadette'in ona kafa tuttuğu oluyor; kendisinin gözdesi. Martine ise benim hayran olduğum gibi hayran ona, karşısında el pençe divan. Ama o çocuklarını sevmiyor. Ne yuvasını seviyor ne de beni. Başka bir ka-

dın olmadığını biliyorum ama bu daha da kötü. Seni sevmeyi bırakmış bir adam, ona dokunabilirsin, onu elinde tutabilirsin ama o... Ah! Demestrelerin şu kaçak, ele geçirilmez ruhundan nasıl da nefret ediyorum. Hepsi aynı. Onları bu yüzden sevdik. Gençken, Alain'e âşık olmadan önce tüm Demestre klanına karşı sevgi beslediğimi zannederdim. Aralarındaki "aile havasını", tiklerini, kusurlarını, tatlı seslerini, güzel ellerini severdim... Alain'i daha tanımadan, henüz senin ve kocanın ağzından duyduğum bir isimken, ve henüz ben de çocukken severdim. Şu Demestreler! Hatırlıyor musun, Claire?"

Claire hatırlıyordu. Tanrım, onlar için ne büyük itibardı, şu Demestreler... Villalarına komşu olan evin, o zamanlar zengin ve mutlu olan şu Demestreler tarafından ilk kez kiralandığı yazı hatırlıyordu. Onlar, küçük Hasselinler, pek tanınmayan bir sigortacının kızları, tatillerini, savaş öncesinde inşa edilen İsviçre şalesi özentisi villalar gibi sivri çatılı, ışığı geçiren ahşap balkonlu ve kapının üzerine çakıllar ve deniz kabuklarıyla isim yazılmış şu korkunç küçük yazlık evlerden birinde geçirirlerdi. Ve yanı başlarında öylesine sade, öylesine asil, bahçesi nemli çam ormanına karışan o güzel ev. Demestrelerin Mariette'in nişanını kutlamak için davet verdikleri gece, küçük Hasselinler, ışıltılı camların ardından dansçıların gölgelerinin geçişini görmek için sabaha kadar pencerelerinden sarkmışlardı. Soğuğun bastırdığı eylül gecelerinden biriydi. Kemiklerine kadar donmuşlardı. Arada sırada çiftler balkona çıkıyor, onlar da açık ve hafif elbiseleri, çıplak kolları fark ediyorlardı... Claire on beş yaşındaydı, Alix ise neredeyse on. Şimdiyse, işte bu Demestre efsanesi, bu Demestre evreni iki adım ötelerinde ve onlardan ayrı, ağır ağır, sabırla yeniden oluşuyordu.

"Ne konuşuyorlar?"

Evden, çocukluk odalarının nasıl düzenlenmiş oldu-

ğundan, annelerinin elbiselerinden bahsediyorlardı... Alain dinliyordu. Kardeşleri ona takıldılar.

"Sen hatırlamazsın, çok küçüktün, senden önceki mevzular bunlar."

Ve Alain, tüm dünyaya karşı küçümseyici bir kayıtsızlıktan başka bir şey beslemeyen Alain dinliyordu, açık ağzıyla garip bir şekilde yeniden "ailenin bebeği" olmuştu. Yüzünde küçük kardeşin, lütuf kabilinden büyüklerin sohbetine kabul edilmiş çocuğun yuvarlak, şaşkın hatları bir anda yeniden belirmişti. "Sen hatırlamazsın, Alain." Halbuki gayet iyi hatırladığını düşünüyordu ama susuyor, büyüklerine karşı çıkmıyordu. İşte şimdi kalbinin derinliklerinde, onların esinlediği şu hayranlık, saygı ve korku hissini el değmemiş halde yeniden bulmuştu.

Augustin ve Mariette, fındıkları avuç içlerinde sıkıştırarak, tekdüze bir hareketle kırarlarken kısık sesle konuşuyorlardı. Mariette içini çekiyordu; yüzü gençlikle, şu asla unutamadıkları, tasasız, büyüleyici zarafetle aydınlanıyordu. Belki de yaşın ve yaşamın, onun yüz hatlarındaki kendi gençlik görüntülerini bozmasına izin vermesini affetmemişlerdi... Şimdi, loşlukta, sadece güzelliğini koruyabilmiş olan gözlerini görüyorlardı; yumuşak ve hafif buruk sesini duyuyorlardı. Yaşlanmış olmasını affediyorlardı. Onu yeniden seviyorlardı.

"Ah! Hatırlıyor musun? Hatırlıyor musun?"

Neyi? Hiç. Sesler, gölgeler, gayet sıradan ama diğerlerinin bilmediği, anlamadığı bir geçmiş. Gelinler anlamıyordu işte... Onlar aileden değildi.

Albert dinliyor, alçakgönüllü, neşeli bir sesle konuşuyordu:

"Evet, öyle Augustin, öyle."

Ne Alix'in ne Claire'in ne de Sabine'in tanıdığı insanlardan bahsediyorlardı. Kadınlar belli belirsiz bir fısıltı ve hemen ardından, aniden hiç duymadıkları bir isim

işitiyorlardı. Georges? Henriette? Arkadaşlar? Ebeveynler? Kadınlar birbirlerine daha da sokuluyorlardı. Yüreklerinin derinliklerinde, kayınvalidelerinin hastalığına ve muhtemel ölümüne karşı kayıtsız olduklarını gayet iyi biliyorlardı. Diğerlerinin acısından kendi paylarını almayı tutkuyla arzuluyorlardı ama onlar bunu usulca, bir köpeğin kendisini rahatsız eden tasmadan boynunu kurtarmasına benzeyen şu Demestre inadıyla reddediyorlardı. Şu anda sevdikleri adamların yanlarında olmasını, sadece onlara ait olmasını zalim ve aşktan titreyen bir açgözlülükle diliyorlardı. Onları teselli etmek, okşamak ve hepsinden öte, şu dünyada sadece karılarının, çocuklarının ve yuvalarının olduğunu, bunun onlar için her şeyin yerini tutmasını, her boşluğu doldurmasını, onlara sonsuza kadar yetmesi gerektiğini iyice hissettirmek istiyorlardı.

Hatta Sabine eşiğe kadar geldi.

"Gerçekten çok fazla ışık var. Anneyi yoruyor. Buraya gelin, salona gelin."

Ondan bir an önce kurtulmak telaşıyla, başlarıyla "hayır" dediler.

Mariette lambayı kapattı, şöminenin yakınındaki tek bir ampulü açık bıraktı. Böylece ortam tam da, ayın aydınlattığı göğe ilk kez, hem de o tatlı ve derin arzuyla bakılan yaşta, anneleri uyurken birlikte sabaha kadar oturdukları odasındaki sabahlamalarına benzemişti. Onları onulmaz bir yarayla damgalamış olan çocukluk değil, ergenlik, ilkgençlik, henüz uçarı olan ilk aşklardı... Sorumlulukların, görevlerin, kırklı yaşların iğrenç yüklerinin olmadığı zamanlardı.

"Nasıl da güzeldin!" dedi Alain safça.

Mariette üzüntüyle iç geçirdi.

"Evet, değil mi?"

"Hayatı fena ıskaladın, zavallı dostum," dedi Augus-

tin, tuhaf bir keder, garip bir öfkeyle, sanki kız kardeşinden çok kendi kendisine söylenir gibi.

Her biri düşünüyordu:

"Hayatımızı fena ıskaladık... Zaten sırf yaşayarak bile ıskalamaya devam ediyoruz." Ama hiçbir şey demediler. Arkadaşların, bir kadının o çok yorucu sözleri beklediği yerde kardeşler arasında bir sessizlik yeterdi, bir iç çekiş, yüze düşen bir gölge. Her biri bir diğeri için "Zavallı moruk!" diye düşündü, sonra hemen kendilerini düşündüler, ama mucize eseri kardeşler arasında kendisini düşünmek, insanı diğerlerinden uzaklaştırmıyordu.

"Hatırlıyor musun..."

Birbirlerine güvenle gülümsediler. "Kadınlarla," diye hayal etti Augustin, "güven ilişkisi mümkün değildir. Dolayısıyla bunları, anıları bile açgözlülükle dinlerler, erkeğin geçmişinin her bir kırıntısını toparlar, kendileriyle ilgili olup olmamasına göre ya benimser ya da ebediyen reddederler: 'Bu beni tanımadan önce miydi? Bu bizden sonra mıydı?'"

Gerisi yoktur. Erkeklerin hayatı, kadınların onları ele geçirdiği gün ve anda başlamalıdır.

III

Gece olağandışı bir ağırlıkla ilerliyordu. Anne uyuyor gibiydi. Artık başını kaldıracak takati kalmamıştı. Su içmek istemiş ama seslenmek, dudaklarını aralamak, suyu yutmak için çaba sarfetmek gerektiğini düşününce kendinde o gücü bulamamıştı. Vakit çok geçti. Gözlerini açtı ve lambanın ışığında karyolanın bakır parmaklıklarının parlayışını şaşkınlıkla izledi. Ağrı kesilmişti. Derin bir kayıtsızlık içindeydi. Hastalığından endişe etmiyordu, artık çocukları düşünmüyordu. Dinleniyordu. Gelinlerinin yüzünü ve talihsiz Alain'in hayatını unutmuştu.

Her bir eşyayı tek tek süzüyor ve sanki kaçan bir anıyı yakalamaya çalışıyormuş gibi hissediyordu kendini. Rahibe sıcak su torbalarını ısıttı ve kâfuru yağı ampullerini hazırladı.

Mariette gelinlere yardım etmeye gitti.

"Çok güçsüz..." dedi döndüğünde, titrek bir sesle.

Mariette'in yüzünden yaşlar süzülüyordu. Augustin içini çekti.

"Zavallı kız! Bu en çok da senin için zor olacak."

"Yalnızım!" diye mırıldandı Mariette.

"Evet," dedi Alain usulca, "ama biz hepimiz, ileride..."

"Beni nasılda anlıyor, hayvan! Beni hep kendimden bile iyi anladı," diye düşündü Augustin bir çeşit sevinç dolu öfkeyle.

"Benim Sabine'le bir sıkıntım yok," dedi Albert çekinerek, "ama çocuklar... Ah! Çocuklar..."

Sonunda hıncını, aşkını, öfkesini açık etmişti.

"Çocuklar... Onlar için tüm yapılanlar, onlara tüm verilenler ve karşılığında bir gün, ölmekteyken, orada olacakları ümidi; bizim gibi, bizim gibi... Üzgün evet, kederli evet, ama..."

Sustular. Annenin, karanlıkta zor seçilen yüzüne derin bir merhametle baktılar. İğneyi yerken inlemiş, iç çekmiş ve itiraz etmişti. Şimdi sakindi ve dikkatli eller lambayı oradan uzaklaştırmıştı.

"Evet," dedi Augustin, "çok da büyük mesele değil... Ama bu da böyle... Değil mi? Bu da böyle..."

"Sanırım artık pek sık görüşemeyeceğiz," deyiverdi Albert. "Yazık. Belirtmek isterim ki... Her şeye rağmen bizler kardeşiz... Birbirimizi severiz... Ara sıra görüşmemiz gerekir, ha?"

"Tabii ki, dostum, mutlaka dostum," dedi Augustin, neredeyse tatlı bir sesle. "Bu ne kadar üzücü, bakarsan,

aramızda nefrete sebep olabilecek bir şey yok. Bir aileyi, kardeşleri bir tarla ya da bir asma bahçesi için birbirine düşürecek şu derin nefretler kadar hiçbir şey birbirine bağlamaz. Bizim aramızda bu bile yok. Kala kala özel, kardeşlere dair bir öfke hissi kaldı. Albert'in iç çekişleri, senin keyifsizliğin, Alain."

"Dudaklarının şu dalgın ve alaycı kıpırdanışı, bende seni tokatlamak isteği uyandırıyor," dedi Alain.

İkisi de gülümsediler.

"Ama yine de," dedi Mariette, "ne kadar kenetlenmiştik, ne kadar dosttuk birbirimizle... Sonra aşk geldi ve her şey bitti."

"Bu aşktan ziyade," dedi Augustin, "evlilik. Anlık, müstesna ve gerçek bir önemi olmayan bir birlikten ibaret olan aşkta değil, karşı karşıya gelen iki insan grubunun şiddetli karşıtlığı evlilikte vardır daima. Biri galip çıkana dek çarpışan iki yabancı, düşman kan, ve bizim, zavallı Alain'ciğim, bizim sırtımız pek çabuk yere geldi..."

"Gülüyorsun," dedi Alain kısık sesle. "Tabii sen bilmezsin... Ama ya eşler birbirlerini sevmiyorlarsa?"

"Karın seni seviyor," dedi Albert.

"Ben onu sevmiyorum," dedi Alain, garip bir umutsuzlukla. "Bu benim suçum değil. Aşk aşkı doğurmuyor ya da en azından, ki en korkuncu da bu, aşkın ancak bir yanılsamasını, bir taklidini doğurabiliyor."

"Evet," dedi Augustin usulca, kendine rağmen konuşur gibi.

"Uyanmak ve yatağında, ilk anda kendine 'Ne işi var bunun burada?' diye sorduğun bir kadının uyumasına bakmak. Yıllarca bunu hissettim, yıllarca."

"Akşam," dedi Augustin, "eve dönmek düşüncesiyle benzersiz bir bezginlik hissetmek."

"Ancak ondan uzaktayken özgürce nefes alabilmek."

"Evet."

"Kendini zalim hissetmek, kendini yanlış, kötücül, riyakâr hissetmek ve elinden hiçbir şey gelmemesi. Dünyada kimseye bunları söyleyemezdim. Utanırdım. Ama siz beni anlamalısınız. Alix'le neden evlendiğimi hiç bilmiyorsunuz? Değil mi? Bir kadına âşıktım... Adının önemi yok. Öldü. Sen Augustin, sen Claire'le evlenmiştin. Alix sizinle yaşıyordu. Onu sık sık görüyordum. Beni seviyordu, biliyordum ve bu bende minnet dolu bir heyecan uyandırıyordu. Kendisini sevdirmek isteyen bir kadın; bu sakınılması gereken bir güçtür. Daima size dönük o yüz, o bakışın tedirginliği, öylesine sabit, öylesine keskin bir arzu... Bunun size verdiği sınırsız iktidar hissi. Bunların aşkın yerini tutabileceğini sandım."

"Tutar," dedi Albert.

"Bazen," diye mırıldandı Augustin.

"Evet ama o zaman da her ikisinin de durulması, ümitlerinin kırılması, sükûnete ermeleri ve geri çekilmeleri gerekir, sen ve karın gibi," deyiverdi Alain, Augustin'e dönerek. Augustin ürperdi ve bir şey demedi. "Ama ikisinden birinin hâlâ sevdiği, hâlâ acı çektiği ve diğerinin onun aşkını izlemekten başka bir şey yapamadığı yerde, ah! İşte cehennem orasıdır! Yıllardır tek düşündüğüm gitmek, tek hayalim onu terk etmek! Yıllardır, anlıyor musunuz? Bir tek onları, kızları sokağa bırakamam, benden başka kimseleri yok... Keşke onu mutlu edebilseydim ama ben uzakta olsam yüz kat, bin kat mutlu olacaktır. Ah! Keşke bana yardım edebilseniz, buna cesaret edebilseniz. Birlikte genç olduk... Ve kaderlerimiz de benzer. Benden intikam mı alacaksınız?"

"Alain," dedi Augustin, başını kaldırarak, "az önce yalan söyledin... O kadın ölmüş değil. Onun yanına mı gideceksin?"

"Evet. O evlendi. Ve kocası onu götürüyor. Onunla

yaşamak istiyorum, onunla yaşamalıyım. Sadece onunla mutluydum. Küskünlükten, umutsuzluktan evlendim Alix'le ama sonra onu tekrar buldum... Sekiz yıldan fazladır benim metresim. Eğer burada kalmam gerekirse, buna sebep olduğu için Alix'i asla affedemem. Hayatımız cehenneme döner. Sizler benim kardeşlerimsiniz. Beni her türlü görev duygusunun, her türlü ahlakın ötesinde seviyor olmalısınız. Biliyorum, bu sizden istediğim zalimce, çılgınca geliyor; kendisini hiçbir şeyle suçlayamayacağım bir kadını terk etmek, çocuklarımı terk etmek! Ama onlar bana yabancıysa ne yapabilirim? Ümitsizce onları sevmeye çalıştım, beceremedim. Diğeri... Diğerini seviyorum! Benden bir çocuğu var. Benim hayatım onunla. Düşünün... Sizden ricam... Biraz para Albert ve senden de Augustin, Claire'in suçlamalarını göğüslemek, Alix'in gözyaşlarına şahit olmak. Ama ya kalırsam, başımıza neler gelecek? Karım için de metresim için de benim için de mutsuzluk. Eğer benim fedakârlığım Alix'e mutluluk sağlayacak olsaydı belki boyun eğer, kabul ederdim ama kalırsam neler olacak? Yine bir sürü tantana, iğrenç, sefil kavgalar, o da ben de ıstırap çekeceğiz, dolayısıyla çocuklar da."

"Çocuklar," dedi Albert.

"Çocuklar mı? Bunu sen mi söylüyorsun! Senin çocukların sana ne verdiler, mutluluk namına, minnet, şefkat namına? Seninle mutlular mı? Sana ihtiyaçları olduğunu mu düşünüyorsun? Çocukların mutluluğunu sağlamaktan bahsediyorsun. Jean-Noël ve Josée için gerçekten hayırlı, gerçekten işe yarar ne yaptın? İsterdin, evet, tüm kalbimle inanıyorum. Ama onlar için ne yapabilirsin ki? Nasihatlerin mi? Dinlemezler. Tecrüben mi? Küçümserler. Dostluğun mu? Reddederler. Çocukların bana ihtiyacı yok. Anneleri var. Onu seviyorlar. Ona benziyorlar. Sekiz yıldır, Tanrı'ya 'bu gece son gece olsun' diye

tüm kalbimle dua etmeden uyuduğum bir gece olmadı. Çocukların büyümesini bekledim. Bir mucize bekledim. Hatta Alix'in ölümünün beni özgürleştirmesini bile bekledim. Eğer bu sekiz yıl boyunca dayandıysam bu sadece diğeri... O kadın... Fransa'da olduğu içindi. Paris'te değil. Fransa'da. Ara sıra beni görmeye geliyordu ve ben de onunla buluşmak ve çocuğu görmek için birkaç günlüğüne kaçıyordum. O, o çocuk bir başkasına ait ama onu seviyorum... Geceleri vagonlarda geçiriyordum. Çocuğa sarılıyordum. Ertesi gün geri dönüyordum."

"Kocasını terk etmek istemiyor mu?" diye sordu Mariette kısık sesle.

"İstemiyor. Para yüzünden. Hem onu seviyor da. Çocuğu seviyor. İçinden çıkılmaz bir durum bu."

"Kim bu?" diye sordu Mariette.

Beriki yanıt vermedi. Kardeşleri bir süre onun kim olduğunu tahmin etmeye çalıştılar ama her biri hayalinin yüz hatlarını ona bırakmayı tercih ederek, bir şey demediler.

Augustin ayağa kalktı, kapalı kapıya kadar ağır ağır yürüdü. Camın ardından, yan salondaki kadınları uzun uzun seyretti. Alain'in sözlerinin ışığı onun kendi hayatını aydınlatıyordu. Kardeşini açık bir küçümseme, öfke ve kardeşlik bağını oluşturan şu yegâne, neredeyse hayvani bağlılığın karışımıyla düşünüyordu. Ama insan kendi kanından değilse başka kim için, çok nadiren de olsa, "En azından o mutlu olsun... Kendim mutlu olmayı tercih ederdim ama ben olamıyorsam, bari o olsun..." diye hisseder ki...

Augustin, Alain'in yanına döndü.

"Senin şu yapmak istediğin çok aptalca, ufaklık... Ama ne fark eder! En azından, sen hayatını istediğin gibi yaşa!" diye fısıldadı.

Albert koca suratını endişeyle eğdi.

"Pişman olmayacaksın değil mi, ufaklık? Bize kabahat bulmayacaksın?"

"Hayır," dedi Alain boğuk bir sesle.

"Peki, ne istiyorsun?"

Alain başını kaldırdı, dudaklarından belli belirsiz bir iç çekiş döküldü.

"Gerçekten mi?" diye sordu.

"Bana ne yapmamı söylersen yapacağım," dedi Albert.

"Alix'le kendim konuşacağım," dedi Augustin.

Tekrar oturdular, karanlıkta birbirlerine sarıldılar. Her birinin yüreği yumuşamış, düşünüyorlardı: "Neticede, sahip olduğumuz tek şey bu... bu insan sıcaklığı."

Geç olmuştu. Gece ilerliyordu. Mariette, dışarıdaki yağmuru ve kendisini bekleyen, soğuk örtülerin arasında yalnız uyuyacağı yatağı düşünerek ürperdi.

Sessizlikle, yarı uyuklar halde sabahı beklediler.

Sonra Alain kendisini kanepeye bıraktı. Uzun bedeni bir anda zayıf ve çocuksu bir görüntüye büründü.

"Bana ihtiyacınız olursa seslenirsiniz," diye mırıldandı.

Neredeyse anında derin bir uykuya daldı. En başta içini çekti, hareketlendi, inledi ama az sonra uyku onu sakinleştirdi, dudaklarından o küçük, alaycı ve hazin gülümsemeyi sildi. Ara ara içlerinden biri uyanıyor, ayağa kalkıyor, parmak uçlarına basarak annenin yatağına yaklaşıyor, sanki rüyasında, içinde kendisine el uzatılamayan, yardım edilemeyen canlı bir insanın debelendiği karanlık bir suya doğru eğilirmiş gibi, bu hareketsiz yüzü izliyordu.

Seher vakti, anne nihayet hareketlenir gibi oldu.

Augustin usulca konuştu:

"Bilemiyorum... Bana iyiye gidiyormuş gibi geliyor."

Anne ilk başta onu tanımadı. Onu itti ve, "Çocuklar... Çocuklar nerede? Kim ilgileniyor çocuklarla?" de-

meye çalıştı. Rahibenin kendisine yaklaşmakta olduğunu gördü.

"Daha iyi hissediyor musunuz? Gücünüz biraz yerine geldi mi?"

Yaşlı kadının dudakları hareketlendi ama ağzından hiç ses çıkmadı. Yine de duymuştu. Bir müddet sonra anladı, hatırladı. Daha iyi mi? Hayata geri dönmüştü, susuzluğunu hissetti, ateşin kokusunu, yorganların sıcaklığını, ağırlığını, gözlerini acıtan ışığı. Acıyla yüzünü döndü.

Rahibe onun eline dokundu ve gülümsedi.

"İyiye gidiyor."

Albert onlara katıldı. Doktoru beklediler. Annenin hatları yavaş yavaş sükûnet ifadesini yitiriyordu; sükûnet ifadesinin yerini ani kasılmalar aldı, kavgacı ve şikâyetçi bir ses tonuyla seçilemeyen sözler mırıldandı; yanakları hâlâ kül gibi griydi ama daha rahat nefes alıyordu ve tüm gece boyunca odayı dolduran o korkunç hırıltı da sonunda kesiliyordu.

Augustin iki soğuk elini de annesinin alnına koydu; temas yumuşak ve sakinleştiriciydi. Yaşlı kadının gözlerinin üzerine düşen saç tutamlarını kenara çekerken kısık bir sesle konuştu:

"Eee, annecim... Daha iyi misin, canım?"

Kadın ona dudaklarıyla gülümsedi ama gözleri bulanık ve kaygılı, gölgelerle dolu kaldı.

"Evet..." diye fısıldadı belli belirsiz bir sesle.

Augustin, hareketsiz duran Albert'e döndü.

"Ya, dostum..."

Devamını getirmedi. Kardeşler birbirlerine baktılar ve aynı hareketi yaptılar; havayı yavaş yavaş, bir yudum soğuk su gibi içtiler ve telaşla başlarını çevirdiler. Bitmişti. Gece bitmişti. Anneleri daha iyiydi. Bir an için ilahî bir huzur kalplerini doldurdu.

Hemen ardından, yine yorgunluğu ve soğuğu hissettiler. Augustin gerindi, sinirle esnedi. Gri ışıkta, bu hasta odasının hazin dağınıklığını düşmanca bir hisle süzdüler.

Rahibe yeniden uykuya dalmıştı. Her biri, sırayla dudaklarını hastanın alnına değdirdi ve dışarı çıktılar.

Augustin uyumamış olduğunu, aç olduğunu hatırladı.

Albert derin bir iç çekişle konuştu:

"Ah! Aman Tanrım! Ne geceydi!"

"Eve mi dönüyorsun?"

"Evet. Geberdim. Banyo ve yatak."

"Kısmetlisin, hayvan!" dedi Augustin, belli belirsiz bir çabayla gülümseyerek.

Alain dinlenmiş gibiydi. Şu sert, örtüsüz kanepede uyumuştu; yüzü solgundu ama ışıklı ve huzurluydu.

"Benden daha genç," diye düşündü Augustin. "Aptal âşık!"

"Artık annemin uyuması gerek. Öğleden sonra yine geliriz."

Birlikte aşağı indiler. Augustin yorgunluktan sendeliyordu. Uzaklaşmakta olan Alain ve Albert'i eliyle selamladı ve bir taksiye bindi. Yağmur yağıyordu; aralık camlardan sert bir rüzgâr üfürüyordu. La Régence'da durdu ve koyu bir kahve içti, sonra tekrar taksiye binip ofisine gitti. Evine telefon etti. Claire dönmüştü ve halen uyuyordu. Derin bir üzüntünün usul usul içini kapladığını hissetti. Annesini düşündü, coşkuyla mırıldandı: "Şükürler olsun Tanrım!" Ama üzgündü. "En saf, en müşfik sevgileri meydana getiren o sonsuz bezginlik, öfke, iç sıkıntısı parçalarını kim utanmadan ve yalan söylemeden ölçebilir ki?" diye düşündü. O anki fiziksel yorgunluk, içsel hoşnutsuzluk halinde, annesinin iyileşmesinin kendisi için, yüreğindeki savunmasız bir köşenin daha da hassas, daha da ağrılı hale gelmesinden başka ne anlamı olabilirdi ki? "Neticede tekrar keyif alacak neyi var? Ya-

şam, ne güzel bir hediye! Onu ne bekliyor? Alain'in tüm şu tantanasına tahammül etmek... Ah! Sanırım eski insanların tarzında mutlu o, bizim sağlıklı olduğumuzu bilmekten, mutlu olduğumuzu zannetmekten mutlu. Zira bizim mutlu olduğumuzu zannediyor."

Bir düşünce onu çarptı: "Böyle kalamaz o... Onun yaşında, ağır bir hastalık iz bırakmadan geçmez. Zayıf düşecektir. Josephine'le tek başına yaşamaya devam edemez. En iyisi Mariette'in gelip onunla oturması olacaktır. En iyisi, en akıllıcası, en hesaplı olanı ve sanırım her ikisi için de en keyifli olanı bu. Evet, bu mükemmel olacak," dedi kendine, bir yatışma hissiyle. Aklına bir not aldı: "Akşam onlara bundan bahsedilecek." Evet, her şeyi en iyi şekilde ayarlamak, her şey iyi olsun, herkes mutlu olsun ve sonra da aileyi hatırlatan her şeyi olabildiğince uzun süre unutsun.

Öğleyin eve döndü. Claire odalarında oturmuş, saçını tarıyordu. Kadının uzattığı yanağına dudaklarını değdirdi.

"İyiye gidiyor, gerçekten iyiye mi gidiyor? İnanması zor... Ne kadar mutluyum, sevgilim!" dedi Claire yumuşak bir sesle.

"Bu sabah saat kaçta ayrıldınız oradan?" diye sordu Augustin.

"Dört civarı olmalı... Kapının ardından kanepede uyuyan Alain'i ve senin de uyuklar halini gördüm. Girmek istemedim. Ne zaman annene döneceksin?"

"Hemen yemekten sonra."

Telaşla ve neredeyse sessizlik içinde yemeklerini yediler. Augustin düşünüyordu: "Bu kırılgan huzurdan istifade edelim." Alain'in gidişi sırasında daha ne dramlar, ne kavgalar patlayacaktı! Söylenmesi gereken her şey, susulması gereken her şey... İnsan bu eğreti evlilik huzurunu nasıl da tembelce her şeyin üzerinde tutmayı bece-

riyor, garip! Kadınların suçlamalarını duymamak, gözyaşlarını görmemek için neleri feda edebiliyor! "Yaşamdan asla fazla bir şey istemedim," diye düşündü kendine yönelik tuhaf ve müşfik bir merhametle. "Ya da daha doğrusu herkes gibi istedim ama hiçbir şey ya da çok az şey elde edince onunla yetindim. Şu salak şişko Albert'in serveti, Alain'in hikâyesi, ya ben? Ya benim neyim var?"

"Ya Alain giderse, Alix ne yapar?" dedi sonra Augustin birden.

Birbirlerine iki eşin arasında aşkın bıraktığı tek hatıra, tek işaret olabilecek o kusursuz ve sessiz anlayışla baktılar.

"Bunu yapmayacaktır," diye mırıldandı Claire. "Ona izin vermezsin, değil mi?"

Augustin omuz silkti.

"Ona nasıl engel olabilirim ki? Ya Albert'den yardım isterse?"

"Albert mi? Kardeşini tanıyorsun. Bir merhamet anında her şeyi vaat edecek, ertesi gün ise İngiliz ya da Avustralya hisseleri durup düşünmesini gerektirince her şey üzerinize kalacaktır! Mariette'in boşanmasını hatırla, davayı... Tüm düşmanlarını... Kardeşlerin hep seni kurban etiler."

"Haklı," diye düşündü Augustin.

Cevap vermedi ve evden çıktı. Tekrar annesine gitti, orada bir saat kadar kaldı. Doktor uğramıştı; her türlü tehlike bertaraf edilmiş gibiydi. Nekahet uzun sürecekti.

Alain de bankalar kapandıktan sonra geldi. Kardeşleri gibi o da canlı ve içten bir ifadeyle konuşmaya başladı ve sonra sustu. Yaşlı kadın şikâyet ediyordu.

"Sevmiyorum bu doktoru. İki saniye kalbimi dinledi ve gitti. Ona soracak binlerce sorum vardı. Bacağım şişti. Kim buldu bu doktoru?"

"Bilmem. Augustin..."

"Ah! Daha doğrusu karısı, değil mi? Kesin karısıdır?"

Alain rastgele bir cevap verdi. Annesine bakıyor ve kavuşacağı kadını, terk edeceği kadını, çocuğu düşünüyordu. Daha bu sabah gideceğine, plantasyonun satın alınmasında kendi payına düşeni ödeyeceğine dair resmî taahhüde girmişti, ne var ki bu plantasyonun metresinin kocasına ait olduğunu kardeşlerine söylemeye cesaret edememişti. Tüm bunlar ne kadar da aşağılıktı, Tanrım! Ama o ne yapabilirdi ki? Sekiz yıldır sürüyordu bu. Kocası onu seviyor, gözü hiçbir şeyi görmüyor, ona güveniyordu. Çocuğa da bayılıyordu adam. Böyle mutluydu. Vicdan azabı, acı hatta kıskançlığın kendisi, tüm bunlar âşığın yani onun payına düşenlerdi.

"Eve dönmüyor musun?"

"Hayır, anne."

"Yemek yemiyor musun?"

"Hayır, anne?"

"Senin neyin var, yavrucuğum?"

"Hiç. Aç değilim, hepsi bu... Ayrıca Augustin ile Albert'i bekliyorum. Sekizde burada olacaklar."

"Ama Josephine sana yiyecek bir şeyler hazırlamaya gitti!"

"Hayır, anne, hayır!"

"Ne diyorsun? Bir şey duyamıyorum, anlamıyorum. Sağlığınla oynamamalısın. Oldum bittim hassastır senin bünyen."

Annesi konuşmaya devam etti, ama Alain onu zor duyuyordu, dikkatini toplamayı başaramıyordu. "Ruhun derinlikleri nasıl da zalim!" dedi kendine, ümitsizlikle. Eğildi, annesini yanağından öptü. Kadın heyecanla tekrarlıyordu.

"Rica ederim. Benim hatırım için. Ye. Haydi, ye."

Başka ne diyebilirdi ki? Önceleri bilgelik ve sevginin yegâne ifadesi olan, şimdiyse niteliksiz ve etkisiz hale

gelmiş anne sözleri: "Ye, uyu, ağlama..." Ağzından çıkan sadece bunlardı.

Alain susuyordu: Bir sigarayı parmaklarının arasına aldı, ağzına götürdü sonra hasta odasında içmemek gerektiğini hatırladı ve eli tekrar aşağıya düştü. Bekliyordu. Duvar saatinin yelkovanının ilerleyişini izliyordu. Kardeşlerini bekliyordu. Ona yardım edeceklerine söz vermişlerdi. Anlamış gibiydiler. "Ama bu dün geceydi," diye düşündü üzüntüyle. Ölümün yakınlığının ve endişesinin farklı, daha gösterişli kıldığı, garip ve zamanın dışında bir gece. Halbuki bu akşam diğer akşamlar gibi bir akşamdı; onların ve karılarının orada, sevilen, kendisini iyi kötü idare eden, iyileşecek olan bir yaşlı annenin çevresinde toplandıkları binlerce akşam gibi bir akşam. "Onlara güveniyorum," diye düşündü sıkıntıyla. "Çok çabuk, belki de, çok kolayca duyulmuş bir güven mi acaba?"

Plantasyonun satın alma işlemleri metresinin kocası tarafından, daha bu sabah, onun sözü üzerine adamın 100.000 Frank taahhüde girmesiyle sonuçlandırılmıştı, bir servet... Eğer kardeşleri ona yardım etmeyi reddederlerse, bu adamı bizzat kendisi batırmış olacaktı. Ya o? Sevdiği kadın... Kardeşleri onun bu geceden yola çıkacağını bilmiyorlardı. "Gidiyorum, gidiyorum, gidiyorum," diye tekrarladı zihninde, bir efsun gibi. "Sözlerini ister tutsunlar, ister tutmasınlar, onunla gidiyorum... Ve asla geri dönmeyeceğim, karımı asla bir daha görmeyeceğim... Yapamam... Artık dayanamıyorum... Elisabeth'i Marsilya'ya kadar takip edeceğim. Çocuğu bir kez daha göreceğim. Gemi kalkmadan önce onunla bir saat daha geçireceğim... Ve sonra gitmesini bekleyeceğim, akşama kadar bekleyeceğim. Sıcaklığı, kokusu odadan silinip gidene kadar bekleyeceğim. Akşama kadar bir mucize bekleyeceğim. Sonra..."

Gözlerini kapattı. Sonrası kolaydı: Bir revolver mer-

misi ya da daha iyisi bir bardak suda eritilmiş ilaç kapsülleri. Ölümden önce, huzurlu, rüyasız bir uykuyu tatmak. Öyle uzun zamandır huzurlu bir uyku uyumamıştı ki. Uykudayken, uyanıkken, daima iki kadının, Alix ile diğerinin imgeleri. Derin ve müşfik bir uykuda uyumak, ebediyete dek...

Hareketlendi. Küllük düştü. Titreyerek etrafına bakındı. Annesi! Onu böylece terk etmek... Nedir yani! Koparılması gereken bir bağ daha. Bunlardan ne çok vardı, her biri yüreğinin çevresine nasıl sıkı bağlanmıştı!

Kapının ardından kardeşlerinin seslerini duydu. Ayağa kalktı.

İçeri girdiler. Önce Albert, ardından da Augustin ve Claire. Annelerine sarıldılar.

"Kendini yormamalısın anne," dedi Claire.

Claire elinde bir kitapla salonda kaldı. Erkekler ve Mariette, dünkü gibi, özenle kapatılmış camlı kapının ardına, korunaklı yemek odasına yerleştiler.

"Sabine gelmedi mi?" diye sordu Mariette.

"Hayır. Yorgun. Uyuyor."

Augustin içini çekti:

"Ne yapacağız? Bir karara varmalıyız. Annem artık bakıcı istemiyor."

"Ama bu çılgınlık!" dedi Mariette onlara kaygıyla bakarak, bu iş için kendisini düşündüklerini anlamıştı.

"Annemi tanıyorsunuz, değil mi? Kendisinden üç gün süre istedim. Zaten bu bakıcı bir işe yaramıyor," diye mırıldandı Augustin sinirle. "Kim buldu onu?"

"Ben," dedi Albert.

"Paris'te başka bakıcılar da var," dedi Alain.

Ayakta, pencerenin önünde, perdenin kıvrımlarının arasındaydı. Yağmurun yağışını seyrediyordu.

"Bu söz konusu bile olamaz, bakın, tekrar ediyorum, annemi tanıyorsunuz. İyileşir iyileşmez, ne olursa olsun

bakıcıyı gönderecek. Hava kararır kararmaz uykuya dalan şu hizmetçiyle de tek başına kalamaz. Annemiz yaşlı. Hassas. Zaten uzun zamandır çocuklarından birisinin yanında olması gerekiyor. Daha acil müdahale gerektiren bir hastalık olduğunu düşünün, aniden gelecek bir kriz, ne bileyim? Ya da eksik tedavi görmüş basit bir nezle, yazın, hiçbirimiz burada yokken. Yalnız kalmamalı."

"Ben de aynı fikirdeyim," dedi Alain.

Annesinin karanlıkta zor seçilen yüzüne şefkatle baktı; sadece beyaz saçları lambanın ışığıyla aydınlanıyordu.

"Aynı fikirde misin?" diye mırıldandı Augustin. "Umurunda değil senin. Sen gidiyorsun..." diye geçiyordu içinden. Hafifçe omuz silkti. "Aklı başında her türlü canlının fikri bu olur ama nasıl ayarlamalı? Aklıma bir tek sen geldin, Mariette."

"Hayır," dedi Mariette alçak sesle. Kardeşlerine teker teker baktı. "Yapamam. Annemi tüm kalbimle seviyorum ama onunla yaşayamam. Yemin ederim. Ne ona bakabilirim ne de... Ben de varım sonuçta, benim de bir hayatım var, tıpkı sizinki gibi. Benim çok bir şeyim yok, sadece yalnız kalabileceğim iki oda."

"Yalnız mı?" dedi Albert.

Mariette cevap vermedi. Neden sonra yumuşak bir sesle konuştu.

"Sen Albert, bence sen annemin sorumluluğunu kolayca üstlenebilirsin. Sen zenginsin. Evinde gereğinden fazla yerin var."

"Ben mi?" dedi Albert keyifsiz bir sesle.

Annesini tabii ki de seve seve ağırlardı ama niye o, hep o oluyordu? Neticede Augustin de meteliğe kurşun atmıyordu, hali vakti yerindeydi. Karısının giyimi kuşamı Sabine'den bile iyiydi. En azından, o da annesiyle ilgilenmeyi teklif edebilirdi. Kimse elini taşın altına koy-

maz! Hep o, hep o... Üstelik, yaptığı hiçbir şey de beğenilmez... Bakıcıyı bile beğenmemişlerdi, zira kadını tutan oydu... Kardeşleri... Cesaret kırıcıydılar.

Mariette ağlıyordu.

"Haydi," dedi Augustin sıkıntıyla, ağlama. Bu dünyada kadınların gözyaşından daha çekilmez bir şey yok. Ne kadar da ödlekçe bir şey bu!"

"Belki de Alain gittiğinde, Alix ile çocuklar gelip buraya yerleşebilirler?" dedi Mariette alçak sesle.

"Hayır," dedi Alain.

"Neden?"

"Annem ile Alix birbirlerini sevmiyorlar."

"İnsan annemi nasıl sevmez?" dedi Mariette.

"Emin olun, mutsuz olurlar. Bu imkânsız. Ben her ikisini de düşünüyorum."

"Ne incelik!" diye homurdandı Albert.

"Dinleyin," dedi Alain usulca, "şimdi beni düşünmeniz gerekiyor. Dün söylediklerinizin, sözlerinizin..."

Augustin içini çekti.

"Sen bir dakika bekle, küçüğüm. Annemin meselesini halletmemiz gerekiyor. Bu da en az o kadar önemli, değil mi?"

"Vakit geç, çok geç oldu," dedi Alain kısık ve garip bir sesle. "Bu gece yola çıkmak istiyorum."

Şaşkınlıkla ona baktılar.

"Alain sen delirdin mi?"

Alain cevap vermedi. Yüzünü cama dayamıştı.

"Ama bu imkânsız!" dedi Augustin usulca. "Sen... Sanırım bizimle dalga geçiyorsun. Böylece gidivermek, temelli. Ya... Ya karın? Annem?"

"Evet. Karım. Annem. Bana diyeceklerinizin hepsini biliyorum. Ama diğeri, beni bekleyen, ümitsizliğe kapılan... Bugün gitmem gerek, hemen bu gece," dedi boğuk bir sesle. "Bana yardım edeceğinize söz vermiştiniz."

"Dinle," dedi Augustin bezgince, "her şey açık olsun ve her birimiz senin için ne yapabileceğimizi söyleyelim. Ben karına ayda 1.000 frank verebilirim. Ve emin ol ufaklık, bu benim için ciddi bir meblağ. Zaten şimdiden annemizin ve Mariette'in de neredeyse tüm yükünün üzerimizde olduğunu hatırlatmama gerek yok. Karımı soyamam. Geri kalanını da Albert üstlensin."

"Bunu bekliyordum," dedi Albert. "Niye ben, hep ben, sadece ben? Bu hiç adil değil! Benim zengin olduğumu tekrar edip duruyorsunuz ve sizin ise... Ama bu para benim değil! Çocuklarımın. Çocuklarımın hayatını güvenceye alması gereken bir sermayeye sahibim. Benim bir kızım var! Onun çeyizini yapmalıyım, geleceğini güvenceye almalıyım. Sizleri seviyorum, Alain'i de seviyorum, annemi de seviyorum ama çocuklar sizlerden önce gelmeli. Bu benim görevim. Alain kendininkini tanımamakta özgürdür! Kendimi hep siz ikiniz için feda ettim. Benimle alay ederdiniz, beni hantal, beceriksiz, salak, akılsız bulurdunuz ama benden yararlanmayı da iyi bilirdiniz! Babamız öldüğünde Mariette lehine mirastan feragat eden de ben olmadım mı?"

"Ben de," dedi Augustin. "Sanırım Demestrelerde kan bağı pek değerli."

"Mesele sadece karım değil," dedi Alain. "Şeyden... Bir arkadaştan borç alarak plantasyondan hissemi satın aldım ve 100.000 frank ödemem gerekiyor... Bana bu parayı, isteyeceğiniz her türlü teminat karşılığında avans olarak vermeniz gerekiyor."

Albert haykırdı:

"100.000 frank mı! Sen hayal mi görüyorsun? Hem de bu akşam mı, hemen mi? Sen... Evet, sen komiksin yahu!"

"Bana söz vermiştiniz..."

"Söz vermiştim ve sözümü tutmaya hazırım; karına

ve kızlarına aylık olarak belli bir miktar para bağlayacağım, tabii bunun Augustin'le mutlak eşit koşullarda gerçekleşmesi şartıyla: Bu bir onur meselesi, prensip meselesi! Geri kalanı için şimdilik hiçbir şey yapamam. Benim yalnız olmadığımı unutuyorsun, bir karım var benim! Para karıma ait. Onunla konuşmam, rızasını almam, onu soyup soğana çevirmeden sana bu parayı nereden bulup buluşturacağıma bakmam gerekir. Senin için bile olsa, sana hoş gözükmek için bile olsa, zararına satamayacağımız hisseleri var onun. Eğer bana inanmıyorsan git, Sabine'i bul ve..."

"Sabine'den para dilenecek değilim! Ben senden istiyorum, kardeşimden, bir yabancıdan değil!"

"Bağırma. Delirdin mi?" dedi Albert öfkeyle.

Augustin onları susturmak için elini uzattı.

"Alain, Mariette'in ve annemizin yükünün üzerimizde olduğunu unutma. Sana vereceğimiz, karına vereceğimiz her kuruş, aynı zamanda zaten hayli mütevazı olan onların payından kesilmiş olacaktır. Alain? Dinlemiyor musun? Bu da mı senin için fark etmiyor? Her şeyi yağmalamaya, her şeyi terk etmeye ve her şeyi kaprisin uğruna feda etmeye hazır mısın?"

"Savunduğum kendi hayatım," dedi Alain boğuk bir sesle.

"Abartma. Halen yirmi yaşında bir çocuğun kafasındasın. Yaşın yirmiyi geçti. Artık, bir yaştan sonra hayatı ıskaladığını, yaptıklarının telafisi olmadığını kabul etmelisin. Alix'le mutsuz musun? Ya ben? Benim mutlu olduğumu mu sanıyorsun? Yine de sesimi çıkartmıyorum. Şikâyet etmiyorum. Hayatıma katlanıyorum. Onu bu hale getiren benim. Ve de sensin... Beni örnek al."

"Sana yemin ederim ki," dedi Albert, "ve Tanrı da şahidimdir ki seni ölümden ya da sefaletten veya onursuzluktan kurtarmak için sahip olduğum her şeyi veri-

rim, ama sen kendi mutsuzluğuna, karının mutsuzluğuna, zavallı küçük kızlarının ve annenin mutsuzluğuna sebep olmak için neyimiz var neyimiz yok istiyorsun bizden..."

"Sana yardım etmeye hazırız," dedi Augustin kısık sesle, "ancak aklın ve de edep sınırları dahilinde. Zira halen meselenin bir boyutunu unutuyorsun: Karım ile Alix kardeşler. Senin tarafını açıktan tutamam. Böylesi can sıkıcı bir durumu ancak zaman ve sabır çözebilir."

"Şimdi anlıyorum," diye mırıldandı Alain acı veren bir aşağılanma hissiyle.

Kardeşlerinin karşısında ağlamıştı. Yardım etmeleri için yalvarmıştı. Üstü kapalı olarak onlara güvenmişti, eskisi gibi, ama hepsi boşunaydı. Nasıl da hemencecik kendilerini toparlamışlardı! Her biri nasıl da şiddetle kendi menfaatini savunuyordu! Şimdi yalnızlığı daha da acı, daha da boğucuydu, zayıflığı ise çaresiz...

"Geç oldu," dedi bir daha. "Eğer rıza gösteriyorsanız, söyleyin. Reddediyorsanız da söyleyin. Bekleyemem."

"Reddetmiyoruz. Daha fazlasını yapamayız."

"İyi," dedi Alain.

Kalktı ve kapıya doğru ilerledi. Augustin yolunu kesti.

"Nereye gidiyorsun?"

"Eve dönüyorum. Nereye gideyim?"

"Eh!.. İyi! İyi geceler," dedi Augustin yorgun ve keyifsiz bir sesle. "Uyuyabildiğin için şanslısın. Benimse doktoru beklemem gerek. Anneye iyi akşamlar dilemeyecek misin?"

"Uyuyor," dedi Alain kısık sesle. "İyi akşamlar!"

Gitti. Halbuki annesi uyanıktı ve kavganın boğuk yankısını dinliyordu. Önce Alain'in uzaklaşan adımlarını duydu, hemen sonra da yanı başında Augustin'in ve Albert'inkileri. Odaya parmaklarının ucunda girdiler.

"İyi akşamlar, anne. Her şeyin tamam mı, anne?"

"Ne oldu yavrularım? Neden bahsediyordunuz? Alain ne istiyordu?"

"Yok bir şey, anne,! Haydi... Heyecanlanma sen."

"Albert sen öfkeli misin? Augustin, ya sen?"

"Öfke mi? Bu da nereden çıktı, anne! Sen uyu, yat yine. Doktoru bekliyoruz."

Doktor geldi ve içlerini iyice rahatlattı. Anneleri daha iyiydi, iyileşecekti. Hepsi gittiğinde şişko Josephine geldi.

"Matmazel bu akşam daha iyi mi? Matmazel artık endişelenmiyor, değil mi?"

Anne cevap vermedi. Gözlerini kapattı, bomboş dairenin sessizliğini dinledi, gece için koyu kahvesini hazırlayan bekçinin ağır adımlarını, uzun yalnız geceyi... Kendi hastalığından endişe etmiyordu. İyileştiğinin farkındaydı.

NAMUSLU ADAM

Bir köy kahvesinde, adamlar tarot falı açıyorlardı. Paskalya pazarıydı. Şişman, kırmızı suratı, bayramlıkları, kaygan döşeme taşlarının üzerinde gıcırdayan yeni pabuçlarıyla her yeni gelen için kapı açıldığında, onunla birlikte baharın soğuk nefesi, –Morvan Dağları'ndan gelen şu ısıran rüzgârın bir esintisi– ve yağmurun altındaki leylakların kokusu da onunla birlikte içeri doluyordu. Ön taraftaki pencereler, bir yanda gri sokağa, diğer yanda da körpe, ıslak çiçeklerle dolu küçük bir bahçeye bakıyordu; asık suratlı göğün altında, küçük beyaz bir erik ağacı titreşiyordu. Alçak tavanlı evlerde, mutfaklarda kadınlar ciyaklamaya başlamıştı bile; ayinden dönmüşlerdi, çorba ateşin üzerinde kaynıyordu. Tavada cızırdamakta olan tereyağının sesini bastırabilmek için bağıra bağıra konuşuyorlardı; erkeklerin yemeği hazırdı. Oysa onlar, eve dönmekte acele etmiyorlardı; Voyageurs Oteli'nde, kimi kazananı kesin olmayan bir el oyunun sonu hakkında tartışıyor, kimi kazancını sayıyor ve son bir şişe kırmızı şarap ısmarlanıyordu. Dirsekler masaya dayanmış, pipoların yoğun dumanlarını içlerine çekerek, kâğıtlar önlerine atılmış olduğu halde, bardaklarını, çatlaklarının içine toprağın çizgiler halinde işlediği sert ellerinde ağır ağır döndürerek tatillerinin tadını çıkartıyorlardı.

Aralarında birkaç burjuva da vardı; noter, vergi tahsildarı, icra memuru ama zengin çiftlik sahipleri ile hayvan satıcıları çoğunluktaydı.

Esirgeme kurumunun küçük kızları da kiliseden çıkardı bu saatte. Yaşlı kadınlar, ellerinde tefleriyle, çiftliklere doğru ilerliyordu, inekler sürülüyor, hava süt kokuyordu. Güneş bir an için yüzünü gösterip yağmurun içinden parıldadı, salondaki tozun arasından parıldayarak bilardo masasının üzerinde altın bir sütun oluşturdu. Çanlar çalıyordu. En yaşlılardan, en saygınlardan, kahvelere takılmayıp pazarları evlerinde geçiren ya da akşam ayinlerinde karılarına eşlik edenlerden birkaç adam, küçük, ihtiyatlı adımlarla evlerinden çıkıyorlardı. Eski ilkokul öğretmeni geçti, sonra doktor, ardından da memleketin büyük mülk sahiplerinden olan Mösyö Mitaine, ki hakkında saygıyla konuşurlardı: "Onun dünyalığı tamamdır... Hiçbir eksiği yoktur, haydi!"

Nehrin kıyısında büyük beyaz bir evi ve üç verimli arazisi vardı.

Noter sonunda iskambil kartlarını bırakmaya karar vermişti ama şapkası başında, göbeği önde, purosu ağzında, yağmurlu günün sonunda yüzünde böylesine canlı ve sıcak bir güneş ışınını hissetmekten hoşnut, kapının eşiğinde oyalanıyordu. Noterin pembe ve tombul yanakları, zeytinyağında yüzen zeytinler gibi parlayan küçük siyah gözleri vardı. Mösyö Mitaine'i samimiyetle selamladı; beriki durmadan onu eliyle selamladı.

"Birazdan görüşürüz."

Uzaklaştığında, arkadaşları Üstat Cénard'ı sorguya çektiler.

"Mösyö Mitaine'le bir işiniz mi var?"

Noterin dolgun, taze dudaklarında ne evet ne de hayır diyen kararsız bir gülümseme belirdi ve devamında meslek icabı ketum olması gerektiğini hatırlatmak için

somurttu, adamlar da ısrar etmediler. Ertesi gün gerçekleşecek olan fuardan bahsettiler. Bu arada Mösyö Mitaine yoluna devam ediyor, selamları ciddiyetle alıyordu. Yaşlı ve zayıftı, tepeden tırnağa grilere bürünmüş, yüzü saygın ve soluk, büyük burnu sivri ve parlaktı. Nazik bakışları, bir dinginlik, saflık ve yalnızlık çeken bazı yaşlılara mahsus o çekingen utangaçlıkla, belli belirsiz mesafeli havasıyla insanlarla buluşuyordu. Yaşlı ya da mutsuz veya hasta adamlar, ya derilerini aşındıran ve hatlarını derinlemesine oyan bir aside ya da etlerini kremada pişirilmiş balık misali gevşek ve yumuşak kılan bir süt banyosuna yatırılmış gibi olurlar. Yaşlı Mitaine bu ikinci gruptandı; ağır ağır yürüyordu, kendisine hitap edildiğinde, konuşmaya başlamadan önce floş eldivenli eliyle ağzını örterek hafifçe öksürüyordu; sesi cılız ama netti. Ahali nezdinde itibarı sağlamdı. "O adil bir adam. Herkese hakkını verir," derlerdi onun için. "Bir yabancıydı" o. Douai'li bir dantel imalatçısının oğluydu, ömrünün yarısını orada geçirmişti. 1914 Savaşı'ndan sonra ayrılmıştı oradan. Mirasla zengin olmuştu, yirmi yıldır bu köyde oturuyordu, evi ve arazileri kendisinden önce o köyün yerlisi olan bir teyzesinin mülküydü. Yine de ona alışmaları için beş-altı yıl gerekmişti ve bu süre zarfında dışlanmaktan, yalnızlıktan payına düşeni almıştı. Tüm yeni gelenlere uygulanan üstü kapalı yasağını kaldırdıklarında ise, bu kez o davetleri reddetmiş, hiç arkadaş edinmemişti. Ama nefret etmezlerdi ondan. Bilakis. Evinde kalmayı genç doktorun evindeki iskambil partilerine, belediye başkanının av partilerine tercih etmesi bir ciddiyet işareti, saygıya davet eden bir karakter özelliğiydi. Mösyö Mitaine yaşlı bir hanımefendi olan kız kardeşiyle birlikte yaşardı. Mösyö Mitaine uzun zamandır duldu. Tek oğlu yıllar önce Dijon'a yerleşmişti. Daha öncesinde de Nevers'de bir lisede yatılı okuyan, sonra da üniversiteye

Paris'e giden bu çocuğu köylüler pek tanımazdı. Babasının onu önce komşu şehirdeki noterde bir işe sokmak istediğini, ama sonra fikrini değiştirdiğini söylerlerdi. "Dijon daha makul, düşünün bir," derlerdi, "Mösyö Mitaine oğlu için en iyisini istedi."

Üstat Cénard yaşlı adamın, daha önce hiç görmediği evine girerken hafif bir merak hissine kapıldı. Bir zamandır Mitainelere doktor sıkça çağrılır olmuştu; yaşlı adam hasta ve zayıf düşmüş görünüyordu. Üstat Cénard konunun bir vasiyetname olduğunu düşünüyor ve er geç ilgilenmesi gerekecek mirasın miktarını zihninde canlandırmaya çalışıyordu. Birinci İmparatorluk döneminden kalma asık yüzlü gri binayı, yüksek duvarların koruduğu büyük bahçeyi göz kararı tarttı; Mösyö Mitaine şehrin içinde oturduğu halde, gelip geçenlere kapalı panjurlar ve kilitli bir kapının görüntüsünden başka bir şey sunmazdı. Zira evin bu bölümü kullanılmıyordu ve orayı kiraya vermeyi de reddediyordu. Kendisi ise kız kardeşiyle birlikte zemin katın buz gibi odalarında yaşıyordu. Üstat Cénard rastgele bir kapıyı çaldı ve kendisini geniş mutfakta buldu. Yaşlı Matmazel Mitaine yalnızdı ve sobanın yanında ısınıyordu. Beyaz, kıvırcık saçları ortadan ayrılmış, narin ve ağırbaşlı biriydi ve tıpkı ağabeyi gibi onda da ürkek bir masumiyet edası vardı ama yine de titreyerek bir köşeye büzülmüş ve sanki "Bu sakarlar yine patilerime basacaklar. Böyle şeyler de hep benim başıma gelir," diye düşünen yaşlı bir kedi gibi biraz da huysuzdu. Üstat Cénard'a ağabeyinin eve dönünce şekerleme yaptığını ve onu uyandırmaya cesaret edemediğini çünkü sarsarak uyandırdıklarında çok sancılı kalp çarpıntılarına tutulduğunu ama bu kısa siestalarının asla çeyrek saatten, yarım saatten uzun sürmediğini, birazdan kesinlikle onun kendisini çağırdığını duyacağını söyledi. Tığıyla duvar saatini gösterdi.

"Beş dakikaya kadar Üstat Cénard," dedi kadın ve sonra içini çekti. "Onu çok çökmüş, çok yorgun görüyorum. Pek vakti kalmadığını takmış kafasına. Vasiyetnamesi için size danışmak istiyor."

"Bu iyi bir tedbir olacaktır," dedi Üstat Cénard.

Sonra söylediğinin çok da... Kızardı, öksürdü. "Kimse vasiyetini hazırladı diye ölmemiştir," diye toparladı cesaret verici bir tonla. "Daha bir ay olmadı; Nevers'e, bir hastanın vasiyetini yazdırmak istediği bir kliniğe çağrıldım. Mucize kabilinden bir şeydi; neredeyse hemencecik iyileşti adam. Sevgili ağabeyinizin sadece bir çocuğu var, değil mi?"

"Bir tek oğlan," dedi Matmazel Mitaine. Mendilini gözlerine götürdü ve aniden ağlamaya başladı.

Nasıl bir tavır takınacağını bilemeyen noter önce kısık sesle, husursuzca güldü ve ardından daha da kızardı.

"Niyeti," dedi Matmazel Mitaine, gözyaşlarını silerek, "onu servetinin bir kısmından mahrum etmek, zavallı çocuğa sadece kanunun başkalarına vermesini men ettiği kısmı bırakmak."

"Kanuni mahfuz hissesi," diye mırıldandı noter gayriihtiyarı.

"Kalanını da bana bırakacak."

"Size sevgisi büyük."

"Bu bana bahşettiği, tabii ki sevginin büyük bir kanıtı ve biraz da para, zavallı babamızın dediği gibi alması her zaman güzeldir, peki ama ya yeğenim ne düşünür? Benim entrikacı biri olduğumu sanacak. Benimle arası açılacak. Öylesine uzlaşmaz bir karakteri vardır ki! Babasına hayrandır. Zaten daha şimdiden, şu talihsiz çelik kasa meselesinden sonra yangına körükle gitmiş olmakla suçluyor beni. Neticede, Üstat Cénard, görüyorsunuz ki perişanım, cidden perişanım. Ağabeyim bana bir hatıra bıraksın, mesela bu evin kullanım hakkını ya da mobil-

yanın bir kısmını, fazlasında gözüm yok, fazlası göz çıkarır. Benim yaşımda, insanın ihtiyaçları da mütevazı oluyor. Midem kuş kadar; akşam yemeğim bir kâse sütten ibaret. Bana gereken şefkat," diye mırıldandı kadın ve kurumuş olan gözyaşları yeniden yanaklarından süzülmeye başladı.

"Yeğeniniz beyefendiden başka akrabanız yok mu?"

"Yok, kimse yok. Ağabeyimle ben çok genç yaşta öksüz kaldık. Babama gelince, ölenin ardından kötü konuşacak değilim ama zor bir adamdı, hem de çok zor, hele ki ağabeyim elimden tutmamış olaydı... Yeğenime kendi oğlum gibi bağlıyım ben. Héloïse halasıyım ben onun... Üstat Cénard, beni öyle severdi ki ama şimdi, onu bizzat soyup soğana çeviren ben olacağım... Hele ki mutsuz olduğu şu sırada; parasız pulsuz, müzmin hasta bir kadınla evlendi ve iki de küçük çocuğu var."

"İleride sizden de yine ona intikal edecektir, hem miras elinize geçer geçmez onun yardımına koşabilirsiniz."

Yaşlı kız Üstad Cénard'a doğru eğildi ve kulağına fısıldadı:

"Hepsini kaydı hayat şartıyla irada bağlamak istiyor."

"Ona bakarız, bakarız," dedi noter. "Siz şimdilik endişe etmeyin, Matmazel. Mösyö Mitaine yaşlı, yorgun ama hemen yarın da ölecek değil ve bir vasiyetname de kabili rücudur. Herhalde oğlu onu üzmüş olmalı? Mesele evliliği mi?"

"Hayır, hayır, kasa meselesinden bu."

"Ah, o mesele..."

"Evet. Ağabeyimin kasasından 200.000 frank kayboldu ve o da zavallı küçük Gérard'ı suçladı. Halbuki çocuk evde yalnız değildi. Tatillerini bizde geçiren bir arkadaşı da buradaydı ve o çocuğun hayatı da... Parisli

bir kötü kadınla birlikteydi, bana dediklerine göre; sahnelere çıkmış biriyle. İki hafta sonra ortadan kaybolmak için her şeyi ayarlamıştı, hain herif! Yeğenimin ise bir tek kusuru vardı; bu ikisiyle çok sıkı fıkı olmak ve Dijon'a ve Nevers'e küçük seyahatler yapıp onlarla birlikte iki kadeh içmek, bir de cumartesileri şehirde sinemaya gitmek! Ama neticede çocukçağız sıkılıyordu! Yirmi iki yaşındaydı. Bana sorarsanız parayı çalan şu Parisli. Bizim çocuk masum. Ama babası buna asla inanmadı. Ufaklığı hırsızlıkla itham ederek ölümle tehdit etti, zavallı ağabeyimin içini kemiren, onu öldüren de bu. Istırabı bu. Gérard, onun bu dünyadaki her şeyi. Ama şimdi onu mirasından düşürüyor."

"Bu bir yanlış anlaşılma. Hayli üzücü," dedi noter. Sobanın tatlı sıcaklığı ve Voyageurs Oteli'nde devirdiği küçük, taze şarap kadehleri onu latif bir uyuşukluğa sürüklüyordu.

Hikâyesini sürdüren ya da daha doğrusu, neredeyse kelimeleri bile değiştirmeden baştan alan yaşlı kızı karmakarışık bir hayal âleminde dinledi. Monoton ve kırılgan cılız sesi öylesine tatlı akıyordu ki, Üstat Cénard birkaç dakika sonra artık onu duymaz oldu. Duvarda büyük bir saat işliyordu; uzunca bir süre homurdandıktan, üfürdükten ve hırıldadıktan sonra buçuk saati vurdu. Mösyö Mitaine seslendi:

"Héloïse... Üstat Cénard orada mı?"

Noter müşterisinin karşısına çıktı. Mösyö Mitaine yatağında dinleniyordu ama ayağa kaklı ve ziyaretçisini karşıladı. Onu bir bayram günü rahatsız ettiği için özür diledi, ama en kısa sürede halletmek istediği bir iş için kendisine danışmak istemişti.

"Haftanın ilk günlerinde," dedi, "acil, çok acil, vasiyetnamem söz konusu."

"Ah, bu o kadar da acil değil," diye itiraz etti Üstat

Cénard gülümseyerek. Gülümsediğinde şişman, kıllı yanaklarında çukurlar oluşuyordu. "Henüz o safhada değilsiniz.

Böyle durumlarda, hatta kendisini çağıran, oraya vardığında açıkça can çekişiyor olsa bile, daima kullandığı bir cümleydi bu. Mösyö Mitaine cevap vermedi, bir kâğıdı kendisine doğru çekerek eline aldı, titrek ellerinin arasında tutarak usulca okudu:

"Hukuken şekle uygun olup olmadığını söylersiniz. Ben size sadece özünü veriyorum: 'Bu benim vasiyetnamem. 1938 senesinin bu Paskalya pazarında düzenlenmiştir. Ben, aşağıda imzası olan, sağlıklı ve mümeyyiz olarak..."

"Müsaadenizle..."

"Evet, evet, bekleyin," dedi Mösyö Mitaine, bir anda hummalı bir telaşa ve endişeye kapılmış gibiydi. "Sadece özünü veriyorum size. 'Aşağıda imzası olan ben... Charrue Sokağı No: 2 Dijon adresinde ikâmet eden oğlum Gérard Mitaine'e, servetimin, sadece kanunun bana arzum doğrultusunda tasarruf etmeyi yasakladığı kısmını bırakmak istediğimi beyan ederim, çünkü oğlum Gérard beni ağır ölçüde ihmal etmiştir.' Kendisine gösterdiğim büyük şefkate..." "Sonsuz bir şefkat," dedi Mösyö Mitaine daha kısık bir sesle, kâğıdın elinden kaymasına izin vererek ve uykusuzluk, ateş ya da ağlamaktan kızarmış gözlerini notere kaldırarak, "ve bazen kendimi suçladığım hoşgörüme tam bir nankörlükle karşılık verdi. Beni soydu. Başkente yapmam gereken kısa bir seyahatten istifade, ki bu hayati tehlikesi olan bir ameliyat geçirmek içindi, kendisine kasamın anahtarını bırakmak zafiyetini göstermiş olmamdan yararlanıp kasamı açtı ve orada bulunan banknot halindeki 200.000 frankı yürüttü. Bunu hak etmiyordum. Ben bunu hak etmiyordum. Ona sadece iyi örnek oldum ben. Ona asla kötü davran-

madım hatta sert bile davranmadım. Hiçbir şeyden eksik kalmadı, ne okulundan ne keyfinden. Bunu niye yaptı? Neden?"

Artık Üstat Cénard'la konuşmuyordu; uzun zamandır kalbinin derinliklerinde şekillenmiş ve cevabını asla bulmadığı bir soruyu tekrarlıyor gibiydi.

Noter sıkıntıyla konuştu:

"Kötü ilişkilerin sonucu, şüphesiz. Ama hırsızlık sırasında evde... Sanki, bir yabancı da olduğu kulağıma çalınmış gibi?"

"Hayır, hayır, bunu ancak oğlum yapmış olabilir, maalesef! Bundan eminim."

"Demek kanıtlarınız var, öyle mi?"

"Bir yabancı beni soymaya korkar. O ise, kanun çocuklarla ebeveyn arasında hırsızlığı tanımadığından, hiçbir risk almış olmuyordu."

"Ama Mösyö Mitaine, bu bir kanıt değildir."

"Bir baba yanılmaz. İtiraftan daha beter sözler, bakışlar, kızarmalar vardır, Üstat Cénard. Zavallı kardeşim de Gérard'ın masum olduğunu söylüyor ama o da sizin gibi, beni teselli etmek için yapıyor bunu."

"Ne, ben mi?" dedi Üstat Cénard dudağını ihtiyatla bükerek ve şişko kollarını kaldırmak suretiyle kendisinin bu mesele hakkında bir görüşünün olmadığını belirterek. "Ama," diye devam etti bir an düşündükten sonra, "neden oğlunuzla aranızdaki ee... ihtilafın mahiyetini belirtmekte ısrar ediyorsunuz? Vasiyetin kendisi açık. Mirasın bir kısmından mahrum edildiğini öğrendiğinde, sizi üzdüğünü gayet iyi anlayacaktır."

"Hayır, hayır, açık seçik ifade etmek istiyorum. Sonradan, onun oğulları da, beni diğerlerinin yargıladığı gibi yargılamasın..."

Duraksadı.

"Torunlarımı bana karşı dolduracaktır."

"Onları da mahrum bırakmış oluyorsunuz."

"Onları hiç görmedim ben! Tanımıyorum. Oğlum evlenirken bana danışmadı. Zaten büyüdükçe, Gérard'ın modeli olacak o çocuklara karşı hiçbir sempati beslemiyorum. Kanun bu, anlıyor musunuz, bunu şimdi anlıyorum, Tanrı'nın kanunu bu. Babana ve anana hürmet edeceksin. Gérard'ın çocuklarının akıbetini ise şimdiden görebiliyorum!" diye bağırdı yaşlı adam aniden boğuk ve garip bir sesle, bir yandan da solgun yanaklarına kan hücum etti. "Daha şimdiden, yirmi yıl sonra babalarının evine girerken, dolapları açarken, kasaları karıştırırken, hırsızlık yaparken, kendi hesaplarını kendileri görürken, daha babaları ölmeden mirasını pay ederken görebiliyorum onları! Bir nesilden ötekine hiçbir şey değişmez, her şey tekrar eder kendini."

Mösyö Mitaine bir an dalıp gittikten sonra diyeceklerini kısaca toparladı:

"Sizden rica ediyorum Üstat Cénard, şu kısa notu alınız. İnceleyiniz! Üzerinde düşününüz ve evrakı hazırlayınız ki, her şey bu hafta içinde hallolsun. Çok yoruldum. Hepsi bittiğinde daha iyi dinlenebileceğim."

"Salıdan tezi yok, arzu ederseniz."

Tarihi belirlediler. Üstat Cénard çıktı. Bu ziyaret onu çökertmişti, sebebini de bilemiyordu. Eve dönmeden önce bir kez daha Voyageurs Oteli'ne uğradı ve iki büyük kadeh Beaujolais şarabı içti. Yavaş yavaş hayata yeniden gülümsemeye başladı; akşama turna balığı yiyecekti, usta bir aşçısı vardı.

Bu sırada Mösyö Mitaine vasiyetnameyi dikkatlice masasının çekmecelerinden birine yerleştirmişti. Düzen adamıydı o. Evrakları etiketli, renkli dosyalarda sınıflandırılmıştı; "Vergiler", "Mülkler", "Şahsi Evrak". Bu sonuncusu, Gérard'ın fotoğraflarını ve ilk kompozisyon ödevini içeriyordu: "Bir ilkbahar gününü tasvir ediniz." Yaşlı

adam fotoğrafları bir bir eline aldı: Gérard on sekiz yaşında, Paris'te, sarı, civciv tüyü renginde ve bir sene sonra kestirdiği küçük bıyığıyla. Gérard on iki yaşında, ilk komünyonu sırasında. Gérard beş yaşında, kendisine uzun gelen pantolonu ve tıraşlı kafasıyla; anasız bir çocuğun hazin ve bakımsız havası; zavallı kadın yeni ölmüştü. 1918 yılıydı. O zamanlar halen Douai'de oturuyorlardı. Evladına bakmak ve onu yine mutlu etmek için ne mümkünse yapmıştı, ama buna rağmen o zamandan beri aldığı karşılık meydandaydı! İnsanlar geçmişi anlar halinde hatırlar, hızla geçip giden ve yerini gündelik kaygılara ve işlere bırakan melankoli esintileri halinde. Ama Mösyö Mitaine'in yaşında, geçmişin kendisi hayat olur. Bazen hüzünlü ve çok acı da olsa, gözünde sürekli geçmişi canlandırıyordu; böylesi yine de şimdiki zamandan, bu yalnızlıktan, büyük mutfaktaki duvar saatinin sesinden, Héloïse'in örgü şişlerinin şıkırtısından, sobadaki ateşin küçük kesik çıtırtılarından daha iyiydi.

Mösyö Mitaine doğma büyüme Douai'liydi. Babası sert, açgözlü ve görgüsüz bir adamdı. Joseph Mitaine'in kendisi de onu döven, karısını bir hizmetçiyle ve fabrika işçileriyle aldatan, kaba saba, kibirli, namussuz bu adamdan çocukluğundan beri, içgüdüsel olarak nefret etmişti. İyi huylu, nazik, dürüst ve terbiyeli bir çocuk olmuştu o. Lisede örnek öğrenciydi, öğretmenlerinin gözdesiydi ve halen, yetmiş dört yaşında bile zaman zaman, arkadaşlarının kendisine ağırbaşlılığının bedelini nasıl ödettiğini sıkıntıdan ürpererek hatırladığı oluyordu. Zavallı Joseph, hiçbir zaman mutlu olamamıştı! Derin bir yaşlılık hüznüyle başını eğdi; hayatının umarsızca sonuna yaklaştığı ve kendisininkinin kötü geçtiği görülüyordu. Çekingen olduğu için, dayak yemek kadar dayak atmaktan da dehşete düştüğü için, kaba saba konuşmadığı için ve gizli gizli sigara içmeyi reddettiği için alay ederlerdi onunla.

Dünyada namuslu insanlara mahsus ne kadar tatmin varsa yaşamıştı – iç huzuru, özsaygı ve diğerleri, evet, tüm bu tatminleri... Geri kalanı ise... Küçükken kendisine kötü davranmışlardı, yetişkin olduğunda da kandırmış, soyup soğana çevirmişlerdi. Çok gençken babası tarafından evlendirilmiş, on aya kalmadan boynuzlanmıştı. Karısı bir memurla kaçmıştı. Babasıyla birlikte çalışmak istememişti; küçük bir kurdele atölyesi vardı, işleri kötüydü. Tutumluydu, namusluydu, ihtiyatlıydı, nazikti ama talihsizdi. Babasından yardım istemesine gururu engel oluyordu, onun ölmesini dilemeyi kendisine men etmişti ama her gece rüyasında kendisine vefat haberinin verildiğini, notere davet edildiğini ve mirasın ona kaldığını görürdü. Bazen rüyasına, Mösyö Mitaine'i uykusunda altüst eden, acayip ya da edepsiz ayrıntılar da eşlik ederdi. Üzüntü ve kafa karışıklığıyla kendine tekrarlardı: "De Maistre'nin dediği gibi; bir alçağın kalbinden geçenleri bilmiyorum ama namuslu bir adamınkileri biliyorum ve bunlar korkunç şeyler."

Karısı öldüğünde, Mösyö Mitaine yeniden evlenmeden önce uzun süre tereddüt etmişti. Bir yuvası, bir oğlu olsun istiyordu ama ilk tecrübesi onu ürkütmüştü. Hoş bir yüzü vardı ama çirkin olduğunu düşünüyordu; zekiydi, kültürlüydü ama bir tür taşra saflığı onu ürkütüyordu. Bazen, Douai'daki evlerdeki salonlardan birinde ağzını bile açmadan, bir köşede, evin kızının kendisine kahve ikram etmeyi bile unutacağı kadar kayıp ve silik geçirdiği bir akşamın ertesinde, "Bana zengin bir kadın lazım," diye düşünürdü, "ahalinin itibar ettiği, iyi bir aileden gelen ve aptalcasına üvey evlat gibi davranmama engel olacak bir kadın." Sonunda, kırk sekiz yaşına vardığında, Douai'ye yeni atanmış ufak tefek bir ilkokul öğretmeniyle, gencecik, beş parasız bir yetimle evlendi. Nasıl da sevmişlerdi birbirlerini! Gérard o güzel yüzü, o

renkli ve derin gözleri annesinden almıştı. Şimdi Mösyö Mitaine odasında yapayalnız, bahçesindeki çiçeklenmiş meyve ağaçlarına hüzünle bakıyor ve Douai'deki evini, ölümünün üzerinden yirmi yıl geçmiş olan genç karısını, ümit etmeye bile cesaret edemediği zamanda, neredeyse ihtiyarlığında doğmuş olan o oğlan çocuğunu, o mutlu günleri düşünüyordu. Zira iki-üç yıl mutlu olmuştu. Herkesin gözünde aptalca olan bu evlilik, onu kendi gözünde yüceltmişti. Sevildiğinden emin olduğundan, insanların sempatisini kazanmaya çalışmaktan vazgeçmişti, üstelik artık insanlar ona sempatilerini sınırsızca sunuyorlardı, çünkü insan sadece istemekten vazgeçtiğini kolayca elde edebilirdi. Zengin değildi, iki yakasını zar zor bir araya getirebiliyordu ama karısı hamarattı, ikisinin de mütevazı zevkleri vardı, kaderinden hoşnuttu. Sonraları babasının evine bir metres aldığını, yasal mirasçıları olan ve asla kendilerine acı çektirmeyi başaramadığı Joseph ve Héloïse'i mirasından düşürmek için, henüz hayattayken tüm servetini o kadına bırakmaya hazırlandığını öğrendiğinde bile kayıtsız kalmıştı. Evet, gerçekten tüm bunlar umurunda değildi. Kendisinin namuslu ve aklı başında bir adam olduğunu biliyordu. Şatafatsız bir hayat sürecekti ama ileride oğlu, onu muhabbetle ve gururla anacaktı. Daha şimdiden hemşerileri ona saygı duyuyor, onu bir dürüstlük abidesi olarak gösteriyor, aralarındaki ihtilafların çözümü için, para meseleleri değil onur meseleleri için ona danışıyordu.

Sonra 1914 Savaşı gelip çattı. Mösyö Mitaine elli yaşındaydı. Sağlıksızdı. Orduya katılmak istedi. Reddettiler. Douai'de kaldı ve onun için talihsizlikler başladı. Daha savaşın ilk haftalarında batmıştı. Artık kurdelelerin alıcısı kalmamıştı. Atölye, daha iyi zamanlara kadar kapısını kapattı. 1916'nın başında Mitaineler neredeyse ümitsiz bir vaziyetteydi. "Boğulan bir adam," diye düşü-

nürdü ihtiyar bu hazin geçmiş hakkında, "güzel bir yaz gününde keyifle yüzerken bir anda fırtınaya yakalanan, batan, boş yere bağıran, çırpınan, gözden kaybolan bir adam." Ailesiyle birlikte sığındığı küçük lojmanda açlık çekiyor, üşüyordu. Sefaletin içinde bile adabını korumuştu; bir yardım isteyecek olsa bunu öyle soğukkanlı, öyle mesafeli bir ifadeyle yapardı ki, onu reddetmek başka herkesten daha kolay olurdu. Para kabul etmezdi, istediği işti ama ona göresi de yoktu. Ricacı olarak gittiğinde onu çok iyi karşılarlardı. Ah vah ederlerdi: "Zavallı dostum, hepimiz çok üzgünüz. Savaş..." Ama mutsuzluğun da dereceleri vardır, eski dostları bunu fark etmez, o da usulca en son safhaya; ötesinde artık sadece ölümün olduğu noktaya erişirdi.

Miktarı giderek azalan ve masadan kalkarken, "Daha kaç kez yiyeceğiz?" diye düşündüğü yemekleri hatırlıyordu. Karısının yanına yattığı, her ikisinin de karanlıkta uyandığı, bari diğeri huzur içinde yatsın, acı çekmesin diye uyuyor taklidi yaptıkları o geceleri hatırlıyordu. Ara sıra bir nevi şaşkınlığa kapılırdı: "Şöyle bir düşününce... bu mümkün değil, beni kurtaracak bir şeyler çıkacaktır... Bu çılgınca. Asla kimseye bir kötülüğüm dokunmadı, hak etmiyorum ben bunu." Daha sonraları artık "ben" diye düşünmeyi bırakmıştı. Kendisini artık yitik, hayatının sonuna varmış biri olarak kabul ediyordu, karısını da kaderiyle baş başa bırakıyordu ama ortada Gérard vardı. İşte karısının hastalığı o sıralara rastladı ve Gérard'ın bakımını onun üstlenmesi, yıkaması, giydirmesi, yemeğini yedirmesi gerekti. Bu kadın işlerini beceriksizce görürken, küçük oğlana daha da bağlandı ve baba sevgisine daha tensel, daha merhametli, daha yumuşak, anbean yüreğini kemiren bir şeyler daha eklendi. Evet, neredeyse fiziksel düzeyde hissediyordu bunu. Geceleri uyanıyordu, göğsünde, sanki bir hayvan içeriden etini yemiş gibi canı ya-

nıyordu. Sonunda bir gün... Bir kış günü, savaş zamanında soğuk bir kış günü. Evinden çıktı ve babasının evine dek gitti. Oraya neden gittiğini bilmiyordu. Babası ve onun metresi savaşın ilk günlerinde alelacele Douai'yi terk etmişler ve bir daha da asla geri dönememişlerdi. Kapalı panjurlara, gri duvarlara baktı. Üzüntüyle düşündü: "İçeridekilerin sadece ufacık bir kısmı benim olsaydı..." Sırf gümüşlerin meblağı... Ne ederdi? Ürperdi. Babasına aitti onlar. Ondan yardım isteyebilirdi (sert ve açgözlü ihtiyarın nasıl kabaca reddedeceğini hayal edebiliyordu) ama onun evine izinsiz girmek, evi sahiplenmek... Hırsızlık. Bu bir hırsızlıktı. Belki başka, daha duyarsız bir vicdan için bu iş mümkün gözükebilirdi, kim bilir? Mazur görülebilirdi, ama o... Zaten kapı da sıkıca kilitliydi. Yaklaştı ve düşünmeden zile bastı. Zilin çıkardığı keskin ve uzun sesi duydu ve kapı bir anda açıldı. Bir kadın belirdi. Babasının eski aşçısıydı bu, komşu evde otururdu, anahtarı vardı ve ara sıra temizlik yapmaya gelirdi, Mösyö Mitaine konuştu – ve sözleri dostane, sakin, keyifliydi:

"Bak sen, sevgili Eugénie, siz burada mıydınız? Keşke sizde anahtar olduğunu daha önceden bilseydim... Yukarıda birkaç eşyam kalmıştı. Evet, gümüşlüğün içinde, birkaç yıldır orada yatıp duruyor, küçük bir gümüş tef, oğluma vermek istiyorum onu."

Bahsettiği tefi iki hafta önce satmıştı.

"Buyurun, çıkın Mösyö Joseph!"

Kadın anahtarları şıngırdatarak ona eşlik ediyordu.

"Siz zahmet etmeyin. Ben giderim."

"Yo, panjurları açmak için geliyorum."

Kadın onu yazıhaneye aldı, panjurları ve pencereleri açtı.

"Öyleyse anahtarları bana bırakın, aşağı indiğimde iade ederim," dedi Joseph küçük bir gülüşle.

"Tabii ki Mösyö Joseph. Etraf çok tozlu, haftada an-

cak bir kez gelip ortalığı şöyle bir elden geçirebiliyorum. Her şey terk edilmiş halde. En azından, henüz bu mahalle bombardımana uğramadığı için şanslıyız."

"Evet, öyle, değil mi, çok büyük bir acıyla karşılaşmadık şu ana kadar," dedi Mösyö Mitaine.

Yalnız kaldığında, olağanüstü bir ustalıkla, kendisinden beklemediği net ve zarif hareketlerle çekmeceleri sırayla karıştırdı. Önce kaşıklar, en ağır olan onlardı. Fildişi saplı bıçakları bıraktı. Çatallar, onları da paketledi ve ceketinin cebine indirdi. Bir mücevher çekmecesini açıp iki altın çerçeveyle karşılaştığında kalbi hızla çarptı. Cepleri dolmuştu; ortalıktaki boş bir şapka kutusunu kaptı ve en alakasız eşyalarla doldurdu, sonra da geri kalan her şeye göz gezdirdi; babasının metresinin dolaplarda unuttuğu elbiseler, kürkler, Gérard'ı donatacak olan kupon kumaşlar. Hepsine ihtiyacı vardı, hepsi onun için bir servetti. Gömme dolapların birinde bir çift yeni pabuç gördü ve onları da kaptı.

"Mösyö aradığını buldu mu?" diye aniden arkasından seslendi aşçı.

Cebinde birkaç frank kalmıştı ve onunla ertesi günkü akşam yemeğini ödemesi gerekiyordu. Hiç tereddüt etmedi.

"Alın Sevgili Eugénie... Evet, evet, alın! Bakın, büyük ihtimalle yarın da uğrayacağım. Çok garip, burada zannettiğimden daha çok eşyam varmış."

Bir an sessizce birbirlerine baktılar. Kadın onun yalan söylediğini biliyordu. Babasıyla aralarının bozuk olduğunu, onun on yıldır bu eve adımını atmadığını biliyordu. Kuşkusuz şöyle düşünmüştü: "Oho! İhtiyar gelene kadar!" Savaş, Fransa'nın kuzeyi ile ülkenin geri kalanı arasına alevden ve ölümden bir sınır çizmişti. Kadın, onun her seferinde kendisine biraz para vereceğini anladı. Gülümsedi.

"Aman efendim, Mösyö ne zaman isterse buyursun."

O iki çerçeve, sandığı gibi gerçek altından olsaydı, belki de bir daha gelmezdi. Ama değersizdiler. Buna o kadar içerledi ki, hemen ertesi gün boş bir valizle tekrar babasının evine damladı, çıkarken ganimetini o valize sakladı. Üç gün sonra bir el arabasıyla geldi ve kat kat nevresimleri, havluları ve babasının metresinin tüm giysilerini götürdü. Altı güzel gömleği karısına ayırdı ve geri kalanını sattı. Ufak ufak, neredeyse tüm mobilyayı taşıdı. Artık iyi yaşıyordu. Ev küçüktü ama güzel halılarla, biblolarla, babasının metresinin Lyon'dan aldığı uzun ipek perdelerle giderek hoşlaşıyordu. Sonunda Mitainelerin hayatı kurtulmuştu. Onu tek rahatsız eden, ruh haliydi. Vicdanı sızlamıyordu; neticede babasının serveti, tüm insani ve ilahî kanunlara göre onun olmalıydı. Üstelik, ihtiyaçtan dolayı bu işe sürüklenmişti. Hayır, onu şaşırtan, babasının evine düzenlediği seferlerden aldığı olağanüstü hazdı. İntikamın hazzı bile değildi bu; kine yabancıydı ve kendisini ahlaken babasının o kadar üstünde görüyordu ki, ondan gerçekten nefret edemiyordu. Hayır! Sonunda kadınla tanışan bir bakirin sefahatte umulmadık ve seçkin keyifler keşfetmesi gibi, ölçülü bir adamın, bir gece içkiyi kaçırdığında nezih şarapları takdir etmeyi ve karşılaştırmayı öğrenmesi gibi, Mösyö Mitaine de ikiyüzlülüğün, hırsızlığın ve riyanın tadına varıyordu. Karanlığın çökmesiyle babasının evinden kaçarken, eline geçirdiği bir şeyi cebine indirirken (bir tütün tabakası, bir saat, çekmecelerin birinde unutulmuş bir bilezik), değerini kestirmeye çalışır, aldığını ışıkta incelemek için evine dönmeyi beklerken içine güçlü ve yoğun duygular işliyordu. Her şey –aşırdığı gümüş tepsilerden birini yüreğinin üzerine bastırmış halde, telaşla ilerlerken Douai sokaklarında karşılaşılan bir arkadaşın selamı, malları satarken girdiği karanlık alışverişler, aşçının işbirlikçi bakı-

şı– her şey onu eğlendiriyor, heyecanlandırıyor, hayatına o zamana kadar olmayan bir lezzet katıyordu. Karısı hastaydı. Veremdi ve hastalığı dış dünyanın gerçekdışı, rüya gibi bir hale büründüğü evreye ulaşmıştı. Yeni servetlerinin kaynağıyla ilgilenmiyordu kadın, kocasını hiç sorgulamıyordu, rahatça ölüyordu. "Evet, en azından rahat öldü," diye düşündü Mösyö Mitaine ve babasının evine kendisi için giysiler, iç çamaşırları, güzel bir robdöşambr, terlikler almak için yaptığı ziyaretleri hatırladı. İşgal altındaki, çatışmaların kuşattığı ve temel ihtiyaç maddelerinden yoksun şehirde, Mösyö Mitaine gereğinden fazlasına sahip olan tek kişiydi.

Savaş bittiğinde, babasının, ansızın öldüğü için servetini metresine bırakmaya zaman bulamadığını öğrendi. Mösyö Mitaine zengindi. Aylar sonra karısını kaybetti. Ondan sonra asla mutlu olmadı ama madden tatmin olmuş durumdaydı. Mirasla birlikte –bazılarından hiç umudu bile yoktu– refaha erdi. Gérard'la birlikte ilk fırsatta Douai'yi terk etti ve savaşın dört yılını güneyde geçirmiş olan Héloïse'i de alarak, halen yaşadığı bu köye yerleşti. Geçmişinin bu dönemini nadiren aklına getirirdi ama bunun, mayanın hamuru kabartması gibi içinde kabardığını fark ediyordu. Acı bir tecrübeyle zenginleşmiş, başka biri olmuştu. Öylesine karanlık, öylesine şiddetli bir manevi yalnızlık yaşamıştı ki, hafızasından silinmesi mümkün değildi. Adil oluşunda, sonraları hayırseverliğinde, nezaketinde daima hafif acı bir dip nota olacak, bir fakire yardım ettiğinde bir başkasının, "Nerede bende o kısmet," diye sitem etmesinden kuşkulanacaktı. Bunu hiçbir şey aşamıyordu; ağır bir ağı gibi bedeni yavaş yavaş zehirliyor ve ölümcül etkileri ancak aylar hatta yıllar sonra gözüküyor, kendi gözünde binlerce kez temize çıkarttığı eylemi, Mösyö Mitaine'in ruhunu kemiriyordu. Dünyanın en kolay güven duyan adamıyken,

şimdi yakınlarının her hareketinden şüphelenir olmuştu. "Ben bunu yaptığıma göre," diye düşünüyordu, "başkaları neden yapmasın?" İnsan yüreğine asla çok yakından bakmamalı; bu sarsıcı ve korkutucu olur. En azından Mösyö Mitaine bunun sonucunda sarsılmış ve korkmuştu. Bu hatıra oğluyla tüm ilişkilerini bozmuştu. "Genç adam suçunu inkâr ederken," diye düşünceye dalıyordu, "bana gerçeği söyledi; neden yalan söylesin ki? Evet ama bir yandan da neden söylemesin ki? Ben bal gibi söyledim!" Kılıfların altındaki büyük mobilyalar, gümüşlük, yaşlı aşçının elindeki anahtarlar, kadının ikircikli bakışı, gülümseyişiyle birlikte kır evi gözünde canlanıyordu. "Eğer orası babamın değil de bir başkasının evi olsaydı, ve kendimi aynı durumda bulsaydım? Beni çalmaktan ne alıkoyacaktı? Kanun korkusundan başka hiçbir şey. Öyleyse, ben yaptımsa o niye yapmasın ki?" O akşam bile, kız kardeşi Héloïse ürkekçe odasına girip, yaşlı gözlerle bir kez daha düşünmesi, Gérard'ı suçlamaması için yalvardığında, "Zavallı dostum," diye cevaplamıştı onu, "sen erkekleri bilmezsin."

Kendini o kadar bitkin hissediyordu ki akşam yemeği için odadan çıkmayı reddetti. Héloïse bir tepsiyle, yatağının yanında ona servis etti. Yemeği zar zor yedi. Köyün neşeli sesleri kalın duvarları aşarak onlara dek ulaşıyordu. Şu yağmurlu günden sonra, akşam güzeldi. Neredeyse gece olmuştu ama genç erkekler ve genç kızlar halen yollardalar, bir yanda efendi çocuklar, öte yanda haşarılar, gruplar halinde dolanıyor, şakaları ve gülüşleri birden yumuşayan havada birbirine karışıyordu. Rüzgâr kesilmişti. Kediler bahçelerde hafif adımlarla koşturuyor, dipdiri, taptaze bitki tarhlarını zıplayarak aşıyorlardı.

"Gérard'ı affetmeyecek misin?" diye mırıldandı Héloïse.

Mösyö Mitaine başını öfkeyle salladı. Hayır, onu af-

fetmeyecekti; ona fazla şefkat göstermişti. Kendi babası soyulmayı hak ediyordu ama o, hayır. Ve bir başkasının suçlu olabileceğini aklı almıyordu. Belki de oğluna karşı bu haşinliği, onu öldüren bu katılığı kendi kendisine verdiği bir tür cezadan ibaretti; belki de... Bu düşünce Mösyö Mitaine'in yaşlı ruhuna doğru yaklaşıyor, bazen ona bir kuş gibi, kanadının ucuyla dokunuyor, onu bir pencerenin ardından okşuyor ve sonra da uzaklaşıyordu. Kendisini çok yaşlı, çok acılı, çok üzüntülü hissediyordu.

Vasiyeti imzalamasından birkaç gün sonra hasta düştü. Doktorun yazdığı ve sürekli baş ucunda bulunan ağrı kesiciden fazlaca almıştı. Tabii, yanlışlıkla olmuştu. Ciddi ve zengin bir yaşlı adam intihar etmez. Her an kötü haberini bekliyorlardı.

Bir araba kapısında durduğunda, Üstat Cénard âdeti olduğu üzere, yine geceyi Voyageurs Oteli'nde geçiriyordu. Arabadan, elinde bir valizle, genç bir adam indi.

"Bu Mösyö Mitaine'in oğlu yahu," dedi garson kadın şaşkınlıkla.

İçeriye girmesi hepsini hayrete düşürdü. Babasında kalmayacak mıydı? Bir oda istedi.

"Onun adına rahatsız olmuştum," diye anlattı daha sonra patroniçe. "Babasının onu görmek istemediğini söylemişlerdi ama inanmıyordum. Dediklerine göre, sonunun geldiğini hissettiğinde, ihtiyar Mademazel Héloïse'e oğluna haber vermeyi yasaklamış. Evet, geceyi benim mekânımda geçireceğini söylediğinde allak bullak oldum."

O an ise, genç adama babasından bahsetmekte tereddüt etmişti. Kadın iç geçirmekle yetindi.

"Sizi bu kadar erken beklemiyorduk, Mösyö. Çok üzücü..."

Hizmetçi Hortense, yatağı yapmak ve sıcak su testisini bırakmak için odaya çıktığında, Gérard Mitaine'i pencerenin önünde, ayakta buldu. Ne pardösüsünü çı-

kartmış ne de valizini açmıştı. Eldivenlerini masanın üzerine atmış ve camın ardından, babasının sadece en üst katı görünen evini seyrediyordu.

"Ah, nasıl da üzgün görünüyor," dedi Hortense, daha sonra mutfağa indiğinde.

Üstat Cénard merhametle ve bir tesadüfün insana en gizli sırlarını tevdi ettiği bir yabancıya karşı hissedilen alayla gülümsedi. Pek de düzgün bir tipe benzeyen bu ince ve esmer genç adam mı babasının kasasını kurcalamıştı! Başkasıyla karıştırıyor olmasınlar? Koca göbeğine, yüzünde bir keyif ifadesiyle vurdu.

Bu sırada Gérard kilitli kapısının ardında, gözyaşlarını koyuvermişti. Halası onu bir gün önce çağırırken ihtiyarı görmeyi denememesini sıkı sıkıya tembih etmişti. "Baban istemiyor. Yaşadığı gibi yalnız ölmeyi istediğini söylüyor. Olur da, son anda fikrini değiştirirse seni haberdar edeceğim," demişti hala, "eğer ölürse bunu anında öğreneceksin; üst kattaki odanın ışığını söndüreceğim."

Lambanın hâlâ yandığı, panjurların ardından gözüküyordu.

"Zavallı babam," dedi Gérard usulca.

Hem ihtiyara hem de kendine ağlıyordu; o masumdu. Bir gece arkadaşının metresi onu içirmiş ve kasanın anahtarını aşırıp içindeki paraları çalmıştı. Ama babası buna asla inanmamıştı.

Ne garipti; ondan nefret ediyordu, acı çekiyordu ama kararından asla dönmemesi içini bir tür acı hayranlıkla dolduruyordu. Bir oğul babasının her şeyini affedebilir, iş ki, baba kendisi hakkında sunduğu imaja sadık kalsın. Gérard'ın gözünde Mösyö Mitaine namusun cisme bürünmüş haliydi. Onun katılığını neredeyse anlıyor, ve bu gece, affediyordu.

Evden çağrılmayı boş yere umarak uzun süre bekledi. Ansızın ışık sönüverdi.

YANGIN

Bir arazi için pazarlık ederken, hemen parayı el çantasından çıkarır ve masaya, sessiz köylülerin önüne beş binlik banknotlar halinde dizerdi. Bizim buraların toprağı bereketlidir, ayrılması zordur. Bir dönüm toprağı bırakmaya razı gelebilmek için önce paraları görmek gerekir, onlara dokunmak, parmakların arasında hafifçe hışırdadıklarını duymak gerekir. O bunu bilirdi; ailesi hayvan satıcısıydı ve avın yemle nasıl kandırılacağını ve hem servetin üstünlüğünü hem de size nefret etmeden saygı duyması için koşulların eşit olduğunu nasıl hissettireceğini öğretmişlerdi ona. Madam Georges için, "Giyimi kuşamı pek havalıdır ama konuşması değil," derlerdi. Georges'lar Paris'te toptan kasaplık yaparlarmış ve gururla belirttikleri gibi "etçillere" değil sadece restoranlara mal tedarik ederlermiş. Artık memleketlerine dönmüşlerdi; Neuville kontlarının eski malikânesinde yaşıyor ve memlekette mera, orman, çiftlik namına ne varsa en iyilerini ufak ufak topluyorlardı. Madam Georges ufak tefek ve zarif görünüşlüydü, bir hanımefendi gibi giyinir, kokular sürünürdü. Zaten mükemmel bir eğitim vermişlerdi ona; keyif için tüm yeni romanları okurdu, tiyatroya gider, Sacha Guitry'nin kadınlarının ve yeni seçilen akademisyenlerin isimlerini takılmadan, doğru sırayla

sayabilirdi; Paris'in en meşhurlarının simalarını tanırdı. Aynı zamanda, köy hayatının gerektirdiği işlerde de olağanüstü becerikliydi. Tereyağını, konservelerini, tuzlamalarını kendi başına, ince parmakları ve kırmızı tırnaklarıyla hazırlardı. Seher vaktinde uyanır, ışıktan tasarruf etmek için erkenden yatar, tarım işçilerine kafa tutar, gerekirse kocasını yardıma çağırmaya bile tenezzül etmeden onları kapıya koyar ve tiz sesi evdeki her şeye hükmederdi. Adeta bir hanım ağaydı ve kocası ondan çekinirdi. Kalın boyunlu, ağır ve sarkık yanaklı, tıknefes adamın ondan yaşlı olduğu aşikârdı. 1914 ile 1918 arasında cesurca savaşmış, hatta pek çok vesileyle görkemli cesaretler göstermişti. Savaş haçı ve askerî madalyayla taltif edilmişti. Eskilerde, kendisine teklif edilen belde belediye başkanı vekilliğini üstlendiği de olmuştu; bu görevdeyken rahatı daha yerindeydi. Belediye başkanı yaşlı ve hastaydı, idarecileri de çetrefilli işlerde Georges'a danışmak alışkanlığı edinmişti, o da bu doğal şeflik rolünü seviyordu. Georges'ların çocuğu yoktu. Tek dertleri servetlerinin yönetimiydi. Tek düşleri mülkleri ellerinde toplamaktı ve geceleri Madam Georges kocasının yanında hareketlendiğini ve içini çektiğini duyduğunda uyanır, "Jautların çiftliğini mi düşünüyorsun?" ya da, "İstediğin Saulnais'lerin koruluğu mu?" diyerek ona doğru eğilir ve asla da yanılmazdı. Mal ve para onlara güven vermiyordu. İstedikleri topraktı. Martinlerin arazisine de gözlerini işte böyle diktiler.

Yaşlı ve zengin olan Martinler, eğer Moulins'de yerleşik bir noter olan oğulları borsada oynamamış, yanlış yatırımlar yapmamış ve müşterilerinin fonlarını saçıp savurmamış olsaydı razı gelecek değillerdi. Anne ve babası onu kurtarmak için Georges'lara başvurdu. O vakit Mösyö Georges, onlardan *"Du Montjeu"* denen mevkiin tamamını; çiftliği ve içinde Parisli bir ressama kiralanmış

olan konaklama binasının da olduğu yüz dönüm araziyi satın aldı. Sivri kuleli küçük şato, zamanında suyla dolu olduğu halde şimdi kurumuş ve sararmış yapraklarla kaplanmış bir kanalın çıkışına inşa edilmişti. Tüm Azizler Yortusu'nun arifesindeydiler. Georges'lar Montjeu'ye satış akdini imzalamaya geliyorlardı. Arabayı kullanan kocasının yanına oturmuş olan Madam Georges, az önce satın aldıkları toprakların kendilerine kental cinsinden buğday, hayvan ve meyve getirilerini hesaplıyordu. Hava sertti; rüzgâr Auvergne Dağı'ndan doğru esiyor, hemen yakınından yeşermiş tepelerinin göğe yükseldiği görülüyor ve eteklerinde bereketli ve huzurlu bir kırlık alan uzanıyordu. Bir baba hindi sürüsü araba yolunu kapatarak geçti ve çılgınca gurk gurk diye öterek kaçıştılar. Şemsiyesinin altına sığınmış olan bir kadın, biri boz, biri de kızıl iki iri ineği güdüyordu. Bulutlar aralandığında lal rengi bir gök görünüyordu ve güneş bir an için ahıra doğru tırıs giden hayvanların ıslak böğürlerinde, halen dalları yer yer pembe ve kuru yapraklarla yüklü ağaçların ve şatonun duvarlarındaki yuvarlak yontulmuş taşların üzerinde ışıldadı.

"Buraları da hayli bereketliymiş," dedi Mösyö Georges gülümseyerek.

Uzaktan araziyi keyifle seyrettiler ve Madam Georges içini çekti: Kocasını araziyi satın almaya yüreklendirmesi, tabii ki öncelikle bir menfaat duygusundan kaynaklanıyordu ama ayrıca küçük şatonun sakinini de tanımak istiyordu. Ünlü bir ismi tanımak çok da önemli değildi. Tüm Paris onu ilk adıyla, şu içeriği biraz düşük bir tür popülerlikte birlikte bahşedilen samimiyetle, Mario diye çağırıyordu. Ama Mösyö Georges'un karısı bu ayrıntıları bilmiyordu. Hayalinde bu ressamı yakışıklı, gösterişli, genç biri olarak canlandırıyordu; öyleydi de, gerçekti bu; önceki savaşın hemen akabindeki yıllarda. Bir

ismin parıltısı Paris'ten taşraya geç ve çoğunlukla ışınları ancak ışık kaynağı söndükten sonra ulaşan bir ölü yıldız misali gelir.

"Biraz yavaşla yahu! Amma da hızlı gidiyorsun!" dedi Madam Georges.

Son moda kırmızı şapkasını, özenle boyanmış yanaklarını arabanın kapısından sarkıttı, yuvarlak, canlı ve kara gözlerini de dışarıya dikti. Ok gibi delici bakışlarını küçük şatoya yöneltti ve ayna gibi yansıma yapan pencereleri tek tek taradı.

"Bakımı çok ihmal edilmiş," dedi, yüksek sesle ve aşağılayıcı bir ifadeyle. "Bari kanaldaki şu ölü yaprakları toplayamaz mıydı?"

"Belki de bunu pitoresk buluyordur," dedi Georges yüzünde koca bir gülüşle.

Rüzgârın her esişinde yapraklar savruluyor, hafifçe havalanıyor ve taşların diplerine yığılıyordu. Daha şiddetli bir rüzgârın bastırmasıyla birlikte kısa bir ağaç neredeyse çırılçıplak kaldı; o ana dek altın renkli yapraklarını korumuştu, rüzgâr bir hamleyle onları acımasızca üzerindekilerden sıyırmış oldu; ıslak havada salınarak, titrek ve çıplak olarak ayakta kaldı.

Georges hızlandı ve şatoyu ardında bırakarak noterin onları beklediği çiftliğe doğru ilerledi. Satış anlaşması imzalandı, sonrasında da Martinler ikramda bulundular. Geniş ve temiz mutfağa bir de divan konulmuştu; orada asla kimse yatmazdı ama kuştüyü döşekleri, sarı satenden büyük örtüsü, dantel kılıflı yastıklarıyla bir tür zenginlik göstergesi olarak kabul edilirdi. Çiğ jambon, beyazpeynir, kâselerde krema ve üzerlerine birer çobanpüskülü dalı batırılmış tereyağı topakları servis edildi.

"Benim tereyağım onunkinden iyi," diye düşündü Madam Georges. Daima yediği her şeyi kendi mandırasının ya da kümesinin ürünleriyle karşılaştırır ve başkası-

nınkinin herhangi bir şekilde daha iyi olduğunu fark etmeye görsün, tüm günü mahvolurdu. Ama bu hiç olacak şey değildi; bizim buralarda dendiği gibi, Georges'ların her türlü imkânı vardı.

Taze şarap içildi. Madam Martin fırından yeni çıkarttığı pastayı masaya koydu ve kenarları altın yaldızlı, pembe papatya dekorlu küçük fincanlara kahve doldururken kapı açıldı, yeni gelen içeri girdi.

Martinler ayağa kalktılar, yanaştırdıkları sandalyeyi Madam Martin önlüğüyle sildi.

"İşte beyefendinin yeni ev sahipleri. Arazi satıldı," dedi sonra da, Georges'ları işaret ederek.

"Bu ressam," dedi Georges karısına kısık sesle.

Kadın ona dirsek atarak fısıldadı: "Biliyorum, dur bakalım." Hemen ziyaretçiye dönerek bir tabak, bir parça pasta ve bir bardak taze şarap servis etti. Onun olduğu yerde başkalarının ev sahipliğini üstlenmesine katlanamayan, daima, "Durun, bırakın ben yapayım!" demeye hazır, dilimlenecek etin ve dolu kahve cezvesinin kontrolünü ele geçiren kadınlardan biriydi o da.

Ressam ikramları aldı. Uzun boylu bir adamdı ve konuşurken ya bir nevi küçümsemeyle ya da çalışmasını inceleyen ressamın alışkanlığıyla, muhatabını süzermiş gibi başını hafifçe arkaya attığı için, olduğundan da iri gözüküyordu. İnce hatları, bembeyaz saçlarıyla olağanüstü yakışıklıydı, parlak, koyu renk gözlerini takdirle Madam Georges'a dikti. Zengin bir kasaptan bu elleri ve bu endamı beklemediği belliydi. Madam Georges, onun saklamaya bile çalışmadığı alaycı gülümseyişini fark etti ama bundan incineceğine gurur duydu: "Bu kasap kadın, onun sosyete karılarından bin kat iyidir," diye düşündü.

Ona kışkırtıcı bir bakış attı, gayet şekilli ve bileği kalın bir altın bilezikle süslü çıplak kolunu, hayran kalsın diye, masaya, hemen onun yakınına koydu.

"Tanıştığımıza memnun oldum," dedi adam sesini alçaltarak. "Yaşlı Madam Martin'in yerine siz geçeceksiniz, öyle mi? Çatının oluklarını onartmak için size mi başvurmam gerekecek?"

"Oh Mösyö, tamirat sizin yükümlülüğünüzde," diye atıldı Madam Georges ve kira kontratının ilgili hükmünü ezberden okudu.

Adam güldü:

"Ooo! Buralı olduğunuz anlaşılıyor. Buranın ahalisi pek kurnaz ve paranın değerini de biliyor. Ama siz Paris'te bulunmuş olmalısınız? Bu şapka Paris'ten gelmiş."

Mösyö Georges küçük yudumlarla şarabının tadını çıkartıyor, karısıyla ressamı dinliyordu. Kıskançlık hissetmiyor, hatta konuşmanın dışında tutulmuş olmaktan dolayı bile gücenmiyor, bilakis evin maliki olmak ona alaycı bir güven veriyordu. Madam Georges sorumluluklarını unutacak kadın değildi; kocası onu tanıyordu, hisleri yoktu onun, tek istediği zenginlik ve itibardı, onun, şu kasap eskisinin sayesinde de muradına ermişti! Zaten karısını düşünmeyi de çabucak bıraktı. Evvelce diğerlerinin olan şu kırlık alanı, arazileri hayalinde yeniden canlandırıyordu. Kanalın suyunu doldurmak ve içine aynalı sazanlarla yeşilsazanlar salmak gerekecekti. Ressam şatoyu on seneliğine kiralamış, yedi senesi de dolmuştu. Üç yıl içinde, mülkün tek sahibi o olacaktı.

Karısı kendisine dönüp, "Mösyö bizi şatoyu gezmeye davet ediyor," dediğinde bir işaretle kabul etti.

Martinlerden izin istendi. Mario şatoyla çiftlik arasındaki yolu yayan gitmeyi teklif ediyordu ama Madam Georges duymazlıktan geliyordu; onu arabasına hayran etmenin derdindeydi.

Basamaklı sekinin önünde indiler. Şimdi daha yakından ve daha bir açgözlülükle baktı Madam Georges binaya. Güzeldi ve gösterişliydi ama nedense hazin bir

havası vardı. Bahçe kendi haline terk edilmişti, Madam Georges'un gözleri bir kır evini canlı kılan her şeyi boş yere aradı: Zıplayıp hoplayan köpekler, yemlerini gagalayan kümes hayvanları, kırda koşturan ve oynayan oğlaklar. Burada, sessizliği bozan tek ses yoktu. Rüzgâr bile susmuştu. Mor ve sarı gölgeli kocaman bulutlar dağların üzerinde kümeleniyordu.

"Yağmur indirecek," dedi Georges. "Geri dönmek pek kolay olmayacak, sileceklerim kırıldı."

"Kırılır tabii, onları dün tamir ettirmiş olmalıydın, sana söylemiştim," diye cevap verdi, kocasıyla topluluk içinde sert ve ters konuşmaktan büyük zevk alan Madam Georges. Böylece herkesin önünde kendi otoritesini ve eşinin kendisine karşı duyduğu büyük saygıyı ispatlamış oluyordu.

Mösyö Georges, malum atasözü uyarınca, kadınları cevap vermeden dinlemenin uygun olduğunu ifade etmek ister gibi, Mario'dan tarafa göz kırptı.

"Burada kalırsınız," dedi Mario samimi bir havayla Madam Georges'un koluna girerek.

Kadın tiz bir gülüşle yanıtladı:

"Siz şaka yapıyorsunuz ama taşrada âdet böyledir. Yemeğe gelinince yatıya kalınır, bizde bunlar sıkıntı olmaz, on bir yatağımız var," dedi gururla.

"Benim için onu fazla," diye fısıldadı ressam onun kulağına.

En zarif adamlar bazen bayağı gözükmekten büyük keyif alırlar ve bazı kadınların üzerlerindeki cazibelerinin sırrı bununla açıklanabilir: O kadınlarla birlikte ruh yokuşun en dibine kadar yuvarlanabilir ve bunun sonucunda da, sorunlu ama harika bir dinlenme duygusu hissedilir.

Eve girdiler. Georges mobilyaların gösterişli olduğunu hemen fark etti; bir sürü divan, hah ve tablo. Atölye-

nin duvarlarında iğne başı kadar boşluk kalmamıştı, her yer tablolar ve dokumalarla kaplıydı. "Pek de pahalıya mal olmamış olmalı," diye düşündü Georges, "kendisinin ve arkadaşlarının tabloları kuşkusuz."

Bu yüzden onlara küçümseyerek bakıyordu. Kendi evindekilerin hepsi satın alınmış ve parası peşin ödenmiş eserlerdi. Oda soğuktu ve evin geri kalanıyla aynı hüzünlü havayı taşıyordu. Madam Georges portrelerin cansız gözlerine sıkıntıyla baktı.

"Sanki bir müze," dedi.

Mario lambaları yakınca bazı tuvaller aydınlandı.

"Noailles Kontesi'nin portresi," dedi ressam. "1910 tarihli. Bu daha yeni: Prenses B., üç yıl önce Zameth balosunda giydiği İspanyol prensi kostümüyle, ve bu da müzisyen Alexandre Adam."

Madam Georges onu takip ediyordu. Tüm bu ünlü isimleri telaffuz etmesini büyük bir merak ve bir nevi kıskançlık dolu yerinmeyle dinliyordu. Şimdiye kadar kendisini, hep başkalarında uyandırdığı duygular üzerinden düşünmüştü. Bizim buraların en talihli, en imtiyazlı, en zenginlerinden biriydi, dünyalığı en sağlam olandı ve kendisini zihninde altınları, arazileri, kümes hayvanları, hayran olunası sağmal inekleriyle memleketin kraliçesi olarak, çiftçilerden ve tüccarlardan oluşan ahalinin üzerinde, yükseklerden süzülür halde canlandırıyordu. Arazilerini yavaş yavaş eline geçirdiği asilleri hakir görüyordu. Ama bir anda, buralı birinin ayın gizemli, inci gibi yansımalarıyla ufukta parlamasını görmesi gibi, bilinmeyen ve kendisinin çok uzağında parıldayan bir dünyayı, tatlı ve garip yansımalarıyla görüveriyordu.

"Bu yalnızlıkta sıkılmıyor musunuz? Kışı burada mı geçiriyorsunuz?" diye sordu.

"Yo, hayır. Sadece sonbahar aylarını. Ekim ve kasımı."

"Ne garip. Taşrada sıkıcı zamandır bu aylar," dedi

Georges, masadaki bir kitabı dalgın dalgın karıştırırken, sonra kitabın başlığını yüksek sesle okudu: "*Ecinniler*, Dostoyevski. Çok okuyorsunuz," diye bağladı lafı keyifsiz bir sesle, ev sahibinin yeni bir kusurunu keşfetmiş gibiydi.

Mario itiraz etti.

"Ama kırlar bu zamanlarda hoşuma gidiyor! Islak ve yumuşaklar, elma ve odun dumanı kokuyor. Burada fırçalarım, müziğim ve kitaplarımla son derece mutluyum."

Georges içini çekti.

"Ooo! Demek müzik de yapıyorsunuz!"

"Bu odaya," dedi Mario, "sadece güzel ve nadir şeyler girebilir. Paris'te olduğundan daha iyi inzivaya çekilebiliyorum onlarla. Burada çağdaş dünyanın tüm çirkinliklerini göz ardı edebiliyorum. Şüphesiz size bir antika, eski kafalı biri gibi görünüyor olmalıyım," dedi, sesinde Madam Georges'un ayırt edemediği bir keder vurgusuyla.

Nasıl ayırt edebilsindi ki? Bu hayatı, bu yaşlanmakta olan ihtişamı, artık demode olmuş bir güzelliğe karşı duyulan ve gençleri gülümseten bu umutsuz aşkı bilmiyordu o. Başarılarının hatırasının, rakiplerinin zaferlerinin, övgünün ve yerginin kendisinin, Paris'teki her şeyin onu incittiğini bilmiyordu.

"Ben başka bir zamana aidim, sevgili Madam," diye sözünü sürdürdü ressam. "Pierre Louÿs'in, D'Annunzio'nun, ancak güzellikle ve güzellik için yaşayanların çağdaşıyım. Kadınlar, mesela... Artık kadınları sevmiyorlar. Bense, şekilli bir bacağın, güzel bir elin, kusursuz bir bedenin beni deli ettiğini itiraf etmekten utanmıyorum. Bakın, ne garip; günümüz romanlarında kadın kahramanların asla güzel olmadığına dikkatinizi çekerim. Hoş evet, baştan çıkartıcı, evet ama güzellik, gerçek ölümsüz güzellik artık kimseyi etkilemiyor, kimsenin ilgisini çek-

miyor. Ben de kitlelerin ilgisini çeken şeylerle ilgilenmiyorum; politika, çiftlerin kaderi... Zırva tüm bunlar, sevgili Madam, zırva. Ben yaşlıyım. Bunu siz fark etmeden kendim söyleyecek kadar da cilveliyim. Geçmiş yaşantımdan bahsetmek istiyorum. Hiçbir gencin (nasıl da katılaşmış bir nefret vurgusuyla söylemişti bu kelimeyi!) benimkine benzer bir hayat yaşayamayacağını düşünmektir benim tesellim, intikamım. Evine ya da yaşamına hiçbir çirkinlik atomunu sokmamak, bu bir sanatçı için nasıl bir gücü, nasıl bir dengeyi ifade eder! Ben sanatçıyım. Şimdikiler ya dalavereci ya da vurguncu. Sadece ben ve benim gibi unutulmuş, yaşlanmış birkaç arkadaşım, yüreğimizde o ebedî güzellik kültünü koruyoruz."

Madam Georges tabii ki bir ressamın kendisini bir kasap gibi ifade etmesini beklemiyordu; ama yine de bu hararetli çıkış onu şaşırtmıştı. Mario'nun gözleri garip bir ışıltıyla parlıyordu. Sesi tiz ve sertti. Ansızın lambaları söndürdü.

"Yaşlı bir baykuşum ben. Karanlıkta yaşıyorum. Karanlığa ahşan gözler, çok seçkin bir algı inceliğine ulaşırlar. İşte, kuru yaprakların alacakaranlıkta nasıl da keyifli ve garip renklere büründüğüne bakın. Görüyor musunuz, şunlar uyuzotu renginde."

"Ben bir şey göremiyorum," dedi Georges gözlerini boşuna faltaşı gibi açarak.

Mario melankolik bir kibirle gülümsedi.

"Gerçekten mi? Şaşırmadım."

Topuklarının üzerinde döndü ve onları atölyenin dışına, yandaki küçük salona sürükledi. Kanepeye, onların arasına yerleşti ve ifadesi, tavrı bir anda değişti; yeniden sade ve sokulgan biri oldu; Georges'a yöreden ve insanlarından bahsetti. Bir yandan da karanlıkta, "Kadından yana sıkıntısı olmamalı..." diye düşünmekte olan Madam Georges'un kalçasını çimdikliyordu.

Yine de Georges, arada bir ne diyeceğini bilemeyerek susuyor, hüküm süren sessizlik sırasında Mario'nun yüzü, sanki diğerlerine ulaşmayan uzaktaki bir sesi fark etmiş gibi hareketsizleşerek dikkat kesiliyordu. Madam Georges sormadan duramadı:

"Bir şey mi duyuyorsunuz?"

Ressam hızla ona döndü:

"Tavan arasında fareler var. Siz hiçbir şey duymuyor musunuz?"

Kadın dinledi. Sessizlik bunaltıcıydı, derindi, yağmur damlaları camlardan süzülüyordu. Ürperdi.

"Burada oturmak zorunda kalsam korkunç düşüncelere kapılırdım."

"Tavan arasına kitapları ve ıvır zıvır kâğıtları yığdım. Bende de, günün birinde hatıratımı yazmaya dair belli belirsiz bir niyet vardı ama pek çok başka insan gibi ben de bu projeden usandım. Bazen geceleri uyku tutmadığında, yukarı çıkıp eski mektupları okuyarak oyalanıyorum. Artık neredeyse benden çekinmeyen bir yuva dolusu beyaz fare var orada. Bahse girerim siz asla uykusuzluk çekmiyorsunuzdur?" dedi Georges'a dönerek. "Ah, ne mutlu size!"

Sonra da onlara evi gezdirmeye girişti. Madam Georges odalardan birinde, boynunda devekuşu tüyünden bir yaka kürkü ve başında da şu "şarlot" denilen, siyah muslinden şeffaf fırfırlarla süslü geniş şapkalardan biri bulunan, otuz yıl öncesinin modasına göre kuşanmış, çok güzel bir kadının portresini fark etti.

"Karım," dedi Mario.

"Ya, bilmiyordum," dedi Georges.

"Evet, dulum."

"Çocuğunuz yok mu?" diye sordu Georges, giderek güçlenen bir fenalık halinin kendisini ele geçirmekte olduğunu hissediyordu. Evin kendi havası bile, şu mobil-

yalarla tıka basa dolu odalar, eski boyalardan yükselen şu belli belirsiz misk kokusu, ressamın ancak iki cümlesinden birini anladığı konuşması, tüm bunlar onu hafiften sersemletmişti. Elinin tersiyle ağzını örterek defalarca esnedi.

"Çocuğunuz yok mu," diye tekrarladı gayriihtiyarı.

"Yok."

"Yazık," dedi Georges dalgın dalgın.

"Karım doğum sırasında öldü, bebek de yaşamadı."

Geriye döndü, kapıyı açtı, Georges'ları buyur etti ve üçü kendilerini yeniden atölyede buldular. Geç olmuştu, Georges karısına bir duvar saatinin kadranında saati ve giderek koyulaşan geceyi göstererek kaş göz etti. Madam Georges görmezden geliyordu.

Sonunda kocası daha fazla dayanamadı. Kararlılıkla ayağa kalktı.

"Hoşça kalın Mösyö. Şeref duyduk. Julie, artık dönme vakti. Belki yine görüşürüz. Hatta mutlaka... yani..."

"Önümüzdeki pazar bana sizi kahvaltıda ağırlamak zevkini tattırır mısınız?" diye sordu Mario. "Siz ağzınızın tadını bilirsiniz Madam Georges, güzel bir kadın ağzının tadını bilmelidir. Yaşlı bir aşçım var, buradaki tek çalışanım, ev işlerine yardım eden on beş yaşlarındaki oğluyla birlikteler. Kadın duvar gibi sağırdır. Otuz yıldır hizmetimde. Ama yüksek aşçılık yeteneğine ve dehasına sahiptir. Yapacağı yemek, şarapta çulluk eti hoşunuza gidecektir.

"Seve seve. Çok isterim. Bizi onurlandırıyorsunuz, şımartıyorsunuz," diye tekrar etti Georges.

İzin istediler. Arabada ikisi de konuşmadı. Julie, Mario'yla cilveleşmelerini, adamın ona atölyede ve küçük divanda sıkıca sarıldığını fark edip etmediğini anlamak için kocasını göz ucuyla süzüyordu. Ne adamdı! Böylesini hiç görmemişti. Tabii ki genç değildi ama o ne

zarafet, o ne kibirdi! İnce ve kehribar rengi, bakımlı, yumuşak ve dudaklar gibi ifade yüklü elleri vardı.

"Bize bu akşam ne yemek hazırlıyorsun Julie?" diye sordu Georges.

Kadın ters ters yanıtladı:

"Öf, ne bileyim. Gidince görürsün."

Kocasını karanlıkta göremiyordu. Boğuk nefesini işitiyor ve bu öyle sinirine dokunuyordu ki bağırıverdi:

"Bir kere, çok yiyorsun. Böyle şişko olmak iğrenç! Nefes alamıyorsun neredeyse."

"İyi, iyi, peki," diye homurdandı adam.

Kadın düşündü:

"Ne garip. Normalde ona tahammül edebiliyorum ama başka bir adam beni heyecanlandırmaya görsün... Georges zavallısını çekemez oluyorum. Bu hep böyle oldu."

Madam Georges iffet abidesi değildi. Taşrada yaşamaya başladığından beri günaha girme fırsatı çok nadir doğuyordu, zaten sahip olma dürtüsü yavaş yavaş içindeki tüm diğer dürtüleri boğmuştu. Halbuki Paris'te oturduğu sıralarda... Gözlerini yumdu ve içini çekti. Mario'ya benzeyen biriyle hiç karşılaşmamıştı. Zihninde uzun bir roman kurmaya başladı. Akşam ve gece boyunca da horlayan Georges'un yanında bunu sürdürdü. Ancak ertesi gün, sanki bir rüyadan uyanır gibi, böylesi bir ilişkinin tehlikesinin farkına vardı.

"Ne yani? Bir kez yatacak sonra da beni yüzüstü bırakacak," diye düşündü kabaca. "Yok, yok, Julie Georges bu yaşta, küçük bir kız gibi aklını kaybetmiş, dedirtmem."

İtibara olan susuzluğun işkencesinden geçen bir burjuvaydı o. Bir sevgilinin günün birinde kendisiyle, tavırlarıyla ya da ahbaplarıyla veya okuduklarıyla alay edebileceği düşüncesi onun için dayanılmazdı. Herkes yeri-

ni, haddini bilsindi. Meşhur ressamla kendisinin hiçbir ortak noktaları yoktu.

Ertesi pazar şatoya gitmemek için grip olduğunu bahane etti. Mario davetini tekrarlamadı. Madam Georges inekleriyle, tavuklarıyla ilgilenmeye, paracıklarını saymaya devam etti ve hırçınlığında, bir tonik gibi, hem acı hem de uyarıcı bir şeyler vardı artık. Mösyö Georges ve hizmetçi hışmından çok çekiyorlardı.

Kasım sonlarında bir gün, Martinlerin komisi (bizim buralarda çiftlikte çalışan uşaklara böyle derler) nefes nefese Mösyö Georges'un mutfağına vardı. Martinler eski arazilerinde ortakçı olarak kalmışlardı. Komileri on sekiz yaşında, iri ve çevik, kalkık burunlu ve kara gözlü bir oğlandı. Georges'la konuşmak istedi.

"Şatoda yangın çıktı," dedi hiç vakit kaybetmeden. "Öğleden sonra başladı. Size haber vermem söylendi."

"Hasar var mı?" diye sordu Georges sigortayı düşünerek.

"Bir hayli. Ama ne ahıra, ne de çevredeki araziye sıçradı. Sadece beyefendinin mobilyaları yandı, ve Tanrım, kendisi de kazaya uğradı."

"Kaza mı? Nasıl yani?"

Komi, hizmetçinin kendisine doldurmuş olduğu şarap bardağını başına dikti, dudaklarını sildi ve sözünü tamamladı:

"Merdivenlerden düştü ve dumanda boğuldu."

"Öldü mü?" diye bağırdı Julie.

"Eh, evet," dedi oğlan kayıtsızca.

"Yüce T...," dedi Georges.

Güçlü ve karşıt duygular ruhunu parçalıyordu: Böylesi ani bir sonun dehşeti, daha şatonun kira kontratının süresi dolmadan mülkün tek hâkimi olmanın keyfi.

"Ne olduğunu anlamak için olay yerine gitmeliyiz," dedi.

Araba yanaştı, Madam Georges ve komiyle birlikte bindiler. Yangın dünden beri çatı katında tavlanmış olmalıydı. Ressam söylediği gibi, geceyi sık sık orada geçiriyordu ve sigarasından düşen bir kıvılcım, tahta zemine darmadağın yığılmış o kitapları ve o mektup tomarlarını tutuşturmuş olabilirdi.

Julie çantasına iki eliyle sıkı sıkıya yapışmıştı ve susuyordu, solgundu ve dudaklarını sıkıyordu.

"Siz bu ressam beyefendiyi iyi tanıyor muydunuz?" diye sordu komi. "Tuhaf bir tipti!"

"Tuhaf mı? Ne demek istiyorsun?"

Oğlan eliyle ne anlama geldiği belli olmayan bir hareket yaptı.

"Tuhaf bir yaşam tarzı vardı, işte! Üstelik keşfedilenler...

Sessizce güldü.

"Söylemem, sürpriz olsun. İnsanların gözleri boyanmıştı ama ben... Ben gördüm onları... Sadece sözünü etmedim çünkü yani bunlar benim üzerime vazife değil, değil mi?"

"Peki nedir yani?" diye bağırdı Madam Georges.

"Göreceksiniz," diye yanıtlamakla yetindi komi ve kollarını kavuşturarak, dudaklarında bir gülümsemeyle arkaya doğru kaykıldı.

Şatoya vardıklarında çatıdan hâlâ dumanlar tütüyordu. Yangın sırasında birkaç mobilya telaşla dışarıya taşınmıştı; bir kanepe ve üç zarif küçük sandalye girişteki sahanlığın basamaklarına fırlatılmıştı. Güneş batıyordu. Soğuk ve ışıklı bir gündü. Karanlık bastırırken hafif don tutuyordu; halen yeşil kırların üzerlerinde bir kırağı bulutu birikiyordu. Açık kapının önünde bir grup insan bekliyordu. Georges aralarından jandarmaları, Martinleri, belediye başkanını ve birkaç meraklıyı seçti.

"Hizmetçinin dediğine göre bayağı bir hasar varmış,"

dedi içlerinden biri. Şu kadarcık, ufacık tablolar vardı ki (iki eliyle gösterdi) onlar bile 50-100.000 frank civarında ediyordu. Ama onun da sözüne fazla güvenilmez, kadın sağırın teki. Bir şey sorarsın, alakasız bir cevap verir."

"Düşünebiliyor musunuz! Rüzgâr az daha esse, yangın bizim oraya kadar varırdı," dedi Martin Ana, "felaket geliyorum demez."

"Ya o? Ya Mösyö? O nerede?" diye sordu Georges sesini alçaltarak.

"Odasına taşıdılar," diye cevapladı Belediye Başkanı, "Doktor Godet geldi ama artık yapacak bir şey kalmamıştı. Adam gitmişti. İçeri girmek ister misiniz Madam?"

Başkan ev sahibesinin önünden çekildi ve arkasında cesedin bulunduğu kapıyı gösterdi.

"Yalnız mı?" dedi Madam Georges eşikte durarak.

Belediye başkanı, siyah gömlekli yaşlı köylü, yavaşça şapkasını çıkarttı, bir müddet ellerinde döndürdü.

"Yalnız mı? Hayır. Yalnız değil. Buyurun Madam. Yanında bir hizmetçi var, ve..."

Sözünün sonunu getirmedi, Madam Georges iki adım attı ve durdu. Bir yatağa ceset yatırılmıştı. Üzerine mor bir ropdöşambr giydirmişlerdi. Çıplak, uzun boynu, beyaz, dik, sert çenesi, kapalı büyük gözleri ve ölümle şekli değişmiş gibi gözüken şu burunla (zira Madam Georges onu bu kadar büyük, bu kadar solgun ve bu kadar sivri hatırlamıyordu) tanınmaz haldeydi. Yaşlı ve kırılgan gözüküyordu. Yanında bir kadın diz çökmüştü.

"Hizmetçi," dedi Madam Georges kendi kendine.

Bir adım daha attı ve birden geriledi. Yatağın gölgesinde ilk bakışta, iki çocuk zannettiği iki yaratık şekil fark etti. Altı ya da sekiz yaşındaki oğlanların boyundaydılar. Onlara doğru ilerlediğinde başlarını çevirince, Madam Georges onların çocuk değil, iki cüce olduğunu anlamıştı. Bodur gövdeleri, köşeli ve kalın omuzları vardı

ama bacakları kısacıktı. Yüzleri, uzun, derin çizgileriyle erkek yüzüydü ve gözlerinde, düşkünlerevindeki tedavisi mümkün olmayan bazı sakatlarda görülen, bir yönüyle insanüstü o hazin ve dipsiz bakış vardı. Ayağa kalktılar ve el ele tutuştular. Birbirlerine tıpatıp benzemeleri, uyandırdıkları dehşet ve merhameti daha da artırıyordu. Konuşmadılar, Madam Georges da dilini yutmuş gibiydi. Onun geldiğini duymamış olan ve yüzünü gizleyerek duaya devam eden yaşlı kadın başını kaldırmıyordu.

"Siz burada mı oturuyorsunuz," dedi Madam Georges.

Cüceler cevap vermediler. Aptala benzemiyorlardı ama vahşi hayvanlar gibi ürkektiler. Bu durum karşısında meraktan çatlayacak hale gelen Madam Georges, hizmetçinin omzuna vurdu.

"Kimdir bu... beyler?" diye sordu.

Sağır kadın, sanki bir kilise şarkısını zikreder gibi, tiz ve tekdüze bir sesle yanıtladı:

"Evet, bu büyük bir felaket. Otuz yıldır onun hizmetindeyim. Karısına son zamanlarında bakan bendim ve onu böyle göreceğimi hiç ummazdım. Ne demişler: 'Kim ölür, kim kalır, bilinmez.'"

"Evet, biliyorum, biliyorum," dedi Madam Georges, "ama size bunların kim olduğunu soruyorum? Şu ikisi kim?"

Gözleri ve vücut hareketleriyle, kıpırdamadan duran iki cüceyi işaret ediyordu.

Yaşlı kadın sonunda soruyu anladı ya da tahmin etti.

"Oğulları," dedi.

"Bunlar oğulları mı? Bu mümkün değil! Peki nerede yaşıyorlardı? Saklanmış mıydılar? Onlardan kimseye söz etmiyordu! Utanıyordu, değil mi? Bunlar meşru çocukları mı? Mirasçıları mı?" diye tekrarlıyordu Madam Georges, ve ölüye aldırış etmeden sağır kadının kulağının dibinde bağırıyordu.

Ama kadın daha başka bir şey diyemiyor ya da demek istemiyordu. Madam Georges ağzından bir kelime daha alamadı. O anda, aranıp bulunmuş ve ölünün başını beklemek için gelmiş olan iki rahibe odaya daldı. Madam Georges dışarı çıktı.

İki gün sonra Mario defnediliyordu. İki cüce matem giysileri içindeydi. Ressamın meşru çocukları ve tek mirasçılarıydılar. Onları otuz yıla yakın süre evinde, çatısının altında, kimseyi kendi çocukları olduklarından kuşkulandırmadan yaşatmayı başarmıştı; varlıklarından çok az sayıda insan haberdardı. Seyahatleri sırasında, onları şöyle bir görenler olmuştu. Uşak olduklarını, zevk için alınmış ve beslenen hilkat garibesi soytarılar olduklarını düşünmüşlerdi. Şimdi tabutun arkasından yürüyorlardı, küçük yüzleri üzgün, solgun ve yorgundu. Cenaze arabasının tamamı harika çiçeklerle kaplıydı. Köylüler çiçeklere bakıyor, başlarını sallıyor ve, "Amma da tantana", "Pahalıya patlamıştır," diyorlardı. Bu ihtişamla, bu çiçeklerin güzelliğiyle şu iki zavallı cücenin hali arasındaki karşıtlık öylesine garip, öylesine çarpıcıydı ki, Georges'lar bile şaşkınlığa düşmüş, sus pus olmuşlardı. Arada bir, bu törenin, içinde onların bilemediği derin bir anlam, bir gizem sakladığı hissine kapılıyorlardı, ama bunun ne olduğunu anlayamıyorlardı.

YABANCI

Askerler ve siviller, büyük bir keşmekeş içinde N. Garına doğru koşturuyorlardı, kimileri Almanların Belçika'ya girmesiyle izinden çağrılmış, kimileri de iş seyahatine çıkıyor ya da savaşın ilerlemekte olduğu yerlerden kaçıyorlardı. 1940 yılının, havanın en yumuşak olduğu bir mayıs gecesiydi. Uzun, mavi pelerinli hemşireler, geniş boer şapkaları altında körpe yüzlü izciler, jandarmalar, belediye zabıtası, Belçika'dan, Lüksemburg' dan, Hollanda'dan gelen sığınmacıları karşılıyorlardı. Büfeyi ve bekleme salonlarını evvelce doldurmuş olan askerler, şimdi buraları bu kadın ve çocuk dalgasına terk ediyor, bu kez de peronları işgal ediyor, iyi kötü yerleşiyorlardı. Tek bir boş bank yoktu, yerlerde bile, eşya denkleriyle valizlerin arasında insanlar uyuyordu; kimileri de görevlilerin yük arabalarının üzerine yatmıştı. Sefer saatleri birbirine girmişti; bazı hatlarda trafik öyle bir haldeydi ki, saatlerce sürecek rötarlar duyuruluyordu. Işıklı saatin altındaki kara tahtaya rötarlar yazıldıkça kalabalık hareketleniyor, haykırıyor ve askerî kıtanın kaldırımları aşındıran nizamlı ayak sesleri, bağırışlar, çağırışlar arasında, her çeyrek saatte bir boş yere kendini tüketen küçük bir zilin sesi güçlükle duyuluyordu: Düşman uçakları N. şehrine yaklaşıyor ve şehrin yegâne sireni de

tüm göğe, "Tehlike!" diye bağırdığı halde, kendini duyuramıyordu. Şimdiye dek bölgeye hiç bomba düşmemiş olduğundan, siren de annesinin kollarında uyuyakalmış herhangi bir çocuğa gözlerini açtırmaktan başka etki yaratmıyordu; çocuk uyanıyor, çevresinde koşturan ve sorular soran tüm bu insanlara şaşkınlıkla bakıyor sonra da yüzünü yumuşak, tanıdık boynun çukuruna saklıyor ve tekrar uykuya dalıyordu. Maviye boyanmış camları, karartma uygulanmış lambalarıyla gar, yansımaları karartılamamış ve yıldızların ışığında parıldayan ray kalabalığının ortasında bir karanlıklar adacığı oluşturuyordu; tıpkı tepeciklerin ve yakındaki nehrin, gürültünün ve duman kokusunun arasında oluşturduğu gibi. İnsanlar peronun ucuna, trenin durduğu ve kömür ile çakıl yığınlarının arasında birkaç otun bittiği yere kadar ilerlemişlerdi. Burada sığınmacıların valizleri bekletiliyordu. Sandıklar, bisikletler, çocuk arabaları, şapka kutuları üst üste, birkaç metre yüksekliğinde yığılmıştı. İki adam buraya yerleştiler. Kardeştiler ve ikisi de askerdi; bir izin kâğıdı onları kız kardeşlerinin düğününde buluşturmuştu, askerî olaylar ise ayıracaktı. Evlerinden, dünkü törenden, az önce terk ettikleri insanlardan bahsediyorlardı. Sözleri, uzun sessizliklerle bölünüyordu. Trenler önlerinden, yüzlerine sıcak ve ıslıklı bir nefes üfleyerek tam yol geçiyordu. Pencereleri indirilmiş olan vagon kapılarında, kaygılı yüzler, yukarı kaldırılmış alınlar geceyi sorguluyordu. Duru ve aydınlıktı gece; Fransa'da 10 Mayıs'tan beri en ufak bir esinti hissedilmemiş, gökte tek bir bulut görülmemişti. Bu trenlerin çoğu garda hiç durmadan, hızlarını daha da artırarak, tiz ve yırtıcı bir sesle geçip gidiyordu. Uzakta kaybolduklarında metal köprü bir süre daha titreşiyor, arkasında inildeyen, neredeyse melodik bir ses bırakıyor, sonra her şey susuyordu.

Ara sıra, askerlerden biri ayağa kalkıyor ve trenlerinin muhtemel rötarı hakkında bilgi almaya gidiyordu. Her dakika artıyordu bu rötar.

"Üç saatten önce gelmez, dostum," dedi sonunda kardeşinin yanına dönerken, "amma da uzun zaman!"

"O kadar acelen mi var?" diye sordu Claude gözlerini açarak ve bileğinde parlayan, bir muharebenin sonunda ölülerin tanınmasına yarayan künyeye bakarak. "Eninde sonunda varacağız, nedir yani!"

"Loulou'nun evliliği için toplanabilmiş olmamız ne mutlu."

"Hıı, evet," dedi öteki.

Önce bacak bacak üstüne attı, sonra bacaklarını indirdi, sivri çenesini kaldırdı, yıldızların mavimtırak ışığı bağa çerçeveli yuvarlak gözlüklerinin camlarında, burnunun ince ucunda ve hafiften titreyen üstdudağında yansıdı.

"Neyin var, ihtiyar Claude?" diye sordu küçük olan.

"Hiç."

Genç adam düşündü:

"Onun hali benimkinden beter. Karısı ve çocukları var onun, o..."

Yirmi beş yaşındaydı ve savaşmaya gitmekten memnundu. Tüm kış boyunca kuzeyde seferber olduğu halde sadece iki düşmanla karşılaşmıştı: sıkıntı ve soğuk. Her türlü değişiklik canına minnetti. Oysa kardeşi, eylülden bu yana Maginot hattının tahkiminde görev yapmıştı; aralarındaki on yaşlık fark, bu kaderi müşfik bir merhametle değerlendirmesine neden oluyordu.

"Bu hiç adil değil. Onu biraz rahat bırakmaları gerekirdi," dedi kendi kendine, yengesinin kızarmış gözlerini ve çocukların gözyaşlarını düşünerek.

"Claude, yeni bebek tam olarak ne zaman geliyor?"

"Eylülde."

"Sen yoksa ondan mı böyle..."

Durdu.

"... böyle surat asıyorsun?"

Elini, yumuşak olmaya çalışan ama okşamadan çok bir liseli dürtüşüne benzeyen bir hareketle, sevecenlikle Claude'un omzuna koydu.

"Yok," dedi Claude, "ondan değil."

Yan tarafına döndü, yüzü karalıkta kayboldu; sesi genç adama garip ve kararsız geldi.

"Ne var?" diye sordu kaygıyla. "Annemin sağlığı değil, değil mi?"

"Ne mutlu ki değil. En son başıma gelen şey, öylesine özel ki unutamıyorum ve... Ama öncelikle; zihninde babamdan hiçbir hatıra kalmadı tabii ki, değil mi?"

"Babamdan mı?" diye tekrarladı çocuk şaşkınlıkla. "Öldürüldüğünde iki yaşındaydım yahu."

"Ama bazen küçük bir çocuğun hafızası olağanüstü derecede keskin ve sadık olabilir. Mesela ben, Poitiers'de oturduğumuz günlerdeki aşçımızı çok iyi hatırlıyorum, üç yaşımdan biraz küçüktüm."

"Ama senin her zaman şaşırtıcı bir hafızan olmuştur. Tabii ki sen babamı da gayet iyi hatırlıyorsun, değil mi Claude?"

"Evet, ve Loulou doğduğunda aldığı son izni de. 1917 ilkbaharıydı. Mayısta, daha üzerinden iki hafta geçmeden kaybolduğu bildirildi. Bu ay ölüm yıldönümü, François," dedi bir anlık sessizlikten sonra.

"Ben onu hiç hatırlamıyorum," diye itiraf etti genç adam. "Sen ona benziyorsun sanki, değil mi? Bunu ancak annemin odasındaki üniformalı fotoğrafından çıkartabiliyorum. Hoş, hayalperest bir havası var. Seninki gibi küçük, sivri çenesi var."

Claude ani bir hareket yaptı. Kardeşi ona şaşkınlıkla baktı.

"Ne var? Bana ne söylemek istiyordun?"

"Sana ne mi söylemek istiyordum? Pekâlâ, bundan dört ay önce, bir keşif sırasında, terk edilmiş bir köyü araştırmakla görevli altı kişilik bir ekipteydim. Orada Almanların olduğu konusunda uyarılmıştık ve onları bulmakla görevlendirilmiştik. Yeni tayin edilmiştim oraya..."

Eliyle belli belirsiz bir hareket yaptı, muhariplerin o vakitler doğuyu, savaşın olduğu yeri belirtmek için yaptıkları şu muğlak hareketten.

"... Orada," diye tekrarladı. "Benim katıldığım bu türden ilk keşifti. Bu ilk sefer, bende garip bir etki yarattı. Köyün olağanüstü bir havası vardı. O zavallılar, köyü beş dakika içine boşaltmaya zorlanmış olmalıydı. Küçük, çıplak bahçelerde, toplamayı unuttukları çamaşırlar paçavraya dönmüş, kaskatı ve donmuş halde iplerden sarkıyordu. Açık kapılardan, sofraya oturulmak üzere hazır bekleyen mutfaklar gördüm; söndürülmüş fırınların üzerindeki güveçler, tabaklar, kurulmuş masalar, dolu ama donmuş bir litrelik şarabın karşısında ilk sayfası açılmış bir gazeteyle, mor bir buz bloku gördüm. Bugünkü kadar aydınlık bir geceydi ama soğuktu, çatıların ve ağaçların üzerini kırağı çalmış, nehirler paten pistine dönmüştü, yani her şey titriyordu."

"Gerçekten de pis soğuk yaptı. Bir gün bizim orada da..."

"Evet," dedi Claude dalgın bir havayla.

Kardeşi konuşmaya devam ettiğinden sözünü kesti:

"Bırak da bitireyim. İnan ki hiç kolay değil... Köyü turladık ve hiçbir şey bulamadık. Köy uzun bir sokaktan ibaretti. Ne kadar ihtiyatlı ilerlediğimizi sen düşün. Yola çıktığımızda gökyüzü kararıyor gibiydi ve buzun çözülmesiyle oluşabilecek pusa güveniyorduk ama ilerledikçe yıldızlar giderek daha güçlü parlamaya başlamıştı. Söylediğim gibi bu durum, geçerken tüm o fakir evleri görme-

mi sağlıyordu. Düşünsene, bir de fark edilmemeye çalışıyorduk. Fark ettim de, bu sıralar ortalıkta pek göbekli kalmadı; en semizler eriyor ve formuna kavuşuyor. Sonuçta köyün boş olduğuna ikna olmuştuk. Geri dönecektik ama önümüzde halen uzun ve zorlu bir yol vardı; dizlerimizin ve dirseklerimizin üzerinde sürenerek aşacağımız buz tutmuş bir lanet dere de dahil olmak üzere. Tabii ki yola çıkmadan önce yemek yemeyi ve birer kadeh yuvarlamayı düşünüyorduk. Kilisenin karşısında bir kafe vardı. Diğer evlerinki gibi onun da panjurları yarı aralıktı. Panjurları biraz daha aralayıp içeriye baktık; şişeler dostum, tüm raflarda dolu şişeler, yerden tavana kadar! Bu talihsiz bistro, daha köyün boşaltıldığı günün sabahı mallarını yedeklemiş olmalıydı. Mailloche[1] adını taktığımız, Maillard isimli askerimin dediği gibi, 'Bazıları gerçekten de çok kısmetsizdi!' Uzun lafın kısası, iki adam içeri daldı, diğerleri de onları takip etti. Kendimize sevis yaptık. Sobanın üzerinde iri bir jambon vardı, bir ucu hafiften çürümüştü ama geri kalanı yenebilir gözüküyordu. Yenildi, içildi ta ki ansızın, adamlarımdan biri, 'Buradan Almanlar geçmiş,' diyene kadar. 'Nereden anladın?' 'Çok basit: İşte açılmış ve bitirilmiş bira şişeleri. Daha yeni gitmişler, çünkü şişelerin kenarlarındaki köpükler halen taze ve yanındaki raflardaki şaraplara dokunulmamış bile. Fransızlar olsa şarabı içer biraları bırakırlardı.'

Bu bana gayet makul gözüktü. Düşünebiliyor musun hâlâ içeride oturan ve duymazlıktan gelen adamlarımı acele ettirmeye çalışıyordum ki, ansızın içlerinden biri, bana işaret edip hiç konuşmadan, eliyle mutfağın ortasındaki kapağı gösterdi. Kapak yüksekçeydi, mahzeni örtüyor olmalıydı, karanlıkta bir şeyler parlıyordu,

1. (Fr.) Tokmak.

daha doğrusu bir şeyin yansıması görünüyordu. Mailloche kirişte asılı duran bir kangal sucuğu indirmek için fenerini yakmış, ışık karanlıktaki cilalı bir yüzeyi aydınlatmıştı. Bu bir şişe olabilirdi, bir fıçının tıkacı olabilirdi ama bir kemer tokası, bir silahın çeliği de olabilirdi. Bunun başka bir şey olduğu izlenimi çok kısa sürdü ve bu küçük, soluk, mavimsi ışığı yakalayabilmek için karanlığa iyi alışmış gözler gerekiyordu ama iyice bakınca onun ilerlediğini, yer değiştirdiğini ve sonra yavaş yavaş kaybolduğunu gördüm. Onu, bir bakışımla adamlarıma da göstermiştim. Olabilecek en doğal, en gürültülü şekilde orayı terk ettik ama dışarı çıkar çıkmaz hiç ses çıkartmadan bu mutfağı gören pencerenin ardına süzüldük. Kapak önümüzdeydi.

Çok uzun beklemedik. Kapak yavaşça, hiç ses çıkartmadan kalktı... Bir Alman'dı bu; adam önümde duruyordu, beni göremiyordu; panjurun gölgesine saklanmıştım. Ama ben, o aydınlık gecede onu gayet iyi görüyordum. Küçük bir çenesi ve körpe yanakları vardı, çok genç gözüküyordu. Büyük bir dikkatle çevresine bakınıyordu ve geri dönerek mahzenin içine doğru bir işaret yaptı ve dışarı çıktı, onu bir sürü adam izledi. Ya hemen ya da dönüş yolunda, bize kesinlikle saldıracaklarını düşündüm. Bizi görür görmez saldırmamaları, öncelikle bizim yalnız olduğumuzdan emin olmak istediklerinden ve bir pusuya düşme riskini almadıklarındandı. Aldıkları tüm bu tedbirler, karşımızda bizim gibi yalnız bir müfreze olduğunu gösteriyordu. Gittiğimizi düşünüyorlardı, yani baskın yapmak avantajına sahiptik; bundan yararlanmalıydık. Sana, 'düşündüm' dedim ama böylesi koşullarda insan düşünmez, ya saldırır ya da arazi olur, daima aynı savunma refleksi söz konusudur ve burada refleks saldırı yönündeydi. Açık pencereden içeri atladım, diğerleri de beni takip etti. Sanırım hepimiz, Fransız ve

Alman, toplamda on beş kadar adamdık ve her iki tarafın güçleri neredeyse eşitti. Ne bir el ateş edildi ne de bir çığlık atıldı, böyle karşılaşmalarda tam sessizlik emri almıştık, sanırım onlar da öyle. İlk darbeyi zavallı Mailloche aldı. Hemen yanıma bir kütlenin düştüğünü ve zavallı adamın bana seslenişini duydum. Bacaklarıma yapıştı ve beni de kendisiyle beraber sürükledi.

İçimizden biri –Alman ya da Fransız– nefesini ayarlar ayarlamaz düşmanı teslim olması için uyarıyordu ama kimse vazgeçmek istemiyordu. İlk çatışma için kendimi öne sürdüm; dört tip yaralandı; ben de bir Alman'ı öldürmüştüm. Neden sonra adamlardan biri pencereden atladı, diğerleri de onu izledi ve kaçanlar gözden kayboldu. Bu sessiz ve vahşi mücadele inanılmazdı. Benimse kafam mermer bir masanın köşesine çarpmıştı. Bayılıp kalakalmıştım. Gözlerimi yeniden açtığımda, yanımda yaralı bir arkadaş, ölmüş olan Mailloche ve Alman vardı. Üstelik birisi emirleri unutarak silahına davranmış ve şimdi her yandan silahlar patlıyordu. Nitekim, ateş az sonra kesildi ama bu kez yerini top atışları aldı. Aşmamız gereken küçük derenin her yanından toplar yağıyordu. Şimdi sakin olmamız gerekiyordu ama her an, Almanların kalabalıklaşarak geri dönmesinden çekiniyorduk.

Arkadaşım, bizden önce Almanların yapmış olduğu gibi mahzene sığınmanın iyi olacağını söyledi. İki ölüyü oldukları yerde bıraktık, düşe kalka aşağı indik, kapağı indirdik ve arkadaşımla beraber, o küfür ederek ve inleyerek, ben de bir domuz gibi kan kaybederek öylece durduk. Gün ağarınca topçu ateşinin kesileceğini umuyorduk ama durmuyordu. Durand –arkadaşın adı buydu– bana üstünkörü bir pansuman yaptı. Daha iyi hissediyordum ama soğuktan ve açlıktan bitmiştim. Ufak ufak kendimi yüreklendirdim; sabah olmuştu, Almanlar

artık gelmezdi. Mutfakta bulunan erzakı ve önceki gün gözüme takılan, halen ispirto dolu ocağı hatırlıyordum. Arkadaşımı da götürmek istedim ama o benimle gelmek istemedi. Mahzende bulduğumuz torbalardan kendisine bir örtü yapmıştı ve uyudu.

Büyük güçlükle yukarı çıktım. Mutfak göz alıcı bir ışıkla aydınlanmıştı. Etraf günlük güneşlikti ve ben soğuktan kaskatı kesilmiş haldeydim. Mailloche'un ve Alman'ın cesetlerinin bulunduğu yıkılmış iki oda arasında gidip geliyordum ve inan ki François, onlara ancak şöyle bir bakabildim göz ucuyla. Bu, benim gördüğüm ilk savaş sahnesiydi ama çok aç ve çok susuz olduğunda insan daha çok bir hayvana benziyor.

Üst üste bardaklarca bol şekerli sıcak şarap içtikten, latif sıcaklığını göğsümde hissettikten ve pipomu yaktıktan sonra, ancak ondan sonra zavallı Mailloche'u düşünebildim. Yanında diz çöktüm. Zavallı ufaklık, bayağı huzurlu gözüküyordu, burayla işini bitirmiş olmaktan gayet mutlu, dudaklarının köşesinde garip, küçük bir tebessümle, 'Ben, artık ne olduğunu biliyorum, ama sen!..' der gibiydi.

İki elini göğsünün üzerinde çaprazladım. Ailesinin adresini bulmak için cüzdanını açtım. Saint-Mande'de oturan, temizliğe giden dul bir annesinin olduğunu söylemişti bana. Annesinin fotoğrafını kalbinin üzerinde taşıyordu, yanında bir de urgan parçası vardı, kendi düğününde içkiyi fazla kaçırınca kendisini asan bir amcasından kalma. Benim Mailloche, yanında kendisini asmış bir adamın urganıyla gezerse şansının yaver gideceğine inanıyordu, düşünebiliyor musun! Korumamıştı bu onu, zavallı çocuk. Üzerinde ayrıca Saint-Mande Futbol Kulübü'nün üyelik kartı ve başka önemsiz ıvır zıvır da vardı. Uzunca süre yüzünü kapatacak bir örtü aradım ama odaların kapıları kilitliydi, ve de bu soğukta daha kefen-

lenmeyi bekleyebilirdi. Durand uyandığında, dönüş yoluna çıkmadan önce, Mailloche için bahçede bir çukur kazmaya niyetim vardı. Onunla işimi bitirdikten sonra diğeriyle ilgilendim."

"Alman'la mı?"

"Evet."

Claude öyle uzun süre sessiz kaldı ki, François omzuna dokundu.

"Haydi dostum, seni dinliyorum!"

"Biliyorum."

Bir tren delice bir hızla geçip gitti; tekerleklerinden kıvılcım demetleri saçılıyor, lokomotif çılgına dönmüş kuşlar gibi, boşluğa keskin ve inleyen ıslıklar gönderiyordu.

"Bu bizimki değil herhalde?" dedi François kaygıyla.

"Ne diyorsun! Sabaha kadar buradayız."

"Eh, öyleyse devam et. Alman, diyordun?"

"O zamana kadar çok fazla Alman görmemiştim. Ve benimkine, öldürdüğüme de, ne merak ne acıma ne de nefretle ama bir nevi inançsızlık hissiyle bakıyordum. Evet, geceleri gölge gibi geçtiklerini gördüklerimizden, nişan aldıklarımızdan, bazen öldürdüklerimizden ama arkadaşları taşıdığı için bedenlerini hiç bulmadıklarımızdan birini ölmüş, oraya, Mailloche'un yanı başına uzanmış halde görmeyi aklım almıyordu. Ani bir baskın sırasında, birkaç savaş esiri alınmıştı ama bu benim gelişimden önceydi.

Mahzenden ilk çıktığını gördüğüm o oğlandı ölüm; ondaki, adını koyamadığım bir şey, çarpmıştı beni. Bana şaşkınlık ve rahatsızlık veriyordu ve bu şaşkınlığın nereden geldiğini anlayamıyordum. Unutulan bir ismi ya da aklından uçup gidivermiş bir ezgiyi yakalamaya çalışır gibi sersemlemiştim... Sersem ve sinirli. Anlıyor musun? Parlak bir güneşle, kıpkızıl bir güneşle aydınlanmıştı o.

Yeşil üniforması, koca postallarıyla soğuk yer döşemesinin üzerine uzanmış, Mailloche kadar huzurluydu, ama bir çukurla derinleşmiş küçük, sivri çenesi havaya kalkmış haliyle, yüzüne bir meydan okuma ifadesi veriyordu. Çok açık sarışındı, rengi atmış yanakları hafiften sertleşmeye başlamıştı. Elini bıçağına götürürken düşmüştü. Ondan daha çevik davranmış olmasaydım, beni ıskalamazdı. Belki, onun ceplerini, arkadaşımınki gibi karıştırmamam gerekirdi ama beni buna sevk eden kötü bir niyet değildi. Savaş bittiğinde bir anne, bir nişanlı, bir eş nasıl öldüğünü, acı çekip çekmediğini ve naaşının nerede dinlendiğini bilmek isteyecekti belki de? Acı çekmemişti, bir çığlık bile atmadan düşmüştü. Tıklım tıkış mektup dolu, büyük bir cüzdanı vardı. Bir imza, bir adres arıyordum; yoktu. Bir fotoğrafta üzerinde tenis kıyafetleri, elinde raketi, beyaz şortu ve üst düğmeleri çözülmüş gömleğiyle, saçları gözüne düşmüş, son derece genç gözüküyordu. Neler hissettiğimi tahmin edemezsin... Benim yaşımda, olgun bir adamı öldürmüş olsaydım..."

"İnsan seçemez ki," diye sözünü kesti François omuz silkerek.

"Hayır, seçemez. Ama biliyor musun, insanın kendisinin de çocukları ve yarı yarıya kendisinin yetiştirdiği bir küçük kardeşi olduğunda – nitekim seni yarı yarıya ben yetiştirdim, dostum... Yani... Ayrıca çok güzel bir genç kızın, Alman'ın en az on iki ayrı pozunu çekmiş olduğu bir kızın fotoğrafları da vardı, içlerinden birinde kız bir bahçenin ortasında, bir siyah köpeği dizlerinin üzerine oturtmuştu. Ama bu duygulandırmadı beni; Mailloche'un yaşlı annesinin fotoğrafını da görmüştüm, ve bu etkiyi dengeliyordu. Aradığımı bulamamış olduğumdan cüzdanı yerine geri koyacaktım ki, diğerlerinden daha büyük ve daha eski, hafiften sararmış ve sanki uzun zaman bir cepte ya da bir çantada taşınmış olma-

nın sonucu diğer kâğıtlara sürtünüp yıpranmış gibi görünen bir portre keşfettim..."

Durdu.

"François, fenerin yanında mı?"

"Evet, neden ki?"

"Yak onu, ışığı da yere tut ki yıldızlar reflektör gibi parladığı halde anamıza küfretmesinler. Ve bak..."

"Neye?"

"Bu fotoğrafa. Görüyor musun? Alman'ın üzerinden aldığım fotoğraf bu."

"Dur biraz, dostum, ben hiç..."

"Sana hiçbir şey hatırlatmıyor mu?"

François fotoğrafa bakıyordu. Genç bir adam, bir kır evinin sekisinde fotoğraflanmıştı. Bir kadın, hafif tombul, dingin ve iyi kalpli görünen, açık renk saçlı bir kadın, adamın yanında ayakta duruyordu. François bir an tereddüt etti ve sonra kendisini zorlayarak gülümsedi:

"Sanki adam biraz sana benziyor diyeceğim ama..."

Ağabeyi başını salladı.

"Bana benzeyen o değil yavrucuğum. İyi bak, bir daha bak. Tekrar bak sol eline, gayet iyi görülüyor. Yara izini görüyor musun? Yüzük parmağından bileğine kadar uzanan şu derin izi? İşte şurada," diye devam etti Claude, sanki hafızasında bir anının izini sürer gibi gözlerini kapatarak, "orada bir şişlik oluşturmuş olmalıydı ama yara yüzeyseldi, sadece eti kesmişti. Yine de kalıcı bir iz bırakmıştı. 1914 Eylülü'nde, babamızın ilk kez kalçasından ve kasığından yaralandığı o gün, bir havan topunun da elinin derisini sıyırdığını ve iki yıl sonra ikinci kez başından, sol kaş kemiğinin üzerinden, şuradan yaralandığını biliyorsun değil mi?" dedi portreyi göstererek.

François hiçbir şey demeden uzun uzun fotoğrafı inceledi.

"Bu mümkün değil..." diye mırıldandı.

"Bu fotoğrafı annemizin sakladığı, babamıza ait tüm portrelerle karşılaştırdım. Bu iki yaranın röntgen filmlerini buldum; alnındaki yılankavi bir hat oluşturuyor, fotoğraftakiyle tamı tamına aynı, eğer benim yaptığım gibi zahmet edip büyüteçle bakarsan görürsün. Üstelik, sen babamızın hatlarını ve ifadesini unutmuş olduğundan, tereddüt edebilirsin ama ben... Bu aynı o, aynı onun gözlüklerinin üzerinden bakan gözleri, aynı onun gülümsemesi. Hele şu dar çenenin üzerindeki küçük çukur. Benim çenem gibi, üçüncü oğlunun çenesi gibi," diye sözünü tamamladı garip bir sesle.

"Emin misin, o Alman'ın onun... oğlu olduğundan?"

"Dinle, fotoğraf 1925 tarihini taşıyor ve daha yukarıda farklı bir elden çıkmış yazıyla şu Almanca kaydı görüyorsun..."

"Gotik karakterleri çözemiyorum."

Claude yavaşça okudu ve sonra tercüme etti:

Für meinen lieben Sohn, Franz Hohmann, diese Büd seines vielgeliebten Vatersmöge er ihn aus der Himmlshöhe beschützen, Frieda Hohmann, Berlin, den 2 Dezember 1939.

Sevgili oğlum François Hohmann'a; sevgili babasının bu portresi onu gökyüzünden korusun. Frieda Hohmann, Berlin, 2 Aralık 1939.

"Adı François mıymış?" diye haykırdı genç adam. "Benim gibi François mıymış?"

"Senin gibi, büyükbabamız gibi, amcalarımızdan biri gibi. Bu ailemizde çok kullanılan bir isim oldu. Alman'a da o adı verdi."

François bir hareket yaptı.

"Sana, bu o diyorum," dedi Claude kısık sesle. "En ufak bir şüphem olsaydı sana tek kelime etmezdim. Ama

bu o kadar... o kadar olağanüstü ve bir o kadar da vahim bir durum ki. Senden bunu gizlemek hakkını göremedim kendimde. Savaştan sonra Almanya'da araştırmalar yapılabileceğini düşündüm. Mümkün olursa birlikte araştırırız. Olmazsa, hayatta kalan bu işi üstlenir."

François bunalmış bir halde ellerini şakaklarına götürdü.

"Şaştım kaldım, dostum."

"İtiraf etmek gerekir ki, doğaldır," dedi ağabeyi usulca. "Benim her gece rüyalarıma giriyor."

"Ama sonuçta, ben babamızın savaşta öldüğünün kesin olduğunu sanıyordum!"

"Tam olarak şöyle oldu: 27 Mayıs 1917'de kayıp olarak kayıtlara geçti. Annem savaşın sonuna kadar geri dönmesini umut etti. Ancak ateşkesten sonra babamızın bir arkadaşı bize yazdı ve onun iki adım önünde yere düştüğünü gördüğünü, bacağının ve başının koptuğunu söyledi. Kendisinden geri kalanlar asla bulunamadı. Ama düşün ki o korkunç kargaşada, muharebe karmaşasında, adam gördüğünden nasıl emin olabilirdi, kardeşim, üstelik yağmurlu bir günün seher vaktinde meydana geliyordu tüm bunlar; ayrıntıları annemin sakladığı ve ricalarım üzerine kısa süre önce bana verdiği mektuptan öğrendim. O gün kim bilir kaç ölü ve yaralı vardı. Kendisi anlatıyor bunu, tüm o kömürleşmiş, paramparça olmuş, tanınmaz haldeki bedenleri... Haydi kolaysa, kimliklerini belirle bakalım tüm o zavallı çocukların!"

Claude durdu ve başını hafifçe çevirerek bir süre sessizce piposunu içti.

"Almanlar künyelerini göğüslerinin üzerinde, boyunlarından geçen bir zincirin ucunda taşırlar."

"Claude?"

"Evet?"

"Ama öyleyse... Babamız firar mı etti?"

Ağabey ani bir hareket yaptı.

"Bunu söyleyen kötü niyetlidir. Belki firar etti? Belki de, şu hafızasını yitiren ve birçok ailenin önceki savaştan sonra, bu savaşın öncesine kadar hakkında tartıştıkları o adamınkine benzer bir durumdu onunki de?"

"Ama onun en azından Fransız olduğu bilinebilirdi."

"Bu da kesin değil. Bir üniforma, bir künye bunlar kaybolabilir, tahrip olabilir, sana sözünü ettiğim o talihsiz insanlar isimlerini bile unutmuşlardı, çocuk gibi yeniden konuşmayı öğrenmeleri gerekti. Ayrıca bazı mahkûmlar da Almanya'dan kaçıp Rusya'ya geçtiler, orada da devrimin ortasına düştüklerinden, medeni durumunu değiştirmek, dönüşte kendi isteğine göre Alman ya da Fransız olmak kolaydı."

"Ama ya savaş?"

"Savaş bitmişti."

"Ya biz?"

"Ya, biz... Sana ne diyeyim ki? O tarafını hiç bilmiyorum. İyi bir babaydı ama..."

"Annemle iyi geçinir miydi?" diye sordu bu kez François ve yüzünü çevirdi.

"Sanmıyorum," dedi ağabeyi.

"Bak..."

"Sanmıyorum, diyorum sana. On yaşındaydım, değil mi? Bu duyduklarımdan ziyade hafızamda ya da muhakememde kalmış bir izlenim... Evet, sofrada uzun sessizlikler, sonunda birbirleriyle konuştuklarında seslerindeki o belli belirsiz çatlamalar... Hızla çarpılan kapılar, uzak bir fırtınanın yankıları..."

"Hizmetçilerin gevezelikleri, belki de!"

"Evet, o da var. Ama bundan bahsetmemeyi tercih ederim, ufaklık."

İkisi de utanma, sıkılma ve endişeyle dolu olarak, sustular. Karanlıkta yük arabaları geçiyordu. Hâlâ san-

dıklar indiriliyordu. Yeni bir tren gelmişti. Çılgın bir kalabalık boşalıyordu içinden. Sığınmacılar peronda dolanıyor, yoklama çağrıları birbirine karışıyordu. Gece öylesine berraktı ki bu solgun yüzler, bu kırışmış elbiseler, bu denkler ve kayışlarından birbirlerine bağlanmış zavallı köpekler, bazen koyu renk bir kumaş parçasıyla örtülmüş bir kuş kafesi, bazen içinden bir kedinin miyavladığı bir sepet, bazen bir sedye, hepsi açık seçik görülüyordu.

"Bunlar yaralı mı?" diye sordu François.

Biri onu duydu.

"Hayır, doğum yapmak üzere olan iki kadın," diye bilgi verdi.

"Ne korkunç bir insan karmaşası," dedi François sedye uzaklaştığında.

Sedye dört adam tarafından taşınıyordu. "Yol açın! Doktor, hemşire! Çabuk! Çocuk geliyor!" diye bağırıyorlardı.

"İki saat önce doğum yapmış bir kadın daha var, kanaması var," dedi kalabalıktan bir ses. "Ölüyor."

Sedyedeki kadınlar bağırmıyorlardı. Taşıyanlardan birinin yaktığı bir cep feneri yerlere kadar uzanan, çözülmüş, uzun sarı saçları aydınlatıyordu.

"İnsanın hiç aklına gelir mi," dedi François kısık sesle, "ama önceki savaşla geçen dört yıldan, işgalden ve Rhin üzerindeki ordularımızdan sonra, kardeşlerin bile düşman cephelerde, birbirlerini karşı karşıya buldukları oldu."

"Bilmiyorlardı. Ben bu Alman'ın ölümünden beri her gece aynı rüyayı görüyorum: Aralanmış kapakla, o kara mahzeni görüyorum ve Alman'ın kapağı kaldırarak benim gırtlağımı sıkacağını biliyorum. Dövüşüyorum, daha güçlüyüm, Alman'ı öldürüyorum. Öldüğünde, onu kollarıma alıyorum, üzerindekileri çıkartıyorum ve onu annemin yatağına yatırıyorum; seni küçükken, kızıl ge-

çirdikten sonra taşıdığım büyük pembe yatağa. Sonra eğiliyorum, bakıyorum ve artık kimi gördüğümü bilemiyorum, seni mi, onu mu... Ah, o lanet rüya," diye mırıldandı Claude bir iç çekişle diğer köşeye dönerek.

François sinirle ellerini kavuşturup çözdü.

"Dostum, sen ne istersen yaparsın ama sana yemin ederim ki, ben asla Almanya'ya araştırmaya gitmeyeceğim. Bu neye yarar ki? Zaten halen senin yanıldığın, fotoğrafın babama ait olmadığı fikrini taşıyorum, kaldı ki, bu talihsizlik eseri gerçek olsa da, bir araştırma masum yaşamları rahatsız edecektir. Konu zaten geçmişte kalmış. Beni artık ilgilendirmiyor, rahat bırakmak istiyorum onu."

"Bizi rahat bırakmayan o," diye iç geçirdi Claude ve yeniden bileğindeki küçük künyesini yıldızların ışığına tuttu, mavi, donuk bir yansıma yükseldi oradan.

"Ama haklısın, en iyisi hiçbir şey dememek."

Az ilerlerinde, bir grup sığınmacı, bir gazeteyi havada sallayan şişman bir adamın çevresini sarıyordu. Adam sivil giyimliydi ama kolundaki açık renkli pazıbent, şehirde, sivil savunmada görevli olduğunu kanıtlıyordu. Arada bir ağzına götürdüğü bir düdükten kulak tırmalayıcı sesler çıkartıyor, birkaç emir veriyor, güçlü ve boğuk bir sesle nutuk çekmeye devam ediyordu. Siyah bıyıkları ve öne fırlamış bir göbeği vardı, konuşması iki askerin kulağına kadar geliyordu.

"... Siz de benim gibi tüm teçhizatın kuzeye doğru ilerlediğini görmüş olsaydınız gayet rahat olurdunuz!! Bu kez 1914'teki gibi olmayacak. Orada kime başvuracaklarını bilecekler. Size söz veriyorum, postu kurtaracaklar! Zaten beslenmeyen adamlardan meydana gelen bir ordu ne işe yarar ki? Sorarım size! Organizmalarına lazım olan vitaminlerden bile yoksun bir yığın raşitik ve anemik alt edilmez mi? Ben size söylüyorum; vitaminle-

rimizle, techizatımızla ve de efendime söyleyeyim, azmimiz ve gözükpekliğimizle onları alaşağı edeceğiz, ah, demeye bile vakit bulamayacaklar!"

Claude yavaşça omuz silkti.

"Bazı şeyler var ki, hiç söylememek daha iyi," diye belirtti.

Sığınmacılar ve askerler doğaçlama konuşan hatibi dinliyor, gülüyor ve onaylıyorlardı.

"İyi konuşuyor, kardeşim. Adam haklı!"

SIRDAŞ

Yaşayanların tatlı uykusunu son kez burada tatmıştı. Adam, kadının bir çocuk gibi, çıplak kolları göğsünün üzerinde kavuşmuş uyuduğunu hatırladı. Kazadan önceki geceyi geçirdiği yatağa yaklaştı; soğuk yastığa, beyaz çarşaflara dokundu. Bilmediği bir evde bulunduğunu ve bir kadının kendisini takip ettiğini unutuyordu. Her odaya ilk kez giriyordu. Pencereleri, gömme dolapları açıyordu.

"Sofrada nereye otururdu?" diye soruyordu.

Ya da:

"Elbiselerini bu dolaba mı asardı?"

İhtiyatlı ve alçak bir sesin cevabını dinliyordu:

"Buraya oturuyordu... Elbiseleri mavi odada, çamaşırları yüklükte, büyük komodindeydi..."

Ayakta, arkasında duran bu yabancıya bakıyordu; kadın Florence'ın ölüm döşeğinde bakımını üstlenmişti, güzel ellerini ellerine almıştı, onu tabut için giydirmişti. Solgun ve silik biriydi, siyah, basit elbiseler giyen, saçını sımsıkı topuz yapan, sıska, çirkin; Roger Dange'ın gözünde neredeyse kadın sayılmazdı. Tatlı, parıltılı Florence'ı bu donuk yaratığa nasıl böylesi güçlü bir bağlılık beslemişti? Bu çocukluk arkadaşına, bu zavallı taşra öğretmenine? Bu akıl almazdı. Ya kendisi neden o kadar

uzağa gitmişti? Meksika'ya konser turnesini kabul etmişti? Bunları düşündü dul adam. Florence önce onunla birlikte gitmeye karar vermiş ama sonra, yola çıkmadan bir hafta önce kararını değiştirmiş ve mart ayına kadar arkadaşında kalacağını haber vermişti. Roger, o zaman buna çok sevinmişti. Yaptığı düşükten sonra henüz tam toparlanamamış olan Florence'ın sağlığından endişe ediyordu; bu kadar uzun bir yolculuk... İki yıldır evli olduğu karısından oldukça yaşlıydı, âşıktı, kıskançtı; onun bu ücra köyde, Matmazel Cousin'in yanında (yaşlı kızın adı buydu. Onun hakkında yaşlı kız diye düşünmesi garipti... Florence'tan sadece on sekiz ay büyüktü, bunu biliyordu ve Florence da bu yıl, yaşasaydı otuzuna basacaktı...) olduğunu bilmeyi tercih ediyordu. Evet. Karısının erkeklerle çevrili olmasındansa, burada olduğunu bilmeyi tercih ediyordu. Onu bu karanlık odada bir an görür gibi oldu, çenesinin altını ve boynunu pudralarken yaptığı gibi, o tatlı hareketiyle elindeki aynayı kaldırmıştı. Elini alnına götürdü ve terden ıslanmış olarak geri çekti; oysa ev buz gibiydi. Uzunca bir sessizlikten sonra Matmazel Cousin'in ürkmüş sesi çınlayan kulaklarına ulaştı:

"Mösyö Dange, siz hastasınız!"

Yemek salonuna dönebilmek için kadının koluna yaslanması gerekti. Küçük soba yakılmıştı, kendisini daha iyi hissetti.

"Artık sizi yalnız bırakacağım," diye mırıldandı. "Özür dilerim, sanırım buraya gelirken soğuk aldım."

Bir koltuğu sobaya yaklaştırdı.

"Şimdi gidemezsiniz. Hava çok soğuk ve sizin de yüzünüz kireç gibi Mösyö Dange."

"Ama size zahmet veriyorum..."

"Yok," dedi kadın usulca. Sobaya birkaç odun attı ve dışarı çıktı. Ufak tefek bir hizmetçi gelip panjurları kapattı ve Matmazel Cousin de sıcacık bir fincan çay getir-

di. Karanlık ve nemli taşrada, bir şubat akşamıydı. Rüzgâr ortalığı uçuruyordu. Kapının önüne dikilmiş iki çam çatırdıyor, inliyor, kırılmış ama henüz kopmamış bir dal, sanki karanlıktaki birisi içeriye sığınmak istiyormuş gibi, düzenli aralıklarla duvara çarpıyordu. Dange, her darbede ürperiyordu.

"Bunları kestirmem gerekecek," dedi Matmazel Cousin. "Zaten ışığı da kesiyorlar."

"Matmazel, o son günün hikâyesini, kazanın tüm ayrıntılarını bir kez daha, sizin ağzınızdan dinlemek isterim."

"Ama size her şeyi yazdım. Florence bir gün önce bana, sabahtan, birkaç günlüğüne Paris'e gitmeyi düşündüğünü söylemişti. Erkenden kalktı... Yani onun için erken... Saat dokuz olmuştu. Ders yeni başlamıştı. Gidişini görmedim. Ama arabasının yolda dönerken çıkarttığı sesi duydum. Yağmur yağmıştı. Araba kasaba meydanında, ölüler anıtının önünde yoldan çıktı. Korkunç bir hamleyle direksiyonu kırdı ve Simonların evinin önündeki duvara çarptı. Ah, size o gürültüyü anlatamam, bir gök gürültüsü gibiydi, hele o düşüp kırılan camlar... Gördüğünüz gibi burası küçük ve sakin bir köy, Mösyö Dange, o gümbürtü herkesi meydana topladı. Okulun pencerelerinden her şey görülüyordu. Hemen ona doğru koşturdum. Araba parçalanmıştı. Zavallı kadını enkazın altından çıkarttılar..."

"Yüzü parçalanmış mıydı?" diye sordu Dange.

İfade dolu, yumuşak ve aynı zamada güçlü müzisyen elleri sobanın sıcağına doğru uzanmıştı, uzun parmaklarının uçları titriyordu. Matmazel Cousin telaşla yanıtladı:

"Hayır, hayır, yüzünde hasar yoktu."

"Ya vücudu?"

Matmazel Cousin, kelimenin tam anlamıyla ezilmiş olan o bacakları düşünerek tereddüt etti.

"Yaraları belirgin değildi," dedi sonunda.

"Henüz yaşıyor muydu?"

"Nefes alıyordu. Buraya taşındı. Bir sedye ayarlandı. Çok dikkatli taşındı. Acı çekiyor gibi gözükmüyordu."

"Bana yardımına koşan cesur adamların ismini verin. Onlar için bir şeyler bırakmak istiyorum."

"Ah! Hiç gerekmez."

"Gerekir, gerekir... Bir de, söyler misiniz... Doktoru hemen getirdiniz, değil mi? Ve yapılacak bir şey yoktu? Ah! Orada olabilseydim! Neden gittim ki? Ne garip, ondan büyük bir iç sıkıntısıyla ayrıldım... Bu yolculukla ilgili her şey, daha baştan iğrendirdi beni. Yola çıkış tarihini iki kez ertelettim. Ama çok para harcamıştık ve bu konserlere çok iyi para ödüyorlardı. Emprezaryo, talebim üzerine son derece talepkâr davrandı. Sanırım reddedeceklerini ya da en azından pazarlık edeceklerini ve bunun da bana anlaşmayı bozmak için iyi bir mazeret sağlayacağını umuyordum. Ama yok, her şeye razı geldiler. Yola çıktım ve on beş gün sonra, telgrafınız Florence'ın ölüm haberini verdi bana. Yaptıklarınız için size teşekkür etmeye ancak şimdi gelebildiğim için utanç duyuyorum. Ne bu eve girecek ne Florence'ın öldüğü odayı ne de sizi görebilecek cesaretim olacağını sanıyordum."

"Anlıyorum. Çayınızı için, Mösyö Dange. Bakın, içine bir kaşıkçık rom da ilave ettim."

Kadının uzattığı fincanı geri çevirdi.

"Şu yolculuk... Niye gideceğini söylemiş miydi?"

"Hayır, hiçbir şey söylemedi."

"4 Aralık'ta ölmüştü değil mi?"

"Evet, pazartesi tam iki ay oldu.""

Adam ona baktı, bir şeyler eklemek istedi, ağzını açtı ama sonra zayıf yüzü sessiz bir acıyla burulup allak bullak oldu; sustu.

Matmazel Cousin başını eğdi. Kadında dikkati çeken

tek çizgi, siyah saçlarının arasındaki gümüş beyazı, kalın bir tutamdı. Saçını eliyle gayriihtiyarı düzeltti. Eski moda, kehribarla süslü bir matem yüzüğü takmıştı. Roger Dange bunu gördü ve nezaket gereği dalgın dalgın sordu:

"Birini mi kaybettiniz?"

"Bir kuzenimi, yirmi beş yaşında genç bir adam."

"Ah, çok oldu mu?"

"Üzerinden..."

Durdu.

"Üzerinden birkaç ay geçti," dedi sonunda. "Mösyö talimatlarınızı harfiyen yerine getirdim. Ama bana çok geç ulaştılar, ne yazık ki! Ama garip bir tesadüf, Florence'a giydirdiğim son elbise, sizin giydirmemi istediğinizdi. Cenaze 6 Aralık'ta Paris'e yola çıktı ve sonraki işlemlerin hepsi sizin istekleriniz doğrultusunda gerçekleşti."

"Onu iyi tanırdınız, değil mi?"

"Evet, çocukluk arkadaşıydık. Aynı küçük Jura köyünde doğduk, biliyorsunuz."

"Biliyorum... Şimdi düşünüyorum da, onun hakkında çok az şey biliyorum. İki yıl evli kaldık. Öncesinde ona, sahne hayatına başlamayı istediği tiyatroda rastlamıştım. Nasıl da harika bir sesi vardı! Belki bir sahne kariyeri için çok güçlü değildi, ama duyduğum en arı soprano sesiydi. Neredeyse hemencecik birbirimizi sevdik. O iki sene öyle çabuk geçti ki, konserlerim, kariyerim, radyo, tüm bunlar da bizi meşgul ediyor, saatlerimizi çalıyordu. Ne kaldı geriye? Yeni evli bir çift, sırları ve hatırları hiç itiraz etmeden bir yana koyar, aynı yaşlılık için kenara koyulan para gibi, aşk, bir anını bile kaybetmeye gelmez."

Kadın bir hareket yapınca, adam yaşlı kızı dehşete düşürdüğünü düşündü. Sustu. "Aşk" sözcüğü ve sesinin onun telaffuz ederkenki ateşli ve boğuk tonu sanki aralarında duruyor, bir viyolonselin sesi gibi titreşip usulca yayılıyordu. Oda çok loştu; başı aşağı çevrilmiş yeşil aba-

jurlu bir masa lambası, masanın üzerine açılmış küçük bir defteri aydınlatıyordu.

"Yaptığım affedilmez. Buraya gelip sizi işinizden ediyorum, size duygusal ve saçma sorular soruyorum. Tüm bunlar bana mektuplarda yazdıklarınızı, sizin de benim de değiştirmemizin mümkün olmadığı şeyleri bir kez daha duymak için... Benim tuhaf, hafif kaçık biri olduğumu düşünüyor olmalısınız."

"Hiç de değil, Mösyö Dange, öyle iyi anlıyorum ki... Böyle korkunç bir darbe..."

Adam sabırsızlığını belirten küçük bir hareket yaptı.

"Durun... Size söylemem gerek... Kafam karıştı çünkü bir şey oldu... Yani kuşkusuz bir yanlış anlama söz konusu ama... Şu Paris seyahati, yolunda öldüğü seyahat, bir gün önce Florence'ın size bundan bahsettiğinden eminsiniz, değil mi?

"Yani... Evet."

"Neden gittiğine dair hiçbir sebep belirtmedi, öyle mi?"

"Ama söz konusu olan birkaç günlük bir yolculuktu. Hem zaten bana bir sebep belirtmesi de gerekmezdi. Bir elbise provasından ya da dişçi randevusundan bahsetmiş olması mümkün, ama unuttum. Bunun ne önemi olduğunu anlamıyorum..."

"Bana gönderilen postalar Mexico'ya ulaşmamış, postanede bekletilmiş, daha yeni geldiler. Dört gün önce elime geçti. İçlerinde Florence'tan iki mektup da var."

"Evet?"

"İlk 4 Aralık tarihli yani öldüğü günle aynı tarih, oysa ikincisi, ertesi günün, ayın beşinin tarihini taşıyor."

"Herhalde bir hata olmuş," dedi Matmazel Cousin, sobaya atmak üzere dizlerinin üzerinde tuttuğu odunu düşürerek. "Postane damgasını incelediniz mi?"

"İlk 4 Aralık'ta kutuya atılmış, ikincisi de 5'inde."

"Bu... Anlaşılmaz bir durum."

"Öyle, değil mi? Bir tek açıklama bulabiliyorum: Paris'te geçireceği bu birkaç gün öyle dolu dolu, öyle keyifli, öyle vaatlerle yüklü gözüküyordu ki, karım kendisine dayattığım günlük mektup angaryasından önceden kurtulmak istemişti. Postaya verildiği yer farklı olmasın diye, kendisinin yokluğunda onları postaya vermek üzere birini görevlendirdi. İlk mektubu kendisinin göndermiş olması, kazadan birkaç dakika önce postaneye uğramış olması mümkün, ama ikincisi birine emanet edilmiş olmalı, belki köyden bir çocuğa, o sırada öldüğünü bilmeyen ya da öldüğüne göre bu mektubu göndermemesi gerektiğini akıl edecek kadar uyanık olmayan birine. Evet, olaylar böyle gelişmiş olmalı."

"Ama... Bu mektuplarda, bir şey yok mu?"

"Paris'teki konaklaması hakkında mı, demek istediniz? Yok. Tek kelime bile. Bu mektuplar... Ah, sadece onun yazmayı becerebildiği gibi; büyüleyici, hüzünlü ve çılgınca... Müzikten, kapınızın önündeki şu büyük çamlardan bahsediyor Matmazel, kardan ve okuduklarından. 5 Aralık tarihli şöyle başlıyor."

Gözlerini kapattı ve kısık sesle ezberden okudu: "Bu gece, karla kaplı toprağa çok yağmur yağdı. Öfkeli bir yağmur, cadıların kırbaçladığı bir genç kız gibi saf bir kar... Sanırım üşüttüm. Çok geç uyandım..." Ve Mozart'ın *Küçük Bir Gece Müziği* hakkında, "geleneklere rağmen Toussaint'de solan Noel gülleri hakkında," devam ediyor..."

Sustu.

"Anlamıyorum," dedi Matmazel Cousin cılız bir sesle.

"Bahsettiği şu hastalık, bu Paris'te bana yazmadan iki-üç gün rahat etmek için uydurduğu bir bahane. Sonrasında, bunun hafif bir grip olduğunu ve atlattığını öğrenecektim."

"Ama size bu seyahatten bahsetmesine hiçbir engel yoktu ki! İstediği en meşru gerekçeyi uydurabilirdi."

"Hizmetçileri sorguladım. Gelişiyle ilgili hazırlık yapılması konusunda bir emir vermemiş. Asla böle habersiz çıkagelmezdi. Kendisi için her şeyin hazır edilmesini severdi; ateş, banyo, çiçekler... O gece Paris'teki dairemizde kalmayı düşünmüyordu, bu kesin. Bu koşullarda, seyahatini gizli tutmayı tercih etmesi doğal."

"Ama Mösyö, en masum sebeplerle, tekrar ediyorum..."

"Haydi canım!" dedi adam gözlerini ona dikerek. "Hiçbir şüphe gölgesi olmadığını gayet iyi anlıyorsunuz. Yüzünüzün ifadesini görmek bile yeter, Matmazel. Ve olaylar da açık. Ama korkmayın, size hiçbir şey sormayacağım," dedi kendini gülümsemeye zorlayarak, "ne sevgilisinin adını ne de ilişkilerinin süresini. Bunları bana söylemezsiniz. Florence'a çok bağlıydınız. Beni kandırmanın daha iyi olacağı fikrindesiniz. Halihazırda sırlarını sadakatle, her zamankinden daha sadakatle saklayacaksınız, eminim. Yine de çok şey biliyor olmalısınız. Ama tekrar ediyorum, size patavatsız hiçbir soru sormayacağım. Benim istediğim onu iyi tanımış, sevmiş biriyle Florence'tan bahsetmekti, uzun uzun, sevgiyle bahsetmek... Son bir kez. Karıma karşı büyük bir dostluk besliyordunuz, değil mi?"

Kadın cevap vermedi.

"O ne kadar müstesna bir varlıktı, değil mi? Onun karşısında daima naçardım. Günün birinde beni aldatmasını ya da terk etmesini kesinlikle kabullenebilirdim. Ölümlü dünya, malum. Ondan yirmi iki yaş büyüktüm ben."

"Siz neler söylüyorsunuz? Nasıl böyle konuşabilirsiniz?" dedi kadın, alçak sesle, hızlı ve hararetle konuşuyordu. "Mösyö Dange, siz? Yoksa siz kim olduğunuzun

farkında değil misiniz? Yoksa herhangi bir konserinizde salonun halini hiç görmediniz mi, size hayran olan, teşekkür eden, sizi seven tüm o insanları? Evet Mösyö, sizi seviyorlar... Siz ötekiler, sanatçılar, siz öyle bir dünyada yaşıyorsunuz ki, öyle ki..."

Kadın ne diyeceğini arıyordu, canlı ve parlak gözlerini ona doğru kaldırdı.

"Görkemli bir dünyada. Bizlerse birer hiçiz, zavallı fuzuli varlıklarız. Büyük bir sanatçının bizimle ilgilenmesi, bizleri vasatlığımızdan sıyırması, bizim için konuşması öyle nadir, öyle hoş ki. Bu muazzam bir şey, Mösyö. Bunu anlamak, sizin için neredeyse bir ödev olmalı. Sizinle böyle konuştuğum için affedin. Ders veriyormuş gibi bir havaya girdiysem, bu size hayranlığımın büyüklüğündendir. Flora'dan yirmi iki yaş büyük olmanız neyi değiştirir ki?"

"Nasıl?"

"Flora," diye tekrarladı kadın. "Adı Flora'ydı, haydi, bal gibi biliyordunuz. Florence sahne için aldığı isimdi. Yirmi iki yaş fark varmış! Ama siz, siz bir dâhisiniz, çağın büyük müzisyenlerinden birisiniz! Kendi seviyenize çıkartmakla, ona büyük bir onur verdiniz."

Adam ona hüzünle baktı.

"Ah! Nasıl da safsınız," dedi tatlılıkla. "Ünlüyüm, evet, ama bu... Eskiden tüm bu övgülerinize layık biriydim, şüphesiz. Ama malumunuz, zafer ancak ağaç devrildiğinde toplanabilen acı bir meyvedir."

"Anlamıyorum," dedi kadın. "Bence siz insanüstü bir adamsınız. Alçakgönüllülüğünüz takdire şayan değil, bilakis marazi."

"Onun sevdiği adam benden çok daha parlak, çok daha derinlikli olmalı. Onu, kendi gençliğimin bir benzeri olarak hayal ediyorum."

"Size benzemek mi?"

Kadın başını salladı:

"Yo! Hayır, Mösyö Dange, size benzemiyordu, nerede!"

Kadın sustu; nihayet kendisine bir soru sormasını bekliyor gibiydi ama hayır, adam hiçbir şey sormadı, elini karanlıkta neredeyse seçilmeyen küçük masaya doğru uzatarak titrek elleriyle fincanı aradı.

"Biraz daha çay kaldı mı?" dedi Mösyö Dange.

"Getireyim."

"Yok, yok, lütfen, kalkmayın. Soğuk çaya bayılırım ve susuzluktan da ölüyorum."

Kiremit rengi çayı iştahla içti.

"Bana karşı çok sempati besliyorsunuz," dedi biraz tereddütle ve zayıf yüzünü ateşe doğru eğerek. "Ama beni aldatmasına yardım ettiniz."

"Ona yardım etmedim. Bilakis onun sağduyulu davranmasını sağlayabilmek için elimden geleni yaptım, ama..."

"Evet, anlıyorum, Florence'a direnmek mümkün değildi. Güzelliği, zarafeti, o buyurgan ve aynı zamanda mesafeli edası... Evet, aradığım tabir buydu. Sosyal ilişkilerinde, aşk ilişkilerinde çok mesafeliydi. Hatta bazen soğuk ve ilgisiz görünürdü. Onun yüzeysel olduğuna ve kafasının fazla çalışmadığına yemin edebilecek insanlar tanıdım ben. Ama zekâ bir şey ifade etmez değil mi? Onda olan o hüzün ve delilik tohumuydu... Mektupları... Tanrım, nasıl da severdim mektuplarını! Dört gün önce, Meksika'dan geri gönderilmiş o zarfların üzerinde yazısını gördüğümde hissettiklerimi size anlatamam. Titredim. Hem yürek parçalayıcı, hem de tatlıydı... Artık benim için her şey bitti, değil mi? Ben yaratıcı değilim. Yalnızca bir yorumcuyum. Bu, uzun vadede yetersiz ve verimsiz bir hal alacaktır. Anlayamazsınız. Kaybolmuşları bulup onları hayata iade ederim. Bu bir aracılık

işidir. Ne yazık ki, ben Roger Dange, kısırım. Hiçbir şey doğmaz benden. Ne bir çocuk, ne bir eser bırakacağım geriye. Ne de bir aşk, hiçbir şey..."

"Parlak bir isim..."

Tüm bunlar beni aptal etti," dedi birden Roger Dange farklı bir sesle. Dudaklarını güçlükle aralıyordu. "Yüklü dozdaki uyku haplarına rağmen dört gecedir uyuyamıyorum. Beni uyutmaya yetmiyorlar, düşle gerçek arasında bir yerde yaşatıyorlar. Bu çok tuhaf. Ayrıca bu oda, bu ateş... Ateşim var."

"Uzanmak ister misiniz? Size rahat bir yatak hazırlayayım, uyuyun ve..."

"Ama uyuyamadığımı söyledim size!" diye patladı sıkıntıyla. "Hayır, bırakın beni. İyiyim burada. İnanın. Eğer bana iyilik etmek istiyorsanız benden bahsetmek yerine Florence'tan bahsedin, sadece Florence'tan... En basit, en sıradan şeylerden. Elbisesinden mesela. Öldüğü gün nasıl giyinmişti? Çok soğuk olduğuna göre samur kürklü, uzun, gri yolculuk mantosu üzerinde olmalı? Ya şapkası?"

"Şapkası mı?" diye dalgın dalgın mırıldandı öğretmen. "Dinleyin, Mösyö Dange..."

Kadın sözünü yarıda kesip derin bir hayale daldı.

"Eski hatıralar var bende," dedi sonunda, "Flora'nın... Florence'ın portreleri, mektupları. Görmek ister misiniz?"

Evet, diye işaret etti adam. Bunun üzerine kadın kalktı ve şöminenin üzerinden, bir okulun avlusundaki siyah önlüklü ve tahta sabolu yirmi küçük kızı gösteren fotoğrafı alarak ona uzattı. Kızların saçları dağınıktı ve ayakları içe basıyordu. On üç-on dört yaşlarında, cüsseli, köşeli gövdeleri sert gömleklerin ve kaba yünlülerin içine gömülmüş, şişman küçük köylü kızlarıydı bunlar.

"İçlerinde Florence var mı?" dedi adam gergin ve neşeli bir gülümseyişle. "Çirkin ördekler arasında bir kuğu misali olmalı."

"İşte, şurada," dedi Matmazel Cousin. "O yaşlarda herkesin olduğu gibi, iriyarı ve kalın belliydi ama yüzü çok tatlıydı. İnce yüz hatları, büyük mavi gözler. Bu fotoğraf çekildiğinde, ben üç aydır Besançon'da yatılıydım. Fotoğrafı bana Flora gönderdi. Bakın," dedi yazıyı göstererek: "Sevgili Camille'ime: Flora'sı." Ancak o da yanıma geldiğinde rahat edebilmiştim. Okuluna devam etmek istemiyordu. Dikiş dikmeyi öğrenmek ve şehre yerleşmek istiyordu. Gelecekle ilgili bu hayal kesinlikle yetiyordu ona; fakir bir odada bir dikiş makinesi ve cumartesi akşamları karşıdaki tuhafiyede çalışan görevliyle sinemaya gitmek. Benimki gibi onun ailesi de küçük burjuvaydı ve varlıklı değillerdi. Babası yeniden evlenmişti. Üvey annesiyle anlaşamıyordu, esasen kötü biri değildi kadın ama şu huysuz ve uyuşuk tiplerden biriydi... Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Flora'nın tek bildiği söylenmek, surat asmak ve şikâyet etmekti. Paskalya tatili sırasında evime döndüğümde gidip ebeveynini gördüm –on beş yaşındaydım o zaman– nasıl becerdim bilmiyorum ama babasına yalvardım, üvey anneyi kâh pohpohladım kâh ürküttüm ve sonunda Flora'yı Besançon'a, benim kaldığım yurda gönderdiler. Birlikte beş yıl kaldık orada; ben etüt öğretmeni olarak bir yıl daha kaldım, onu terk etmemek için, derslerini çalışmasını sağlamak için, sınavlarını vermeyi, bir şey olmayı başarması, şan derslerini terk etmemesi için. Hepsinden öte, o iğrenç oğlanlardan hiçbiri çevresinde dolanmasın diye, çünkü Flora benim için..."

Matmazel Cousin fotoğrafı dul adamın ellerinden aldı. Yerine koydu. Ellerini göğsünde birleştirmiş halde uzun süre odada dolandı. Olağanüstü sessiz ve hafif bir yürüyüşü vardı.

"Hayır, Flora'nın benim için ne ifade ettiğini bilemezsiniz. Bir buçuk yaş büyüktüm ondan. Benim sahip

olmayı isteyeceğim yüze, bakışlara, tebessüme sahipti o. Ben hiçbir zaman güzel olmadım. Bunu biliyordum. Önceleri Flora'yı kıskandım. Pazarları giydiği ve bizim eve eğlenmeye geldiğinde, holdeki bir sandalyenin üzerinde bıraktığı küçük, gök mavisi mantoyu bir vahşi gibi, dişlerimle ve tırnaklarımla yırttığımı hatırlıyorum. Herkes 'Ne güzel bir pastel renk... Sarı lülelerinle ne de güzel uymuş!' diyordu. Sonra, büyüdükçe bu his kayboldu ve yerini son derece garip bir şeye bıraktı... Az önce, bana Flora'ya karşı dostluk besleyip beslemediğimi soruyordunuz. Hayır, ona karşı ne dostluk ne de şefkat hissediyordum ama onu istediğimce şekillendiriyordum, anlıyor musunuz? Ufak ufak başladı bu. Bir ödül töreni için ona fablını prova ettiriyordum. Nasıl okuması, nasıl durması, nasıl selamlaması, güzel profilini ve buklelerini fark ettirmek için nasıl küçük cilveler yapması gerektiğini gösteriyordum, onu alkışladıklarında, ona övgüler düzdüklerinde ise, size tarif edemeyeceğim acı bir sevinç duyuyordum. Her halükârda o benim, diye düşünüyordum... Flora benim sayemde takdir edildi. Bensiz bir hiç. Onu ben yaratıyorum."

Dange'ın önünde durdu.

"Onu ben yaratıyorum." Derinlerimdeki düşünce tam da buydu. O benim için bir kitap, bir resim gibiydi. Tabii ki, bunu anlayabilmem için uzun yıllar gerekti. Belki de bunu tam anlayalı ancak beş-altı yıl olmuştur. Zaten bazen Flora'yı unutuyordum. Mesela bir sınavım iyi geçtiğinde, kendim için hırslanıyordum. Üstelik kendime diyordum ki, 'Kızım, Tanrı'nın sana bahşettiği bu tipte bir şey bekleme, hiçbir şey arzulama, hiçbir ümit besleme. Böylesi daha iyi. Yoksa ancak, korkunç hayal kırıklıkları biriktirirsin.' Neticede böyle akıl hocasını oynamak, benim karakterimde vardı. İlk gençliğimde en çok Cizvitlere, kendileri karanlıkta kalıp krallara akıl veren o al-

çakgönüllü ve bilge adamlara hayrandım. Benimle alay etmeyin, Mösyö Dange. Size bu söylediklerimi kimse bilmiyor, ne var ki hayatında bir kez olsun içtenlikle konuşmak iyi geliyor, üstelik uğruna bu kadar acı çektiğiniz Flora, işte o benim sonuçta, onu size ben verdim."

"Nasıl yani?" dedi Dange. Solgun ellerini kâh kavuşturup kâh açarak, heyecanlı bir dikkatle dinliyordu.

"Flora, on üç-on dört yaşlarındayken son derece sıradan bir tipe dönüşmüştü. Onunla bir araya gelmekten hoşlanmıyordum artık. Beni hayal kırıklığına uğratıyor, rahatsız ediyordu, bu yüzden hayatın da benim için bir anlamı kalmamıştı. Kompozisyonlar, sınavlar, yıl sonu notları... Mükemmel bir öğrenciydim ve bunun için de çaba sarfetmem gerekmiyordu ama sıkılıyordum. Bilirsiniz, o yaştaki ben için tek şey önemliydi: Düşler ve bir tür ikinci yaşam... Olduğunu hayal ettiğin şey, olmayı arzuladığın şey. Yıllarca, düşlerimde Flora olmuştum ben; ona bahşedilmiş olan her şeyden olağanüstü bir pay kapmıştım ama işte o donuk, neredeyse aptal bir tip oluvermişti ve terzi olmaktan başka hiçbir hevesi yoktu. Terzi, düşünebiliyor musunuz? Karnı bir mağaza tezgâhtarı tarafından şişirilmiş ya da uslu uslu bir küçük burjuvayla evlenmiş terzi Flora... Peki ya ben? Oysa, bir keresinde onu şarkı söylerken dinlemiştim. Paskalya tatili sırasında bir gündü, nehrin kenarında. Bizim oralarda nehirler derin ve coşkundur. O yıl bahar erken gelmişti. Ayaklarımızı suya sokmak ve çiçek toplamak için nehir kenarına gitmiştik. Beş-altı kızdan oluşan bir gruptuk. Köye döndüğümüzde akşam olmuştu. Kol kola girmiş yürüyorduk ve içimizden biri şarkı söylemeye başladı. Diğerleri koro halinde nakaratı tekrarladılar ve tüm bu seslerin içinde Flora'nınki öylesine doğuştan gelen bir asaletle, öyle bir durulukla yükseliyordu ki, diğer kızlar teker teker sustular ve bu harika sesle ileriye atılıp, yer-

den yükselerek yürümeyi sürdürdük. O zaman, dediğim gibi, onu Besançon'a getirmeyi ayarladım. Onun kültürlü, iyi eğitim almış biri, yani bir hanımefendi olması gerekiyordu, anlıyor musunuz? Sesin gelişmesi döneminde şan dersleri alınmaması gerektiğini okumuştum bir yerlerde ama onun açısından, genel kültürü, eğitimi, okumaları açısından bu birkaç yılın kayıp olmasını istemiyordum. Sanırım bende bir nevi pedagogluk yeteneği vardı. Flora tembeldi. Onu çalıştırmayı sadece ben başarıyordum. Onun ilerlemesi beni nasıl da sevindiriyordu! Ama ben, önceleri dikkat çeken bir öğrenci olan ben, artık vasatların arasına katılmıştım. Sadece Flora'ya vakit ayırmak için, tüm kişisel heveslerimi bilinçli olarak bir kenara bırakmıştım. Sırtımda başka biriyle yaşıyordum sanki. Hissettiklerimi tahmin edemezsiniz: Gurur, alay, kandırmacanın keyfi, kendini herkesten ve tabii öncelikle Flora'dan üstün hissetmenin zevki. On sekiz yaşına basar basmaz, ona şan eğitimi aldırmaya başladım. Paris'e gitti ve orada, sanırım biliyorsunuz, neredeyse hemen, zengin, evli ama karısından ayrı ve açıkça Flora'yla yaşayan bir adamın metresi oldu."

"Evet, bunu biliyorum," dedi Dange.

"Nadiren görüyordum onu, ama beni unutmamıştı. Dostuna bağlıydı ama aynı zamanda özgürlüğünü istiyordu... Anlıyor musunuz?"

"Anlıyorum."

"Hayatının o dönemi hayli zorluydu. Adamın baskın ve kıskanç bir karakteri vardı. Aralarındaki bağ çok gerilip kopacak gibi olduğunda, Flora soluğu bende alırdı. Şuradan girerdi. Buraya, sizin oturduğunuz koltuğa otururdu. 'Şunu yaptım... Şöyle cevap verdim... Sence ne yapmalıydım? Benim yerimde olsan ne yapardın?' derdi. İşte ben de o zaman, onunla konuşurdum... Uzun uzun konuşurdum. Ona aklın sesini duyururdum. Ben...

Anlıyor musunuz, ben o adamı terk etmesini istemiyordum. O adamın sayesinde Paris havasını soluyordu. İyi giyiniyordu. Gerçekten de yavaş yavaş, fiziksel olarak olması gereken şekle bürünüyordu. Saç modeli, yürüyüşü, elbiseleri, hepsi kusursuzdu. Ben de, zihnimde, onun için şahane bir gelecek inşa ediyordum. Bu Flora, benim sanat eserimdi. Bunu aptalca mı buldunuz? Neden? Bir sanat eseri sıradan ya da cansız malzemeden yola çıkılarak üretilir, taş ve çekiçle, tuval ve renklerle, neden et ve kanla da olmasın ki? Kendi kişiliğini bir başkasına aktarmak, ruhunu bir başkasına üflemek, baş döndürücü bir şey bu, biliyor musunuz?"

"Ya o, Florence, sizi dinliyor ve öylece itaat mi ediyordu?"

"Ne dediysem o, Mösyö, onu tanımıyorsunuz siz! Onu kimse tanımıyordu, hele kendisi, herkesten az. O bile kendisini özgür sanıyordu, düşünün! Ona, 'Böyle, böyle yapmak gerekir. Ona böyle yazmak gerekir. Sana bu mektubu yazdıracağım. Bu adamı göndermen gerek. Şu diğerini tatlılıkla uzaklaştırmalı, ümidini kırmadan ama...' dediğimde kıkırdardı, 'Of, ama sen bu işten hiç anlamıyorsun zavallı Camille'im! Sen erkeklerden, aşktan yani hayattan ne anlarsın ki! Kendi deliğinde yaşayan olan sen?' diye bağrışırdı. Onu, 'Olabilir, belki öyle,' diye yanıtlardım, 'ama biraz düşündüğünde benim haklı olduğumu anlayacaksın. Yapılması gereken bu.' Ve sonuçta benim tavsiyelerime uyduğunda, kendi kafasına göre hareket ettiğine ikna etmiş olurdu kendisini. Öylesine kadındı ki..."

Sustu; hem melankolik hem şefkatli hem de acı bir gülümseme dalgalandı yüz çizgilerinde. Dange şaşkınlıkla ona baktı. Matmazel Cousin bir anlık sessizlikten sonra sözünü sürdürdü:

"Dostu ansızın öldü ve Flora lehine hiçbir düzenle-

me yapılmamış olduğundan tüm miras resmî eşine kaldı. Flora bir günde tekrar yoksulluğa düşmüş oldu. Kaldığı otel, arabası, hiçbir şey onun adına kayıtlı değildi. Birkaç aylık bir izin almayı başardım ve ikimiz birlikte Paris'te yaşadık. Mösyö, bu kadından bir şahsiyet yaratmak istiyordum, duyuyor musunuz? Tiyatro kariyeri düşünüyordum. Sesi, güzelliği, cazibesiyle buna ulaşabilirdi, değil mi? Büyük bir isme! Ama yine de, kafa yapısı henüz yeterli değildi. Anlıyorsunuz değil mi, neredeyse bir sanrıya dönüşmüştü bu. Zaman zaman benim Camille Cousin, onun ise Flora Leblanc olduğunu unutuyordum. Şarkı söylediğinde, sanki onun göğsünden benim sesim çıkıyordu. Şarkısı, beni kendimden kurtarıyordu. Sakin, münzevi bir hayat sürüyorduk, zira sevgilisinin ölümünün kendisini düşürdüğü sefil haliyle toplum içine çıkmak hoşuna gitmiyordu! Güzel elbiseleri, mücevherleri yoktu, hatta çoğu zaman kuaför parası da olmazdı. Yalnız kalmış olsaydı kim bilir hangi kârlı maceralara razı gelmiş olurdu..."

Dange kadının sözünü kesti:

"Kendisini savunamaz, burada değil," diye belirtti yavaşça, titreyen bir sesle.

"Mösyö, sizinle Tanrı'nın huzurundaymış gibi konuşuyorum. Ben bir müminim, onun ruhunun burada olduğuna, bizi dinlediğine ve benim doğruyu söylediğimi gördüğüne ikna olmuş vaziyetteyim. Bu iki yıl boyunca ona göz kulak olan, sadece beni dinlemeye razı olması halinde, kendisine zaferi ve aşkı vaat ederek şahane bir geleceği fark etmesini sağlayan bendim. Tekrar söylüyorum; bu güzel yaratığın yarı bilinçli, yarı bilinçsiz benim sözlerimi tekrarlamasını, benim düşüncelerimi öne sürmesini, okumalarımız hakkındaki benim fikirlerimi dile getirmesini görmek baş döndürücüydü... Ya mektupları... Ah! Bazen nasıl da gülüyordum... Benim yazdığım

mektuplar... Yavaş yavaş, onu nasıl birine dönüştürmek istediğimi anlamıştı. Kendisini şekillendirmeme izin veriyordu, bazen beni 'yönetmeni' olarak adlandırıyordu, ama bana çok aşağılık niyetler atfediyordu; sonrasında onun sırtından geçinmenin hesabını yaptığıma, hatta –bunu gülerek söylemişti bana– kendisinin hakir gördüğü bir âşığıyla, Flora Leblanc'ın ıskartalarından biriyle evlenmenin derdinde olduğuma inanıyordu, benim..."

Kadın, "Benim!" diye tekrar etti ve basit, doğal bir kibirle omuz silkti.

"Mösyö, iki seneden biraz uzunca süre önce, sizin icranızı ilk kez dinledim. Bende birkaç plak kaydınız vardı ve sizi radyoda dinlerdim ama daha hiç konserinize gitmemiştim. Ve işte o gün... Az önce size hayran olan ve sizi seven tüm o insanlara borçlu olduğunuzu söylemiştim. Düşünün bir, müzik yaptığınız her sefer, konser salonunda birkaç an için sesi olduğunuz en azından bir kişi vardır. İnsanlar dilsiz, Mösyö. Bizler bitkiler gibiyiz, ağaçlar gibiyiz. Acı çekiyor ve ölüyoruz ve çığlıklarımızı kimse duymuyor. Neyse, siz biliyorsunuz tüm bunları. Tahmin ettiğiniz gibi, o günden itibaren ben sizi..."

Sustu ve solmuş yüzünün karanlıkta kalması için biraz geri çekildi.

"Güzel değildim ve doğal olarak sizi hayal bile edemezdim, ama Flora vardı. O zaman... Ona sizden bahsettim. Onu sizin konserlerinize sürükledim ve ancak, kendisini size takdim ettirdiğinde rahat ettim. Evet, o boş tiyatroda, sahneye ilk çıkışından birkaç hafta önce. Ne garip. Önce çok soğuk davranmıştınız. Ama ben sonunda onu seveceğinizi biliyordum."

"Peki ya o? O?"

"O sizi sevmiyordu. Sevmeyi bilmezdi. 'Müstesna bir yaratık' mı demiştiniz? Haydi canım, kadınların en sıradanıydı o. Ah! Diğerlerinden ne daha kötü ne de

daha aptal... Sadece vasat. Bir zamanların terzi olmak isteyen Flora Leblanc'ı, sizin, Roger Dange'ın tarafından sevilmişti. Sevilmeye izin verdi. Zengin ve ünlüydünüz. Sonra da sizi aldattı. Buna asla inanamazdım. O sıralar, onu pek sık görmüyordum ve kaçamaklarıyla da böbürlenmiyordu. Altı ay önce, birkaç gün geçirmeye buraya geldi. Bu tuhaftı... Ona hem cazip geliyordum hem de itici. Benden kaçıyor, sonra da geri geliyordu. Yalnız değildim. Genç bir adam, anne tarafından kuzenim de bende kalıyordu. Benden on yaş küçüktü ve yetim olduğundan benim ailem yetiştirmişti onu. Yarı köylü, yakışıklı bir çocuk hayal edin, kalkık burunlu, pembe yanaklı, siyah saçlı, kolları kaslı ve güçlü... İlk seferinde, sanırım sadece bir gece birlikte oldular, zira neredeyse hemen akabinde Flora geri döndü. Ama siz bu Meksika turnesini kabul ettiğinizde, buraya geri geldi. Çocuk onun peşinden Paris'e gidemiyordu. Kasabada bir garaj satın almıştı ve bir kadın için kolayına aklını kaybetmeyen, kurnaz tiplerden biriydi. Neticede, ikisi buraya geldiklerindede... Bir de beni, onun sizi aldatmasına yardım etmekle suçladığınızı düşününce Mösyö! Flora'yı kovdum buradan, duyuyor musunuz! Yaptığını affedemiyordum... Bu ne kadar adi, ne kadar aşağılık bir durumdu. Bunun üzerine, bana kendisini kıskandığımı söyledi. Benim o oğlana, o Robert'e âşık olduğumu sanıyordu... Tanrı'ya şükürler olsun ki gerçeği asla tahmin edemedi! Yoksa onu da kirletirdi! Üstelik bana tüm hayatının uydurma, sahte olduğunu, kendisinin sizin gibi değil, Robert gibi adamlar için yaratılmış olduğunu, onu ancak onların tatmin edebileceğini de söyledi, hatta bir şey daha ekledi... İğrenç bir şey... 'Ten, sadece ten yanılmaz...' dedi. Onları kovdum buradan, Mösyö Dange. Onu ve âşığını. Onlara dedim ki, ' Yarın öğlen, okuldan döndüğümde sizi burada görmek istemiyorum.' Güldü-

ler. Gittiler. Yolda öldüler. Siz buna mı yanıyorsunuz?"

Tiz ve sert bir kahkahayla tekrar etti: "Buna!" Dange'a baktı ve ekledi:

"İddiaya girerim ki bana inanmıyorsunuz. Hayal gördüğümü, yaşlı bir kaçık olduğumu düşünüyorsunuz. Göğsünüzün üzerinde taşıdığınız mektubu ezberden okumamı ister misiniz? 'Bu gece rüyamda sizi gördüm,' diye başlayanı, Monteverdi'den onun o güzel müziğinden bahsedeni, 'Ölüm, umarım sende ve senin gecende" ve ölümünden bir gün önce sizin ona yolladığınız mektubu... Az önce bana bahsettiğinizi. Gelip bulmuştu beni, 'Camille, sen yaz ona, deli ediyor bu beni.' Ben de yazıyordum. Ne büyük bir mutlulukla! Size yazıyordum."

"Bana bunu neden şimdi anlatıyorsunuz?"

"Sizi kurtarmak için, ondan kurtulmanız için, ölümünün acısını sağaltmak için, çünkü o sizin gözyaşlarınızın bir damlasını dahi hak etmiyor. Sizin onda sevdikleriniz, ona ait değildi."

"Bunların doğru olduğuna yemin eder misiniz? Yalan söylemediğinize? Deli değilsiniz herhalde, öylesine aklı başında, sakin bir havanız var ki. Doğru olduğuna yemin eder misiniz?"

"Size yemin ederim."

Adam ayağa kalktı ve sendeleyerek odayı kat etti. Pardösüsünü, şapkasını aldı, bir şey demeden kapıyı açtı. Kadın hiç kıpırdamamıştı. Ateşi seyrediyordu.

Mösyö Dange bir saat sonra küçük, ıssız gara vardı. Garip duygular hissediyordu. Bir yanılsamayı, bir gölgeyi sevdiğini anlamıştı. Sonunda gerçeği öğrendiğini mutlak olarak biliyordu. Ama her zamankinden daha çok acı çekiyordu çünkü o, Camille'in algılayamadığı noktayı anlıyordu: karısının ruhunun, zihninin, zekâsının, tüm bunların önemi olmadığını, tüm bunların ilaveten sevil-

miş olduğunu. Asıl önemli olan, omzunun başını kendisine doğru eğerkenki yumuşak hareketi, göğsünün şekli ve ılıklığı, bir bakışı, sesinin bir dalgalanışı, ona yaklaştığında uzaklaştırmak ve kaçmak için (ki artık nedenini biliyordu) eliyle yaptığı hızlı ve bezgin o küçük hareketti. Şifasını bulamadığı işte bunlardı.

DON JUAN'IN KARISI

2 Ağustos 1938

Matmazel,

Matmazel yaşlı hizmetkârını, kendisine böyle hitap ettiği için affetsin. Kendilerinin evli olduklarını biliyorum, küçük Jean-Marie ile kız kardeşinin doğum müjdesini *Le Figaro*'dan aldım. Matmazel'i en derin saygılarımla tebrik ederim. Küçükler şimdilerde dört ve iki yaşlarında olmalılar. Ne tatlı! Çocukların sadece anneye ait oldukları, en hassas yaşlar bunlar.

Ama Matmazel'in on iki yaşına kadar ailesinin yanında kalan ve ondan beri de kendisini görmemiş olan benim için, o daima Matmazel Monique olarak kalacaktır. Tekrar özür dileyerek, kendime bu özgürlüğü tanıyorum.

Matmazel, yazmak konusunda uzun süre kararsız kaldım. Söylemem gerekenler o kadar vahim ve o kadar Aile'ye dair ki, bunları karşılıklı konuşmak da –eminim ki– uygun olurdu. Ama Matmazel, ben Strasbourg'da oturuyorum ve iki de küçük çocuğum var. Herkes için zor zamanlar bunlar, kendilerine Ebeveyni hakkında son derece önemli şeyler söyleyecek olsam da, Matmazel'in de, kuşkusuz unuttuğu eski bir hizmetçiyi görmek için Paris'ten kalkıp Strasbourg'a geleceğini zannetmem. Neticede ölen ölmüş ve kimseden, belki de artık Matmazel'i

etkilemeyecek olan eski hikâyeleri dinlemek için böylesi uzun ve masraflı bir yol yapması istenemez. Kendilerinde kabahat bulmadığımdan emin olabilirler. Hayat hayattır ve herkes de öncelikle kendi hayatını yaşar.

Gelip Matmazel'i görmek yapamayacağım bir şey, çünkü hastayım, hastanedeyim ve birkaç gün içinde, kötü huylu bir tümör dolayısıyla, sağ çıkamayacağımı derinden hissettiğim bir ameliyata alınacağım. Önceleri kendime çok dert ettim. Elli iki yaşındayım. Kenara birkaç kuruş koydum. Memleketimde Landes'da, Soupresse'de küçük bir evim var. Elli beş yaşına kadar çalışmayı, sonra da evimde sakin bir hayat sürmeyi düşünmüştüm hep. Neticede başkalarının evinde yaşamak insanı bezdiriyor, hele ki artık gencecik değilse. Ama dedikleri gibi, niyet İnsan'dan, takdir Tanrı'dan, gerçekten de doğru.

Artık günlerimin sayılı olduğunu iyice anladığımdan, her şeyi yazarak anlatmaya karar verdim. Matmazel istediğini yapacaktır, bunlar onun Ailevi meseleleridir, benim üzerime vazife değildir ama benim de vicdanım rahat edecek ve Ölümümden sonra olabileceklere dair, halen bende bulunan şu mektupların yüreğimi daraltması gibi, hiçbir endişem kalmayacaktır.

Matmazel'in her şeyi iyice anlamasını sağlayabilmek için, bu mektubu şimdi kesecek, daha sonra devam edecek ve bu hafta içerisinde ağır ağır tamamlayacağım. İnsan geçmişi yâd ettiğinde her şeyi anlatası geliyor. Hangisini seçeceğini bilemiyor. Hayli zor bir iş bu. Önümde bir hafta var. Ameliyatım önümüzdeki salı. Daha önce olması da mümkündü ama yaz mevsiminde olduğumuzdan hastanede pek kimseler yok, sosyal sigortadan da gün başına ödeme aldıklarından hastaları üzün süre tutmak işlerine geliyor ve öyle de yapıyorlar. Velhasıl, umarım ki Matmazel Monique'in sabrı bu mektubun sonunu getirmeye yetecektir.

3 Ağustos

Zavallı Mösyö'nün Vefatı sırasında Matmazel o kadar gençti ki, neyi bilip bilmediğini tahmin etmek zor.

Ben, henüz Hoche Caddesi'nde oturdukları sırada Aile'ye dahil oldum. Matmazel Monique altı, Mösyö Robert iki yaşındaydı ve Mösyö René henüz yürümüyordu. Mösyö öyle yakışıklı, öyle yakışıklıydı ki, Matmazel'de bulunduğu kuşkusuz olan fotoğraflar bile bu konuda bir fikir veremez. Olaydan sonra, Matmazel ve Kardeşleri, üçü de Madam'ın Ailesi tarafından yetiştirilmiş olduklarından, sanırım Mösyö'nün tutumu hakkında bilinebilecek her şeyi biliyordur. Matmazel'in büyükannesi Madam Kontes, damadına pek sevecen davranmazdı. Bu, bir yönüyle anlaşılır bir şey. Annelere özgü doğal bir kıskançlık. Ah! Matmazel Monique, eğer Tanrı bana evlatlar vermiş olsaydı ben de onların aşklarını kıskanır, kızımı aldatanı öldürebilecek kadar mutluluklarının üzerine titrerdim! Matmazel, ben Hoche Caddesi'ne yerleştiğimde, tüm oda hizmetçileri evde ancak altı-yedi ay kalıyordu, süre asla daha uzun olmuyordu , Matmazel şimdi neden kendisinin evli olduğunu ve hayatı tanıdığını anlıyor mu?

Ben otuz dört yaşındaydım. Eğitimliydim, zavallı Anneciğimin fedakârlıkları sayesinde on dört yaşına kadar okula gitmiştim. Onun hakkını asla ödeyemem, çoğunu unuttuğum şimdi bile. O hiçbir şey bilmeyen zavallı kızlara benzemezdim. Kendilerine anlatılan her şeye inanır onlar, hayatı film zannederler. Birine bakacaksam da, bu benim dünyamdan biri olmalıydı, zavallı bir kıza sadece, sonrasında, bedeli acı gözyaşlarıyla ödenecek öpücükler verebilecek olan bir Zengin değil. O işlere göre değildim ben. Mösyö'nün yanında, Tanrım, her zaman uslu durdum ama onun şu, dünyayla alay eder havasıyla, harika dişleriyle, güzel dudaklarının üzerindeki

küçük bıyığıyla ne kadar yakışıklı ve çekici olduğunu görmemek mümkün değildi. Onurluydu ve Matmazel Monique, onurlu Adamlara ender rastlanır. Kadınları sadece macera yaşamak ya da böbürlenmek için sevmezdi, her seferinde büyük bir tutku duydu. Çabuk vazgeçerdi ama başlangıçta her şey alev alev olurdu. Karakter itibariyle çocuk olarak kalmıştı. Çok da gençti; Madam'dan iki yaş küçüktü.

Matmazel, onunla Madam'ın kuzen çocukları olduğunu, birlikte okuduklarını ve tüm Servet'in Madam'ın tarafından geldiğini herhalde biliyordur. Zaten öyle olmasaydı, Mösyö hayatında ne evlenir ne de Madam'ı alırdı ki zavallım, pek de güzel değildi. Madam'ın, korkunç olaydan vefatına kadarki süreçte hasta olduğunu ve zamanının büyük kısmını İsviçre'de geçirdiğini biliyorum. Matmazel, annesinin önceden nasıl biri olduğunu hatırlamıyor olsa gerek? Yüzü herkesten daha çirkin değildi. Hatta gözleri güzeldi. Ama zarafetten yoksundu; fazla uzun, fazla zayıf ve kollarıyla bacakları kendisini rahatsız eder gibiydi. Bir erkek gibi, alçak topukların üzerinde büyük adımlarla yürürdü. Özgüveni, esnekliği yoktu. Ne becerikli ne de cilveliydi. Madam Kontes kendisini o yaşında bile küçük bir kızmış gibi azarlar, çirkin ve kaba saba olduğunu söylerdi. Genç kızlığında Madam'a çok çektirmiş olmalıydı. Gençliğinde güzel olan Madam Kontes, kızının kendisine bu kadar az benzediğini görmekten üzgündü ve onun için kaygılanıyordu. Aslına bakarsanız Matmazel Monique, bir kadının mutlu olabilmesi için güzel olması gerekir. Madam kızının, zavallının, hiç de güzel olmadığını biliyordu ve bu onu umutsuzluğa sürüklüyordu. Ama çok da zeki olduğundan, insanın hayatta bir Tarzı olması gerektiğini gayet iyi anlamıştı ve onun Tarzı da hanım hanımcık bir taşbebeklik olamazdı. Çok ağırbaşlı, çok iyi

eğitimliydi, Müzik'le çok ilgilenirdi ve Cemiyet'te olduğu kadar Ailesinde de, ki daima Cemiyet'ten daha katıydı, herkesten saygı görürdü. "O bir azize," derlerdi ve Mösyö'nün bütün kaçamaklarına eski zaman kadınları gibi tahammül ederdi, halbuki şimdi hemen boşanıyorlar, ben yoluma, sen yoluna, çocuklar da ne halleri varsa görsünler!

Madam her şeyi görmezlikten gelirdi, kocasını sevdiğine göre, derlerdi, bu çok akıllıca. Bu aşktan, kimsenin şüphesi yoktu. Hep kadınlar Mösyö'nün peşini kovalardı. Onları terk ettiğinde daha da deliririlerdi. Matmazel kadınların nasıl olduğunu bilmez mi? Onun gibi yakışıklı ve sevilen bir kocaya hayran olunması gayet doğal, derlerdi. Karısına karşı nazikti. Maceralarıyla onu üzüyordu, bu bilinen bir şeydi, ama bunun dışında daima çok kibar ve saygılıydı: "Tabii ki, nasıl isterseniz Nicole, haklısınız Nicole." Onunla asla başka şekilde konuşmazdı, en azından başkalarının yanında, Matmazel'e ve küçük kardeşlerine, "Annenizi çok sevin, canlarım. Dünyanın en iyi annesine sahipsiniz. Daima sözünü dinlemeli ve onu mutlu etmelisiniz," dediğini çok işittim. Güzel gözleri sanki kendi söyledikleriyle dalga geçermiş gibi parlardı, ama bu onun iradesinden bağımsız, öylesine bir bakıştı; okşayıcı ve derin bir bakış ama bunları yürekten söylerdi. Karısına çok saygı duyardı. Çocuklara karşı hırçın olduğu da söylenemezdi. Onlarla çok ilgilenmezdi ama hastalandıklarında çok altüst olduğunu gördüm. Çocuklarla ne oynamayı ne de konuşmayı bilirdi. Elinden gelen, bir öpücük, evde yemek yediğinde kahveye batırılmış bir parça şekerdi; ondan daha fazlasını beklememeliydi. Doğruyu söylemek gerekirse çocuklar onu sıkardı. Hep derler ya, çocuk seven Adam pek bulunmaz. Çocuklar, annenin canı kanıdırlar, ama erkekler...

Madam'ın ise sadece çocukları için yaşadığı söyle-

nirdi ve onların da sonrasında onu bir Azize gibi takdir etmeleri gerektiği. Ama çocuklarına karşı da, başkalarına olduğu gibi soğuk ve mesafeliydi. Onun suçu değildi bu; çekingendi ve kendisiyle alay edilmesinden çekinirdi. Ama sizin pek de mutlu bir çocukluk geçirmediğiniz söylenebilir. Belki de bu sebepten severdim, küçük bir kadın gibi duyarlı ve şefkatli olan Matmazel'i.

5 Ağustos

Matmazel, dün yazamadım çünkü hem çok yorgundum, hem de Matmazel açısından hayli güç bir döneme gelmiş bulunuyorum. Bunlardan bahsederek Matmazel'e acı çektirmekten korkuyorum ama yine de, neler olup bittiğini Matmazel'in iyi anlamasını sağlayabilmek için bu gerekli. Kendisini üzüyorsam kalbimin en derinliklerinden, Affını dilerim.

Bu sonbahar, üzerinden tam on iki yıl geçmiş olacak. Her şey Madam Baron Debeers'le bir kaçamakla başlamıştı. Bu yaz *Le Figaro*'dan, yirmi yaşında bir oğlunu uçak kazasında kaybettiğini öğrendim. Gençliğimde tanıdıklarımla bağımı koparmamak için *Le Figaro*'da "Cemiyet Haberlerini" ve "Ev Çalışanları İlanlarını" okurum. İnsanları hayatları boyunca izlemek bir yönüyle hoş, ama hayat dediğin nasıl da kısa Matmazel Monique! Aşçı yamağı olarak tanıdığın küçük bir kızın, pasta ustası olarak, oda hizmetçisi kızıyla birlikte, kalacak yer aradığını okumak korkunç. Hayatın nasıl hızla akıp gittiğini gözümüze sokan bir durum. Gençlikte insan hiç bunu düşünmüyor ve böylesi kesinlikle daha iyi!

Madam la Baronne'a gelince, göz açıp kapayana kadar yirmi yaşına gelmiş bir oğlunu kaybetmiş olduğuna insanın inanası gelmiyor. Kadın sanki halen gözümün önünde! İşte giyinmesini bilen bir kadın! Bir akşam Madam la Baronne'un bizim eve yemeğe geldiğini hatırlı-

yorum. Baş hizmetkârın kokteylleri dağıtmasına yardım ediyordum ve onu iyice gördüm. İnsanlar onlara Mösyö ve Madam Baron diyorlar ve geçen ilkbahardan beri birlikte olduklarını söylüyorlardı. Mösyö'nün daha önce bu kadar uzun süren ilişkisi hiç olmamıştı. Dolayısıyla ben de onlara iyice baktım. Aman Tanrım, kadın ne güzeldi! Üzerinde ön tarafı gayet kapalı ve sade, ama sırtı açık, kırmızı bir tuvalet vardı. Biarritz'den dönmüştü ve teni altın rengindeydi. Böyle önden kapalı, arkadan dekolte elbiseler artık ayağa düştü ama o vakit Sosyete'de ilk defa görülüyordu ve Matmazel Monique, o beyefendilerin gözleri... Onları halen görür gibiyim. Erkekler hayvan gibidir. Bunu söylemek gerek.

Her iki taraf için de, ilişkinin ciddi olabileceğine kimse inanmıyordu. Yüksek Sosyete'de aşk hikâyeleri –ki Matmazel, bu gözler neler gördü!– gerçek duygulardan ziyade cemiyeti kendine hayran bırakmak için yaşanır. Biraz eğlence, güzel elbiseler, hoş iç çamaşırları, birkaç kırıcı söz, bir tutam kıskançlık ve sonra elveda, sıradaki. Ama Mösyö ve sevgilisi için gerçekten ortada aşk olduğuna inanmalıydı. Bir hırsız gibi gelir aşk. Kalbinizi çaldığında daha adını bilmiyorsunuzdur. Ne kadınlar görmüş Mösyö'nün ilk kez başına gelir gibiydi. Her zaman neşeli ve şakacı olan adam solmuştu, kederliydi. Kadın ise onu gözleriyle yiyordu. Aramızda, boşanmanın yakın olduğunu konuşmaya başlamıştık. Boşanma, her ikisinin de daha başlangıçta, neredeyse hemen, bunu arzulayacağı kesindi ama Madam'ın tarafından gelen tüm Servet Mösyö'nün elini kolunu bağlıyordu. Çocuklar da, belki. Matmazel'i ne zavallı Ebeveyni hakkında kötü düşüncelere sevk etmek, ne de bütün bu olan bitenin ortasında, kardeşleriyle birlikte unutulmuş olduğuna inandırmak. Tekrar ediyorum, Mösyö elbette kötü biri değildi. Çocuklarından dolayı boşanmaktan korktuğuna eminim,

ama bunun özellikle paradan kaynaklandığını belirtmek gerek. Mösyö paraya düşkün olduğundan değil. Bunun için fazla terbiyeliydi ama evliliği boyunca hiç yokluğunu çekmemişti ve insan alışkanlığının esiri olur. Neticede ha öyle ha böyle, bu Matmazel'e hazin gelse de, onu anne babası ve çocukluğu hakkında kötü düşündürse de, Matmazel kendine her ikisinin de ölmüş olduğunu hatırlatmalı. Onları Tanrı yargıladı, bizler hakkında takdir sadece O'ndadır, zira bizler bunu yapamayız, özellikle de bizler için çok mukaddes olması gereken Ebeveynlerimiz hakkında, ki Matmazel de artık anne olduğundan buna inanmak onun da menfaatinedir.

Matmazel Monique, tabii ki personelin önünde bir şey belli etmezlerdi, ama bu imkânsızdır. Yatağı yapmaya giderken duyulan bir söz, yastığın üzerindeki gözyaşlarıyla ıslanmış bir mendil, bir ceketin üzerindeki pudra izi, fazlası gerekmez. Patronlar onları ispiyonladığımıza ve bunun da meraktan kaynaklandığına inanır... Matmazel'i temin ederim ki, patronların maceraları hiç ilgimizi çekmez. Çoğunlukla, iştahımızı kaçıran o kadar çok şey olur ki, hiçbirini görmemiş olmayı tercih ederiz, peki ya bu gözünüze batıyorsa? Makine olmadığımızdan, ekmeğini yediğimiz insanlarla ilgileniriz. Bu yüzden Matmazel rahat olsun. Ona tüm söylediklerim, tüm söyleyeceklerim, yemin ederim ki, Tanrı'nın huzurundaki gibi, gerçektir.

6 Ağustos

On iki yıl önceki o 2 Kasım gününü hiç unutmayacağım Matmazel Monique. Çok sıkıntılı bir hava vardı. Yağmur değil de, sis gibi basan hafif bir çisenti. Sevmem öyle havayı; insana hüzün verir, o günden beri de hiç dayanamıyorum. Her sene olduğu gibi av sezonu için, eylülden beri köyde, Madam'ın ailesinin evindeydik. Her yerde büyük ateşler yanıyordu. Sezon bitmişti. Da-

vetliler gidiyordu. Bizim on beş gün sonra Paris'e dönmemiz gerekiyordu. Ama tabii ki, Madam la Baronne daima oradaydı.

Olaylar sabah başladı. Mösyö ve arkadaşı parkta, kimsenin gitmediği tarafta buluştular. Bütün olaylardan sonra yapıldığı gibi ev satıldı, ne Matmazel ne de kardeşleri iyi hatırlıyor olmalı. Üçü de suçiçeği geçiriyordu ve başka bir yerde yatıyorlardı ki bu da bir manada şans oldu, zira olan biteni hemen öğrenmediler. Masum çocuklara merhamet etmek hepimizin görevidir, onlara da tatlılıkla, alıştıra alıştıra anlatmak mümkün oldu, zavallı yavrucaklar! İnsanın çocukları varken böyle bir Dram çok üzücü.

Velhasıl, ikinci bahçıvan bana, Mösyö ve Madam'ı, parkın hiç uğranmayan bölgesinden geçerlerken gördüğünü söyledi. Yan yana yürüyorlar ve çok alçak sesle konuşuyorlardı. Bir aşk muhabbeti değildi bu, çok daha ciddi bir havaları vardı. Boşanmadan ve paradan bahsediyor olmalıydılar kesinlikle. Madam la Baronne zengin değildi. Onun tarafında, bizim evdeki durumun tam tersi geçerliydi –Servet Koca'nın elindeydi. Yine de Mösyö'nün peşinden gitmeye hazırdı, bu da onun için deli olduğunun kanıtıydı. Aslında Mösyö için göze aldığı, Sosyetik bir kadın için büyük fedakârlıktı.

Öğle yemeği yendi. Bir de baktık ki yemekten sonra Madam Mösyö'nün peşinden gitmiş ve diyor ki –serviste baş hizmetkârdan başkası yoktu, hepsini ondan öğrendim:

"Sizinle konuşmalıyım, Henry."

"Vaktim yok," diyor Mösyö, "üzgünüm Nicole."

"Ama bu çok önemli," diyor Madam onu tutarak.

Mösyö sonunda, Madam la Baronne'un ve diğer davetlilerin az önce çıktıkları kapıya doğru bakmaya devam ederek cevap veriyor:

"Bu akşam Nicole, kesin bu akşam."

Madam ısrar ediyor, Mösyö arabayı çağırdığını, acelesi olduğunu, Şato'ya on sekiz kilometre uzaklıktaki Blanc'ta, bir yarışa katılması gerektiğini söylüyor.

"Size eşlik edeceğim," diyor Madam.

Madam dikleniyor. Herkes deliye döndüğünü görüyor. Baş hizmetkâr daha sonra, onun kesinlikle sabah gezintisini görmüş olduğunu, onu bunun çileden çıkartmış olacağını söylüyor. Ben bir şey demiyorum.

Böylece Madam odasına çıktı, mantosunu getirmem için benim zili çaldı. Kalın bir vikunya manto getirdim. Yağmur hâlâ devam ediyordu ve hava hayli karanlıktı. Giyinmesine yardım ettim, başına mor renkli küçük bir fötr şapka taktı. Dün gibi gözümün önünde: Aynasının karşısında öyle sarsılarak titriyordu ki, şapkasını takmayı bile beceremiyordu.

Saç fırçalarının olduğu çekmeceden bir şey aldı. Gitti. Birden aklıma geldi: Daima Mösyö'nün Şato'daki yazıhanesinde bulunan tabacanın hâlâ orada olup olmadığına bakacağım. Yok! Beynimden vurulmuşa döndüm. Mutfağa indim. Masaya oturuyoruz. Tüm personel, davetlilerinkileri de sayarsak, on altı kişiydik. Ölü gibi solgun olduğumu söylediler. Cevap vermedim. Kendimi yemeye zorladım. Sonradan kendimi çok suçladım. Daha araba hareket etmemişti. Mösyö'ye haber verilebilirdi ama ne yapacağımı bilemiyordum. Sırf Şato personeli olsaydı gördüğümü sandığım her şeyi anlatır ve akıl sorardım ama masada Madam la Baronne'un oda hizmetçisiyle bizden olmayan dört de şoför vardı. Aile meseleleri mahremdir. Ailenin şerefi söz konusudur ve konuşmadan önce iki kere düşünmek gerekir. Sonuçta eğer yanlış ya da aptalca davrandıysam da, kötü bir niyetim yoktu, Tanrı bilir ve kalpleri okur, özellikle de, benim de bizzat şahit olduğum gibi, insanın son günlerinde.

Dolayısıyla yiyormuş gibi yapıyorum. Şoför Auguste bir araba çıkarttı ve Mösyö ile Madam gitti.

Bundan sonra olanların hepsini şoför Auguste'ün sözleriyle aktarıyorum. İnanılmaz böyle bir Dram! Binlerce kez anlatıldı, tekrar tekrar anlatıldı. Ama arabanın hareket ettiği andan itibaren titriyordum. Felaketin kokusunu alabiliyordum. Her birinin kendi hikâyeleri, kendi acıları, kendi sırları olan pek çok Aile ve Ev görmüş biri olarak, sizi temin ederim ki Matmazel Monique, bir evin mutlu mu mutsuz mu olduğu anlaşılır. Bir baş hizmetkâr tanırdım –içerdi, belki de ondan bu kadar hassastı ama bir mekâna girip de bu mutsuzluk havasını kokladığında– "Yo! Ben burada kalamam!" derdi. Ve bildiğim kadarıyla, en az iki kere doğru tahmin etmişti. İlkinde iflas, ikincisinde de hırsızlık olayı yaşanmıştı; bütün bunlar çalışanlar açısından son derece nahoş şeylerdir.

7 Ağustos

Matmazel'e ne kadar endişelendiğimi anlatamam; onu görmek için hemen yukarı çıkmam ispatıdır. Belki de Matmazel hatırlıyordur? O vakit on iki yaşındaydı. O saatte onun yanında yapacak bir işim yoktu, bu benim görevim değildi ama çocuklar için kalbim o kadar merhamet doluydu ki onları, özellikle de daima erkek kardeşlerine yeğlediğim Matmazel Monique'i görmek istiyordum. Kızları daha çok severim. Daha sevimlidirler. Matmazel küçük bir hanımefendi gibi, bir kitap, kâğıttan kesme bebekleri ve bir örgüyle yatağında oturuyordu. Nasıl da güzel ve maharetle çalışıyordu. Ona örgüyle ilgili ilk işleri ben göstermiştim ve Matmazel benim küçük yeğenim için bir yelek örüyordu, Matmazel Monique her zaman iyi kalpli olmuştur.

Matmazel'in yanına çıkalı beş dakika olmuştu ki, arabanın geri geldiği duyuldu, sonra çarpılan kapılar, ar-

dından da hiç! "Bakire Anamız! Olanlar oldu!" diye düşündüm. Ve maalesef haklıydım. Her şey bitmişti.

Auguste'e göre olanlar şöyleydi: parktan çıkmıştı ve Le Blanc'a doğru sürüyordu. Tartışmanın başlangıcı hakkında bir şey diyemedi. Bir anda arabada daha yüksek sesle konuşulmaya başlanmış ve Auguste şunları duymuş:

"Size yalvarıyorum, yalvarıyorum," dedi Madam.

"Hayır," dedi Mösyö, gülmeye başladı ama usulca, kendi kendine, sanki bir şey onu eğlendiriyormuş gibi, diyordu Auguste. Bu gülüş sanki karısını deli etmişti. Madam yüksek sesle bir çığlık atmış ve hemen ardından Auguste tabancanın sesini duymuş. Kulaklarına inanamamış. Tabanca sonuçta zayıf bir patlama sesi çıkarır. İnsan o da neydi, diye sorar kendine, yoksa lastik mi patladı, ama aynadan Mösyö'nün kanlar içinde geriye kaykıldığını görmüş. Zavallı Mösyö! Son kez gülüşü bu olmuş.

Mösyö, August durup, kapıyı açıp, onu kollarına alıp yolun kenarına yatırdığı sırada artık nefes almıyormuş. İşte o anda, Auguste Madam'a dönmüş. Kıpırdamadan duruyormuş Madam, tabanca hâlâ elindeymiş; Auguste'ün ayaklarına yapışmış, adam güçlükle kendinden uzaklaştırmış. Hiçbir şey diyememiş. Zavallı Auguste ne yapacağını bilememiş. Yoldan Aile'den birisinin geçmesini ümit ederek beş uzun dakika beklemiş ama kimse gelmemiş ve yağmur yağıyormuş. Mösyö'nün ise öldüğü kesinmiş. Sonunda Auguste cesedi yerinden kaldırıp arabaya, Madam'ın yanına taşımış ve Şato'ya geri dönmüş. Yolda geçen tüm süre boyunca Madam'ın dönüp Mösyö'ye bakmadığını söyledi. Bir virajda, ceset yaşıyormuş gibi öne eğilmiş, yere, halının üzerine düşmüş ama Madam onu kaldırmak için hamle bile yapmamış. Araba basamaklı sekinin önünde durduğunda, Mösyö olduğu yerde yana kaymış, yüzü yere bakıyormuş usul usul akan kan –ağzından gelen ince bir kan sızıntısı– her yeri yapış yapış

etmiş. Bunu görmek Auguste'ü hasta etmiş ama Madam hâlâ hiç tepki vermiyormuş, gözleri sabit, başı dikmiş.

İşte, Matmazel Monique, herkesin bildiği ve zamanın gazetelerinin anlattığı korkunç Dram bu; babalarının ölümüyle yetim kalan, annelerinin de önce hapis, sonra mahkeme ve mahkûmiyet sebebiyle, ardından da otuz sekiz yaşında ölerek öksüz bıraktığı üç çocuk. Tabii ki "Ona ne olacak?" diye soran herkesi "Beraat edecek," diye yanıtlıyorlardı, "bu bir aşk cinayeti, buna hiç kuşku yok; Serveti, ve İlişkileriyle, beraat edecek."

Şurası gerçek ki, eğer bir cinayetin mazereti olabilirse, ilk bakışta, ancak bu olabilirdi.

İşte mükemmel bir eş ve kusursuz bir anne olmuş, kocasının aldattığı, on üç yıl boyunca çocukları uğruna hepsini tek söz etmeden sineye çekmiş bir kadın, sonra bir gün, Kocasının sevgisini çalmakla yetinmeyip, çocukları da babasız bırakmak isteyen bir başka kadın... Ah, Matmazel Monique, zavallı küçük Matmazel Monique, siz üçünüzden hiç bu kadar çok bahsedilmemişti! Sizlerin ve sizleri kollarıyla saran Madam'ın resimleri tüm gazetelerdeydi, ve hapishanede "zavallı çocuklarına" ağlayan Madam, ve nihayet mahkeme günü avukat, Madam'ın, Kocasının artık Ailesini sevmediği ve terk etmek istediği düşüncesiyle çılgına döndüğünü, her şeyi sineye çektikten sonra bu son darbeye dayanamadığını gün gibi açık şekilde ortaya koydu! Büyük bir avukattı. Aile hiçbir şeyden kaçınmamıştı. Pahalıya patladığı söylendi bana, ama o bu parayı hak etti. Mahkeme sırasında herkes ağlıyordu, Madam'ın eşini ayartmak için ellerinden geleni yapan kadınlar bile gözyaşları içindeydi ve onun bir Çilekeş olduğunu söylüyorlardı.

Şimdi tüm bunları hatırlarken, unuttuğumu sandığım pek çok hatıra da aklıma geliyor. Bunları Matmazel Monique'e de hatırlatmadan edemeyeceğim. Mutsuz

anılar. Mümkünse onları da unutmamak gerekir. İnsan yaşlandığında ya da benim gibi hastalandığında artık çalışamaz olduğunda, yarınları düşünmek çok üzücü oluyor. İşte o zaman, Yüce Meryem, hatırlayacak hiçbir şey olmazsa, insan ne yapar? Hatta çok tuhaf bir şey daha fark ettim: Küçük arkadaşlarımla okulda oynadığımız oyunlar ve zavallı Annemin 1 Ocak'ta bana verdiği portakallar gibi eğlenceli olduğunu düşündüğüm anılar, bunlar beni ağlatırken çok önemli başka şeyler –bana kur yapan ve ben yirmi yaşındayken başkasıyla evlenen bir oğlan–, sanki dünyada ağlamaya değer erkek varmış gibi onun için döktüğüm gözyaşları, o zaman çektiğim korkunç ıstırap, şimdi beni daha ziyade gülümsetiyor. Aynı şekilde, yazdıklarım Matmazel'i şimdi üzse de, zamanla acısı hafifleyecektir. Yaşlı hizmetçisinin kanaati budur!

Dramdan bir hafta sonraydı. Suçiçeği geçmişti ama Matmazel yorgundu, saat yedide yatırılıyor, akşam yemeği tepside servis ediliyordu. Derken bir akşam, çocukların kapısının önünden geçerken onların ağladığını duyduğumu sandım. Kapıyı yavaşça açtım. Matmazel benim geldiğimi görmemişti. Üşümüş küçük bir kuş gibi, yatağın bir kenarına yatmış, duvarın köşesine büzüşmüştü! Ağlıyordu ve ah, Matmazel, ağlarken ses çıkartmaya korkuyordu. Tüm gücüyle hıçkırıklarını tutuyordu ama bir çocuk sessizce ağlayamaz. Daha sonra öğrenilir bu.

İçeri girdim ve olabilecek en yumuşak sesle, "Matmazel Monique, neden ağlıyorsunuz?" dedim.

Çocuklar olan biten hakkında hiçbir şey bilemezdi. Her şey hatta Mösyö'nün ölümü bile onlardan saklanmıştı. Henüz dışarı çıkmıyorlardı ve siyah giysiler giymeseler de bir sıkıntı olmazdı. Tüm bunların daha zamanı vardı. Mösyö ile Madam'ın seyahatte oldukları söylenmişti ve doğal olarak Madam hapse atılmış ve Mösyö'nün cenazesi de Paris'e götürülüp, bir gün öncesinde

orada toprağa verilmiş olduğundan bu kolay olmuştu. Evin, çocukların üçünün de bir İngiliz için gayet nazik sayılabilecek dadıyla birlikte, ufak tefek meseleleri ve oyuncaklarıyla yaşadığı kısmına hiçbir şeyin, tek bir kelimenin bile ulaşamayacağından son derece emindim. Yine de o akşam, her şeyi tahmin etmiş olduklarını gayet iyi anladım.

Matmazel hâlâ cevap vermiyordu, ağlamasını durdurmak için korkunç bir çaba sarfediyordu ama boşunaydı.

Biraz daha yaklaştım.

"Hasta mısınız Matmazel Monique? Bol şekerli bir fincan ıhlamur ister misiniz?" diye sordum oldukça yumuşak bir şekilde.

Matmazel bana büyük bir üzüntüyle baktı ve başıyla, "hayır, hayır" yaptı.

Tekrar sordum:

"Neyiniz var Matmazel Monique? Sizi çok seven yaşlı Clemence'inize söyleyin."

"Hayır, yemin ederim hiçbir şeyim yok, Sevgili Clemence," dedi Matmazel her zamanki kibarlığı ve nezaketiyle.

Bunun üzerine kenara çekildim, onu yalnız bırakmamak için biraz oyalandım. Matmazel beni bakışlarıyla takip ediyordu ama bir şey sormayacak kadar gururluydu. Ben konuştum:

"Miss yukarı çıkana kadar sizinle kalmamı ister misiniz?" (Kadın akşam yemeğine gitmişti.)

Matmazel bir kez daha gülümsemeden ama sanki yüzü aydınlanmış gibi bana baktı.

"Ah, evet, teşekkürler, sen, çok naziksin..." dedi kısık bir sesle.

Bunun üzerine elini tuttum ve yatağın yanında küçük bir sandalyeye oturup öylece durdum. Matmazel

Monique'i güldürmek için saçma sapan şeyler anlatmaya çalışıyordum. Ama zavallı küçüğün gülmeye hiç niyeti yoktu!

"Bana küçükken neler yaptığını anlat. Annenden ve babandan bahset," dedi.

Matmazel'i keyiflendirmek için anlatmaya başladım ama yavaş yavaş benim de içimden ağlamak geliyordu. Dramdan beri hepimizin sinirleri hayli gerilmişti, üstelik kimse asla hizmetlilerle ilgilenmez, mutlular mı, mutsuzlar mı diye kendine sormazdı, hatta, sanki bir başkasının evine girdiğin gün geçmişini kaybedermişsin gibi, nereden geldiklerini, evlerini, Ailelerini bile.

Matmazel artık daha sakindi. Miss'in yukarıya çıkışını duyuyordum. Gitmeye hazırlanıyorum.

"Clemence sen hiç gitmeyeceksin, değil mi?" diye sordu Matmazel daha kapının eşiğindeyken.

O zaman Matmazel'in her şeyi tahmin ettiğini ve zavallıcığın, çocukluğundan geri kalan ne varsa ona sarıldığını anladım.

"Tabii ki, hiç gitmeyeceğim."

İki ay sonra gittim. Mahkemeden dört ay önceydi. Çocuklardan dolayı gitmek istemiyordum ama artık her şeyi keyfince yöneten Madam la Kontes'e tahammül etmek –üstelik Madam geri döndüğünde her şeyin daha da beter olacağını düşünüyordum– benim gücümü aşıyordu. Madam la Kontes sofra servisi yapmamı istiyordu! Matmazel bunun benim işim olmadığını takdir edecektir! Baş oda hizmetlisi-terziydim ben. Bac Sokağı'ndan bir iş teklif ediliyordu, bu mahalle değiştirmemi ve böylece aynı sokakta aşçılık yapan bir arkadaşıma da yakın olmamı sağlayacaktı; her pazar onunla birlikte çıkardık. Görüşebilmemiz için gerekli yol parasının da ortadan kalkacak olması gayet işime geliyordu. İşyeri keyifliydi. Kabul ettim; orada beş yıl çalıştım ve çok mutlu oldum.

Ama Matmazel Monique'i terk etmek yüreğimi parçalıyordu. Sonunda yaptım bunu.

Mahkeme günü gelip çattı. Her halükârda Matmazel'in birazdan öğreneceği akıldan yanaydım. Şahit yazılmıştım ama söyleyecek fazla bir şeyim yoktu. Benden, Madam'ın sadece çocukları için yaşadığını beyan etmem isteniyordu. Avukatın jüriyi etkilemeye çalıştığını anlıyordum ve şöyle konuştum:

"Madam mükemmel bir anneydi. Artık Madam'ın hizmetinde olmasam da, onun en kısa sürede kendisine ihtiyacı olan evine ve zavallı küçük çocuklarına iade edileceğini ümit ediyorum ama gitmeden önce her şeyi düzene koydum. Odasını ve çekmecelerini bile. Madam rahat olabilir."

İnsanları kendime güldürdüğümü biliyordum. Tanrım, anlamadıkları şeye istedikleri kadar gülsünlerdi, ve ne mutlu ki Madam'dan başka kimse anlayamıyordu. O ise hemencecik uyanmıştı! Dikeldi ve zaten solgun olan rengi daha da soldu ve büyük bir çığlık atarak yere düştü. Bir bakıma, bu çığlık ve onu takip eden uzun baygınlık çok isabetli oldu. Jürinin üzerinde harika bir izlenim yarattı. Kalabalıkta fısıldaşmalar duyuluyordu:

"Zavallı kadın. Nasıl da acı çekiyor olmalı!"

Avukatın tüm söylediklerini ve Matmazel'in merak ederse, zamanın tüm gazetelerinden okuyabileceklerini tekrarlamayacağım. Mösyö hakkında söylenen her şey! Kadınlar, Madam'ın arkadaşları, oda hizmetlileri, iffetsiz kadınlar ve diğerleri! Kuşkusuz çoğu doğruydu ama bence çok yalan da vardı. Ama avukat haklıydı; Mösyö ölmüştü ve tüm bu olupbitenin ona ne iyiliği ne de kötülüğü dokunabilirdi, kaldı ki, bir erkeğin arzuladığı tüm kadınları elde edebilmesi onun şerefini lekelemezdi. Bilakis. Avukat sadece Madam'ın onurunu kaybetmesini engellemeyi ve onu cezadan kurtarmayı düşünmekte

haklıydı. Neticede ona bunun için para ödeniyordu. İşini yapmalıydı.

İşini bilinçli bir şekilde yaptı ve sonuç, herkesin düşündüğü gibi beraat oldu.

8 Ağustos

Matmazel, mektubumu bugün bitirebilmeyi ümit ediyorum ancak daha söylemediklerim en acı olanları.

Dramdan bir yıl önce Madam'ın değişmekte olduğunu görmeye başlamıştım. Giyim kuşamından anlamıştım bunu. Yürüyüşü daha hafiflemişti ve yüzünde, sözlerinde bir ümit havası vardı. Doğru söylerler; kadının isteği Tanrı'nın isteğidir. Kuşkusuz, güzel olmayı her zamankinden daha çok arzuluyordu ve neredeyse olmuştu da. Önceden ağırbaşlı giyinirdi, ciddi, sanki fark edilmekten korkar gibi. Şimdiyse bir anda güzel elbiseler, hoş çamaşırlar ortaya çıkmıştı. Sonra bir gün yeni bir saç modeli. Kocasını geri almayı istediğini düşünüyordum. Ona elimden geldiğince yardım ediyordum. İyi bir üst düzey oda hizmetlisinin, Matmazel, bir Kadın'ın güzelliği için yapabileceği çok şey vardır, zaten önceden de kendisine ara sıra tavsiyelerde bulunmaya cesaret etmiştim. Gençken çok Bakımlı bir Kadın'ın yanında çalışmıştım ve güzellik reçetelerini, insanın cildini ve fiziğini öne çıkarmak için tüm yapması gerekenleri bilirdim. Madam'ın büyüleyici bir cildi vardı. Ama ben, "Madam beni dinlesin, Madam şöyle, şöyle yapmalı, Madam daha genç," dediğimde üzüntüyle başını eğerdi:

"Bunlar çok gereksiz, zavallı Clemence'im!"

Gerçekten bedbaht bir kadındı. Her şeyi olduğu gibi kabul edememek karakteriydi, onları değiştirmeye çalışmaması da gururundandı. Çocuklar için de aynısı geçerliydi: Erkeklerin aşkından mahrum oluşunu çocuklarıyla teselli etmeye çalışırdı ve bunun kendisini yete-

rince teselli etmediğini hissettiğinde, masum çocuklarından nefret ederdi. Onları asla tüm kaybettiklerini telafi edecek kadar güzel, edepli, akıllı bulmazdı.

Matmazel Monique, bir gün Madam Mösyö'yle bir tartışma yaşadı. Mösyö çıkmış, Madam küçük salonda yalnız kalmıştı. Derken Mösyö'nün sekreteri Mösyö Jean Pecaud çıkageldi. Odaya girdi. O gün aralarında ne geçtiğini, Matmazel'in hiç kuşkusu olmasın ki kimse bana anlatmadı, ben de hiçbir şey görmedim ama yine de içeriye saat üçte giren sekreterin, saat beşte çıkması acayipti.

Gittiğinde Madam zili çaldı ve bana odayı toplamamı emretti. Berjerin yastıklarının altında Madam'ın gözyaşlarıyla nemlenmiş mendilini buldum. Mösyö Pecaud içeri girdiğinde kuşkusuz o ağlıyordu. Onu teselli etmek için Mösyö Pecaud'nun ne yaptığını, ne dediğini asla kimse bilmeyecek çünkü Ölüm Madam'ı aldı ve Mösyö Pecaud da duyduğuma göre evli ve zengin olduğundan, artık bununla övünecek değildir.

Matmazel'e tüm bunlardan ötürü, Annesinin suçlanması gerektiğini düşünmemesini belirtmek isterim. Onu Mösyö Pecaud'ya iten, ne kadar yalnız olduğunu bilmesiydi. Ama sevgisine yanlış bir adres seçmişti.

Eğer Matmazel çocukluğunda bu Mösyö'yü görmüşse sanırım ince, ufak tefek, kızıl saçlı, sivri kulaklı ve bir tilkinin burnunu andıran, ince, kırmızı ve sivri bir yüzü olduğunu hatırlıyordur. Mösyö Karısı tarafından hatırı sayılır faiz geliri elde ediyordu ve Mösyö Pecaud da her şeyle ilgileniyordu. Hatta Matmazel'in göreceği gibi fazla iyi ilgileniyordu.

Artık Mösyö arkasını döner dönmez Mösyö Pecaud evde bitiveriyordu. Ama bu bile uzun sürmedi. Madam sürekli dışarı çıkıyor ve gayet mutlu ve neşeli halde geri dönüyordu. Kimse hiçbir şey anlamadı çünkü gerçekten de onun gibi son derece yakışıklı bir adamla, bir Don

Juan'la evli bir Kadın'ın hiçbir güzelliği olmayan, değersiz bir oğlanı tercih etmesi çok tuhaf geliyordu. Kadınlar Mösyö gibi bir âşığın yanında bir saat geçirebilmek için kendilerini parçalayabilirler ve bir saatlik aşk için her türlü aşağılanmayı sineye çekip, üzerine bir de teşekkür edebilirlerdi, halbuki karısı... Hep söylendiği gibi, kadınlar anlaşılmazdır, Matmazel.

Ayrıca belirtmeliyim ki, Mösyö hiçbir zaman Madam'ı mahkemede söylediği gibi yüzüstü bırakmış değildi. Mösyö bir erkeğin Tanrı'dan önce karısına borçlu olduğunu asla unutmamıştı. Yani Matmazel, babanızın da iyi tarafları vardı.

Ama Madam'ın yanında fazla yakışıklı, fazlasıyla ilgi çekiciydi. Herkesin gözü üzerindeydi ve sonuç olarak da yaptığı hiçbir şey saklı kalamıyordu. Evde bir güneş gibiydi o. Ondan başka hiçbir şey görünmezdi. Her hareketi hakkında konuşulurdu ama gölgede olup bitenler gözden kaçardı. 2 Kasım sabahı Madam la Baronne'la birlikte parkta olduğunu görenler vardı. Tek başlarına olduklarını sanıyorlardı ama birbirlerinin kulaklarına neler fısıldadıklarını, aşk sözlerini ve bakışlarını aktaracak ya da uyduracak bir sürü adam çıkmıştı, ne var ki, o sabah Madam'ın ne yaptığını kimse bilmiyordu çünkü kimsenin ilgisini çekmiyordu bu.

2 Kasım sabahı Madam her zamankinden erken uyandı. Penceresine gitti ve kuşkusuz Mösyö'nün gidişini görmek için oradan uzun süre gözetledi. Dışarı çıkmak için giyindi.

"Ben çıkıyorum Clemence," dedi bana. "Saat on birde döneceğim. Başım ağrıyor."

Çıktığını herkes gördü ve bahsettiğim o korkunç havada Madam'ın gayet sakince dolaşmaya çıkması kimseye garip gelmedi; halbuki Mösyö'nün yağmura rağmen terasta volta atışını, Hanım arkadaşının mavi mantosu-

nun ağaçların arasından geçtiğini fark ettiğinde bir anda telaşlanışına hepsi gülümsemişti. Hep böyleydi bu. Mösyö akşam yemeğinde olmayacağını söylediğinde, "hayatını yaşıyor," diye düşünülürdü. Madam saat ikide çıkar, sekizde döner ve dişçide işinin uzamış olması doğal karşılanırdı. Bu onun için şanstı, bir açıdan.

Madam gitti. Ama uzağa değil. Çok kereler takip ettim onu. Parkı geçti, limonluğun yakınındaki, çocukların oyuncaklarını dizdiği küçük çadıra girdi. Matmazel Monique hatırlar mı? Oraya asla çocuklardan başka kimse gitmezdi, üstelik her üçünün de hasta olduğu biliniyordu. İçeri girdiğini gördüm ve on dakika sonra da Mösyö Pecaud girdi. Usulca, her şeyin duyulduğu limonluğa girdim. Matmazel, Tanrı'nın huzurunda olduğu gibi gerçeği söylüyorum.

Mösyö Pecaud kendisini kaybetmiş gibi tekrarlayıp duruyordu:

"Kurtarın beni, Nicole, kurtarın beni!"

Söylediklerini harfi harfine tekrarlayacak değilim, zira tutkusunun ya da gururunun kurbanı o zavallı kadınla, o ahlaksız adamın konuşmalarını duymamın üzerinden on iki yıl geçti. Konuşulanları kelimesi kelimesine hatırlamıyorum, sadece genel hatlarıyla anımsıyorum. Yine de meselenin ne olduğunu çok iyi anladım. Mösyö Pecaud kendisine para sağlamak için Mösyö'nün kayıtlarında usulsüzlük yapmıştı; borsada oynuyordu. Madam defalarca farkları ödemişti. Şimdiki ise çok büyüktü ve Mösyö Pecaud bunu Madam'a itiraf etmeye cesaret edememişti. Durumu fark eden Mösyö onu kovacak ve şikâyetçi olacaktı.

"Ne yapmamı istiyorsunuz?" dedi sonunda Madam.

"Elinizde sadakatsizliğine dair kanıtlar var. Sessiz kalmasına karşılık kendi sessizliğinizi teklif edin. Razı gelecektir."

"Razı gelecektir!" dedi Madam bir anlık sessizlikten sonra ve bunu öyle bir ifadeyle söyledi ki... Ah! Jüri, avukatlar, hâkim ve ahali, Madam'ın Mösyö'ye olan aşkından bahsederlerken sesinin tonunu duyabilselerdi! Ondan nefret ediyordu, Matmazel Monique! Bunu çok düşünmüştüm ama artık emindim. Artık Matmazel arabada neler olmuş olabileceğini anlamıştır. Her ikisi de son kozlarına kadar oynamak istediler; Madam Mösyö Pecaud'yu kaybetmemek için ona susmayı öneriyor ve Mösyö de onu tuttuğunu ve böylece boşanmayla ilgili tüm koşulları ayarlayabileceğini anlıyordu. Mösyö reddetti ve her şeyden öte canlı ve alaycı olduğundan, kendisinden yaşlı, çirkin ve kendisinin ilgiden mahrum bıraktığı karısının bu türden bir macera yaşadığını düşününce gülmesini engelleyememişti. Ama gülüşü uzun sürmedi.

Bu gülüş onu çıldırtmış olmalıydı, zavallı kadın! Ona acımamak elimde değil. Bence bir kadına her şeyi yapabilirsiniz; aldatabilir, dövebilir, terk edebilirsiniz ama bir erkeğin hoş görebileceği bir alayı, bir kadın affetmez – asla! Tabii ki bir kadının cehaletiyle ya da giyim tarzıyla ve hayattaki konumuyla, işiyle istediğiniz kadar alay edebilirsiniz ama bedeniyle, yüzüyle ya da sarılma, sevme tarzıyla asla. Matmazel, Mösyö'nün kendisine karşı tavrında Madam'ın daima bir alay sezdiğini düşünmüşümdür. Hatta belki evliliklerinden önce de. Belki her ikisi de çocukken bile; biri gayet yakışıklı, herkesçe şımartılan, sevimli, parlakken diğeri öylesine silik ve sakar. Hele evlendiklerinde!.. Mösyö'nün asla bir amele ya da köylü gibi onun yüzüne karşı gülmediğinden kesinlikle eminim. Mösyö iyi eğitim görmüş biriydi, ama bir kadın kendisine söylenmeyenleri hissederek de acı çeker. Çok nadiren de olsa, akşamları baş başa kaldıklarında Mösyö sıkılmış bir ifadeyle ve bir gülümsemeyle bakardı ona. O ise... Eğer Madam'ın gözleri silah olsa, Mösyö'nün

ölmüş olacağını defalarca düşündüm, Matmazel.

Bence onlar gibi kuzen çocuklarını evlendirmekle çok yanlış yapıyorlar. Birbirlerinin gözünde bir erkek ve bir kadın değillerdi, birbirleri hakkında çocukken olduğu gibi düşünüyorlardı; Madam kıskançlık, Mösyö de aşağılamayla. Neticede nasıl, neden evlendiler, onları, Matmazel Monique için dilediğim gibi bazen mutluluk verebilecek, ama çoğunlukla mutsuzluğa neden olan böylesi vahim bir işe sevk eden neydi, bunu asla ne siz ne de ben bilebileceğiz. Kuşkusuz Mösyö'nün bunu yapmasının nedeni servetti, Madam içinse arkadaşlarına karşı, sonunda yakışıklı kuzenini almış ve onu elinde tutmuş olmanın havası. Zavallı kadın, suçlu olsa da kendisi de çok çekti.

Matmazel, başımıza bu felaket geldiğinde, Madam hakkında hiçbir şeyin bilinmemesi halinde beraat edeceğini, ama gerçekte yaşananlar ortaya çıkarsa çok büyük risk alacağını gayet iyi anlamıştım. Onun için ağlayan ve ona Çilekeş diyen tüm kadınlar, kadınların birbirlerine çoğunlukla yaptıkları gibi, yani bir köpek gibi onu dişleriyle parçalarlardı.

Madam'ın dolabında, pembe Çin krebinden giysilerinin altında, Mösyö Pecaud'nun mektuplarından oluşan bir paket vardı. Bu paketi, daha Mösyö'nün cesedini görmeye inmeden, aldım ve sakladım. İlk düşüncem bunları ne yapmamız gerektiğini Madam'a sormaktı ama doktorlar, polis ve aile ona yaklaşmamı engelliyordu. Dava sonuçlanana kadar onları saklamayı düşündüm. Mektuplarda para meseleleri, aşk meseleleri her şey vardı – bir sandığın dibine sakladım onları.

Davanın görülüp beraat ettiği akşam, Madam'ın evine döneceğini ve birkaç gün içinde, biraz kendisine gelir gelmez onu görmeye gitmeyi düşünüyordum. Ama işte hastalanmıştı ve Madam la Kontes onu, ölümünden önceki üç yılını geçireceği İsviçre'ye götürüyordu. Mös-

yö Pecaud ise, olayın neredeyse hemen akabinde evlendi. Zavallı Madam'ın şansı hiç yaver gitmedi. Ne yapalım, Matmazel? Beklemeye devam ediyordum. Her halükârda, mektuplar bende emin ellerdeydi. İyileştiğinde kendisine iade etmeyi ümit ediyordum ama orada, sanatoryumda, yapayalnız ve Madam bundan pek hoşnut olmasa da, bence görevi olduğu üzere kendisini son ana kadar bırakmayan Madam la Kontes haricinde herkes tarafından terk edilmiş halde solup gitti.

Öldüğünü öğrendiğimde bayağı altüst olmuştum. Aklıma ilk gelen mektupları yırtıp atmaktı. Sonra cesaret edemedim. Sonuçta bana ait değildi onlar. Yardım etmek için benim yaptığım gibi davranmak başka, böylesi bir sorumluluğu almaksa bambaşka bir şey. "Eğer olur da," diye düşünüyordum, "çocuklardan birinin paraya ihtiyacı olursa –kimin ne olacağını kim bilebilir– işte Madam'ın şimdi çok zengin olan Mösyö Pecaud'ya yaklaşık 100.000 frank vermiş olduğunun kanıtı... Çok hassas meseleler bunlar." Kimsenin bir kuruşuna yan gözle bakmamış olan ben, o çok sevdiğim çocuklardan birinin bir kuruşuna halel getirmeyi aklımdan geçirsem ölürdüm. Tanrı görüyor.

Matmazel Strasbourg'da oturuyor olmasaydı kendisini görmeye gelecektim. Ama Matmazel Monique anlar: İnsan kendisini düşünecek kimsesi olmadığında ve hayatını güçlükle kazandığında mecburen tutumlu oluyor. Geçen yaz yola çıkmaya neredeyse karar vermiştim ki, trenler yine zamlandı. Nereye gidiyoruz bilemiyorum. Hastalık beni bir anda ele geçirdi. Halen beklemekte olduğum hastaneye yatırdılar beni. Bu mektuplar, diğer eşyalarımla birlikte, Nice'e gelin gitmiş olan yeğenimin evindeki sandığımda. Önce mektupları bana buraya göndermesi için ona yazmayı düşündüm ama yeğenimi tanırım. Belfort'da oturan erkek yeğenimle arasında vahşi bir kıskançlık vardır. Sandığımın içinde mücevherler

ya da kıymetli kâğıtlar olabileceğini ve benim bunlardan erkek yeğenimi faydalandırmayı düşündüğümü sanıp, sandığı göndermeye asla razı gelmeyecekti. Ölümümle büyük şaşkınlık yaşayacaklar, zira elimde avucumda ne varsa, ömrümün son günlerini geçirmeyi düşündüğüm Soupresse'teki evin inşaatına harcadım ve onu satmak için de asla aralarında anlaşamayacaklar. Neticede hiç de endişe etmiyorum! İnsan benim gördüklerimi görünce en önemli şeyin para olmadığını anlıyor. Önlerinde bir hayat var, benimkisi ise bitmiş durumda.

Matmazel Monique sandığın anahtarını bu mektupla birlikte size yolluyorum. Yeğenimin içini kurcalamasına izin vermem mümkün değil, yoksa her şeyi okuyacaktır. Nice'e Matmazel gitsin. Sanırım artık her şeyi bildiğine göre, bu yolculuğa kendisi karar verecektir. Onu benim gönderdiğimi söylesin. İşte adres: Madam Garnier, République Caddesi, 30 numara. Sandığı istesin ve açsın. Sol köşede, çamaşırların altında zavallı anneciğine ait tüm mektupları, küçük yeğenime ait vaftiz kutusunun içinde, Lourdes'ta kutsanmış bir tespihle birlikte toplu halde bulacak. Matmazel tespihi gönderirse beni çok mutlu edecektir. Ölürken onun yanımda olmasını isterim. Mektuplar Matmazel'e aittir, onlarla ne isterse yapacaktır ama eğer yaşlı hizmetçisinin bir tavsiyede bulunmasına izin verirse, okumasın onları. Hayatta öyle şeyler vardır ki bilmemek daha iyidir. Onları yazmış olanlar ölmüş ya da günün birinde bizim gibi ölecekler. Matmazel takdiri Tanrı'ya bıraksın. Bu bizim işimiz değil.

Elveda, Matmazel Monique. Yavrularının kendisine büyük mutluluklar yaşatmasını ümit ederim.

Saygılarımla, en derin bağlılığımı kabul buyurunuz, Matmazel.

CLÉMENCE LABOUHEYRE

BÜYÜ

Çocukluk anıları, onları güçlü kılan içlerinde bir gizem parçası barındırmalarıdır. Geçmişe ait olayların ve insanların sanki çift derinliği vardır; insan onları tanıdığını zanneder, yanıldığını yıllar sonra fark eder. Basitmiş gibi görünen, gölgelerin ve sırların ardına gizlenir. O zamanlar kafanızı karıştıran da küçük veraset ya da zina hikâyelerinden ibaret kalır. Böylece çocuğun bilgisizliği ve şaşkınlığı ancak yarı aydınlanmış, yarı örtülü bir dünya yaratır. Belki de bu sebepten, hafızada böylesi canlı renklerle yer eder.

Sekiz yaşındayken, doğduğum Ukrayna şehrinde küçük teyzemle sık sık ziyaret ettiğimiz bir aile yaşardı. Evin babası emekli subaydı. İsmini, rütbesini unuttum ama ev, mobilyalar, yüzler hâlâ gözümün önünde.

Evleri bizimkinden uzaktı, biz şehir merkezinde oturuyorduk, onlarsa varoşta. Oraya ulaşmak neredeyse bir seyahatti. Eski kahverengi duvarları, pasın kemirdiği teneke damları ve sonsuz sayıdaki su oluklarını hatırlıyorum. Oraya ilk kez bir ilkbahar gününde gitmiştim. Karlar eriyordu ve gümüşi şıkırtılarla, canlılık ve neşeyle akarken evi, fışkırttığı parıltılarla ve kaldırımdan ilerlerken çıkarttığı fısıltılarla çevreliyordu. İçeri girdim. Çekiniyordum ve ayak sürüyordum. Küçük bir kız elimi tut-

tu. Adı Nina'ydı. Daha sonra arkadaşım olacaktı. Holde ayakta duruyordum ve teyzem beni soğuktan koruyan şalları ve atkıları çözüyordu. Küçük kız gülümseyerek bana bakıyordu. Büyük bir ağzı, kara gözleri vardı.

"Haydi, çocuk odasına gidin," dedi, sevgililerinden konuşmak için Nina'nın ablasıyla baş başa kalmaya acele eden teyzem.

Teyzem ve bu genç kız, her ikisi de yirmi yaşındaydılar. Teyzem güzeldi, teni yumuşak, endamı zarifti ve bir çiçekten daha zeki değildi. Nina'nın ablası uzun boylu bir kızdı, soluk ve zayıftı, profili çok ince ve keskindi ve yeşil badem gözlerinin çimen rengine insan bakmaya doyamıyordu. Nina beni salondan geçirdi. Hiç bu kadar eski bir ev görmemiştim. Bir sürü oda vardı ve hepsi de ufacıktı. Birinden diğerine geçmek için kırılmış ve sallanan tuğlalardan yapılmış, farklı yükseklikteki basamaklardan atlamak gerekiyordu. Çok eğlenceliydi. Dağınıklık, perişanlık, özensizlik her yere damgasını vurmuştu ama yine de bu benim görebildiğim en sıcak, en canlı meskendi. Her köşesi, toz, örümcek ağları, eğri bacaklı koltuklar ve koca karınlı antika sandıklarla doluydu. Yoğun tütün, yaş deri ve mantar kokuyordu zira rutubetliydi. Çocuk odasının duvarları grileşmişti ve nem kusuyordu.

"Nina'nın sağlığı için endişelenmiyor musunuz?" diyordu dadım olan Matmazel.

Arkadaşımın annesi etli ve yumuşak omuzlarını silkiyordu:

"Yok. Ne yapalım? Çocuklar iyi idare ediyor. Hastalık da sağlık da Tanrı'dan, sevgili Matmazel."

Nina'nın hiç hastalanmadığı da bir gerçekti. Soğuk zeminlerde ve ıslak bahçede çıplak ayakla koşar, canının istediğini yer, geceyarısından sonra yatardı, güzeldi ve güçlüydü. Bazen bu evde bir ya da iki gün kaldığım olurdu. Yağmur yağardı ve eve dönerken üşütebilirdim ya da

rüzgâr bir fırtınanın habercisi olabilirdi, teyzem ve benim için her mazeret makbuldü, gerektiğinde seve seve bir boğaz ağrısı çekiyor ya da yorgunmuş numarası yapıyordum. Orada kalmak harikaydı! Nina'nın odasında uyurdum, gün ağarırken kalkar, uyuyan evde koşturur, yüzümüzü kâh yıkar kâh yıkamazdık. Büyükler kâğıt oynamadıkları ya da uyumadıkları zamanlarda ortalığı toparlıyor olurlardı. Her saat ziyaretçi çıkagelirdi, sabah kahvesine, öğle yemeğine, akşam yemeğine, akşam çayına, geceyarısına, her zaman. Arkadaşlar koltuklarda uyurlardı. Öğlene doğru koridorlarda gecelikleriyle dolanan saçı başı dağılmış oğlanlarla karşılaşılırdı.

"Ben oğlunuzun bir arkadaşıyım," diye tanıtırlardı kendilerini.

"Merhaba, hoş geldiniz," diye yanıt alırlardı.

Sofra hiç boş kalmazdı; mutfak taş gibi ağır ama mükemmel tabaklardan oluşuyordu. Konuklardan bazıları tatlılarını bitirirken diğerleri çorbalarına başlardı. Çıplak ayaklı hizmetçiler sürekli salonla çalışma odası arasında koşturur, tabakları getirir, götürürdü. Sonra bir anda birisi seslenirdi:

"Hafif bir şeyler yiyebilirim..."

"Daha kolay ne var," diye yanıtlardı ev sahibesi tatlı bir sesle ve yeniden çörekler ortaya çıkardı, sonra bir omlet, bir fincan kakao, çocuklara da süt. "Bir tabak daha borş?" ve yeniden, puro dumanları arasında yemeye başlanır, bir yandan aynı odada bir vist partisi sürer, yan salondan piyano ve kemanın sesi yükselirdi.

"Yahu, hiç çalışmaz mı bunlar?" derdi, yabancı olduğu için hayat hakkında tuhaf fikirleri olan Matmazel.

Ama bu Ruslar günlük iaşelerini çardan, topraklarından ve Tanrı'dan beklerlerdi. Hastalığı ve sağlığı olduğu gibi, serveti ve sefaleti de veren oydu. Endişelenmek neye yarardı ki?

Arkadaşımın annesi Sofya Andreyevna bana yaşlı görünürdü. Kırkını aşmamış olmalıydı ama makyaj malzemelerini bilmez, korse giymezdi. Şişman, sarışın, soluk, bıngıl bıngıl ve krema gibi beyazdı ve beni merhaba, diyerek öpmek için kendisine çektiğinde boynundan soluduğum parfüm, bana portakal çiçeği, vanilya, şeker gibi pastacılıkta kullanılan ürünleri hatırlatırdı.

Babaları çok uzun ve inceydi ama belki de boyu çok uzun olduğu için yüz hatlarını hatırlamıyorum. Onu iyi görebilmek için başımı arkaya atmam gerekirdi, bunun için de yeterince ilgimi çekmezdi. Ailesinden bayağı mesafeli yaşar, yemeğini çoğunlukla bir tepsiyle odasına getirtirdi. Benimle karşılaştığında büyük, soğuk eliyle yanağımı okşardı. Çehov'u yakından tanımıştı, nedendir bilmem, bir gün büyüklerin söylediği bu şeyi aklımda tutmuşum. Masasının üzerinde içinde yazarın mektuplarının bulunduğu bir kutu dururdu. Onların ölümünden sonra yakılması talimatını vermişti. Hastaydı ve ölüme mahkûm olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle emekliliğini istemişti.

"Çehov'un mektuplarını neden yakalım ki? Onlar geleceğe ait," dedi benim önümde bir genç adam.

Adam ona karamsar bir ifadeyle baktı.

"Bir ruhu koca postallarıyla çiğnemek, işte sevdikleri bu. Hayır, kıymetli olan her şey gizli tutulmalıdır."

Bu evde arkadaşlar, fakir ebeveynler, yaşlı idareciler yaşardı; bir üniversite öğrencisi, bundan on yıl önce buraya, Nina ve Lola'nın –arkadaşımın ablasının ismi buydu– erkek kardeşlerine ders çalıştırmak için gelmişti. Bir ay kalacakmış; bir daha ayrılmamış ve halen öğrenciydi. Odası yoktu, eski ev o kadar geniş olmasına rağmen doluydu. On yıldır, holdeki iki sandalyenin üzerinde uyuyordu ve bu kimseyi şaşırtmıyordu.

Semaverin yakınındaki, ev sahibesinin odasının ya-

nındaki ikinci oda Sofya Andreyevna'nın çocukluk arkadaşı olan Klavdya Aleksandrovna isimli birine ayrılmıştı. Benim gözlerimde soluk, yaşsız bir kadındı o, ama bir gün onu saçlarını tararken gördüm. Bahçedeydi.

"Bu insanların evinde," diyordu Matmazel, "salonda yatılır, yatak odasında yemek yenir ve sekide saç taranır."

Fırtınalı günlerde yağmur suları kovalarda biriktirilir, evin tüm kadınları açık havada saçlarını yıkar ve sonra da güneşte kuruturdu; Klavdya Aleksandrovna'nın saçlarını da böyle görmüştüm. Altından bir örtü gibiydi. Kalakalmış, hayranlıkla seyre koyulmuştum. Saçları dizlerinin arkasına dek uzanıyor ve ışıltılı rengi ışıkta parıldıyordu. Sofya Andreyevna da oradaydı, hasır bir şezlonga uzanmıştı. Üzerinde leylak rengi, kaymak gibi ve uzun göğsünün üzerinde aralanmış bir sabahlık vardı. Bakışlarımı yakaladı ve gülmeye başladı. Gülerken çenesi hafifçe titriyordu, iyi, tatlı ve akıllı bir havası vardı.

"Bir de onu yirmi yaşındayken görecektin," dedi, Sofya Andreyevna arkadaşını işaret ederek. Gencecikti. Saçlarını iki kalın altın rengi örgü halinde salar ve başını biraz arkaya eğince onlara topuklarıyla değebilirdi."

İçini çekti ve Matmazel'e döndü.

"Hayat sandığımızdan da basit. Klavdya ve ben genç kızken, ikimiz de aynı adamı seviyorduk ve adamın da, evet, onun da, saçları ve güzel yüzünden ötürü Klavdya'ya eğilimi vardı. Ancak bir tek çeyizi yoktu Klavdya'nın. Tanrı servet vermezse ne yaparsın? Genç adamın ailesi bu evliliğin bahsini bile duymak istemiyordu. Kavgalar çıktı, gözyaşları döküldü, annesi gelip Klavdya'ya dedi ki, 'Oğlumun mutluluğuna vesile ol. Yok ol. Fedakârlık yap.' Kendisinin yetiştirmiş olduğu bu genç kızın sağduyusuna çağrı yaptı. Boşunaydı. Bunun üzerine bir gece üçümüzü de çağırdı, bizlere öleceğini söyledi ve oğluna benimle evlenmesini, Klavdya'ya bu aşktan

vazgeçmesini emretti, her ikimize de bu kimsesiz kızı asla terk etmeyeceğimize ve onun da bizim çatımız altında yaşayacağına Tanrı huzurunda yemin ettirdi. Konu böyle neticeye bağlandı. Genç adamla evlendim. Tanıyorsunuz onu; benim kocam. Annesine ölüm döşeğinde verdiğimiz sözü tuttuk ve Klavdya da bizim yanımızda bir yuva sahibi oldu."

Klavdya Aleksandrovna'nın arkadaşına doğru döndüğünü gördüm. Gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Onları sildi ve büyük bir duyarlılıkla konuştu:

"Sen benim velinimetimsin Sonya. Bilirsin ki senin ve çocukların için canımı bile veririm. Olabilecek en mutlu hayatı yaşadım. Sensiz halim ne olurdu? Yersiz, yurtsuz, ekmeksiz, belki de yaşayabilmek için ders vermeye mahkûm olurdum! Ah! Bir gün sana bu iyiliklerini ödeyebilmeyi nasıl da isterim."

Şimdi her ikisi de ağlıyordu ve Klavdya, Sofya'nın elini tutarak öptü. Sofya Klavdya'yı kendine çekti, öptü ve alnında istavroz çıkarttı.

"Tanrı seni korusun! Sen benim evi çekip çevirmeme yardımcı oluyorsun."

Aslında, çörekler sofraya getirildiğinde Sofya Andreyevna gümüş bıçağı derin bir iç çekişle kavrar, yağlı kabuğun ortasına batırır ama bundan sonra sarfetmesi gereken çaba ona fazla gelir ve tepsiyi Klavdya'ya doğru iter, o da başlatılmış işi bitirir ve konuklara, "Yiyin. Daha bir şey yemediniz. Haydi, yiyin..." derdi.

İnsanlar tabaklarını doldurduklarında, "Çok yaşayın," diye eklerdi.

Tıpkı hapşırıldığında yapıldığı gibi. Rus modasıydı bu.

Bu Klavdya Aleksandrovna'nın başka yetenekleri de vardı. İskambil falı bakardı. Her türlü batıl inancı ve garip âdeti bilirdi... Epifanya arifesinde genç kızların yastıklarının altına aynalar saklardı; kızlar rüyalarında âşık

olacakları adamı görebilsin diye. Aynı gece Lola ve teyzemle birlikte bir odaya kapanması gerekirdi ve bir kova suyun içine balmumu eriyiği dökerlerdi. Balmumu kabaca yüzük, taç, ruble, haç şekli alarak gelecekten haber verecekti. Bazen de onlara ruh çağırmayı öğretirdi: harfler, işaretler ve rakamlarla kaplı bir kâğıdın üzerine bir fincan tabağı yerleştirilirdi. Parmak uçları tabağın kenarına konur ve tabak masanın üzerinde ilerleyerek sözcükler ve cümleler oluştururdu, bazen öyle hızlı giderdi ki yere düşmemesi için iki elle tutmak gerekirdi. Nina ve ben, küçükken bu seanslara katılırdık ama sırlarını çözmeyi asla beceremedim. Klavdya, ölülere hitap ettiğini, belayı savuşturduğunu söylediği efsunlar okurdu. Kendisinin bunlara nereye kadar inandığını bilemiyorum, ama neticede bizim gözümüzde kendini bir tür gizemli çekiciliğe büründürmeyi başarmıştı. Saygı duyulurdu ona, gençliği kendisine çekerdi. Onun yaşındaki biri, içinde bulunduğu başkalarına bağımlı, fakir ahbap konumunda hakir görülebilirdi ama yok, Klavdya'sız hiçbir şeyin keyfi çıkmazdı.

"Aşkı çekmek için bir büyüsü var," derdi Lola, teyzeme.

"Aşkı çekmek için bir büyüsü var," diye tekrarlardı küçük Nina büyükleri taklit ederek, oysa sekiz yaşında aşkla yakından uzaktan ilgisi yoktu.

Aldığım yarı Fransız eğitimi böyle inançlardan koruduğu için, yalnızca ben kuşkuyla cevap verirdim:

"Öyle mi dersin! Eğer sevilmek için gerçekten bir sırrı varsa, kendisi neden evlenmemiş ki o zaman?"

Genç kızların, büyüsünün sırrını vermesi için Klavdya'yı kaç kez kandırmaya çalıştıklarını tahmin etmeyi size bırakıyorum. Ama o başını sallardı.

"Daha sonra, çocuklar, daha sonra."

Kıştı. Bahçe kalın bir kar örtüsüyle kaplanmıştı. Gi-

rişte yakılmış bir fener ağaçların beyaz, kırılgan ve parlak alt dallarını aydınlatıyordu.

Köpekler kara bulanmış halde içeri giriyordu. Salonda kâğıt oynanıyor, çay içiliyor, müzik yapılıyordu. Bronz bir kaidenin üzerinde duran, kırmızı abajurlu uzun bir lamba hatırlıyorum. Klavdya, omuzlarında büyük, püsküllü bir ipek şalla kartları çekiyordu. Bu şal neredeyse abajurla aynı renkteydi ve uykusuzluktan yanan gözlerimde –zira kendi evimde bu kadar geç yatmaya alışkın değildim– salon iki ateşin yandığı karanlık, biraz korkutucu bir yere dönüşüyordu. Hafifçe uyukluyor, sonra tekrar canlanıyor ve gizliden bu kırmızı ipekle, onu gözlerimle ışığın arasına koyarak oynuyordum; etraf harika bir frambuaz ve şarap rengine bürünüyordu.

Bu sırada Klavdya, kâğıtları karıştırırken kısık sesle mırıldanıyordu:

"Zihinden geçen, yürekte gizlenen, evde olup biten, olmuş olan, olacak olan..."

Evin bir diğer tanıdık siması, doktor diye çağırdığımız, yüzü, dalgın ve hayalci bir edayla okşadığı, kısa ve uçlara doğru kızıllaşan bir sakalla süslü, ince ve sarışın bir adamdı. Değişik, çekici bir bakışı vardı; uzun gözkapakları daima yarı kapalıydı ve gözlerindeki ifadesi hem düşünceli hem alaycı hem de hüzünlüydü.

Hastalarını ne zaman gördüğünü hiç bilmiyorum. Onu günün ve gecenin her saatinde arkadaşımın evinde görürdük. Hatta masadaki yeri sıklıkla boş kalan ev sahibinden bile çok görürdük onu. Aralarında hiçbir akrabalık olmamasına rağmen Nina doktora, "amcam", "Serge Amca" derdi, bunu biliyordum ama o eski bir aile dostuydu ve zaten Rus çocukları evlerinde gördükleri büyüklere "amca", "teyze" derdi. Doktorun sürekli Sofya Andreyevna'nın dibinde olması, uzun sohbetleri, sessizlikleri velhasıl bunların hiçbiri, teyzemin onlardan bah-

sederken gizlemeye çalıştığı gülüşleri, Matmazel'in de çenesiyle çaktırmadan beni göstererek çattığı kaşları olmasa, bende bir şüphe uyandırmazdı.

"Hey, susun bakalım, bu çok gülünç."

Zavallı Matmazel! Hem merak, hem bir rezalet hissi hem de hepsinden öte bir şaşkınlık hissediyordu. Bütün gün yarı açık bir sabahlıkla ortalıkta dolanan bu olgun kadınla, bu hayallere gömülmüş, kibar ve sessiz adam ona bir zinaya yakışan kahramanlar olarak gözükmüyordu. Bir de, gayet bariz şekilde her şeyden haberdar olan, sineye çekmiş görünen şu koca! Ah! O Paris garsoniyerleri, iş çıkışı kaçamakları ve medeni aşkların tüm o hoş, hafif ve şirin dekoru! Kadınların en iffetlisi olan Matmazel bu tasvirleri, sürgünde memleket havalarını dinler gibi, Paul Bourget romanlarında arıyordu. Bu insanlar, bu Rus ruhu vahşiydi. Gerçi ben, onun ve teyzemin yanıldıklarına ve doktorla Sofya Andreyevna'nın arasında hiçbir zaman bir ilişki yaşanmadığına inanıyorum. Bu insanların vahşi olduğuysa gayet doğruydu. Belki tembellikten ya da gerçekçilikten yahut tabiatlarının soğukluğundan veya başka bir sebepten kesinlikle platonik aşkla yetinebiliyorlardı, ama Sofya Andreyevna ile doktorun arasında bir aşk olduğu da gayet netti. Bir kez dikkati çekildikten sonra, benim gibi bir çocuk bile bunu görebiliyordu. Doktoru fark ettiğinde Sofya Andreyevna'nın sesi kırılıyor, sonra yükseliyor ve titreşiyordu. Yemekten sonra ev sahibesinin elini öpmek Rus taşrasında âdetti, o sırada Sofya Andreyevna dudaklarını yavaşça eğilmiş adamın başına kondururdu. Doktor yaklaştığında Sofya Andreyevna ona bakardı... Ah, anlatamam o bakışı... Onda dile gelmemiş şefkat, anlayamadığım ama tahmin ettiğim bir pişmanlıkla karışmıştı ama kadın ona sarılmazdı. Gülümserdi, adam da ondan uzaklaşırdı. Teyzem tüm hikâyeyi büyük bir merakla izlerken Lola

hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi olurdu; harika yeşil gözleri keyifli ve kayıtsızdı.

Kış geçti, bahar geldi. O memleketin baharı nasıl da güzeldir! Sokaklar bahçelerle çevriliydi, hava ıhlamur, leylak kokar, tüm o çimenliklerden, birbirine sıkışmış ve akşama şeker kokularını salan ağaçlardan hoş bir nem yükselirdi. Güneş ağır ağır batardı. Açıktaki yerlerde sıcaklık yakıcı olurdu. Mayıs ayında sık sık fırtına kopardı. Sonrasında ıslak bahçede koşmak ne hoştu! Nina pabuçlarını ve çoraplarını çıkartır ve ıslanmış çimenleri çıplak ayaklarıyla ezerdi. Yaseminin dallarını eğerdik, su saçlarımıza sıçrardı.

Bazen, akşam fırtına patlardı, o zaman bahçeyi aniden aydınlatan korkunç şimşekleri görebilmek için koşarak evin girişine çıkardık. Bir keresinde böyle yarı karanlıkta, salonun girişinde duruyorduk. Yağmur kesilmişti ve uzaklaşan, Dinyeper'e doğru ilerleyen gök gürültüsünün tatlı sesi halen duyuluyordu. Klavdya'ya seslenen teyzemin sesini duydum:

"Klavdya Aleksandrovna, büyünün mayıs ayında, fırtınayı takip eden gecede etkili olduğunu söylememiş miydiniz?"

Orada bulunan genç kızlar ve erkekler yalvarıp gülüşerek Klavdya'nın, çevresini sardılar. Sofya Andreyevna salonda kalmış ama doktor peşimizden gelmişti.

"Ayrıca ayın da," diye bağırdı Lola, "çıkması gerek, bakın! İşte orada."

Bir ay ışını bulutların arasından kayıyordu.

"Bir de, bir dere ya da bir su kaynağı lazım," dedi Klavdya.

Birisi seslendi:

"Bahçenin arkasında bir derecik var!"

"Ama hep kuru o."

"Ama böyle bir fırtınadan sonra da..."

"Öyleyse..." diye başladı Klavdya Aleksandrovna...

Sözünü bitirmesine izin vermediler. Hep birlikte onu sürüklediler, biz ufaklıklar da tiz çığlıklar atarak arkalarından koşturuyorduk elbette.

Bahçe karanlıklar içindeydi. Islak çimler kayıyordu, ağaç gövdelerine tutunuyorduk. Genç kızlar gülüyordu. Dere ağaçsız taraftan akıyordu. Bulutlar ayı bir saklıyor, bir gösteriyordu.

"Bütün gücüyle parlamasını beklemeliyiz," dedi Klavdya.

Derenin kenarında diz çöktü. Hemen yanı başındaydım. Merakla ona bakıyordum. Yüzü kaygılı, endişeliydi, burun delikleri kısılmıştı. Oyununa kendini de kaptırmıştı kuşkusuz.

"Bakın, çocuklar, işte büyü," dedi son bulutlar dağılır ve yeşilimtırak bir ay ışığı çevremizde yavaşça dalgalanırken, "iyice bakın."

Sürekli taktığı ve benim de hep gördüğüm küçük yüzüğü parmağından çıkardı. Gösterişsiz bir yüzüktü; koyu kırmızı bir Kafkasya taşıyla süslenmiş, gümüş bir halkaydı. Onu öyle bir döndürdü ki, ay ışığı gelip çarpınca, yüzük bir anda parıltılar saçtı. Bir an tereddüt etti, sonra duyamadığım birkaç sözcük mırıldandı ve yüzüğü hızla üç kez suya daldırarak ayın yansımasını üç kez kırdı. Otların arasına saklanmış küçük bir kurbağa vrakladı, başka kurbağalar ona karşılık verdiler. Lola'nın aniden titrediğini gördüm.

"Of! Şu kurbağalar da nasıl bağırıyorlar... Korkutuyorlar beni. Yoksa sizin büyünüz bu mu Klavdya? Verin yüzüğü, ben de denemek istiyorum. Neler söylemiştiniz?"

Klavdya onun kulağına bir şeyler fısıldadı. Lola yüzüğü aldı, sözleri önce kimsenin duyamayacağı kadar alçak sesle, sonra da teyzemin ricalarına boyun eğerek yüksek sesle tekrarladı:

Ihlamur çiçeği, yabani yulaf ve kara adamotu
Üç kez, üç kez, üç kez
Neşe, seni reddediyorum
Masum saadet, seni reddediyorum
Bağlasın kör tutku beni ebediyen ona...

Durdu.

"Kime, Klavdya?" dedi, gülerek.

Klavdya Aleksandrovna soğuk ve garip bir sesle yanıtladı:

"Of, kime istersen. Bunun sadece bir şaka olduğunu gayet iyi biliyorsun. Herhangi birini seç. Sevemeyeceğin birini, doktoru, mesela."

Sustu, herkes nefesini tutmuş susuyordu. Doktor elinde tuttuğu sigarayı aniden suya attı.

"Siz ne yapıyorsunuz orada?" diye bağırdı Klavdya, gözyaşlarının deldiği tiz bir sesle. "Büyünün ateşi eksikti. Su, ateş, ay ışığı; zorunlu üç öğe. Sihirli sözleri bitir, Lola!"

Bir sessizlikten sonra genç kızın sesi yeniden yükseldi:

"Bağlasın beni kör tutku beni ebediyen Serge'ye."

"Yaklaş ona ve yüzüğü onun parmağına geçir," diye buyurdu Klavdya.

Serge onu hafifçe itti.

"Bırak beni, Lola."

Ama Nina ile ben, sanki şeytanın emrine girmişiz gibi, çiftin çevresinde dans ediyorduk.

"Evet, Serge Amca, evet, bırak da yüzüğü parmağına taksın. Yoksa büyüden mi korkuyorsun? Büyücülükten korkuyor musun Serge Amca?"

Adam omuzlarını silkti ve elini uzattı. Tabii ki yüzük çok küçüktü. Yine de Lola onu serçeparmağının son boğumuna kadar sokmayı başardı ve birden doktor sanki elini bir alev yakmış gibi yüzüğü çekip çıkarttı.

"Oh! Bana verin onu şimdi! Bırakın da ben de faydalanayım," diye bağırdı teyzem.

Ama Klavdya cansız bir sesle yanıtladı:

"Boşuna. Büyü ancak bir kez çalışır."

Klavdya, bu sahneden sonra her türlü büyü oyununa katılmayı reddetti. Ama biz büyülü sözleri unutmamıştık ve Nina'yla birlikte günde on kere, örülmüş otlardan yapılmış bir yüzüğü dereye daldırıp deli gibi gülüşerek tekrarlıyorduk:

"Ihlamur çiçeği, yabani yulaf ve kara adamotu..."

Sonra da ekliyorduk:

"Bağlasın kör tutku beni ebediyen..."

Ritüeli en acayip isimlerle bitiriyorduk: Yaşlı Stephan, *dvornik*,[1] İvan İvaniç, matematik öğretmenim ya da kara köpek Jouk.

Ama günün birinde, Lola bunu yapmamızı yasakladı. Üzerimize atıldı ve Nina'nın omuzlarına yapıştı:

"Sana bunu yasaklıyorum, duyuyor musun, pis haylaz! Sana bunu... yasak ediyorum."

Kekeliyordu, yüzü allak bullak olmuştu. Kardeşinin kulaklarını çekti ve hıçkırıklara boğuldu. Nina, şaşkınlıktan kocaman olmuş gözlerle sustu.

"Delirmiş mi bu?" diye sordu bana Lola kaçıp gittiğinde. "Nesi var?"

Bilmiyordum. Nina'ya saklambaç oynamayı teklif ettim.

Zaman geçti. İki ay mı, altı ay mı yoksa daha mı fazla hatırlamıyorum. Bir akşam, bebek elbiseleri dikmek için kumaş parçalarına ihtiyacımız oldu. Her zaman Klavdya Aleksandrovna'dan alırdık. Koşarak odasına girdim. Pencerenin önünde ayaktaydı, kollarını göğ-

1. (Rus.) Kapıcı.

sünün üzerinde kavuşturmuş halde, karanlık bahçeye bakıyordu. Lambalar yakılmamıştı. Kanepede Lola ile Serge Amca'yı gördüm. İkisi de birer köşeye oturmuştu, konuşmuyorlardı. Lola eliyle durmadan bir hareket yapıyordu; gözünün önüne düşen bir tutam saçı arkaya atıyordu.

Klavdya Aleksandrovna beni görür görmez bir anda öfkeden deliye döndü; ansızın patlak veren, açıklanamaz öfke nöbetleri olurdu onun.

"Ne işin var burada? Defol!" diye bağırdı tepinerek. "Kapıyı çalmadan odaya girilir mi?"

Halbuki kapıyı tıklatmıştım ama beni duymamışlardı. Söylemeye çalıştım. Bu sırada Lola ayağa kalkmıştı:

"Klavdya, bırakın onu," dedi.

Lambayı yaktı. Gecenin bir yarısında, aniden yataktan kalkmış gibi biraz yalpalayarak yürüdüğünü gördüm. Çıplak boynunda bir kızarıklık vardı. İyice gördüm onu, sanki bir ısırma izi gibiydi. Ama yine terslenmekten çekinerek sustum ve oradan sıvıştım. Arkamdan kapı anahtarla hışımla kilitlendi.

Bundan, alışkanlık olduğu üzere hepimizin salonda toplandığı akşama kadarki zaman aralığında olanları hiç mi hiç hatırlamıyorum. Sofya Andreyevna, Serge Amca ve diğer arkadaşları kâğıt oynuyorlar, Klavdya piyanonun başına oturmuş, Nina ile bana dört elle çalınan bir parçayı çalıştırıyordu. Kapı açıldı ve Lola gözüktü. Nasıl da solgundu! Salonu geçip oyun masasının önünde durdu, onlara birkaç saniye bir şey demeden baktı ve sonunda annesine döndü:

"Ben bir arkadaşa gidiyorum."

Saat akşamın dokuzuydu. Annesi hiç itiraz etmedi, ne bu arkadaşın adını ne de kızının ne zaman döneceğini sordu. Bu evde herkesin kafasına göre yaşadığını söylemiştim. Sakin bir sesle yanıtladı:

"Eh, öyleyse Tanrı'ya emanet ol."

Yine de bu basit sözcükler –zira Rusçadaki kalıp gayet sıradandır– Lola üzerinde olağanüstü bir etki yarattı. Ellerini hızlı hızlı kavuşturup çözdü, hepimize kaygılı gözlerle baktı. Kimse bir şey fark etmedi. Dört elle çalınan parça bitmişti. Klavdya *Mutlu Çiftçi*'den[1] birkaç ölçü çaldı ve hiç ara vermeden öyle hoş, öyle tutkulu bir ezgiye geçti ki, insanda ağlamak, gülmek, karanlık bir köşeye gizlenip bütün gece hiç kımıldaman durarak dinlemek arzusu uyandırıyordu. Lola odadan çıktı. Az sonra Serge Amca iskambil kâğıtlarını masaya fırlattı.

"Bu gece görmem gereken bir hasta var," dedi.

Sofya Andreyevna'nın önünde eğildi, dudaklarını, uzattığı elinin üzerinde uzunca tuttu, sonra o da çıkıp gitti. Klavdya Aleksandrovna piyano çalmayı bıraktı ve odasına çekilerek gözden kayboldu.

Serge Amca'nın gidişi vist oyuncularının keyfini kaçırmıştı. Az sonra Sofya Andreyevna yalnız kaldı ve fal açmaya başladı. Dar siyah elbisesi, küçük beyaz yakası ve göğsünün üzerindeki altın zincirden gerdanlığıyla karşısındaki koltukta dimdik oturan Matmazel, zarif bir mendile oya işliyordu. Sofya Andreyevna'yı duydum:

"... Eee, gençlik işte, zavallı Matmazelciğim. İnsan bekler, aranır, yanılır, ağlar, kendini teselli eder... Onlara nasıl yardım edebilirsiniz ki? Anne babalar ancak Tanrı'ya dua edebilirler."

"Sen kendine yardım edersen, Tanrı da sana yardım eder," dedi Matmazel.

O gece Nina'yla birlikte uyudum. Ayak seslerine ve çarpılan kapılara uyandım. Gözlerimi açtım. Neredeyse gün ağaracaktı. Tekrar uyudum.

1. Robert Schumann'ın *Album für die Jugend*'inden bir çocuk şarkısı.

Nina'yla birlikte, ertesi gün erkenden, bahçenin en gerisinde dal parçalarından bir kulübecik inşa etmeyi tasarlamıştık. Sabahın köründe, kahvaltılarımızı da yanımıza alarak, kimseyi görmeden evden çıktık. Öğlene doğru, saç baş dağılmış, neşeyle eve dönerken ilk gördüğüm kişi Matmazel oldu.

"Her yerde seni arıyordum," dedi. "Dönüyoruz."

"Nasıl, bu kadar erken mi! Neden ki?"

Cevap vermedi ve beni hole doğru sürükledi. Açık kapıdan, bir koltuğa oturmuş, başını arkaya atmış, soluk ve çökmüş yüzünden yaşlar süzülen ve dizlerinin üzerinde açılmış bir mektupla Sofya Andreyevna'yı gördüm. Sonra aniden Klavdya Aleksandrovna'nın güldüğünü duydum. Tiz, sahte, gergin bir gülüştü bu, hıçkırıklarla ve beddualarla sona erdi. Sofya Andreyevna doğrulmuştu:

"İmdat! İmdat!" diye bağırıyordu kendini kaybetmiş halde.

Yanında daima küçük bir şişe İngiliz tuzu taşıyan Matmazel –gümüş kapağını gevşetip beni hapşırtan bu kokuyu içime çekerek ne çok eğlenmiştim– Klavdya'ya doğru koşturdu ve tabii ben de, bu fırsata çok sevinerek onu takip ettim.

Klavdya kollarıyla havayı dövüyordu, sahte bir kriz değildi. En azından, ben öyle olmadığına inanıyordum. Boğuluyor gibiydi. Tekrarlayıp duruyordu:

"Benim suçum! Benim suçum! Tanrı cezamı versin!"

"Sen ne yapabilirdin ki, sevgili dostum," diyordu Sofya Andreyevna ona, saçlarını okşayarak. "Bir anne bile hiçbir şey görmez, hiçbir şeyi fark etmezken, sen nasıl görecektin?"

Beriki hâlâ söyleniyordu:

"Benim suçum bu, sırf benim."

"Bu beni öldürecek," diye de devam ediyordu.

Bu sırada Matmazel, ona tuzu koklattıktan sonra kendi haline bırakmış, ayakta, onları soğuk bir ifadeyle seyrediyordu.

"Onun için endişeleniyorum," dedi Sofya Andreyevna Matmazel'e.

"Sizin yerinizde olsaydım, Madam," diye cevapladı öteki, "endişe etmezdim."

"Ah! Bu öylesi bir bağlılık, öylesi bir yürek ki... Bu acı onu öldürür... Beni de," diye sözünü bitirdi sesi kırılarak.

Holde, aralık kapının ardından bana işaret eden Nina'yı fark ettim. Yanma gittim:

"Neler oluyor?"

"Bilmiyorum," dedi çok kısık bir sesle, "anlamıyorum. Lola, Serge Amca'yla birlikte kaçtı. Evlenecekler galiba? Annem neden ağlıyor, anlamıyorum. Ben olsam çok mutlu olurdum."

Konuyu hızla enine boyuna konuştuk ve mutabık olduk: Sofya Andreyevna bu iş gizlice yapıldığı, kendisine sorulmadığı için kızmıştı.

Sonra da aslında tüm bu hikâye bizi ilgilendirmediğinden ve hatta olanlardan bir tür rahatsızlık duyduğumuzdan, olayın yarattığı karışıklıktan, –uzun süredir olgunlaştırdığımız ve sürekli değiştirdiğimiz– planımızı uygulamaya koymak için istifade ettik: Mutfağa sıvıştık ve orada kendimizce bazı değişiklikler yaptık: Tuzun yerine şeker, buzluğa kömür ve büyük kazana da yavrularıyla birlikte kedi koyduk.

"Aşçı kapağı kaldırdığında kediler yüzüne fırlayacak, buzluğa koyduğu balığı kapkara geri alacak. Kendisine büyü yapıldığına inanacak. Hâlâ Klavdya'yı cadılıkla suçluyor."

Bu bana aniden ateş, su ve ay ışığı büyüsünü hatırlattı. O sırada bir şey demedim, ama az sonra Matmazel

ile beni eve götüren tramvayda, ona sokuldum ve kulağına fısıldadım:

"Klavdya Aleksandrovna'nın neden o halde olduğunu biliyorum ben."

"Neden?" diye sordu, bana her zamanki "İrène, büyüklerin işlerine çok fazla burnunu sokuyorsun," diye karşılık vermeyi göze alamayacak kadar meraklanmış olan Matmazel.

Fırtınadan sonra, dere kenarındaki büyü oyunu meselesini anlattım.

"Gerçek mi bu, Matmazel? Büyü gücü var mı onun?"

"Hayır, saçmalık bunlar."

"Öyleyse neden o zamana kadar Lola ve Serge Amca hiç birbirlerini düşünmemişlerdi?"

"Onların daha önce birbirlerini düşünmediklerini nereden biliyorsun?"

Şaşırma sırası bendeydi. Büyük bir kendini beğenmişlikle omuzlarımı silktim.

"Sanki insan âşık olunca anlaşılmazmış gibi!"

Matmazel içini çekti ve sustu.

Dikkatiyle pohpohlanmış olarak sözümü sürdürdüm:

"Kesin, her şeyi o yaptı. Şimdi de vicdan azabı çekiyor, çünkü bu büyücülük Tanrı'nın yasakladığı bir şey. Ağlıyor ve tövbe ediyor, işte bu."

Matmazel bana doğru, anlamını çok iyi çözemediğim ama hoşuma gitmeyen bir bakış gönderdi; bana yöneldiğinde, alaydan nefret ederim, ayrıca söylediğimde komik olan ne vardı ki?

"Öyle olmalı," dedi Matmazel.

DİŞİ DEV

Küçük bir kaplıca şehrinin gazinosunun sezon sonundaki halinden daha hazin bir yer biliyor musunuz? Yağmur kaplıca binasının çatısına, parktaki ağaçların üzerine yağıyor, binanın pembe duvarlarından nemli bir orman kokusu yükseliyor. Müzik kabininin dibinde bir gecede bitmiş mantarlara rastlanıyor. Demir sandalyeler katlanmış ve salonun bir köşesine dizilmiş, orkestra en kısa parçalarını çalıyor, viyolonselist enstrümanını toparlıyor ve siyah mazgalların ardından dağdaki gök gürültüsünün gümbürtüsü duyuluyor. *Petits chevaux*[1] tahtalarının başı ve bar kalabalık ama bunlar, oranın yerlilerinden ancak bir gömlek daha üstün sayılan ve hor görülen indirim müşterisi –kaplıca şehrinde yaşayanlar, ancak tüm geçici konuklar gittikten, villalar kapılarını kapatıp balkonlarına "Kiralık" yazıları asıldıktan, limandaki dantelciler ve çörek satıcıları da ortadan kaybolduktan sonra, yağmur Grand Hotel'in çevresindeki ağaçların dallarını eğdiğinde oralarda yaşamaya başlayacaklar.

On beş yaşındaydım. Babam çok hastaydı. Birkaç ay içinde ölecekti ve Vosges'un bir kaplıca şehrindeki fay-

1. (Fr.) Oyun tahtası üzerinde oynanan, Hintlilerin Peçiç oyununa benzeyen bir oyun.

dasız bir tedaviyi uzatıyordu. Bu ıssız ve zayıf aydınlatmalı otel lobilerinde, sağanağın altında tatlı tatlı parlayan bir sorbe gibi –zira narin boya tabakası kabarıyor ve yer yer duvarların alçısını ortaya çıkartıyordu– soluk sarı renkli ve tatlı gazinonun çevresinde, yan yana yürüyorduk; akşam ona bir okuma salonuna kadar eşlik ediyor, o bir derginin sayfalarını karıştırırken ben de yağmurun sesini dinliyordum. Bazen bana sinema ya da tiyatro bileti parası veriyordu ama filmler de oyunlar da eskiydi; zaten o da bu ya pişiren ya da donduran salonlara benimle gelmeyi reddediyordu. Henüz çocuktum, onu kaybettiğimizi anlayamıyordum ama onu şefkatle sevdiğimden, bir içgüdü beni gölgede, onun yanında tutuyordu.

Okuma salonu genellikle yarı yarıya boş olurdu, müdavimlerinin simalarını tanıyorduk. Uzun boylu, kıvrımsız ve zayıf iki genç kız, esmer ve kalın teni meşin bir kitap cildine benzeyen bir Güney Amerikalı. Hepsine kendimce isimler takıyordum; teninin özelliğinden dolayı onun adı *in-quarto*'ydu[1]; genç kızlarınki Dilbalığı ve Pisibalığı. Dişi Dev adını taktığım ve bende merak uyandıran bir kadın daha vardı, çünkü hepimiz saat on ile on bir arasında odalarımıza çekilirken, bu kadın yerinde kalıyordu, onu koltuğuna yerleşmiş, elinde bir örgü, ayakları bir tabureye dayanmış halde görünce orayı gece boyunca terk etmediğini düşünüyordum. Uzun ve toplu, iriyarı, dizleri büyük, hatları kalındı. Uzun zamandır hoşa gitmeye boş vermiş, ne keyif ne de şevkle, sadece alışkanlıkla ya da ortama uymak için makyaj yapan yaşlı kadınlar gibi boyanmıştı. Burnunun altındaki hafif bıyığı daha da ortaya çıkartan kiraz rengi rujunu hatırlıyorum. Hareketleri ani ve kendinden emindi, çirkinliğinde beni

1. (Fr.) XV. yüzyılda görülen, tabakanın dört yaprağa bölünmesinden meydana gelen sekiz sayfalık kitap.

büyüleyen güçlü ve kaba bir yan vardı. Benimle ilk konuştuğunda titremiştim; sesi garip şekilde kalın ve güzeldi, başka bir ağızdan çıksa heyecan verici olabilirdi. Gözleri kara ve bakışları öyle canlı, öyle derindi ki bana döndüklerinde gözkapaklarımı indiriyordum.

Bazen, sıradan sözcüklerinden biriyle bize hitap ettiği olurdu. Yün yumağını düşürür, ben aldığımda "Teşekkürler, genç adam," derdi, ve kısık sesle, bir gurmenin "Yumuşacık, tarhunlu piliçleri sever misiniz? Benim bir numaralı tercihimdir," deyişindeki işinin erbabı ve şehvetli tonla, babama, "Pek sevimli bu çocuk. Ne güzel gözler..." derdi.

Bir akşam, okuma salonunda onunla kalmıştık. Yine yağmur yağıyordu ve babam şemsiyesini unutmuş olduğundan mecburen bekliyorduk. Gidip bir araba aramayı önerdim.

"Bu saatte artık bulamazsınız, küçük dostum," dedi Dişi Dev, "ama biraz beklerseniz benim hepimizi altına alacak, eski ve sağlam bir büyük şemsiyem var. Umarım kızım kendininkini de almayı akıl etmiştir. Sahneden inince öyle terli oluyor ki, hep nezle olmasından endişe ediyorum. Bu revü için bir felaket olur."

Ona şaşkınlıkla baktım.

"İşte, bu yaz kızımı sık sık alkışlamış bir genç adam... Kendisi Edith de Lancy. Edith de Lancy'nin annesiyim ben," diye ekledi, eski moda, kırmızı altından kalın bir alyansın parladığı güçlü ve esmer ellerini örgüsünün üzerinde kavuşturarak.

Bu isimde bir aktris hatırlamıyordum ama hayranlık dolu birkaç sözcük mırıldanılması gerektiğini anladım ve bunu yaptım. Gülümsedi.

"Ah, tanıyor. Sanatçı mizacı var. Gözlerinden ve parmaklarının şeklinden anlıyorum bunu. Bana elinizi gösterin, küçük dostum."

Elindeki şişle, neşeyle vurdu:

"Yüzükparmağının dibi biraz tombul. Apollon'un etkisi bu, güneş ve sanat tanrısı Apollon'un. İki kızımda da bebekliklerinden beri bu kabarıklık öyle belirgindi ki, onları sanattan başka bir kariyere yönlendirmem gerçekten affedilmez olurdu. Kızım Edith'i *Francillon*'da görmüşsünüzdür. Fazla gösterişli bir repertuvarları var ama o, bu ağlamak için fazla aptalca olan şeyden bir eser yarattı... Ah! Bir eser..."

Bu sözleri yönelttiği babam rahatsız olduğunu, gösteri salonundaki cereyandan korktuğunu belirtti. Kadın hayal kırıklığına uğramış gibiydi.

"Tedaviye paralel olarak moral takviyeye çok inanırım, hatta doğruyu söylemek gerekirse moral takviyeye her şeyden çok inanırım. Fiziği yöneten moraldir. Kaliteli eğlenceler sizin gibi bir hasta üzerinde harika etki eder. Çok hassas olmalısınız. Hayır, demeyin. Bunu kendinizden esirgemeyin. Erkekler daima hassasiyetlerinden biraz utanırlar. Ah! Kızımı görmemiş olmanıza öyle hayıflanıyorum ki! Aslında o tragedya oyuncusu olmak için yaratılmış. O pes sesleri..." dedi elini göğsüne koyarak ve kendi boğuk ve derin ses tellerini daha da titreştirerek. "Ama Fransa'da artık tragedya kalmadı, Mösyö. Edith'in duygusal, dokunaklı rollerde emsali olmadığı doğru ama onun esas tabiatı Phaedra'dır... Kendisini azımsıyor: 'Ben çok gencim, anne,' diyor. Phaedra ise görmüş geçirmiş, otuzuna yaklaşan bir kadın. Tabiri caizse insanın iç organlarından yükselmesi gereken dalgalanmalar var o eserde.' Ama 'Bunlar aptalca yavrum,' diyorum ona. 'Sıradan bir yeteneğin ancak tecrübeyle öğrenilebileceğini, daha içgüdüsel olarak bilir.' Benim hiç de alçakgönüllü olmadığımı, gerçek bir sanatçı annesi olduğumu söyleyeceksiniz, değil mi Mösyö? Değil mi, küçük dostum? Ama Tanrı bana kızlarımdan da alçakgönüllülükten de

çok çektirdi... Kendi kıymetlerini asla bilemediler, Edith Hollywood'da çalışabilirdi ama çevresinde fazla reklamını yapan olmadı ve onun yerini küçük Danielle Darrieux aldı. Ama buna üzülmediğime dikkatinizi çekerim. Sinema bayağı bir sanattır. Ah! Bu genç adamın yaşında, insan sinemayı tiyatronun bin kat üzerinde görür ama geçer bu haller, geçer... Üstelik Hollywood... Amerika... İnsanın ülkesine karşı sorumluluğu vardır. 'Fransa için bir kayıp olacaksın,' dedim ona. Evet, bana oraya gitmiş ve dönmüş büyük isimlerden bahsedeceksiniz biliyorum, ama Amerika ancak boş tenekeleri atar Mösyö. İyi olan ne varsa kendine alır. Kaymağını kendisine alır ve yorulmuş, tükenmiş, bitmiş oyuncuları bize iade eder, bitmişleri Mösyö! Edith buna biraz hayıflanıyordu. Ne beklersin? O da zamane havasıyla şımarmış bir çocuktu. Zavallı kardeşi tiyatroyu her şeyin üzerinde görürdü. Kardeşini hatırlarsınız sanırım? Noëlle Givre, Odéon'dan. 1920'de, Konservatuvar'da sahnelenen en iyi trajedi ödülü. En iyi tiyatro oyuncusu ödülü. Noëlle Givre.

Oraya kadar bir şey demeden dinlemekte olan babam beklenmedik bir hareket yaptı:

"Noëlle Givre mi? Durun biraz... Tabii ki, onu çok alkışladım... *Romeo ve Juliet*'te sanırım, bir de Musset'nin bir oyununda. Nefisti. Çok uzun boylu değildi, narindi ve unutulmaz bir sesi vardı, yumuşak, derin, biraz boğuk. Ne oldu ona? Tiyatroyu bıraktı mı?"

"Öldü, Mösyö. 1925'te kaybettim onu, yirmi dört yaşındaydı."

"Ah! Ne korkunç," dedi babam merhametle. "Zavallı çocuk... Yeni terhis olmuştum. Ailem taşrada oturuyordu. Paris'te iş arıyordum, gerçi boşunaydı ya. Cujas Sokağı'ndaki küçük bir otelde kalıyordum ve günüm çok yalnız, çok hüzünlü geçtiğinde Odéon'a gidip kızınızı dinleyerek teselli bulurdum. O dekor, o topluluk, o se-

yirci, hepsinin halinin içler acısı olduğunu belirtmeden geçemeyeceğim, ama kızınız bu incik boncuğun yanında gerçek bir pırlantaydı."

Dişi Dev canlanıverdi:

"Ah, ne güzel söylediniz... Nasıl da isabetli, parlak bir karşılaştırma... Kusura bakmayın ama siz oyun yazarı değil misiniz? Yazmıyor musunuz?"

"Hayır. Mühendisim ben."

"Ne yazık! Yazmalıymışsınız. Çarpıcı ifadelere yeteneğiniz var."

"Aman Madam," dedi babam mahcup mahcup.

"Öyle, öyle... Pırlanta, nasıl da ta kendisi... Pırlanta," diye tekrarladı Dişi Dev kendinden geçerek. "Arkadaşları 'kar tanesi' derlerdi ona. Bakirelere özgü bir cazibesi vardı... Biraz soğuktu... Eh, saklayacak değilim. Kız kardeşi daha güçlü, daha tutkuludur. Oysa Noëlle iffetli âşıktı. Bakın, bilhassa, saf kız demiyorum. Repertuarı çok daha zengin, çok daha genişti. Iphigenia, Esther mizacının bir yönüydü sadece. Juliette ve Camille favori rolleriydi. *Romeo ve Juliette*'te izlediniz onu. *On ne badine pas avec l'amour*'da[1] izlediniz. *Carmosine*'de açık bıraktığı saçlarını hatırlıyor musunuz? Peruk değildi. Kendi saçlarıydı, kendi güzel saçları; adeta altın bir manto. O güzel doğal ışıltılarını koruyabilmek için her hafta Alman papatyasıyla yıkardım onları. Ah, ne çocuktu, Mösyö, ne çocuktu! Beşikten itibaren, onu oyuncu ya da şarkıcı veya dansçı olmaya hazırladım. Onun için müstesna bir yazgı istiyordum. Sadece çocuklarım için yaşadım ben. Sırf onlara dair hırslarım oldu. Mükemmel bir aileden geldiğimi de belirtmeliyim. Çok katı bir şekilde yetiştirildim. Ben de daha mutlu, daha tatminkâr bir hayatı hayal edebilir-

1. Alfred de Musset, *Aşkın Şakası Olmaz*.

dim. Sonraları, sık sık sorarlardı bana: 'Bu sesle nasıl oldu da sahneyi hiç düşünmediniz?' Eh, yani! Tabii ki düşündüm. Ama Mösyö, benim çevremde bunun lafının geçmesine bile tahammül edilmezdi. Ah, Mösyö, sağlam, geleneksel bir eğitimin değerini yadsıyor değildim ama yine de bir kadın güzel olmayı, hayran olunmayı, meşhur olmayı arzu edebilmelidir! Benim anlayışımda, bunun en sıkı ahlak anlayışıyla bağdaşabileceğini çok iyi anlıyorsunuz. Bağdaşabilmek durumundadır, Mösyö. Ben onurla oynanmasını kaldırmayan bir soydan geliyorum. Babam subaydı. Kızlarıma göz kulak olurken hırçınlaştığımı söyleyebilirim! 'Yavrularım, bulmanız gereken zengin bir âşık değil, ismi, serveti, geleceği olan bir kocadır. İngiltere'den bir Lordlar Kamarası üyesi, Amerika'dan bir milyarder, hiç olmazsa buradan, Fransa'dan bir siyasetçi! Parlak bir hayatınız olsun evlatlarım, şatafatlı, değişik, orijinal, güzel seyahatlerle, ünlü bir adamın aşkıyla, büyük başarılarla dolu bir hayatınız olsun. Duse'ünki bir kader! Greta Garbo'nunki de kader! Ama babanız gibi Papillon adındaki cesur bir hırdavat toptancısının karısı olmak, yavrularım, kendine, ancak bunu gördüğünü ve başka hiçbir şeyi tatmadan öleceğini itiraf etmek, yo, buna hayır! Buna değmez. Başka bir anne olsa bunu düşünür ama söylemezdi. Ben söylüyorum, çünkü siz benim mahrum kaldığım her şeye doymalısınız, çünkü sizleri seviyorum ve mutlu görmek istiyorum. Beni dinleseniz, yeter.' Ben genç yaşta dul kaldım, Mösyö. Noëlle konuşmayı söker sökmez ona kısa şiirler, şarkılar öğretmeye başladım. Ona bir tonlamayı, bir duruşu öğretmek için saatlerce uğraşırdım. Ah, bu ne sabır isterdi! 'Ama diğer kızlar bunu yapmıyorlar, anne,' derdi. Ben de cevap verirdim: 'Diğerleri sıradan çocuklar oysa ben benim çocuğumun olağanüstü olmasını istiyorum.' 'Ama anne, neden ki?' 'Ah! Henüz anlayamazsın bunu,' diyordum

ona. O kadar küçüktü ki, insanlar misafirliğe geldiğinde şiir okuması için masanın üzerine çıkartırdım onu. Üstelik harika çocuktan hiçbir eksiği yoktu, dikkatinizi çekerim! Gerçi 1914'ten önce sinema henüz harika çocuklara elverişli başlangıç imkânları sunmuyordu. Kendini geleceğe saklamak çok daha akıllıcaydı. Dikkate değer ölçüde eğitimli ve terbiyeliydi ama ondan ne beklediğimi biliyordu. 'Ah, çok iyi biliyorum anne, ölsem de başarmalıyım,' derdi, şakayla tabii ki. Benim küçük Noëlle'imden daha itaatkârı, daha saygılısı yoktu, üstelik sırf onun iyiliğini düşündüğümü bilirdi. Bazen, kızına şarkı söylemeyi öğretebilmek için dayaktan pestilini çıkartan Malibràn'ın babasını örnek gösterirdim ona. Ne mutlu ki o adamı taklit etmem gerekmedi. Öyle uysal, öyle yetenekliydi ki kızım. Her şeyi hemencecik kavrardı. Üstelik çok da güzeldi, Mösyö... Siz gördünüz onu, yalan söylemiyorum değil mi, annelere özgü bir körlük değil bu, değil mi, büyüleyiciydi, değil mi?"

"Evet, büyüleyiciydi," dedi babam hararetle.

"Öyle beyaz, öyle sarışındı ki sahne adını ben bulmuştum; Noëlle Givre.[1] Kristal, kar ya da sizin dediğiniz gibi Mösyö; bir pırlanta. On dört yaşında zatürree geçirdi, mühim bir şey değildi. Doktor onu sahneye hazırladığımı öğrendiğinde 'Sağlığı elverişli değil,' dedi. Ama ben yanıldığını çok iyi biliyordum. Benim kızımdı o, öyle değil mi? Ve ben de hiç hasta olmamıştım. Her şeye rağmen, Noëlle'in neler verebileceğini biliyordum! Kendi usulümle tedavi ettim onu: Beslenme yüklemesi, erken uyuma, köyde, Vesinet'te kiraladığım bir kulübede birlikte inziva. Zevkini geliştirmek için akşamları ona Racine'in trajedilerini okurdum. Birkaç kez kan tükür-

1. (Fr.) Kırağı.

düğü oldu ama bunun boğazından geldiğini biliyordum. Bir ciğer hastalığını nereden kapmış olabilirdi ki? Bana bir bakın. Ve gerçekten de, atlı ay sonra sağlığına mükemmelen kavuşmuştu ve bir daha da hastalandığını görmedim, ta ki o güne kadar... Ama hepimiz talihsizliklere açığız. Diğerlerinden daha güçlü bir mikroptu. Zavallı yavrucak, eğer beni üzdüyse bu ne sağlığından ne de uysallığından olmuştur, hayır, karşısında elimin kolumun bağlı kaldığı bir tür pasiflikten ötürü olabilir. Ona hazırladığım bu parlak gelecek sanki hiç çekmiyordu onu.

"'Kapıcı çocuklarının kaderine özenen bir kraliçe adayını hatırlatıyorsun bana,' derdim. Gülerdi. Bilhassa on yedi-on sekiz yaşlarında uyanık olmam gerekti! Sabun köpüğü aşkların çağı tabii. Her türlü tedbiri alıyordum. Peşini bırakmıyordum. Onun gibi bir kızın, bir aşk macerasında kendisini tehlikeye atacağını biliyordum. Konservatuvardaydı. Daha o zamandan küçük rollere çıkıyor, şehir tiyatrolarından kaşe alıyordu ve on iki yaşında olduğu kadar ciddi ve sorumluluk sahibiydi. Onun onurlu olduğunu biliyordum, anlıyor musunuz? Beni endişelendiren yüreğinin şaşırabilecek olmasıydı, sağduyusunun değil. Nitekim, ona kur yapan çulsuz bir küçük memur peyda oldu. Ama kızım bunun imkânsızlığını çabuk anladı. Onun için yaptıklarımı, bu dünyada yalnız olduğumuzu –bu arada tekrar evlenmiştim ama ikinci kocam Edith beşikteyken terk etmişti beni– hatırlattığımda, sadece onun için yaşadığımı ve onun da başarması gerektiğine ikna ettiğimde vazgeçiyordu. Öylesine seçkin bir zarafeti vardı ki kulislerin, entrikaların, gündelik hayatı, mücadeleleri, beni coşturacak olan tüm bunlar, onu iğrendiriyordu. Bunu bir yanıyla anlıyordum. Ama ona dediğim gibi: 'Armutlar kendisi pişip ağzımıza düşmez, kızım.' Bir kariyer sabırla, azimle, cesaretle edinilir... 'Ayrıca, sonuçta bunu kendin için yapmıyorsan be-

nim ve kız kardeşin için yap; biliyorsun ki sadece senin başarıların için yaşıyorum ben.' Zaten bahsettiğim bu yorgunluk, depresyon hali kısa sürdü. Memuru uzaklaştırmayı başardım. Bu çocuk gidip, kızım da Odéon'da çalışmaya başlayınca bambaşka biri oldu. Şaşırmıştım. İnsan o yaşta gömlek değiştirir gibi ruh halini değiştiriyor gerçekten. Kendisini işine verdi hem de sanki manastıra kapanan bir kız gibi, daha nasıl söyleyeyim. 'Elimde sadece bu kaldı,' diyordu. Çocuklar nasıl abartırlar, bilirsiniz! Fazlası da fazlaydı ve onu dizginlemeye çabalıyordum. Kendini yoruyordu, uykusuz kalıyordu. Ama ne başarı! Ne başarı! Tanrım, "Aşkın Şakası Olmaz"daki girişini halen unutmadım. Onu görmüş müydünüz, Mösyö? Salon bravolardan yıkılıyordu. O zamanlardan, gözümün bebeğinden kıymetli iki hatıra saklıyorum. Önce şu..."

Büyük, şarap rengi bir bez çantadan, bir gözlük sileceği, üzerinde "Sabır" yazılı kılıfı içinde bir iskambil kâğıdı, bir tespih, mercandan el şeklinde bir nazarlık, bir pudra kutusu, boğaz pastilleri ve son olarak da genç bir kadının resmini çıkarttı.

"Bakın," dedi babamla bana. "İyice bakın ona."

Babam fotoğrafı uzunca süre elinde tuttu. Yaşlı, hasta ve ölmüş olan annemin hatırasına sadık olduğu halde, kadın güzelliğine karşı duyarlıydı, o kızın, tam da onu heyecanlandırmak için yaratılmış olduğunu fark edebiliyordum. Coşkun ve hayalci bir ifadeyle canlanmış hatları belirgin, gözleri hevesli ve zekiydi. Kızın üzerinde "Aşkın Şakası Olmaz"daki Camille kostümü vardı ve fotoğrafta oyunun bir dekoru vardı: Göz yanılsaması yaratan desenler ve mukavvadan bir pınar. Toz ve eski püskü giysiler. Ama bu yüz, makyaja rağmen çıplak, sade ve canlı gözüküyordu.

"Onu hatırladınız mı?" diye sordu annesi titrek bir sesle.

Babam yanıtladı:

"Tabii ki hatırladım. Hiç unutmamıştım. Unutmak mümkün değil."

Bir sessizlikten sonra kadın resmi babamın ellerinden aldı ve kopya kâğıdına sardı. Sonra, yumuşak deri bir kılıfın içinden bir plak çıkardı.

"1924'te, ölümünden bir yıldan kısa süre önce kaydedilmiş olan sesi."

Bu küçük, siyah ve parlak güneşi, lambanın ışığında harelendiriyordu.

"Bunları yanımdan ayırmıyorum," dedi. "O burada hâlâ yaşıyor, anlıyor musunuz? Ondan bir parça yaşıyor."

Gözlerini kapayıp konuşmaya devam etti.

"Bu sözleri söylediğinde kalabalıkta bir ürperti olurdu, Mösyö, bana da, bu sözleri duyar duymaz sıcaklar, soğuklar basardı. Ya, inanır mısınız? O zamanlar sesli sinema icat edilmiş olsaydı, o sesle, o fotojenik yüzle, ne başarılar, ne anlaşmalar, ne kaşeler... Ah, servet, zafer, Hollywood... Ah!"

Boğuk bir sesle içini çekti ve küçük bir mendille gözlerinin kenarını kuruladı. Gözyaşlarını büyük bir titizlikle tamponlayarak kuruluyordu, sanki bir kurutma kâğıdının köşesiyle halen ıslak olan mürekkep damlalarını topluyormuş gibi; rimelinin akmasından çekiniyordu.

"Sesini bir dostumuz kaydetti, acayip zengin bir Güney Amerikalı. Ah Mösyö, o adam da ne büyük bir hazineydi! Yakışıklı, sevecen, eğitimli, kültürlü, bir prens edasına ve hesaba gelmez bir servete sahipti. Ah, ben araştırmamı yapmıştım, beni uyutamayacaklarına da inanmanızı rica ederim. Bize Pepe'yi takdim ettiklerinde –onu böyle, samimi şekilde çağırmamızı rica etmişti– şöyle düşündüm: 'Bu fazla. Fazla iyi.' Nitekim, daha ilk günden Noëlle'e deli divane âşık olmuştu. Tabii her şey onun bir jigolo, bir rasta olduğunu düşündürüyordu...

Ama hiç de değildi, Mösyö! Belki de savaştan sonra Fransa'da, dolandırıcı, rasta, jigolo olmayan tek bir yabancı kaldıysa, o da Pepe'ydi. Sonunda, ciddiyeti ve serveti hakkında tartışma götürmez kanıtlar elde ettikten sonra kendime şöyle dedim: 'Sıkı çalışalım. Nikâh lazım.' Ben eski kafalıyım, ne bekliyordunuz? Gençliğimde dendiği gibi, özgür aşkın erkeklerin fazla işine geldiğini düşündüm daima. Ah beyler, koca haylazlar sizi," dedi Dişi Dev bize karşı parmağını tehditkâr şekilde sallayarak. "Faust'ta söylediği gibi: 'Verme ona öpücük, yüzüğü parmakta görmeden, yüzüğü parmakta görmeden.' Evlilik olmasa bile en azından ciddi, kalıcı, güvencesi sağlanmış bir ilişki. Ama daha en başından, bu çocuğun önce sadece hayran edilerek, bir sanatçıya karşı duyulan hayranlıkla, ancak sonradan kadınlıkla cezbedileceğini görmüştüm, hatta daha da ötesi genç kızlıkla... İyi görürüm böyle şeyleri. Farkı kavrıyor musunuz? Fakirliğin, bu milyoneri baştan çıkartabilecek çok saygın bir boyutu vardı... Milyoner mi dedim? Milyarder, bir milyarder demeliydim! Ülkesinde Fransa'nın bir bölgesi kadar geniş toprakları vardı. Onun gibi bir adam iki şey arayabilirdi: Öncelikle, doğal olarak, kendisi olduğu için sevilmek, ki bu çocuk oyuncağıdır, sonra da geniş, cömert olmanın, seçtiği kadını tatmin etmenin keyfi. Ben de daha ilk günden Noëlle'e verdiği tüm hediyeleri reddettirdim. Ona bir araba hediye etmek istedi. Bizimkinin de aklı gitmişti. Evet, akıllı bir kızdı ama aklı çelinmişti, insanlık hali, ne olsun! 'Mademki ben bu yola girdim, anne, bari keyifli olsun,' diyordu. Ben de ona diyordum ki: 'Küçük aptal, beni dinlersen sana sunacağı sadece bir araba değil, hazineler olacak, servetinin yarısı!' 'Of, anne, bir peri masalında yaşıyorsun sen,' diye karşı çıkardı bana. Tanrım, suç mu bu? Düş ilahîdir. Kızım için zaferin ve servetin düşünü görüyordum. Akşamları, tiyatro çıkışında arkadaşları,

küçük şıllıklar Mösyö –o ortamları bilirsiniz...–kendilerini evlerine taksiyle taşıtırlar ya da kendi özel bölmeli arabalarına binerlerdi, ama biz beklerdik, bizi Passy'ye götürecek AX tramvayını bekler, Pepe'nin önünden gururla geçer, ondan hiçbir şeyi kabul etmezdik, Pepe de gitgide daha âşık ve her şeye hazır hale geldi, Mösyö. Bir anne yanılmaz. Evlilik teklifi Pepe'nin dilinin ucundaydı, neredeyse birkaç saatlik işti ama kader –eskilerin dediği gibi *fatum*– zalim kader ağlarını örmüştü. 1925'in sonbaharının son derece sert geçtiğini söylemeliyim. Odéon'un kaldırımlarında, sağanak yağmurun altında AX'ımızı beklerken 'Anne çok kafana takıyorsun, yemin ederim çok kafana takıyorsun,' derdi Noëlle. Öksürürdü. Oranın nasıl rüzgârlı olduğunu bilir misiniz? Öldürücüdür... Ama sonuçta ondan yirmi sekiz yaş büyük ve de romatizmalı olan ben, oradan burnum bile akmadan ayrılıyordum. Zavallı Noëlle'imin biraz da hayallerimin aksine, kontrol edilemez olduğunu görüyordum! Çocuklar hep hayal kırıklığına uğratır bizleri. Hayata getirdikleri tarafından sürekli hayal kırıklığına uğratılmak ebeveynlerin hazin kaderidir. Ah, bu yıkıcı oldu Mösyö! Zengin değildik biz, anlıyorsunuz değil mi bunu? Su alan saten ayakkabılar, incecik bir manto... Bir akşam üşüttü. Sekiz gün sonra öldü. Hızla ilerleyen bir verem, beni ezip geçti. Tanrıma şükürler olsun ki Edith'im vardı. Noëlle ile yapamadığımı Edith ile yapacağıma yemin verdim kendime. Onun sağlığı çelik gibi. O dayanacaktır."

"Kardeşine benziyor mu?" diye sordu babam bir anlık sessizlikten sonra.

"Hayır. Tamamen değişik bir tip. Daha iri, daha gösterişli. Bir yanıyla Duse'ü andırıyor, bir yanıyla da Greta Garbo'yu, ki ondan daha da iyi, zira aramıza kalsın, ama bu kadın abartılmıştır ve zaten de modası geçti. Zaferin ömrü kısadır. Yeni yeteneklerin Amerikan sinemasını

gençleştirmesinin vakti geldi de geçiyor. Zaten bize de bazı vaatlerde bulundular... Ama bu meslekte her şey ağır ilerliyor ve insanın lanet yabancılarla başa çıkması gerekiyor. Ondan dolayı tereddüt ediyorum, uygun zamanı kolluyorum... Velhasıl kararımızı vermeden önce, hayatın da tadını çıkartmamız gerektiğinden, bir sezon burada çalışmaya karar verdik. Yönetim gelecek sene için de anlaşma imzalamamız için baskı yapıyor ama bu mümkün değil. İşte, duyuyor musunuz?" dedi kulak kesilerek. "İşte alkışlar ve kapanan perdenin sesi, Edith sahneden iniyor. Bana kulise kadar eşlik eder misiniz? Sizi tanıştırayım."

Babamın reddedeceğini düşünüyordum ama beni çok şaşırtarak kabul etti. Gazinonun tanımadığım bu kısmında onu takip ettim: oyuncuların odalarının açıldığı, dekor destekleriyle dolu, tozlu, pis kokulu bir koridor. Kozmetik, briyantin, ter, ucuz parfüm ve hela kokusu havada dalgalanıyordu. Dişi Dev önümüzde yürüyordu.

"İşte kızım Edith," diye bağırdı.

Karşımda siyah saçlı, patlıcan burunlu, iri ve güçlü bir mahalle karısı duruyordu; tombul yanaklarıyla bir balık satıcısına benziyordu ve aptal bir ifadesi vardı, zira böylesi bir fizikten beklenebilecek tek şey olan o iğneli konuşma vurgusuna, adi çaçaronluğa bile sahip değildi. Kendini beğenmiş ve sıradan ama annesinin derin ve biraz boğuk sesini almış bir kız. Yine de, dünyanın en iyi sesi bile ne bu kısa alnı, ne o koca kalçaları ne de şunu söylerkenki tonunu unutturabilirdi:

"Ne seyirci ama! Bunlar gördüğüm bütün ayran budalalarını geride bırakır. Ancak üçüncü sahnede güldüler, inanabiliyor musun?"

Annesi bizi takdim etti. Yeni kesilmiş bir dananın bağırsaklarına dalmış gibi kıpkırmızı tırnakları olan iri bir eli sıktım. Aktris ve annesi bizimle konuşurken birisi

üzerine tebeşirle "Müdür Odası" yazan kapıyı açtı ve alçak sesle, "Arkadaşlar sahnedeyken çene çalmayın, lütfen." Bir erkek seslendi:

"Lancy orada mısın? Seninle konuşmalıyım. Madam Papillon, geliyor musunuz?"

Başımın üzerinden, iki kadın birbirlerine, bir nevi ailevi acil durum sinyali olması gereken işaretler yaptılar. Anne gözlerini deviriyor, başını sallıyor, bir parmağını dudaklarına götürüyor ve sonra da para sayıyormuş gibi yapıyordu. Kız omuzlarını silkiyor, bir eliyle "hayır, hayır" ederken diğeriyle de müdürün zemine vuran gölgesini gösteriyordu. Durumu şöyle tercüme edeyim:

"Önümüzdeki sezon için en iyi anlaşmayı yapmaya bak."

Diğeri de şüphesiz şöyle cevap veriyordu:

"Yahu kafana takma. Ben dünkü çocuk değilim. Dikkat et, bize bakıyor."

İzin istemeyi unutarak bizi orada ektiler ve ortadan kayboldular. Gülmekten çatlayacaktım.

"Gördün mü baba," diye bağırdım, "Duse'ü ve Greta Garbo'yu gölgede bırakacak kız kimmiş? Doğru gerçi! Onların bayağı eksiği var!"

"Asıl annede neyin eksik geldiğini soruyorum kendime," dedi babam.

Daha kısık sesle, anlayamayacak olan benden ziyade kendi kendine söylenir gibi ekledi:

"Kadının tatmin olmamış arzusundan daha tehlikeli bir şey yoktur. Onun uzanamadığı meyveleri çocukları tıka basa yesin diye uğraşacaktır ve bu meyveler onları hasta etse bile umurunda olmayacaktır; kabuğunu, etini, çekirdeğini, çatlayana kadar her şeyini yutturacaktır onlara."

Yarı şaka yarı ciddi, elini omzuma koydu:

"Sadece mutlu kadınları sev, oğlum."

Biz uzaklaşırken, bağrış çağrışları bize kadar ulaşıyordu:

"Yuh artık dostum, benim seyircim olmadığını ima etmek için insanın ya dangalak ya da kör olması lazım! Aldığım aşk mektuplarını mı göstereyim sana!"

Müdürün yanıtını duymadım, Madam Papillon'unki ise tokat gibi çarptı:

"Sus Edith, anlaşmayı yenilemek istemiyorsa susmaktan başka yapacağın bir şey yok, onur meselesi bu. Ama bakın Mösyö Vercors, size başka bir teklifim var. Önümüzdeki yıl müzikhol yapmayı istediğinize göre, tasvir gibi güzel bir küçük kız için ne dersiniz, altı yaşlarında, biraz Shirley Temple havasında ama daha da iyisi, dansına ve şarkısına hayran bırakan bir küçük kız. Lancy'nın çocuğu, bir gençlik hatası. Küçüğün görülmemiş bir mizacı var, doğuştan oyuncu – zaten onu bizzat ben hazırladım, yani anlayacağınız..."

SEYİRCİ

İyi bir yemek yemişlerdi. O yağlı balık köfteleri, içlerinde trüf mantarlarının zengin ve baskın olmayan aromasını barındırıyordu. Aroma kendisini arsızca dayatmıyordu; dün dinlediği o güzel konçertoda piyanonun sürekli örttüğü ve gizlediği derin viyolonsel tınıları gibi, balığın yumuşak etinde ve bembeyaz kremada saklanıyordu. Böylece, diye düşünceye daldı Hugo Grayer, aromaları hayal gücü ve tecrübeyle çeşitlendirmek şartıyla, azami bir mutluluk ve masum keyif elde etmek mümkün. Balık köftelerinin seçkin lezzetinden sonra, patatesli şatobriyanın tadı, büyük klasiklerdeki gibi ağırbaşlı bir sadelikteydi. Az şarap içmişlerdi; Hugo'nun karaciğeri hassastı ama önlerindeki de, bir Chateau-Ausone 1924' tü. Paris rıhtımlarında mütevazı görünüşlü bir restoranda bu kıymetli şarabı bulmak ne şanstı! Magda hafifçe gülerek konuştu:

"*You are a marvel, Hugo dear!* Siz bir harikasınız!"

Adamın koluna girdi. Kısa boylu ve çok zayıftı adam, özel bir titizlikle tasarlanmış ve renklerden hayli tasarruf ederek boyanmış gibiydi; giysisi, saçları ve gözleri için gri, yüzü ve eldivenleri için biraz aşı boyası, kolalı yaka ve şakaklar için birkaç beyaz dokunuş ve ağzında altın rengi parıltılar. Kadın arkadaşı kendisinden daha

uzun, gürbüz ve kanlı canlıydı, sezonun modasına uygun olarak, bir dala tünemiş kuş gibi başının tepesine oturtulmuş küçük, esprili bir şapkanın altındaki gümüşi bukleleriyle, kaldırım taşları üzerinde çınlayan, geniş kararlı adımlarla yürüyordu yanında.

Paris'te, Seine kıyısında, Orléans Rıhtımı'nda bir ağustos günüydü, bu sene Deauville'e gidişini geciktirdiği için Hugo kendisini ne kadar kutlasa azdı. Hava serin ve Magda da yeterince eğlenceliydi. Yemeklerini güzel kızlarla yemeyi sevmezdi; onun yaşında eğlenceleri sıraya koymak uygun düşerdi. Bunun gibi bir öğle yemeği için gereken, sert ve edepsiz yaşlı bir Amerikalı olan, iyi yiyen, seçerek içen Magda'ydı. Kadın ona hayrandı ama o buna karşı kayıtsızdı. Zevki, zenginliği, göz kamaştırıcı porselen koleksiyonu, Eski Yunan yazarları hakkındaki bilgisi, cömertliği, zekâsı için daima hayran olunmuştu kendisine. Ona bir başkasının daha hayran olması gerekmiyordu ama Magda eğlendiriyordu onu. Eğlendirilmek, hayran olunmaktan hem daha nadir hem de daha iyi bir durumdu... Sevilmek de eğlendirilmekten daha nadir ve daha iyi.

"Egoist..."

Bir zamanlar bir kadın ağlayarak böyle demişti ona. Gözyaşları hâlâ enfes biçimde göğsüne akıyordu: Ne de güzel, ne de gençti. O da gençti o zamanlar. Egoist... Burada, aşağıda, çılgın cellatlardan ve aptal kurbanlardan oluşan bu dünyada, saldırgan olmayan tek varlıkların kendisi gibi egoistler olduğu şeklinde cevap verebilirdi. Kimseye dokunmazlardı onlar. İnsanoğlundan kaynaklanan tüm acılar, diye düşünüyordu Hugo, bir diğerini kendisinden çok seven ve bu sevgiye minnettar olunmasını isteyenlerden kaynaklanır. O ise mutlu ve huzurlu yaşamak istiyordu, işte hepsi buydu. İşin sırrı basitti. Dünyayı son derece merak uyandırıcı ve sahnelenişinde-

ki en ufak ayrıntıların dahi övgüyü hak ettiği bir oyun olarak kabul etmek gerekirdi, işte o zaman her şey eşsiz bir güzelliğe bürünürdü. İki eski otelin arasındaki ıslak bir dar sokağı gösterdi Magda'ya. Küçük bir kız, bir parmaklığın önünde ayakta duruyor ve altın rengi bir ekmeği göğsüne bastırıyordu. Hugo onu muhabbetle seyretti. Tesadüf, basit öğelerin yardımıyla –anemik bir çocuk, iyi pişmiş bir ekmek, eski taşlar– ruhu okşayan, heyecanlar veren, Hugo Grayer'in hoşuna giden bir tablo oluşturuyordu.

"Ben de herkes gibi mutsuzluktan payımı aldım," dedi Magda'ya. İhtiyar Fontenelle hiçbir acının, ne kadar korkunç olursa olsun, bir saatlik okuma karşısında dayanamayacağını garanti ediyordu. Beni teselli eden ise ne kitap ne de bir sanat eseridir, bu yaşlı ve kusurlu evreni seyre dalmaktır."

"Fontenelle'in de sizin gibi tasasız bir hayatı olmuş olmalı," dedi Magda, gülerek.

Gülüşü onda Hugo'nun hoşuna gitmeyen tek şeydi, kişner gibi gülüyordu.

"O kadar da tasasız değil," diye yanıtladı.

Nedenini bilmiyordu, ama kendisinin başkalarından daha talihli olduğu ima edildiğinde hem gurur duyuyor hem de mutsuz oluyordu. Tıpkı arada bir zincirini çekiştiren ve sokak hayvanlarının yiyeceklerine özenen cins bir köpek gibi.

"Payıma düşeni aldım," dedi annesinin ölümünü düşünerek –sık sık kavga ederlerdi. İğrenç bir karakteri vardı ama son anları, ölüm döşeğindeki barışma kısa, gözyaşsız ve bağrışsız gerçekleşmişti, ölçülü oluşları, görgü anlayışları ve belli bir estetik nitelik icabı her şey silinmişti. Kendi boşanmasını, yirmi yıl öncesini, yüz puan birden düşen De Beers hisselerini düşündü. Onun gibi bir adam, kaba saba kitlelerin algılayamayacağı ruhani

seviyedeki acıları bilirdi. Bazı kitaplardan, boşa gitmiş seyahatlerden, aptal kadınlardan, rüyalardan, uğursuz önsezilerden ötürü acı çekmişti –gerçek acılar. Loş ve çirkin bir otel odasında geçirilen bir gece, içini mutsuzlukla doldururdu. Geçerken uğradığı ve bir nezlenin onu sekiz gün boyunca yatıp kalmaya mecbur ettiği bir mekândaki cırtlak renkli dokuma, kalıcı bir melankoliye, migrenlere, gelecekteki hayatı hakkında kuruntuların başlangıcı olmuştu. Hatta şu anda bile, Magda'nın bu tespiti canını sıkmıştı, kadının sağlığı bunu anlayabilmek için fazla iyiydi.

Ama Magda, Seine'in usulca sağa doğru kıvrıldığı rıhtımın bu noktasında durmuştu, Hugo "nehrin dirseği" gibi sıradan sözlerin ne kadar çirkin, sivri olduğunu, kendisini bir tokattan korumak için kolunu kaldıran yaşlı bir sokak serserisini çağrıştırdığını düşündü. Esasen nefis bir nezaket ve zarafet içeriyordu bu kıvrım. Seine Nehri, kollarını sevdiği adamın boynuna dolayan bir kadın gibi sarmalıyordu Paris'i; ama çok genç bir kadın, müşfik ve yüzü kızarıyor, diye düşündü Hugo, suyun parıldayışına bakarak. Ters akıntılarını, soluk rengini nasıl da seviyordu nehrin... Hemen yakınlarında küçük, sakin bir park vardı.

"Ne güzellik," dedi Hugo kısık sesle. "Avrupa'da, ölmek üzere olan canlıların çekiciliği var," dedi tekrar yürümeye koyulurken, bir yandan gri korkuluğu okşuyordu. "En büyük cazibesi bu. İşte yıllardır, özellikle bu tehdit altındaki şehirlerin çekimine kapıldığımı hissediyorum. Paris, Londra, Roma; her seferinde onları terk ederken hasta, ölmek üzere olan bir arkadaşıma veda eder gibi gözlerim doluyor... Anschluss'tan önce gelen Salzburg da öyle... Tanrım! O soğuk yaz gecelerinde Mozart'ın müziğini işitmek ve oradan fersah fersah uzakta, uykusuzluktan ve aç gözlülükten çılgına dönmüş Hitler'i

düşünmek nasıl da heyecan vericiydi. Bir medeniyetin sonuna tanıklık ediyorduk. Sanki yaralı bir bülbülün kalp atışlarını avucunda hisseder gibi, bir ülkenin şarkılar söyleyerek çırpınışını ve ölüşünü görüyorduk. Zavallı tatlı Avusturya... "Ve tüm bunlar," dedi, Notre Dame'ı göstererek, "hava bombardımanlarıyla yerle bir edildi, enkaza, dumana, küle çevrildi, ne korkunç! Ama yine de..."

Sanki nefesi biraz kesilmiş gibi hissediyordu. Çok hızlı yürüyen Magda'yı takip edemiyordu ama geçmişten kalan bir gösteriş merakıyla bunu itiraf etmiyordu. (Gerçi Magda ondan bir hayli yaşlı, ama çok daha gürbüzdü.)

"Kadınlar yıkılmaz," diye düşündü.

Magda'ya parktaki bir banka oturmayı teklif etti; hava otomobile kapanmak için fazla güzeldi.

"Bu savaşa inanıyor musunuz siz?" diye sordu kadın çantasındaki küçük aynaya bakarak ve Victoria Dönemi'ne ait bir çorba kâsesinin üzerindeki bezemeleri andıran, gümüşten kesilmiş gibi ağır buklelerini düzelterek. Bunca parıltıdan büyülenmiş küçük bir halk çocuğu önünde durdu ve onu seyre daldı. Kadın gülümsedi.

"Bu savaşa inanıyor musunuz?" diye tekrar etti.

"Sevgili dostum," dedi Hugo güçlü bir sesle, "siz dolu bir silahın tetiğine basıldığında çıkan mermiye inanıyor musunuz?

Şefkatle Notre Dame'a baktılar.

"Magda, bu yaşlı taşların kaderi beni insanlarınkinden daha çok etkiliyor."

Oğlan çocuğu halen önlerinde dikiliyordu. Hugo Grayer cebinden biraz bozuk para çıkarttı:

"Al, hadi git de kendine şeker al, ufaklık!" dedi.

Şaşıran çocuk başını eğdi, tereddüt etti ve sonunda parayı alıp uzaklaştı.

"Eh! Evet, neticede eşi bulunmaz bu katedrali inşa etmek yüzyıllar aldı, ama tüm diğer insanlara benzeyen bir insan yaratmak için birkaç saniye yeter ve ne yazık ki, bayağı zevkleri, ortak sevinçleri, safi aptallıklarıyla hepsi de birbirinin yerini tutabilir!"

"Evet," dedi Magda, "İspanya Savaşı sırasında sofraya oturup da Grecoları yok edebileceğini aklıma getirdiğimde, boğazımdan bir lokma geçmiyordu. Bir sesin kulağımın dibinde 'Grecolar, Grecolar, bir daha göremeyeceksin!' diye tekrarladığını basbayağı duyuyordum."

"Sinemalardaki İspanya Savaşı'na ait bazı görüntüler Grecolara eşit değerde," diye iç geçirdi Hugo.

Magda gözlerini göğe kaldırdı ve İspanya Savaşı'nı düşünüyormuş gibi yaptı. Aslında, bankacısının Mexican Eagle hisselerini zamanında satmayı başarıp başaramadığı geçiyordu aklından. Sevgili Hugo'nun zihni bu dünyanın işlerinden tamamen kopmuştu. Şaşırtıcı değildi bu, Uruguay'daki en büyük servetlerinden biri oydu. Bu kez de, New York'taki evinin birinci katındaki iki büyük salonu düşündü ve bir an için renklerin keyifli uyumunu hayal etti; belki şarap rengi ile pembe? Kuş ve çiçek desenli İtalyan tarzı aynalarla eğlenceli olabilirdi bu... Hugo günün aydınlığına gülümsüyordu. Yazın ortasında olmalarına rağmen ışık fazla canlı değil, hafif ve okşayıcıydı. Hugo, akşam yemeği için üstünü değiştirmek üzere dönmeden önce Louvre'a gidip, en sevdiği tablolardan biri olan *Şarap Kadehli Adam*'ı bir kez daha görecekti. Akşam yemeğine Paris dışına, Versailles'da oturan Brezilyalı bir arkadaşının evine davet edilmişti. Evet, bu eski dünyanın, her yanından su alan, sürekli Tanrı'nın sesinin yankılandığı o korkunç derinliklere gömülen bir gemi gibi akıp gidişini seyretmek garipti. Birkaç ay, birkaç hafta içinde, Notre Dame'ın bombardımana uğrayan kuleleri de patlayacak, ölüme mahkûm edilen antik taşlarını gök-

yüzüne doğru fırlatacak mıydı? Ya tüm bu güzel eski evler... Ne yazık! Aynı anda hem merhamet, hem makul bir öfke hem de sahnede sergilenen bir dramı izlerken duyulan o rahatlatıcı iç huzurunu hissediyordu. Uzağınızda akan ve size asla ulaşmayacak olan bir dolu kan, bir dolu gözyaşı.. O tarafsızdı, no man's land vatandaşı diyordu kendine, gülümseyerek. Yeryüzünde, talihin bir cilvesi olarak, doğumları, ataları, bağlantıları itibariyle kendilerinde pek çok farklı kanı buluşturdukları için, hiçbir ülkenin kendisine ait olduklarını söyleyemeyeceği bir avuç insan vardı (Magda da onlardan biriydi). Hugo'nun babası Kuzeyli, annesi İtalyan'dı. Kendisi Birleşik Devletler'de doğmuştu ama mülk sahibi olduğu küçük bir Güney Amerika ülkesinin vatandaşlığını almıştı.

Genç kızlar ve çocuklar birbirlerinin bellerine sarılarak ağır ağır yürüyorlardı. Ne hissederlerdi eğer bir gün...? Duygularla sorumluluğun garip bir çatışması! Ve şu neşe için yaratılmış zavallı bedenler! Yo, hayır, insan bedeni asla neşe için yaratılmamıştır, diye düşündü Hugo elini gözlerine siper ederek, zira bir anda güneş nereden çıktığı belli olmayan iki karanlık bulutun arasından parlamıştı. İnsan açlığa, soğuğa, yorgunluğa dayanmak için yaratılmıştı, kalbi de bir kısım ilkel, şiddet içeren tutkuyla dolmak için: korku, umut, nefret...

Gelip geçenlere iyi niyetle baktı. Kendilerindeki bu zenginlikten ve insan organizmasının, neredeyse her şeyden acı çekebileceğinden habersizdiler. Hugo Grayer'in derin kanaati buydu. Her şeye rağmen, geçirmekte olduğumuz günlerde, onun yaptığı gibi her sene Avrupa'ya gelmek yürek isterdi. O, masum Hugo Grayer bu ateş içindeki ülkelerin arasında, yanan bir evdeki fare gibi sıkışıp kalabilirdi. Daha da neler, vakti geldiğinde yola çıkacaktı. Geçenlerde New Jersey'den aldığı şu ev hakkında tavsiyesini soran Magda'ya cevap vermek için kendi-

sini hayallerinden güçlükle sıyırdı. Kalktılar ve arabanın kendilerini beklediği Saint-Germain Bulvarı'na kadar yürüdüler. Sonra da Versailles'da akşam yemeği yediler ve Hugo yatmaya gitti. Ertesi gün, sabah gazetelerini açan Fransızlar, ilk sayfada büyük harflerle şu haberi okurken o hâlâ uyuyordu:

22 AĞUSTOS 1939, RESMÎ DNB AJANSI DUYURUR: REICH HÜKÜMETİ İLE SOVYET HÜKÜMETİ, ARALARINDA BİR SALDIRMAZLIK PAKTI İMZALAMAYI KARARLAŞTIRMIŞLARDIR.

"İşler yine yoluna girecektir," diye düşündü kimileri.

"Yapacak bir şey yok, bu kez tamamdır. Gitmek gerek," diye diğerleri.

Tıpkı geceleyin, yatmanın bittiği, yeniden yola koyulmak gerektiği hakkında sizi uyarmak için kapının çalınışını duymak ve kalbin bir an için durduğunu sanmak gibi. Kadınlar askerlik yaşındaki kocalarına ya da oğullarına bakıyor ve Tanrı'ya yalvarıyorlardı. "Bu olmasın! Merhamet! Bu belayı benden uzak tut. Rabbim!"

Aynı sabah kiliselerde "barış için" binlerce mum yanıyordu. Sokakta insanlar gazete bayilerinin önünde duruyor, daha önce tanışmamış olanlar birbirleriyle konuşuyordu; yüzler sakin ama çok karanlıktı. Hugo bu işaretleri ve benzerlerini yorumlamayı bilecek kadar yaşamıştı Avrupa'da. Hesabını istedi. Gideceği için kederliydi. Ama tabii ki, burada yapılacak hiçbir şey yoktu. Çok yüklü bahşişler bıraktı.

"Mösyö gidiyor mu?" dedi oda hizmetçisi. "Olaylar, değil mi? Herkes ülkesine dönmek istiyor. Bir açıdan doğal."

Hugo nereye gidecekti? Öncelikle, kendisine eski fildişlerinin satılacağının haberini uçurdukları Ameri-

ka'ya. Porselenlerden hafiften bezmeye başlamıştı. Sonra bakacaktı. Bu yıl Cannes'ı göremeyeceğini düşünmek acı vericiydi.

"Ah! Seve seve kalırdım," dedi, "ama hava bombardımanları..."

Tüm bu güçlü ve yakışıklı adamların ölüm tehdidi altında olduklarını görünce kendisine, kendi narin kemikleri, zayıf omurgası, varoluşlarından beri hiçbir zorlu ve ağır iş görmemiş, asla ne bir kazmaya ne de bir silaha değmiş, ama eski kitapları okşamayı, çiçeklerin bakımını yapmayı, Elizabeth Dönemi'ne ait bazı kıymetli mobilyaları sıcak keten yağıyla hafifçe ovalamayı bilen solgun, uzun ellerine karşı alaylı bir tür şefkat hissetti.

Yine de, hava o kadar güzeldi ki, gidişini ertesi güne ertelemeye karar verdi ve sonra yine kaldı. Savaş şahane bir eylül günü ilan edildi. Hugo o gün, III. Alexandre Köprüsü'nün üzerinde gezmeye çıkmış burjuvalarla karşılaştı; baba, anne, henüz genç, yakında askere gidecek yaştaki oğulları. Baba köstekli saatini çıkarttı:

"Yirmi dakikadır savaştayız," dedi.

"Avrupalıların kabullenişi dikkat çekici," diye düşündü Hugo Grayer. Güvencinler keyifli çığlıklarla havalandılar.

Hugo ertesi gün yola çıkacaktı. Bir iç çekiş koyuverdi. Paris'in bombalanmayacağına inanmaya başlamıştı... Hemen değil... Ama konforun düşmesi muhtemeldi, benzinin karneye bağlanması, en iyi restoranların kapanması... Yine de bu savaşın başlangıcını görmek amma da enteresan olmuştu! Tüm bu insanlar neler hissedecekti? İçlerinde ne çalkantılar yaşanacaktı! Bu derin sarsıntıdan ne çıkacaktı? Kahramanlık mı? Haz arzusu mu? Nefret mi? Peki ya bunlar ifadesini nasıl bulacaktı? Bu insanlar daha iyi olacaklar mıydı? Daha zeki? Beter? İlgi çekiciydi tüm bunlar, ilgi çekici! Her insan yüzü, şimdi-

ye kadar ancak şaheserlerin imtiyazı olan bir gizem barındırıyordu. Ama o hepsinden ziyade, gökyüzünden fanilerin nafile çırpınışlarını seyreden bir tanrının hissedebileceği türden, soğuk bir acıma duygusu hissediyordu. Zavallı insanlar! Zavallı çılgınlar! Peh! Acı çekmek için yaratılmıştır insan bedeni, ölmek için. Belki de bu tekdüze ve gri hayatlar esrimeyle, tutkuyla, yepyeni izlenimlerle renklenecek, ısınacaktır? Tüm zeki ve mutlu insanlar gibi, Hugo da kendisi hakkında karamsar, başkalarıyla ilgili konulardaysa iyimser gözükmeye meyilliydi. Ama tüm bunlar içinde en açık olanı, onlara hiçbir konuda yardım edemeyecek oluşu ve kalmasının çılgınlık olacağıydı.

Fransa'yı Magda'yla aynı zamanda terk etti. Yolcu gemileri tabii ki tarafsızdı. Mavi bir denizin üzerinde huzurla ilerliyordu. Avrupa'dan uzaklaşıyorlardı. Birazdan artık onu düşünmeyeceklerdi. Tiyatrodan çıktıktan sonra orada kalan bir sahne, kanın oluk oluk aktığı bir Shakespeare dramının perde kapandıktan ve sahne ışıkları söndükten sonraki hali gibi olacaktı. Gerçekdışı bir dehşet içindeydi Avrupa, ve aynı zamanda hatırası belli bir güzelliği koruyordu. Bazen, sakin bir gecede barda ya da güvertede, o tarihi anlar bir miktar hararetle yâd ediliyordu:

"Ben şahsen, savaşın başlayacağını öğrenince Fransız halkının nasıl tepki vereceğini görmek istedim, Fouquet's'e gittim."

"Ben Paris'i bir turladım, o tarih dolu Paris'i. Montparnasse'ın tüm kafelerine takıldım. Nasıl da heyecan vericiydi! Etraf çok karanlık olduğundan her köşede öpüşenler vardı."

Ama artık ikinci akşam olmuştu ve Avrupa unutulmuştu bile.

Hugo kamarasında soyunuyordu. Yatağının yakının-

daki bir tepside, buzlu çay, meyve dolu bir kâse ve bir kitap vardı. Hugo uyumayı çok istiyordu. Bazı çocukluk alışkanlıklarını, en keyifli olanları ölene kadar koruyan adamlardandı o da: Huzurlu bir uyku, hafif krema ve bolca şeker içeren küçük pastaların ve mükemmel meyvelerin verdiği zevk. Savaşın ilk saatlerinde Paris'te bırakmak durumunda kaldığı Fransız hizmetçisinin yokluğunu hissediyordu. Sefil şeytan harekete geçmişti. Birbirlerinden ayrılırken neredeyse ağlamışlardı.

"Beni o kadar soydu ki, sonunda bir köylünün kendisini yaşatan, tarlasını gübreleyen ve işleyen danaya bağlanması gibi bağlandı bana. Zavallı Marcel... Ona biraz bahşiş göndermeyi isterdim ama ona ulaşana kadar hayattan ayrılmış olacaktır. Sağlığı kötüydü ve yanımda sekiz yıl hizmet gördükten sonra korkunç derecede şımarmış haldeydi. Marcel'in bir savaş macerası yaşaması gülünç olur," diye düşünceye daldı özenle bir şeftali seçerek.

Genelde böyle, yarı giyinik halde, bir eli kitabının üzerinde, diğeri taze bir meyveyi bir kadın göğsü gibi keyifle sıkarken uyurdu. Çeyrek saat ya da yirmi dakika sonra uyanır, üzerine bir pijama geçirir, bir portakalı ya da greyfurtu ikiye böler, buz gibi, kokulu ve üzerine şeker serpilmiş suyundan birkaç yudum içer, kitabı bir kenara atar ve tekrar sabaha kadar uyurdu. Ama bu kez onu uykusundan çekip alan uzun ve derin bir böğürtü oldu. Önce inanmayarak, rüyasında Paris'i gördüğünü, o kadar düşünceye dalınca, bu gece yataklarında sirenleri işiten talihsiz Parislilerden birine dönüştüğü sanrısına kapıldığını düşünerek dinledi. Ama o, tarafsız Hugo Grayer, tarafsız bir gemide, kimseye ait olmayan bir denizdeydi! Sirenlerin çağrısı Hugo'ya, bu denizin dibinden, göğün derinliklerinden, şu an Avrupa'da, gözyaşları içindeki bir toprakta çınlayanların yankısı gibi ulaşıyor-

du. Boğuk, insanlık dışı endişe ve ihtimamla çırpınıyor ve fanilere sesleniyordu: "Dikkat et! Kendini koru! Uyarmaktan başka bir şey yapamam senin için!"

Kendisini yataktan dışarı attı, giyinmeye başladı. Bir fırtına mıydı bu? Mümkün değil; deniz öyle sakindi ki... Yangın mı? Bir denizaltı saldırısı mı? Kapılar çarpıyordu. Koridorlarda insanlar koşturuyordu. Üzerine bir pantolon ve süveter geçirdi, ayakkabılarını giydi. Zihni hiçbir zaman, aynı anda hem bu kadar canlı hem de bu kadar sakin olmamıştı.

Yine de ceketini giyemiyordu; kolunu bulamıyordu. Aman, neyse! Hava sıcaktı ve "hayat çuldan kıymetliydi" bir an kendisi de şaşırdı bunu düşünmesine. Nereden, hangi yürürlükten kalkmış hatıradan kopup geliyordu bu eski cümleler? Hugo Grayer ceketsiz, can simidi doğru takılmış ama ruhu kuşkuyla, öfkeyle dolu halde (bu adil değildi, tarafsızdı o. Onların kavgasına hiçbir şekilde bulaşmıyordu, onu niye rahatsız etmişlerdi ki?) gezinti güvertesine ulaştı. Korkmuyordu. Zeki ve iyi yetişmiş bir adam hayvani, ilkel dehşeti, panik duygusunu tanıyamazdı belki de? Kızgındı. Sorumlu tutulması gereken birileri varmış gibi geliyordu ona; yapması gereken her şeyi yapmamış biri, belki geminin kaptanı ya da geminin ait olduğu şirketi? Durumun gülünçlüğünü acı bir şekilde hissetti. Torpillenmiş bir geminin güvertesinde, ceketsiz ve can simidiyle dolanmak aşağılıktı, iğrençti.

Zira artık biliyordu. Yolcuların koşarlarken kendi aralarında konuşmalarını duymuştu; denizaltılarca avlanmışlardı: "Bir daha düşmeyecekleri bir hata," demişti Hugo Grayer önceki gün barda, insan doğasının aldanabilir, hafızasının zayıf olduğunu unutarak.

Vahşilerin seviyesine indirilmiş hissediyordu kendini. Sanki bir anda ona dövmeler yapmışlar, burnuna bir halka takmışlar ve dans etmeye zorlamışlardı. Medeni

bir insandı o! Onların savaşıyla hiçbir işi olmazdı! Arada bir, halen rüyadaymış gibi geliyordu. Evet, tüm bunlarda bir tutarsızlık vardı, kaba bir acelecilik, kâbusların ölçüsüzlüğü ve hatta ancak rüyada görülen renkler vardı: Karanlıkların mor mürekkebi, cep fenerlerinin canlı parlaklığı, yansımalar, anaforlar, kör edici parıltılar. Yolcular küçük gruplara ayrılmış halde, tahliye sandallarının üst güverteden inmesi gereken yerde bekliyorlardı. Hugo karanlıkta, çıplak eller üzerinde elmasların parıltısını gördü. Onun klanından olanlar oradaydı, onların arasına katıldı. Kadınlar bluzlarının üzerine kürk mantolarını geçirmişler ve mücevherlerini takmışlardı, böyle üzerlerinde olduklarında, tenlerine değdiklerinde denize atlarken düşürülebilecek kutularda olmalarından daha güvende olduklarını hissediyorlardı.

Hugo can simidini gayriihtiyarı düzeltti ve karanlık suya baktı. İlk sandallar indiriliyordu ki, bir top atışı gürledi. Hugo'nun şaşırmış burun deliklerinden, daha önce hiç duymamış olduğu halde bir yanıyla tanıdığı barut kokusu geçti; yoğun ve adi ama dehşetten ziyade ağır tahrik uyandıran bir koku. Bir ürperme, ince ayaklarından soluk ellerine kadar tüm bedenini katetti, sanki ölüm ona dokunmak için yaklaşıyor, nefesini ağzına veriyor ve onu saçlarından yakalıyormuş gibi geldi. Hemen yanıbaşında acı ve korku dolu çığlıklar atıldı. İkinci bir top atışı, bir üçüncüsü.

Görünmez bir el, o ana kadar ayrı olan tüm bu grupları, farklı içkilerin bir kapta çalkalanması gibi karıyor, sarsıyor ve karıştırıyordu. Lüks mevki yolcularıyla üçüncü mevkidekiler, vizon mantolu kadınlarla Amerikalı bir hayır kurumunun Uruguay'daki bir yetimhaneye yerleştirmek istediği Alman Yahudisi çocuklar, şimdi hepsi bir arada koşuyorlar, birbirlerine çarpıyorlar, ağır ağır denize inmekte olan sandallara atılıyorlardı. Bir top

mermisi Hugo'nun yakınından geçti. O vurulmamıştı ama birisi düştü ve onu birlikte sürükledi.

O anda, bir sahnenin projektörün ışığıyla aydınlanması gibi, aynı korkunç ve teatral parlamayla ay doğdu. Hugo yerde, ikiye ayrılmış bir kadın gördü. Siyah saçlı, kulaklarında gümüş halkalar olan bir baş ve gövde bir aradaydı, bacaklar kopmuştu. "Torpil!" diye çığlıkları atıldı ve kalabalık hep birlikte sancak tarafına, beklenen darbenin ters yönüne doğru atıldı. Kırbaç darbesi tehdidi altındaki bir hayvan gibi titreyen tek bir varlık olmuşlardı sanki artık. Hugo ayağa kalktı ve daha uzağa koştu. İlk torpil onları ıskalamıştı. İkincisi geldi. Halen yaşıyor olmak garibine gidiyordu. İkincisi geminin pruvasına gömüldü.

Kullanılabilir durumda çok az filika kalmıştı, havan topları sandalları parçalamış, tayfaları öldürmüştü. Hugo kendisine bir yer bulamayacağını anladı; bordada fazla sayıda kadın ve çocuk vardı. Denize atladı. Yüzmeyi bilmiyordu. Can simidi tarafından suyun yüzünde tutulmuş halde, gemiden uzaklaşmak için nafile ve çok zahmetli çabalar sarfetti. Dalgalar alaycılıkla gönül indirerek onu birbirlerine atıyor, onunla oyun oynuyorlardı.

Bir filika geçti: Kimse onu görmedi. Neden sonra fark edildi. Birkaç gemiciyi taşıyan bir sandaldı bu. Denizin üzerinde dalgalanan kadınları, çocukları ve Hugo'yu kurtarmışlardı. Torpillenmiş gemiden uzaklaşmaya çalışıyorlardı ama rüzgâr manevralarını geri püskürtüyordu. Geminin yakınında kalakalmışlardı, dehşetli şekilde yakınında... Ayaklarının dibine serilmiş kazazedelerle ilgilenecek vakitleri yoktu. Hugo gemiden atlarken kalçasından yaralanmıştı. Kendisi gibi ıslanmış, kendisi gibi buz kesmiş, kendisi gibi sersemlemiş ve ona yardım edemeyecek durumda olan diğerlerinin yanına uzanmıştı. Yakınında iki küçük kız gördü. Şüphesiz on-

lar da, Uruguay yolundaki yetimlerdendi. Islak saçları morarmış yüzlerine dökülmüştü. Onlar için hiçbir şey yapamıyordu. Konuşmak, onları teselli etmek istedi. Onlar da kendisi gibi ölümü bekliyorlardı, zira gemi halen suyun yüzündeydi ama alabora olacak ve sal da onunla beraber yok olacak, anaforu onları peşinden sürükleyecekti.

Saatler yanan bir gece gibi ağır ve tutarsızca ilerliyordu. Soğuktan titriyordu. Önceden ona çok yumuşakmış gibi gözüken rüzgâr aslında keskin ve dondurucuydu. Birazdan gün ağaracaktı.

"Çok kurban var mı?" diye sordu denizcilerden birine.

Bilmiyordu. Hugo'nun yakınına oturmuş bir kadın –herhalde bir oda hizmetçisiydi zira ona üçüncü tekil şahıstan hitap ediyordu– yanıtladı:

"Mösyö kaç tane ölü gördüğümü tahmin bile edemez..."

Gemi hâlâ suyun üzerindeydi. Birazdan umursamaz bir balık gibi suya dalacak ve kendileriyle birlikte dibe batacak bu siyah kozaya büyülenmiş gibi bakıyordu. Ölmekten korkuyor muydu Hugo? Hayır, onu hep düşünmüştü ama ölümü uzun bir yolun sonunda, uzun, mutlu bir hayatın doğal sonu olarak görmek başka, kendine bu gecenin, bu sabahın, şu anların son olduğunu söylemek başka şeydi. Hem de nasıl bir ölüm! Gün ağırırken suya baktı.

Su korkunçtu. Gün ışığında gemilerin üstünden görünmeyen bir tür balçığı yüzeye çıkartan rüzgâr tarafından altı üstüne getirilmiş gibiydi; köpük, deniz bitkileri, dünden ya da asırlar öncesinden beri orada yatan binlerce enkaz, Hugo'nun dehşetle seyrettiği yeşilimtırak, akışkan bir çamur oluşturuyordu. Fransa sahillerinin eylül sabahlarının tertemiz denizi neredeydi? Yoksa onun da derinliklerinde sakladığı bunlar mıydı? Her yandan

gelen dalgalar onu bir yükseltiyor bir düşürüyor, dumanlar, gölgeler, hayaletler ona doğru yükseliyordu.

Şaşkınlık hissi arada bir geri geliyordu. Ne yapıyordu ki burada? O, Hugo Grayer, savaş kurbanı, bu ne biçim bir şaka! Her dalgada düşünüyordu: "Bu sefer son!" ama filika direniyordu. Batmıyordu ama ilerlemiyordu da.

"Kürek çekebilseydim durum biraz daha iyi olurdu," diye düşündü Hugo.

Ama kürekleri avuçlayacak gücü nereden bulacaktı? Kalçası öyle canını yakıyordu ki... Haftalardır, aylardır orada yatıyormuş gibi geliyordu ona ve arada aklı şimşek hızıyla başına geliyor, güneşin daha yeni doğduğunu, gecenin karanlığında torpillendiklerini, sadece birkaç saattir, önceleri bir öğle yemeğini akşam yemeğinden, bir ziyareti bir konserden, bir keyfi diğer bir keyiften ayıran zaman kadardır böyle acı çektiğini söylüyordu ona. Yalnızca beş altı saattir! Ne kadar da kısaydı! Ne kadar da uzundu! Her an endişe içinde akıtılan ter gibi salgılandığında zaman amma da ağırdı! Nasıl da üşüyordu! Birden midesi ağzına geldi; kusuyordu. Nezaket icabı başını çevirmek istedi ama kaskatı kesilmiş boynu artık oynamıyordu. Bir hayvan gibi kendi üzerine kusarak yatar halde kaldı.

"Mösyö hasta," dedi yakınında oturan kadın, acıyarak.

Korkunç bir hıçkırık onu bir an için rahatlatmıştı.

"Yok, yok bir şey..." diye cevap verebildi.

Bir anda, eskiden –bir asır önce miydi yoksa dün müydü?–, birine –Magda'ya mı? Başka birine mi?– büyük tehlikelerin insanda nasıl duygular uyandırdığını merak ettiğini söylediğini hatırladı. Artık biliyordu. İnsanın her şeyi hemen yitirmediğini de, utancın, merhametin, insan dayanışmasının yürekte yaşamaya uzun süre devam ettiğini de biliyordu. Kadına ölçülü, saygın bir şekilde cevap verdiği için yüreğine su serpildi. Daha da iyisini yapmak isterdi. Acıyla soludu.

"Teşekkür ederim," dedi.

"Çok üşümüşsünüz, Mösyö..."

Kadın onunla üçüncü tekil şahıstan konuşmuyordu artık. Hugo'nun ellerini ellerine aldı. Onun soluk ve hareketsiz parmaklarını kendininkilerin arasında tutuyordu; her birini tek tek kaldırarak hafifçe sıkıştırdı, ovaladı... Bu zavallı bedende sınırsız bir acı çekme kapasitesi barınıyordu.

Kalçası, zeki ve kötü yürekli bir ıstakozun kıskaçlarıyla sıkıştırılmış gibi, usta ve zalim bir inatla sıyrılmıştı. Deniz tutması, hissettiği dehşetli soğuk ve terk edilmişlik duygusunu daha da artırıyordu. Gün ilerliyordu. Uyukluyordu. Bağırıyordu. Ve kimse ona yardım edemiyordu. Ona acıyarak bakıyorlardı. Onun için tüm yapabildikleri buydu. Merhametleri cehennemin dibine gitsindi! O da, savaşa giden Fransız askerlerine böyle merhametle bakmıştı. Yeterdi artık, yeter! Bu korkunç anafor dursundu! Nihayet ısınsındı! Küçük kızların, ölü balıklar gibi solgun ve hareketsiz yüzlerini artık önünde görmesindi! Tüm felaketler, nasıl da başkasının başına gelince dayanılabilir gözüküyordu! İnsan bedeni, kanayan başkasının eti olunca daha bir nasıl da güçlüymüş gibi geliyordu. Ölüme karşıdan bakmak, o başka bir insana yaklaşırken nasıl da kolaydı! Pekâlâ! Şimdi sıra ondaydı. Artık söz konusu olan Çinli bir çocuk, İspanyol bir kadın, Orta Avrupalı bir Yahudi, şu zavallı sevgili Fransızlar değil, oydu, Hugo Grayer'di! Denizin köpükleri ve kusmuklar arasında yuvarlanan, donmuş, yalnız, bedbaht, titreyen bedeniydi! Yatağa girmeden önce bombardıman, torpilleme, yangın haberleri –öyle fazlaydılar ki, merhametin kendisi bile yoruluyordu– veren o gazetelere bir göz atıp sonra da tasasız bir elle buruşturduğu gibi, yarın da bilge ve sakin insanlar üzerinde bir enkazın yüzdüğü tekdüze ve kıpırtısız bir denizin fotoğ-

rafını bir an için seyre dalacaklar ve bunun için bir lokma ekmeklerini, bir yudum şaraplarını, bir saat uykularını harcamayacaklardı. O suyla şişecek, deniz hayvanlarınca yenecek ve New York'un ya da Buenos Aires'in bir sinemasında ekranda gözükecekti: "Bu savaşta torpillenen ilk tarafsız gemi!" Bu görüntü de eskiyip unutulacak ve kimseyi ilgilendirmeyecekti. İnsanlar kendi işlerini, kendi hastalıklarını, kendi sıkıntılarını düşünecekti. Oğlanlar karanlıkta kızların beline sarılacaktı, çocuklar şekerlerini emecekti.

Korkunçtu bu, haksızlıktı! Annelerinin, kız kardeşlerinin boğazlanışına aldırış etmeyen ve günü geldiğinde onları da güçlü ve sert bir ele teslim edecek olanın bu pasiflik, bu kabulleniş olduğunu anlamadan gıdaklamaya ve yemlerini gagalamaya devam eden kümes hayvanlarına benziyordu bu kalabalıklar. O, Hugo ise, daima şiddetin nefret edilesi olduğunu ve kötülüğe karşı durmak gerektiğini ilan etmişti, böyle düşündü Bunu söylememiş miydi? Söyleyecek vakti olmamıştı belki de, ama bir şey kesindi; bunu her zaman düşünmüş, buna iman etmiş, inanmıştı! Şimdiyse, bu korkunç durumdaydı halbuki diğerleri... Diğerleri de sıraları gelince seçkin kaygılar hissedecekler, iyiliksever tarafsızlıkla gösteriş yapacaklar, tatlı bir huzur tadacaklardı.

Her şeye rağmen saatler geçiyordu...

MÖSYÖ ROSE

Bir kedi gibi temkinli ve sakindi. Tasasız bir hayatı vardı; evlenmemişti ve zengindi. Çocukluğundan beri saygı uyandıran alaycı ve küçümseyici bir havası olmuştu. Dünyanın salaklarla dolu olduğuna inanıyor gibiydi; ki buna gerçekten inanıyordu. Buna kimse karşı çıkamazdı. Görüp geçirdiği elli senesi, güzel tombul yanakları, tiz ve otoriter bir sesi, ihtiyatlı, mesafeli tavırları vardı, espritüeldi. Şarap mahzeni iyiydi. Nadir dostlarına mükemmel ziyafetler sunardı. Bir adamı iyi tanımak için, insan onu sofrasında ya da hoşlandığı bir kadının yanında görmelidir. Bir meyvenin kabuğunu soyarken de, bir kadının elini okşarken de Mösyö Rose aynı yumuşaklıkla, aynı ikna edici ihtiyatla davranır ve aynı hevesi gösterirdi; nazik ama kısa süre.

Kimseyi yürekten sevmez, kimseden nefret etmezdi. Geçinmesi en kolay adam, derlerdi onun için. Servetini takdire değer biçimde yönetirdi. Gençliğinde çok seyahat etmişti. Bu artık onu eğlendirmiyordu. Malesherbes Bulvarı'nda, doğduğu evde yaşıyordu. Hatta aynı odada, eskiden çocukluk yatağının bulunduğu köşede yatıyordu tam. Tekdüze ve münzevi hayatında sadece kendisinin bildiği zevkleri vardı; basit zevklere sahip olmakla övünürdü; gezinti, aylaklık, okuma, her akşam aynı saatte,

aynı sakin barda alınan aynı bir bardak içki, çocuk şekerlemeleri –fondanlar, çikolatalar, küçük dolgulu bonbonlar; bir şekerlemeyi rastgele seçmezdi, gözleri yarı kapalı onları bir süre pembe torbalarında inceler, sonra da küçük bir iç çekişle içlerinden birini almaya karar verir ve ince ince tadını çıkartırdı. İnsanın hayatını hesaplaması, tartması, önceden ölçüp biçmesi ve tesadüften sakınması gerektiği görüşündeydi. Bu her zaman kolay olmamıştı, kabul ediyordu ama kötü talihi sabırla yola sokardı.

En büyük kaygısı parasını doğru yere yatırmak ve fazla ağır vergilerden kaçınmaktı. 1940 Savaşı'nı, daha ilk tohumları atılmamışken, Paris'in her bir salonunda, gece kıyafetleri içindeki yirmi kadar sahte peygamber, her akşam neşeli bir sesle dünyanın sonunun geldiğini duyurmaya başlamadan önce öngörmüştü. Daha 1930'lardan itibaren tedbirini almıştı. Tebirler her zaman yüz güldürücü olmamıştı. "Biraz para kaybettim," diye sırrını açıyordu 1932'de yakınlarına, "ama biraz, hepsini kaptırmaktan iyidir." Malesherbes Bulvarı'ndaki evin de içinde bulunduğu Paris'teki binalarını çok erkenden satmayı düşünmüştü. Hava bombardımanlarından korktuğunu itiraf etmekten biraz utanıyordu. Zaten satış sebebi kimseyi ilgilendirmezdi. Yavaşça, acele etmeden, her zaman yaptığı gibi, ne fazlaca bir kazanç ne de kayıpla iyi işler bitirdi. Normandiya'nın Rouen'e yakın, keyifli bir köşesini gözüne kestirdi ve büyük bir bahçeyle çevrili, güzel ve rahat bir ev aldı oradan. Anschluss sırasında porselen koleksiyonunu oraya taşıdı ve zemin kattaki salonda iki vitrine yerleştirdi. Alman orduları Prag'a girince, Mösyö Rose cam objelerini ve tablolarını paketlettirdi, kitaplar ve gümüşler de Münih'ten biraz daha önce yola çıktılar. Yine, bir gaz maskesi edinen ilk Fransızlardan biri de oldu. Tüm bunlara rağmen iyimser gözüküyor ve her şeyin yoluna gireceğini memnuniyetle beyan ediyordu.

Mösyö Rose'un kendisi tarafından titizlikle seçilmiş olan, güzel, zarif, aptal ve uysal bir metresi vardı. Mösyö Rose, bir gün, alelade bir adam gibi, kendisini az kalsın bir kadına teslim edecek olduğunu unutmayı tercih ediyordu. Bu Vittel'de olmuştu, 1923'te. Bir genç kıza âşık olmuştu. Mösyö Rose hayatında ilk defa yirmi yaşında bir kıza göz koyuyordu. Kendisini tedavi eden doktorun yeğeniydi, kimsesiz, yurtta büyümüş, sevgi görmemiş ve bir an önce evlendirilmek istenen bir yeğendi kız. Körpe ve esmerdi, gülümseyen, itaatkâr gözleri, güzel bir ağzı vardı. Daha ilk anda hoşlanmıştı ondan, onda garip bir yürek sızısı ve arzu, hor gören bir merhamet, hafif bir huzursuzluk uyandırıyordu. Sade, çocuk önlükleri gibi dümdüz pembe elbiseler giyiyor, saçlarına da yuvarlak bir tarak takıyordu. Günün birinde, bir yardım balosu vesilesiyle, kız ona bir mektup yazıp Lucy Maillard diye imzaladı. Mösyö Rose, bu "y"yi görünce gülümsedi, bu harfle saygın küçük burjuva ismini vurgulamayı ummuş olmalıydı şüphesiz. Bu zevksizlik, nedenini bilmediği bir şekilde keyiflendirdi onu. Saf, gülünç, nefisti; hayale doğru bir uçuş, çekingen bir kendisini farklı gösterme gayreti, bir kaçış umudu, işte Mösyö Rose'un gözlerindeki anlamı buydu.

Genç kızı gördüğünde ismini yazış şekliyle ve tırnaklarındaki kırmızı ojeyle dalga geçti. Kız tırnaklarını zaman zaman ağzına götürüyor ve küçük kızlara özgü neşeli ve vahşi havasıyla kemiriyor sonra yaşını hatırlıyor, kızarıyor ve Mösyö Rose'dan bir sigara istiyordu; dumanı içine çekmiyordu. Somurtarak ve Mösyö Rose'un bir şekerleme kadar taze ve tatlı bulduğu genç dudaklarını bükerek, aceleyle dışarıya üflüyordu. Evet, Mösyö Rose onu bir kez öpmüştü. Onunla parkta karşılaşmıştı. Akşamdı ve yalnızdılar. Hızla, nasıl bir ifade takınacağını kendisine sorarak öpmüştü onu, kız da, gözlerini ona doğru kaldırarak titrek bir sesle sormuştu:

"Benden hoşlanıyor musunuz?"

Öylesine kendine güvensiz ve öylesine teskin edilmeye, övülmeye, sevilmeye arzulu gözüküyordu ki, yine, onun yanında kendisini kurtaramadığı şu merhamet hissine kapılmıştı. "Sevgilim," dedi kıza. Boynunu iki parmağının arasına alıp sıktı. Boyun inceydi ve Mösyö Rose'un elinin altında hafif bir nabız atıyordu. Bir kuş gövdesinin ılıklığını, çarpıntısını düşündü ve sesini iyice alçaltarak "Benim sevgili kuşum," dedi. Birlikte gezindiler, onu bir daha öptü. Bu kez, kız da öpücüğüne karşılık verdi. Usulca soruyordu:

"Beni seviyor musunuz? Gerçekten mi? Bu doğru mu gerçekten? Bizim evde, beni kimse sevmez."

Bunun üzerine onu evine davet etti. Kötü bir niyeti yoktu. Sadece ona sarılmak istiyordu ama kız ona baktı ve, "Benimle evlenmek isteseydiniz... Ah, bunu istemezsiniz, eminim, ne yeterince güzel ne de yeterince zengin olduğumu gayet iyi biliyorum ama eğer isteseydiniz... Sizi nasıl da severdim!" dedi elini tutarak.

Sonra eğilip, elinde tuttuğu eli öptü. Ve bu; yaptığı hareket, kokusu, siyah saçları tüm bunlar Mösyö Rose'u öylesine heyecanlandırdı ki, genç kızı kendisine çekti ve onunla evleneceğini, onu sevdiğini söyledi.

"Evinde mutsuz musun?"

"Evet," dedi kız. "Ah, evet!"

"İyi öyleyse, artık mutlu olacaksın, sana söz veriyorum. Karım olacaksın. Seni mutlu edeceğim."

Bir saat sonra kız gittiğinde artık nişanlıydılar. Kendi başına kalmıştı. Yavaş yavaş aklı başına geldi. Ne yapmıştı? Parkta dolandı; güzel akşam artık bulutlanmıştı. Yağmur yağıyordu şimdi. Evine döndü. Malesherbes Bulvarı'ndaki daireyi, akşam olduğunda kapıya koyması mümkün olmayacak bir kadınla düşündü. Daima sofrasında olacak bir kadınla. İstesin ya da istemesin, yatağında ola-

cak bir kadınla. Her akşam yaptığı gibi kapısının sürgüsünü çekti. Bir anda, bu basit hareketin eşler arasında istisnai ve neredeyse şiddet içeren bir eylem olduğunu düşündü. Bir yandan da, tek başına kalamazdı. Henüz gençti. Günün birinde bir çocuğu olması isteğine teslim olacaktı. O andan itibaren de, her şey mümkün olacaktı artık. Bir karı, çocuklar, bir aile.

"Gülünç," dedi yüksek sesle, "gülünç."

Kendini koltuğa bıraktı, gözlerini kapattı, düşünceye daldı, sonra da, "Bu imkânsız," sözcüğü döküldü ağzından.

Bir sıçrayışla yerinden kalktı. Daha önce hiç bu kadar çevik davranmamıştı. Valizini odanın ortasına taşıdı ve doldurmaya başladı. Ertesi gün yola çıkıyordu, kaçıyordu. Ne garipti. Bu macerayı hemencecik unutmuştu. On yıl boyunca, Lucie Maillard'ın hatırası asla kendini hatırlatıp rahatını kaçırmadı. Bununla birlikte, 1925'te, evlendiğini ve üç yıl sonra da öldüğünü öğrendi. İki gelişme de kendisine doktorun gönderdiği davetiyerle duyurulmuştu ve Mösyö Rose ilkinde sadece derin bir kayıtsızlık, ikincisinde ise sıradan bir üzüntü hissetmişti. Ama bir süredir, yaşlandıkça, onu gitgide daha sık rüyasında görür olmuştu. Tanrı'ya şükürler olsun rüyalar çabuk silinirler ve migren misali çok hafif ve sabah çayından birkaç yudum içer içmez kaybolan bir sıkıntı hissi bırakırlar.

Sonra 1939 yılı geldi ve Mösyö Rose artık rüya görmez oldu. Hatta gitgide daha az uyuyordu. Bu oynak, istikrarsız dünyada eskiden olduğu gibi emin adımlarla ilerlemek nasıl da zordu; Mösyö Rose büyük felaketler öngörüyordu. Bunlara üzülüyordu ama onları ne kendi yolundan ne de başkalarının yolundan uzak tutabileceği için, makul olan tek bir kaygıyı taşıyordu yüreğinde: kendisi, kendi iyiliği, serveti.

Bunu kimseye itiraf etmedi; bu duygu bulanık, şe-

killenmemiş halde yüreğinin derinliklerinde yaşadı. Mösyö Rose'un kinik bir yaklaşımla alakası olmazdı. Herkes gibi o da gerekli olanı tespit ediyor ve fedakârlığın asaletini yüceltiyordu; vatandaşların haklarından ve ödevlerinden memnuniyetle ve ısrarla bahsediyordu ama zihninde, kendisiyle diğerleri arasına temel bir ayrım koyuyordu; görevleri onlara bırakıyor, kendisine sadece hakları ayırıyordu. Bu onun için doğal bir tutumdu, neredeyse bir içgüdü gibiydi. İster istemez, gördüğü, duyduğu ya da okuduğu her şey eninde sonunda kendisiyle ilgili hale geliyordu; dünyaya kendi çıkarlarının penceresinden bakıyordu. Çıkarları da dünyanın kaderine bağlı olduğundan, dünyanın kaderi de onun için çok önemli hale geliyordu. Böylece vicdanı rahatlıyordu. Avrupa'nın kaderinin onu uyutmadığına ve böylece kafasının rahatından vazgeçerek en değerli varlığını teslim ettiğine kendisini kolayca ikna ediyordu. Daha fazla ne yapabilirdi ki? Artık genç değildi, çocuğu da yoktu. Zaten vergi yükü altında eziliyordu. Bu kadarı yeterdi.

"Mümkün olan en çok şeyi kurtarmalı," diye karar verdi bir gün.

Parasını nasıl koruyacaktı? Ona göre İngiltere, Amerika güvenilir retretler sunmuyordu. Uzun uzun, ihtiyatla, ustalıkla, yaşının getirdiği tüm tecrübeyle, Avrupa'nın ve kâinatın tüm ülkelerini karşılaştırarak ölçüp biçti. Hiçbiri kendisine kasa olabilecek kadar sağlam, iyi korunmuş gözükmüyordu. Sonunda faiz gelirlerinin de olduğu Norveç'te karar kıldı.

Savaş ilan edildiğinde Normandiya'daki evindeydi. Taze sütünü içiyor ve güllerinin bakımını yapıyordu. Böylece, kasımda Malesherbes Bulvarı'nda yeniden gözüktüğünde bazı kaçış öykülerine gülümseyebildi.

"Gerçekten mi dostum, karınızı Herault'nun içine mi gönderdiniz? Ne acayip bir fikir!"

"Peki... ya siz?"

"Ah, ben sadece tatilimi uzattım. Eylül ayı öyle güzel ki! Ayrıca itiraf edeyim ki, başıma gelebilecek her şeye karşı son derece sakin, son derece kayıtsızım. Benim gibi bir koca bebeğin..."

Dalgın dalgın, masanın üzerinde unutulmuş, ağzı altın yaldızlı bir iple bağlanmış kese kâğıdını aldı, şeffaf şekerle kaplı bir cevizi ağzına attı, tadını çıkarttı ve sözünü şöyle bitirdi:

"... ne kendine ne de başkalarına hayrı dokunur. Bazen bıkıyorum. İki savaş gördüm ben. Bu kana bulanmış dünyadan iğreniyorum."

Kış böyle geçti. Artık bahar gelmişti ve Paris hiç bu kadar güzel olmamıştı. Havasında, göğünde melankolik, tatlı, ışıklı bir şeyler, öylesine saf ve kıymetli bir güzellik özü dalgalanıyordu ki, Mösyö Rose gidişini günbegün geciktirmeden edemedi.

Yine de gayet net, gayet kesin projeler üretmişti; o 1940 yazını taşrada, Normandiya'da, sükûnet içinde geçirecekti. Sonra İngiltere'ye kısa bir seyahat yapacaktı. Bir süredir kendini bezgin ve aşırı yorgun hissediyordu, Norveç Savaşı, haliyle kendisine ağır bir darbe indirmişti. Her şeyi kaybetmemişimdir, diye umuyordu, buna ikna olmuştu ama sonuçta... Yine de akıllıca, düşünüp taşınarak, mantıklı ve ihtiyatlı davranmıştı. Ama akıl ve ihtiyat yavaş yavaş güçlerini ve kadim erdemlerini yitirmişlerdi. Bu saçma dünyayla karşılaştıklarında, tıpkı bazı atmosfer koşulları altında ölçüm aletlerinin kendi ayarlarının bozulması gibi dengelerini kaybediyor, deliye dönüyorlardı.

Ne mutlu ki Mösyö Rose'un serveti Norveç felaketiyle sadece erimişti, halen varlığını sürdürüyordu. Ona Normandiya'daki evi, porselenleri, tabloları, kıymetli kâğıtları ve altını kalmıştı. Her şeye rağmen, hafiften al-

datılmış bir âşığınkini andıran bir öfke ve burukluk hissediyordu. Benzer hislerle, taşranın yalnızlığından da korkuyordu. Bu şahane Paris baharı daha çok işine geliyordu.

Sonunda yola çıkabilmesi için 10 Haziran gecesinin yaşanması gerekti. Bölük pörçük uyumuştu; sirenler onu iki kez uyandırmış ve yatağından kıpırdamamış olsa da uykusu sessizlikte yankılanan o haykırışlarla, merdivenlerde koşturan komşuların ayak sesleriyle, çok yakından gelen tüfek sesleriyle bölünmüştü. Sabah yeniden derin bir uykuya daldı, rüyasında kendisini, tanımadığı, kapıları çarpan, yerlerde saman çöplerinin ve ambalaj kâğıtlarının sürüklendiği bir evde, ne olduğunu bilmediği bir şeyi ararken gördü. Kapının ardından birisi ona acele etmesi için bağırıyor, o ise çok sevdiği, çok kıymetli bir varlığı ya da bir eşyayı ümitsizce arıyor, bulamıyordu, gitmesi gerekiyordu ve rüyasında ağlıyordu. Rüyasında yüreği öyle daralmıştı ki, kalbi çarparak uyandı. Ona gece olanları anlattıklarında iyice karamsarlığa büründü. Gitmek gerekiyordu.

Normandiya'da da huzur bulamadı. Gülünçtü bu, biliyordu. Bu sakin taşrada hangi tehlike tehdit edebilirdi ki onu? Zaten hissettiği endişe değil, bir tür hüzündü. Kendisini yaşlı, yaşından daha yaşlı hissediyordu. Bu dünyada yeri yoktu artık. Haddinden fazla yaşamıştı neticede, alışkanlıkları, zevkleri, başka bir zamana ait talepleriyle, yok olmakta olan bir türdü. Ne olduğunu bilmediği başka bir şeye ihtiyaç vardı o anda, acaba gençliğe mi? Ama artık genç değildi. Asla genç olmamıştı.

Öylece bekliyordu.

Bekleyişi uzun sürmedi. Savaş Mösyö Rose'un huzurlu inzivasına kadar ancak bir hamle yapmıştı, doğrulan ve ormanın derinliklerindeki yuvasından dışarı fırlayan

vahşi bir hayvan gibi. Bir kez daha, gitmek gerekiyordu. Yerleştirdiği, astığı, etiketlediği, onca özen ve zahmetle sakladığı her şey, gümüşler, kitaplar, hisse senetleri, altın, her şey altüst olmuş, bir kısmı toprağa gömülmüş, diğerleri arabaya yığılmış ve Mösyö Rose yola koyulmuştu.

"Yola dün çıkmalıydık," dedi Şoför Robert.

Şoför savaşın ilanından beri Mösyö Rose'un hizmetindeydi; seferberliğe çağrılan eski şoförünün yerine tutmuştu onu. Kızıl saçlı, ufak tefek ve zayıf, her türlü askerlik yükümlülüğünden de kurtulmuş bir adamdı. Arabayı iyi kullanıyor ve çok hırsız bir tipe de benzemiyordu. Ama Mösyö Rose daha iyisini bulamadığı için ona güçbela tahammül edebiliyordu; Robert'in sesinde varoşa özgü tonlamalar, tavırlarında da küstahlık değilse de bir adamsendecilik vardı. Halihazırda, Mösyö Rose'un canını giderek daha fazla sıkıyordu. Homurdanıyor, omuzlarını silkiyor, neredeyse kabaca karşılık veriyordu.

Akşam oluyordu. Mösyö Rose acıkmıştı. Böyle bir felaketin ortasında bu kadar canlı, bu kadar sağlıklı ve bu kadar basit bir hissi duyabildiği için kendisine şaşırıyordu.

"Bir köy görür görmez durun," dedi şoföre.

Robert'in sadece ensesini görebiliyordu; mavi kasketin altındaki kızıl tüyleri.

Robert hiç cevap vermedi ama koca kırmızı kulakları titredi, sırtı kamburlaşır gibi oldu ve ensesi kırıştı. Bunu nasıl karşıladığı anlaşılamıyordu ama sırttan görünüşü ve hiç sesini çıkartmayışıyla öyle bir hoşnutsuzluğu, öyle bir alaycılığı ifade etmeyi başarıyordu ki, Mösyö Rose öfkeden kıpkırmızı kesildi.

"Derhal durun!" diye bağırdı.

"Burada mı?"

"Evet, burada. Acıktım."

"Mösyö ne yemeyi düşünüyorlar? Ben hiç lokanta göremiyorum da."

"Ben bir çiftlik görüyorum. İçinden geçmekte olduğumuz gibi zamanlarda," dedi Mösyö Rose üzüntü ve ciddiyetle, "kapris yapmak uygun olmaz."

"Durmakta bir sıkıntı yok," diye bıyık altından güldü Robert (korkunç bir trafiğe takılmış olan araba bir saattir kıpırdamamıştı). "Asıl, yeniden yola koyulması zor olacak."

"Size dediğimi yapın," diye kestirip attı Mösyö Rose. "Arabadan inecek ve o eve kadar koşacaksınız. Ekmek, jambon, meyve... Ne satın alabiliyorsanız alacaksınız, Ah, evet! Bir şişe de madensuyu, susuzluktan ölüyorum."

"Ben de," dedi Robert.

Sonra kasketini gözlerine indirerek arabadan atladı.

"Bir de bu çıktı başıma," diye düşündü Mösyö Rose, "yarından tezi yok hesabını keseceğim."

Yarından tezi yok... Yarın nerede olacaktı ki? Yol üzerinde, bulundukları yerden az ötede bir havaalanı, daha ileride bir kamp ve daha da ileride demiryolları, köprüler, büyük fabrikalar olduğunu biliyordu. Gece yaklaşıyordu. Yolun her etabı bir tehlike barındırıyordu. Rouen'ın yandığını söylemişlerdi. Evi ne haldeydi? Onu daha bu sabah terk etmişti, henüz çok yakınındaydı ve belki de artık külden ibaretti ama garip şey; saatler geçtikçe geride bıraktıklarını gitgide daha az düşünüyordu. Her şeyi kaybetmiş olursa olsundu! Yaşıyordu. Hayatını kurtaracaktı. Böylesi anlarda, gelecek baş döndürücü şekilde kısalır. Artık gelecek yılı, gelecek ayları değil, günü, geceyi, saatleri düşünüyordu. Ondan ötesinde aradığı hiçbir şey yoktu. Açtı ve susamıştı. Bir parça ekmek ve bir bardak sudan başka hiçbir şeyi arzulamıyordu. Yanına nevale almayı akıl etmemiş olmasına ne demeliydi! Her şeyi düşünmüştü. Evin kapısını anahtarla kilitlemiş, mektupları ve iş dosyalarını düzenlemiş, ne giysilerini ne tıraş bıçaklarını ne de kolalı yakalarını unutmuştu ama

yiyecek hiçbir şeyi yoktu. Robert dönmüyordu. Evde de kimse yaşamıyor gibiydi. Yoksa herkes kaçmış mıydı?

Robert gözüktü:

"Kimse yok. Kapıyı açmıyorlar," dedi sadece.

"Daha ileride bir daha deneriz, bir ev görür görmez."

Uzun süre oldukları yerde kaldılar. Sonunda araba kuyruğu hareketlendi. Mösyö Rose cama vurdu:

"Şurada bir ışık görüyorum," dedi.

Robert indi. Mösyö Rose dizine vurarak *Ahşap Askerlerin Geçit Töreni*'ni[1] çalıyordu. Zaman geçiyordu. Robert boş ellerle döndü.

"Hiçbir şey yok."

"Nasıl hiçbir şey? Ama evde yaşayanlar var."

"Eşyalarını paketliyorlar."

"Ama yine de bir parça ekmekleri, peynirleri, ezmeleri, yiyecek bir şeyleri kalmıştır herhalde?"

"Hiçbir şeyleri yok", diye tekrarladı Robert. "Mösyö, yolda gördüklerimizi bir düşünsün... Yarına kadar yiyecek bir şey kalmaz... Ya da önümüzdeki haftaya. Eğer Mösyö bana inanmıyorsa, gidip kendisinin görmesinden başka yapılabilecek bir şey yok."

Mösyö Rose arabadan inmişti bile..

"Kesinlikle. Siz çok beceriksizsiniz, oğlum. İddiaya girerim, onlarla kaba, sevimsiz bir tonla konuşmuşsunuzdur –böyle alışmışsınız siz. İnsanlar hayvan değil ya, hayret bir şey! Yanındakinden bir parça ekmeği esirgemez insan, hem sadaka da istemiyorum!" diye kestirip attı öfkeyle.

Birbirlerinin dibine girmiş arabaların arasından kendine zorlukla yol buldu. Farlar söndürülmüştü. Başlarını arkaya yatırmış olan insanlar, bir yıldızdan diğerine ge-

1. Alman besteci Leon Jessel'in (1871-1942) *Die Parade der Zinnsoldaten* ismiyle bestelenen marşı.

çen bir gölgeyi gözleriyle ve kaygıyla izliyorlardı. Bu bir bulut muydu? Bir düşman uçağı mı?

Bir motor sesi duyduğunu sandı ama bu, kalabalıktan göğe doğru yükselen boğuk ve biteviye bir uğultudan başka bir şey değildi; ayak sesleri, insan sesleri, bisiklet tekerlerinin yolun taşlarına sürtünmesi, binlerce tıkanmış, nefes nefese soluk ve arada bir de çocuk ağlamaları. Mösyö Rose bunlardan, tıpkı bir kâbustan uyanıldığında olduğu gibi, bir rahatlama hissiyle uzaklaşıyordu. Bir mucize eseri yüzyıllarca geriye gönderilmiş, kadim zamanın kavimler göçlerine karışmış gibi geliyordu kendisine; dehşet ve utanç hissediyordu. Çiftlik yolunu, normal zamanda yapabileceğinden daha hızlı çıktı. Robert yalan söylememişti. Salonda, açılmış bir örtünün üzerine ağlayarak çamaşırları fırlatan iki kadın gördü. Yaşlı bir kadın ikisi kollarında, ikisi de eteğine yapışmış dört çocukla birlikte gitmeye hazır halde kapının eşiğinde bekliyordu. Mutfak dolabı açık ve boştu.

"Hiçbir şey yok Mösyö, üzgünüm. Hiçbir şeyimiz kalmadı. Bakın, kendimiz için azıcık sucuğumuz ve çocuklar için de biraz süt kaldı. Hepsi bu. Hemen yola çıkıyoruz."

Mösyö Rose özür diledi ve geri döndü. Bayırın tepesinden, gözlerinin önünde akan tüm o kara seli görünce, "Robert'i bulmam kolay olmayacak," diye düşündü.

Tepelerine bağlanmış döşeklerle, tüm arabalar birbirine benziyordu. Kuşkusuz otomobil bir miktar ilerlemiş olmalıydı. Onu seçemiyordu. Birkaç adım attı ve seslendi:

"Robert! Robert!"

Önce güçlü ve buyurgan, sonra kaygılı, sonra korkmuş, sonra yalvaran ve zayıf bir sesle. Kimse cevap vermiyordu. Robert onu terk etmişti; araba sandıklar, gümüşler ve elbiselerle birlikte gidiyordu.

"İt! Hırsız!" diye haykırdı Mösyö Rose kendini kay-

betmiş halde. Bayırda sendeleyerek, ne aradığını bilmeden koşuyordu; bir polis komiseri mi, bir jandarma mı, şikâyette bulunabileceği biri, onu koruyabilecek biri... Ama kimse, hiç kimse yoktu. İnsanlar kaçıyor ve onunla ilgilenmiyorlardı.

Mösyö Rose sonunda, nefesi kesilmiş halde kendisini çimenlerin üzerine bıraktı. Elini kalbine götürdü, orada cüzdanını hissetti ve biraz sakinleşti. Özünü bulmuş gibi olmuştu. Desteklerle berkitilmiş, sağlamlaştırılmış gibi hissetti; dünyadaki yerini yeniden alıyordu.

"Bu da, illa ki gelip geçecek kötü bir gece. Yarından tezi yok, hakkında şikâyetçi olacağım ve Robert'i kodese tıkacaklar. Sınırı geçmesi söz konusu bile olamaz. Fransa'da da onu mutlaka bulurum."

Bütün iş bir şehre ya da bir köye ulaşmaktı. Ama nasıl? Yolda, çevresinde otomobiller, kamyonlar, küçük arabalar, sepetli motosikletler ve yük arabaları ağır ağır ilerliyordu; kolilerden, kasalardan, çocuk arabalarından ve bisikletlerden oluşmuş, hassas ve hareketli yığınlar görülüyordu. Yerleşecek, tutunacak hiçbir yer kalmamıştı. Hayır. Mösyö Rose için yer yoktu. Yaya kalabalığı onu sürüklemeye başlamıştı bile.

"Öyleyse yayan giderim ben de, ne olmuş!" dedi yüksek sesle.

"Sizin arabanızı mı çaldılar, Mösyö?" diye sordu yanında yürüyen genç bir adam. "Benim de bisikletimi..."

Mösyö Rose önce hiç cevap vermedi. Yabancılarla sohbet etmek âdeti değildi. On altı-on yedi yaşlarındaki genç adama baktı, öylesine iri, öylesine orantılı, öylesine güçlü gözüküyordu ki, "Faydalı olabilir," diye düşündü Mösyö Rose.

İnsan yaşlılığında, dönüp dolaşıp, sadece güçlü kasların ve sert yumrukların değerini yeniden anlamıyor muydu? Bu genç adam Mösyö Rose'un ayakta kalmasına

yardım edebilir, onun için yiyecek arayabilir, kalacak yer bulabilirdi.

Sonunda Mösyö Rose konuştu:

"Evet, şoförüm izin istemeden ortadan sıvışmanın eğlenceli olacağını zannetti. Ya siz?.."

"Ah, ben mi, birileri beni bir tamir işine yardım etmem için çağırdı. Bisikleti hendekte bıraktım, geri döndüğümde yerinde yeller esiyordu. Neyse ki bacaklarım güçlüdür."

"Evet, neyse ki. Uzaktan mı geliyorsunuz?"

"Liseden, buradan elli kilometre uzaklıkta. Bizi evlerimize gönderdiler. Öğretmenlerden biriyle yola çıkacaktım. Ama son dakikada öyle bir kargaşa yaşandı ki, onu bulmam mümkün olmadı. Bombardımana uğramıştık. Ben de yola çıktım."

"Ya aileniz?"

"Onlar köyde, Tours yakınlarında."

"Onların yanına gitmeyi düşünüyor musunuz?"

"Prensipte, evet... Bu düşünceyle yola çıktım, ama size söylemeliyim Mösyö, artık fikrimi değiştirdim. On yedi yaşındayım. Ben de faydalı olabilirim. Savaşın başında babama dediğim gibi, artık bir kahraman gibi mi yoksa bir gamsız gibi mi yaşayacağımıza karar vermek gerekiyor."

"O seçim yapılmış bile," diye acı acı mırıldandı ayağı yoldaki taşlara takılan Mösyö Rose.

Genç adam gülümsedi.

"Evet, tabii Mösyö, sizin yaşınızda bu çok zor. Ama ben orduya katılmayı düşünüyorum. Orléans yakınında bir ordugâh olduğunu biliyorum. Oraya katılacağım. Tüm erkekler savaşmalı."

"İsminiz nedir, genç dostum?" diye sordu Mösyö Rose.

"Marc. Marc Beaumont."

"Paris'te mi oturuyorsunuz?"

"Evet Mösyö."

Bir süre sessizce yol aldılar. Bir saat geçti ve bir saat daha. Kalabalığın daha da artması imkânsız gibi gözüküyordu ama yine de tüm yollardan, tüm kavşaklardan gölgeler belirerek ilk sığınmacılara katılıyor ve sessizce ilerliyorlardı. Zira az konuşuluyordu, yakınan yoktu, ne ağlama ne de bağırış duyuluyordu. İçgüdüsel olarak, her biri yürüyüş için nefesini idareli kullanıyordu. Mösyö Rose'un sızlayan bacakları onu güçlükle taşıyordu.

"Bana yaslanın Mösyö, korkmayın, güçlüyüm ben," dedi oğlan, "daha fazla gücünüz kalmadı."

"Biraz dinlenseydim..."

"Nasıl isterseniz."

Kendilerini bir hendeğe attılar ve genç adam anında uyuyakaldı. Mösyö Rose ise, yorgunluğun zihni daha da fazla uyardığı ve uykuyu kaçırdığı yaştaydı. Hareketsiz duruyor ve arada bir elini gözlerinin üzerine koyuyordu.

"Ne kâbus," diye tekrarladı gayriihtiyarı, "ne kâbus..."

Gece çabuk geçti; haziranda kısa olur geceler. Sabahleyin tekrar yürümeye koyuldular. Yiyecek hiçbir şey yoktu. Hiçbir yerde konaklamak mümkün değildi. İnsanlar çayırlarda, yolların kenarında, korularda uyuyorlardı. Kırk sekiz saatin sonunda, önceki günden beri ne yıkanmış ne de tıraş olmuş olan Mösyö Rose, gri çamaşırları, kırışmış takımı, tozlu pabuçlarıyla artık bir sokak serserisine benziyordu.

"Sanırım Touraine'e kadar böyle yayan gideceğiz," demişti Marc Beaumont.

Mösyö Rose tersleyerek karşı çıkmıştı:

"Yayan mı! Yayan gidecek değiliz! Saçma bu! Oğlum, durumu acıklı hale getirmek gibi sefil bir saplantıya kapılmayın. İleride çocuklarınıza diyeceksiniz ki: '1940' taki büyük bozgun sırasında, Normandiya'dan

Touraine'e kadarki yolu yayan katettim.' Aslında yolun bir kısmını yayan gitmiş, bir kısmını kamyon ya da arabayla, diğer bir kısmını da bisikletle yapmış ve böyle böyle ulaşmış olacaksınız. Saf halde trajedi yoktur, bunu aklınıza iyi sokun, daima farklılıklar, farklı seviyeler, ayrıntılar içerir içinde," dedi Mösyö Rose düşüp yeniden ayağa kalkarak. Zira şişmiş dizleri yürümesini giderek daha zorlaştırıyordu.

Gerçekten de akşama doğru, oradan geçen ve ıslak örtüsü, Paris civarındaki bir fabrikadan boşaltılmış işçilere sığınak olan bir kamyon tarafından yoldan toplandılar. Yağmur yağıyordu; alelacele gerilmiş branda, üzerinde toplanan suyu kadınların boynuna akıtıyordu. Kadınlar yanlarında açılır kapanır sandalyeler getirmişlerdi, sağanak altında sırtlarını eğerek, ayaklarının altında paketler ve dizlerinin üzerinde çocuklarla, kıpırdamadan duruyorlardı. Mösyö Rose ve Marc Beaumont'un da paylarına, ikisi için bir sandalye ve sallanan, her sarsıntıda katlanan bir şemsiye düştü. Birkaç saat sonra, yerlerini bir çayırın kenarından alınan çocuklara bırakmaları gerekti. Neyse ki yağmur dinmişti. Yine yürüdüler, yine uyudular, terk edilmiş bir çiftlikte yumurtalar buldular, çiğ çiğ mideye indirdiler, daha ileride de süründüler. Köyün birinde askerler onlara yemek verdiler ve bir an önce uzaklaşmalarını söylediler, çünkü çatışma başlayacaktı. Marc'ı aralarına almak istemediler: "Bizde eksik olan adam değil, dostum, makine." Mösyö Rose ve Marc yeniden yola koyuldular.

Marc en azından uyuyabiliyordu. Yere düşer düşmez uyku onu teslim alıyordu ama Mösyö Rose iki kâbus arasında ancak bir an için dalıyor ve unutabiliyordu. Yol arkadaşına yoğun bir dikkatle bakıyordu. Çocukta, zavallı Lucie Maillard'dan bazı hatlar vardı. Hatta nedendir bilinmez, aralarında bir akrabalık bağı olabilece-

ğini hayal ederek, annesinin soyadını bile sormuştu. Ama hayır. Hiçbir bağ yoktu. Yaşayan ergenle ölü genç kızı bağlayan hiçbir şey yoktu, gençliklerinden ötürü Mösyö Rose'da uyanmış olan duygudan başka hiçbir şey. Eskiden Lucie'nin yaptığı gibi, Marc da onda rahatsız edeci ve yürek sızlatan bir merhamet duygusu uyandırıyordu. Marc daima bir çocuğu taşımaya, düşen bir paketi kaldırmaya, yolun çeşitli evrelerinde tesadüfen bulunan yiyecekten kendi payını vermeye hazırdı. Beşinci gün bileğindeki saati kaybetti. Mösyö Rose sinsice sırıttı:

"İşte buyur, bir kadın çantasının peşinde koruluklarda koştururken başına gelene bak... Bari kadın da güzel olsaydı... Yaşlı bir kokana... Bisikletinizi de böyle mi çaldırmıştınız. Bu hayatta her şeyinizi çalarlar sizin."

"Ah, Mösyö," dedi Marc, "herhalde bu bir tek benim başıma gelmeyecek."

Marc gülüyordu. Gülmeyi biliyordu. Zayıflamıştı. Solgundu. Açtı. Halen gülüyordu.

"Ne olmuş ki, Mösyö?"

"Bir bisiklet hayatınızı kurtarırdı."

"Ooo! Ben yine de kurtulurum bu işten!"

"Evet, tabii ki, tabii ki... Ben de, umarım, ama kim bilir ne halde!"

Hayat, gitgide daha çok bir kâbusa benzemeye başlamıştı... Restoranların, otellerin, müstakil evlerin tek bir odası, tek bir yatağı, müsait bir metrekare alanı kalmamıştı, verebilecekleri bir ekmek kırıntısı bile yoktu. Chartres'ta bir kışlanın kapısında sığınmacılara çorba dağıtmışlar ve Mösyö Rose kendi payını aldığında sevinçten ağlamıştı.

Güneye, Loire'a doğru gidiyorlardı. Oraya hiç ulaşamayacak gibiydiler. Bir gece, "Herkes canını kurtarsın," diye bağrıldı ve bombalar yağdı. Marc ve Mösyö Rose alçak bir duvarın dibine sığınıp yere yatmışlardı. Mösyö

Rose sanki oraya gömülmek, orada saklanmak ister gibi tırnaklarıyla toprağı eşeliyordu. Bir anda omuzunda Marc'ın elini hissetti, şefkatle ve çekinerek küçük küçük vuran, henüz çocuksu, sağlam ve yumuşak bir el; tıpkı bir lisenin bahçesinde, küçük sınıflarda, yeni bir çocuğu yüreklendirmek için yapıldığı gibi.

Uçak uzaklaştı. Kimseye bir şey olmamıştı. Ama uzaklarda bir ev yanıyordu. Mösyö Rose çok alçak sesle, "Bu kadarı fazla. Bu kadarı çok fazla benim için. Dayanamayacağım," dedi.

"Yok canım, göreceksiniz, iyi başa çıkıyoruz," dedi Marc kendisini gülmeye zorlayarak.

"Ah siz, siz daha on yedi yaşındasınız. İnsan on yedi yaşında ölümden çekinmez, yaşamı sevmez! Bense kendiminkini kurtarmak istiyorum, anlıyor musunuz. Enkaza dönmüş bir dünyada, fakir, sakat, yaşlı olarak da olsa, yaşamak istiyorum."

Tekrar yola koyuldular. Mösyö Rose artık konuşmuyordu. Loire'a yaklaşıyorlardı. Artık ne zamandır yürüdüklerini bilmiyorlardı. İkinci bir bombardımana yakalandılar. Birbirlerine sokulmuş küçük bir sığınmacı grubuydular; fırtınada, bir sürünün hayvanlarını birbirlerine yönelten içgüdü onları bir araya topluyordu. Marc gövdesiyle Mösyö Rose'u koruyordu. Yaralandı. Mösyö Rose'a hiçbir şey olmadı. Genç yol arkadaşının yarasına iyi kötü pansuman yaptı ve yürüyüş yeniden başladı. Sonunda Loire'ın kapıları gözükmüştü.

Mösyö Rose aniden düştü.

"Daha fazla yürüyemiyorum. İmkânı yok. Şuracıkta ölsem daha iyi."

"Ben de ilerleyemiyorum," dedi Marc.

Yarası kanıyordu. Her adımda sendeliyordu. Yaşlı adam ve ergen, her ikisi de yolun kenarına çökmüş, güneşin altında parlayan Loire'a, önlerinden akan sığınma-

cı dalgasına bakarak öylece durdular, Mösyö Rose kendini huzurlu, kayıtsız, malından mülkünden, hayatından, her şeyden kopmuş hissediyordu. Aniden elektrik çarpmış gibi doğruldu. Birisi bağırıyordu. Birisi onu adıyla çağırıyordu:

"Mösyö Rose! Mösyö Rose, siz misiniz?"

Bir arabanın kapısında tanıdık bir yüz fark etti. Gerçi bu yüze bir isim takamıyordu. Başka bir dünyadan fırlayıp gelmişti sanki. Bir arkadaş, uzak bir akraba, herhangi bir ahbap, bir düşman, ne önemi vardı ki? Arabası olan biriydi. Arabanın tepeleme dolu olduğu aşikârdı, tüm diğerleri gibi tıka basa paketlerle, kadınlarla, çocuklarla doluydu ama bir arabaydı neticede.

"Benim için bir yeriniz var mı?" diye seslendi Mösyö Rose. "Arabam çalındı. Rouen'dan beri yürüyorum. Bir adım daha atacak halim kalmadı. Alın beni, merhamet edin!"

Arabanın içinde birbirlerine danıştılar.

"Bu mümkün değil!" diye bağırdı bir kadın.

"Loire'ın üzerindeki köprüleri havaya uçuracaklar. Sonra geçemezler," dedi bir başkası.

Sonra da Mösyö Rose'a doğru eğildi:

"Binin. Nasıl olacağını bilemiyorum, ama... Neyse, binin işte."

Mösyö Rose bir hamle yaptı, ayağa kalktı, sonra Marc'ı hatırladı:

"Bu genç adama da bir yer..."

"İmkânsız, zavallı dostum."

"Onu bırakmam," dedi Mösyö Rose. Öyle yorgundu ki, kendi sesi kulaklarında ifadesiz ve bir yabancınınki gibi uzaklardan çınlıyordu."

"Sizin akrabanız mı?"

"Hayır. Hiçbir şeyim değil. Yaralandı. Onu bırakamam."

"Yerimiz yok."

"Köprüler! Köprüler havaya uçacak!" diye bağırdı aynı anda bir başkası.

Araba hareket etti. Mösyö Rose gözlerini kapattı. Her şey bitmişti. Hayatını kaybetmişti. Niçin? Hiçbir şeyi olmayan bu çocuk için mi? Yakınlardan, bağıran bir kadının sesini duydu:

"Üzerinde insanlar var! İnsanlar! Arabalar!"

Bunca karışıklık ve korkunç kargaşa içinde köprü çok erken yıkılmış, Mösyö Rose'un binmeyi reddettiği de dahil olmak üzere, sığınmacıların arabalarını da kendisiyle birlikte götürmüştü.

Kedisine hayatının bağışlanmış olduğunu ancak anlayarak, benzi atmış ve titrer halde Marc'ın yanına yığılıverdi.

İLK YAYIMLANMALARI:

"Pazar", La Revue de Paris, 1934

"Mutluluğun Sahilleri", Gringoire, 2 Kasım 1934 Cuma

"Kardeşlik", Gringoire, 8 Şubat 1937

"Aïno", La Revuedes Deux Mondes, 1940

"Şarap Bulutları", Films parlés seçkisi, (Gallimard, 1934)

"Kan Bağı", La Revue des Deux Mondes, 1936

"Namuslu Adam", Gringoire, Pierre Nérey takma adıyla, 30 Mayıs 1941

"Yangın", Gringoire, Pierre Nérey takma adıyla, 27 Şubat 1942

"Yabancı", Gringoire, 8 Ağustos 1941

"Sırdaş", Gringoire, 20 Mart 1941

"Don Juan'ın Karısı", Candide, 2 Kasım 1938

"Büyü", Gringoire, 1 Şubat 1940

"Dişi Dev", Gringoire, Charles Blancat takma adıyla, 24 Ekim 1941

"Seyirci", Gringoire, 7 Aralık 1939

"Mösyö Rose", Candide, 28 Ağustos 1940

Irène Némirovsky inatçı yalnızlığın yazarıdır... Bir hayatta kalma güdüsü gibi, yasak bir zevk gibi, dünyayı anlamanın bir yöntemi gibi.

Nazilerin otuz dokuz yaşında Auschwitz'te ölüme terk ettiği Irène Némirovsky, katillerine inat, ölümünden yıllar sonra eserleriyle yeniden doğdu. Roman yazarı olarak başladığı ve kısa sürede parladığı edebiyat kariyerine öyküyle devam eden Némirovsky, karakterlerinin insana yansıttığı yakınlık, tanışlık duygusuyla, kimi zaman can yakan gerçekçiliği ve acımasız gözlem yeteneğiyle tekrar tekrar keşfedildi. İnsanı ve onun kırılgan tabiatını yakından tanıması, etkileyici ve katı bir dürüstlükle, sabırla dile getirmesi ve Rus edebiyat geleneğinin incelikleriyle örülü eserleriyle, eleştirmenlerin övgüye boğduğu bir yazar oldu.

Némirovsky'nin 1934-1942 yılları arasında yazdığı on beş öyküden oluşan bu derleme, sevilmemiş kadınlarla, kimliğinden utanan erkeklerle, kızlarıyla rekabet eden annelerle, kısacası insana ait türlü meselelerle, iki savaş arası Fransız toplumundan etkileyici görüntüler sunar. Dünyanın, Rus duyarlılığıyla yazan Fransız bir yazar olarak kabul ettiği Némirovsky, daha ilk satırlardan kendini dayatan karakterleri ve tutumlu diliyle öykü severleri heyecanlandıracak.

Kapak resmi: JACQUES-ÉMILE BLANCHE

ISBN 978-975-07-1811-3

23 TL
KDV DAHİL